



**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

**KATILIMCI TASARIM YAKLAŞIMI İLE PAYLAŞIMLI YAŞAM
İÇERİKLİ KONUT ÜNİTELERİ (COHOUSING)**

Nermin Ayşegül DİKBİYİK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021



HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

KATILIMCI TASARIM YAKLAŞIMI İLE PAYLAŞIMLI YAŞAM
İÇERİKLİ KONUT ÜNİTELERİ (COHOUSING)

Nermin Ayşegül DİKBİYİK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

KATILIMCI TASARIM YAKLAŞIMI İLE PAYLAŞIMLI YAŞAM İÇERİKLİ KONUT ÜNİTELERİ (COHOUSING)

Danışman: Prof. Dr. Meltem YILMAZ

Yazar: Nermin Ayşegül DİKBİYİK

ÖZ

Kentleşme ve kentleşmenin oluşturduğu düzensiz yapılaşma günümüzde, pek çok açıdan insan hayatını etkileyen çoğunlukla sınırlandıran ancak temelde sarsan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentliyi yaşadığı yere yabancılaştıran bu sorun, kentliyi kentliden uzaklaştıran bireyselliğin ve izolasyonun bir sebebi aynı zamanda toplumu ayrıştıran yapay çevrenin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Kentlinin yaşam alanı ve barınma birimi olan konut ise, sayısal ağırlığıyla kent dokusunun genel karakterini oluşturan, kentleşmenin baskısını oldukça yoğun hisseden dolayısıyla kent ile doğrudan bağlantılı bir yapıdır. Bu noktada üst ölçek olarak kent yaşantısında bir iyileştirme için, alt ölçek olarak konut ve konut çevresinde bir düzenlemeyi ön gören çalışma, konutun sahip olduğu değerleri temel alarak konut çevresine odaklanmaktadır. Fiziksel mahalle üzerinde, sosyal yapıyı ise komşuluk üzerinde inceleyen çalışma, “teorik” ve “pratik” arasındaki dengeyi aynı zamanda bu denge içerisinde kullanıcının “etken” ve “edilgen” rollerini sorgulamaktadır. Bu doğrultuda hem kullanıcı-konut-çevre arasındaki zayıflayan ilişkiye hem de pandemi dönemi ile daha çok hissedilen olumsuz koşullara dikkat çekilirken, bir çözüm önerisi olarak kullanıcıları ve profesyonelleri bir araya getiren kullanıcı merkezli katılımcı tasarım yaklaşımı ele alınmaktadır. Kalıcı bir çözüm için gerçek bir katılımın söz konusu olduğu fikir birliğine dayalı proje yönetimi öneren bu çalışmada, dünyada hızla yayılan ancak ülkemizde bir örneğine rastlanmayan paylaşımlı yaşam konutları (cohousing), bu toplulukların sosyal, fiziksel ve çevresel yönleri aynı zamanda günümüzde yaşanan kentsel problemlere karşı tutumu analizlerle sorgulamaktadır. Dolayısıyla çalışma, paylaşımlı konut modelinde fiziksel çevre ve sosyal yapının karşılıklı birbirini desteklediğini vurgulamakta, ancak bu noktada katılımcı tasarımın ve bu tasarım anlayışı ile oluşan fizikselliğin kritik bir rol oynayarak “toplum”u güçlendirdiğini savunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Barınma, konut, mahalle, fiziksel çevre, sosyal yapı, pandemi, katılımcı tasarım, paylaşımlı yaşam konutları, cohousing.

SHARED LIFE WITH PARTICIPANT DESIGN APPROACH CONTENT
HOUSING UNITS (COHOUSING)

Supervisor: Prof. Dr. Meltem YILMAZ

Author: Nermin Ayşegül DİKBIYIK

ABSTRACT

Urbanization and the irregular structuring created by urbanization today appear as a problem that affects human life in many ways, mostly limiting but fundamentally shaking it. This problem, alienating the citizens from the neighbourhood, results in the individuality and isolation among the citizens, and also artificial environment splitting the society. The house, living space and accommodation unit of the citizens, is a characteristic fundament of the urban fabric with its numeric density. Since it is directly connected with the city, it has impacted the pressure of urbanization very intensely on housing. At this point, the study, which foresees an improvement in urban life as an upper scale, and an arrangement around the house and housing as a lower scale, focuses on the residential environment based on the values of the house. Besides the study examines the physicality through the neighborhood and the social structure on the neighbors' relationships, it questions the balance between "theory" and "practice", as well as the "active" and "passive" roles of the user in this balance. In this direction, attention is drawn to both the weakening relationship between the user-housing-environment and the unpleasant conditions felt more during the pandemic period. In this approach, the study proposes a consensus-based project management for a real participation to a permanent solution, and within the scope of the research, it analyzes the cohousing communities, which are spreading rapidly in the world on the contrary to our country, and the social, physical and environmental aspects of these communities, as well as the urban problems experienced today. Therefore, the study emphasizes that the physical environment and social structure mutually support each other in the cohousing model, but argues that at this point, the participatory design and the physicality created by this design understanding play a critical role and strengthen the "society".

Keywords: Housing, house, neighborhood, physical environment, social structure, pandemic, participatory design, cohousing.

TEŞEKKÜR

Tez alıŐmam sűresince desteği ve yapmıŐ olduğu katkılarından dolayı değerli danıŐmanım Prof. Dr. Meltem YILMAZ'a,

Sorduęum her soruya içtenlikle cevap veren deęerli hocam Dr. Őęr. Őyesi Gűrkan ŐZENEN'e

Her zorlandıęımda beni daha gűlű olmaya iten, bűtűn mutluluklarımı ve zorluklarımı paylaŐan, belki de bana benden daha çok gűvenen, aslında hayatımı gűzelleŐtiren Anıl ASLAN'a,

Yılmadan ve usanmadan tez sűrecimde hep yanımda olan, yűzűmű gűldűren sevgili dostlarım Aslı POLAT, Sinem GŪNEŐ ve Pelin YURDADŐN'e,

Eęitim hayatımda ve profesyonel sűrete her adımda arkamda, her kararımda ise yanımda yer alan, desteğini hep hissettiğim beni evladı gibi seven canım amcam Hamit DİKBIYIK'a,

Ve varlıęıyla bile beni mutlu eden, maddi veya manevi her zaman bana destek olan canım annem Zeliha DİKBIYIK, babam İbrahim DİKBIYIK ve ablam Őivegűl BAYRAM'a sonsuz teŐekkűrler.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	iv
TABLOLAR DİZİNİ.....	vi
ŞEKİL DİZİNİ.....	vii
GÖRSEL DİZİNİ	ix
GRAFİK DİZİNİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: KENT YAŞAMINDA BARINMA	6
BÖLÜM 2: TEMEL BARINMA ÜNİTESİ OLARAK KONUT	10
2.1. Konut Kimliğinin Ekonomik, Estetik, Fiziksel ve Sosyal Değerleri	13
2.1.1 Ekonomik Değerler	13
2.1.2 Estetik Değerler.....	17
2.1.3 Fiziksel Değerler	22
2.1.4 Sosyal Değerler	26
2.2. Konut Çevresi ve Komşuluk İlişkileri	29
2.3. Mahalle Kavramı ve Fiziksel Biçimlenme	33
2.4. Mimari Tasarımın Komşuluk İlişkileri ve Mahalle Oluşumu Üzerindeki Rolü.....	38
BÖLÜM 3: KATILIMCI TASARIM	47
3.1. Kullanıcı Odaklı, Katılımcı Tasarım ile Paylaşılan Konut Ortamları	55
3.2. Katılımcı Tasarımın Konut Ortamındaki Fiziksel Etkileri	60
BÖLÜM 4: KONUT TASARIMINDA BİRLİKTE YAŞAMA MODELİNİ MODERN ŞEHRE UYGULAYAN FİZİKSEL ÇEVRE VE SOSYAL ÇEVRE ETKİLEŞİMİNİN	

BİR MAHALLE ÖRNEĞİ OLARAK: PAYLAŞIMLI YAŞAM KONUTLARI (COHOUSING).....	67
4.1. Paylaşımlı Yaşam Konutları (Cohousing)	68
4.1.1. Katılımcı Süreç.....	78
4.1.2. Paylaşım ve Destek	82
4.2. Paylaşımlı Yaşam Konutlarının Yerleşim Planlaması, Özel Birimleri ve Ortak Konut Tasarımı	85
4.3. Paylaşımlı Yaşam Konutlarının Ekonomik, Estetik, Sosyal ve Fiziksel Değerleri ..	92
4.4. Paylaşımlı Yaşam Konutlarında Fiziksel Yapılaşmanın Sosyal Yapıya Olan Etkilerinin İncelenmesi	108
4.4.1. Sættedammen (Danimarka).....	108
4.4.2. Bellingham Cohousing (ABD).....	128
4.5. Bölüm Sonucu ve Karşılaştırma	153
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	166
KAYNAKLAR.....	173
ETİK BEYAN	190
YÜKSEK LİSANS TEZİ ORJİNALLİK RAPORU	191
MASTER’S THESIS ORIGINALITY REPORT.....	192
YAYIMLAMA VE FİKRÎ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	193

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1. Paylaşımlı Yaşam Konutlarının Büyüklüklerine göre Avantajları ve Dezavantajları	95
Tablo 2. Paylaşımlı Yaşam Topluluklarında Sürdürülebilir ve Ekonomik Yaklaşımlar ..	105
Tablo 3. Sættedammen Konut Tipi Dağılımı.....	118
Tablo 4. Bellingham Cohousing Konut Tipi Dağılımı	144
Tablo 5. Sættedammen ve Bellingham Cohousing Karşılaştırma	165

ŞEKİL DİZİNİ

Şekil 1. İnsan ve Konutsal Çevre İlişkisi	31
Şekil 3. a) Daire yerleşim çevresinde düzenleme, b) Kare yerleşim çevresinde düzenleme, c) Caddenin dahil edildiği düzenleme	39
Şekil 4. Katılım Sistem Modeli	52
Şekil 5. Farklı Proje Tasarım Süreçleri, Süreçlere Katılan Aktörler ve Bu Aktörlerin Dahil Olduğu Evreler	65
Şekil 6. Paylaşımli Yaşam Konutlarının Farklı Yerleşim Planları.....	88
Şekil 7. Bondebjerget Yerleşim Planı	96
Şekil 8. Sættedammen 1972 Yerleşim Planı	110
Şekil 9. Sættedammen Konut Gruplarının Araziye Yerleşimi	111
Şekil 10. Sættedammen İnsan Hareketliliği 1	112
Şekil 11. Sættedammen İnsan Hareketliliği 2	112
Şekil 12. Sættedammen Ortak Konut, Bireysel Konutlar, Yaya Dolaşımı ve Otopark İlişkisi	114
Şekil 13. Sættedammen 1972 Konut Tipleri	117
Şekil 14. Sættedammen Özel Konut Birimlerinde Esnek Tasarım Yaklaşımı: a) 1972 projesine göre 24 numaralı tek katlı konut birimi b) 1997 yılı projesine göre 24 numaralı yapıya sonradan eklenen değişiklik.....	120
Şekil 15. Sættedammen 1972 ve 1997 Yerleşim Planları	120
Şekil 16. Sættedammen 1997 Yerleşim Planı Analizi 1	122
Şekil 17. Sættedammen Yerleşim Alanı Analiz 2.....	124
Şekil 18. Sættedammen 1972 Bireysel Konut İç Mekan Organizasyonunda Mutfak Konumları.....	126
Şekil 19. Sættedammen 1997 Bireysel Konutlardaki Özelleştirmeye Rağmen İç Mekan Organizasyonunda Mutfak Konumlarının Görüş Açısı.....	127
Şekil 20. Bellingham Cohousing Vaziyet Planı	130
Şekil 21. Bellingham Cohousing Bireysel Konut Blokları	131
Şekil 22. Bellingham Cohousing Konut Blok Grupları	132
Şekil 23. Bellingham Cohousing İnsan Hareketliliği 1	134
Şekil 24. Bellingham Cohousing İnsan Hareketliliği 2.....	134

Şekil 25. Bellingham Cohousing Ortak Konut, Bireysel Konutlar, Yaya Dolaşımı ve Otopark İlişkisi	137
Şekil 26. Bellingham Cohousing Konut Tipler	143
Şekil 27. Bellingham Cohousing Yerleşim Analizi 1	147
Şekil 28. Bellingham Cohousing Yerleşim Analizi 2	150
Şekil 29. Bellingham Cohousing Bireysel Konut İç Mekan Organizasyonunda Mutfak Konumları	151
Şekil 30. Sættedammen ve Bellingham Cohousing Karşılaştırma: Konut Dizilimi ve Avlu Planlaması.....	156
Şekil 31. Sættedammen ve Bellingham Cohousing Karşılaştırma: Ortak Konut, Bireysel Konut, Otopark Alanı İlişkisi ve Yaya Dolaşımı	157
Şekil 32. Sættedammen ve Bellingham Cohousing Karşılaştırma:Konut ve Otopark Alanı Arası İnsan Hareketliliği.....	157
Şekil 33. Sættedammen ve Bellingham Cohousing Karşılaştırma: Yerleşim Analizi ve Yeşil Alan Planlaması	158
Şekil 34. Sættedammen ve Bellingham Cohousing Karşılaştırma: Konut Tipleri - Giriş ve Mutfak Alanları	162

GÖRSEL DİZİNİ

Görsel 1. WindSong Cohousing - ABD /Kaliforniya; a) Vaziyet Planı b) Uydu Görüntüsü, c) Yaya Dolaşım Alanı, Cam Çatı	86
Görsel 2. Bondebjerget	97
Görsel 3. Sættedammen Uydu Görüntüsü - Erişim Tarihi 08.04.2021.....	110
Görsel 4. Sættedammen Ortak Konut – Ortak Yemek	115
Görsel 5. Sættedammen Ortak Konut Bahçesi – Ortak Yemek.....	115
Görsel 6. Sættedammen Özel Konutlar – Avlu	116
Görsel 7. Sættedammen Özel Konutlar - Konut Bloğu	116
Görsel 8. Bellingham Cohousing Uydu Görüntüsü	130
Görsel 9. Bellingham Cohousing Ortak Konut / Yenilenen Çiftlik Evi	135
Görsel 10. Bellingham Cohousing – Konut Blokları.....	140
Görsel 11. Bellingham Cohousing – Konut Blokları.....	140
Görsel 12. Bellingham Cohousing Güney Cepheye / Sebze Bahçesine Erişim Alanı	148
Görsel 13. Bellingham Cohousing Sebze Bahçesi Uydu Görüntüsü.....	148

GRAFİK DİZİNİ

Grafik 1. Muhitin Tercih Edilme Sebebi.....	17
--	----

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ASBÜ: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

AVM: Alışveriş Merkezi

BSF: Building Schools for the Future

CohoUS: The Cohousing Association of the United States

ECE: United Nations Economic Commission for Europe

FIC: The Foundation for Intentional Community

İMO: İnşaat Mühendisleri Odası

TDK: Türk Dil Kurumu

TUIK: Türk İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Kentleşmeye bağlı olarak gün geçtikçe artan yapılaşma, izolasyon ve bireysellik, aynı zamanda günden güne zayıflayan çevre değerleri, toplumsallık ve sosyal yapı, günümüzde tüm dünyayı etkileyen bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Tasarım kararlarını derinden etkileyen ve temelde bir planlama meselesi olarak karşımıza çıkan bu sorun, insanların yaşam şeklini ve davranışlarını belirleyen, hatta yer yer sınırlayan bir senaryo oluşturmaktadır. Bununla birlikte insanın yaşayacağı mekan üzerinde “edilgen” bir konumda bulunması ve planlama sürecinin son evresinde mekana dahil olması hem bu sınırları kalıcı hale getirmekte hem de insanı, mekan ve çevre ile ilişkisinde tek taraflı etkilenen “pasif bir aktör” olmaya itmektedir. Bu doğrultuda kentlerin en geniş yapı stokunu oluşturan konut yapıları ve bu yapıların oluşum evreleri, insanların varlığını, yaşantısını, sosyal değerlerini ve dünya üzerinde kapladığı yeri tanımlayan aynı zamanda tamamlayan kritik etkenlerdir.

Konut; içinde yaşamını sürdüren kullanıcıların ve çevresinde var olan canlı veya cansız her varlığın üzerinde etkili, yapısal bir üründür. İnsan, konut ve çevre ilişkisinin oluşması kullanıcının mekana yüklediği anlamla, aynı zamanda mekan için belirlediği istek ve taleplerin uygulanabilirliğiyle bağlantılıdır. Eski tarihlerde bu ilişki, kullanıcıların beklentileri göz önünde bulundurularak ve bu beklentilerin çevredeki diğer aktörlerle olan ilişkisi sorgulanarak kurulmaya çalışılırken, kentleşmenin yoğun yaşandığı günümüz inşa pratiğinde, “karar verenler” ve “karardan etkilenenler” olarak ayrıştırılmaktadır. Bu doğrultuda proje sürecinden geçerek belirli bir form kazanan ve çevrede bir konuma sahip olan konut, bir grup insan tarafından verilen kararlar doğrultusunda kullanıcıdan ve çevresinden bağımsız uygulanan bir yaklaşım sergilemektedir. Özellikle ülkemizde kullanıcının dahil edilmediği yapısal süreç, genellikle başkalarının belirledikleri ihtiyaç ve organizasyon programı ile kararlaştırılarak uygulanmakta ve yapıdan etkilenen aktör olarak kullanıcıya teslim edilmektedir. Bu noktada kullanıcıların güncel ihtiyaçları aslında tasarımcı veya uygulamacı bireylerin tahmini programlaması ve standartlaştırması ile mekanda sorgulanan ve gelecek için kaygı uyandıran özellikler haline gelmektedir. Dolayısıyla kullanıcıya, kendisi için düzenleyebileceği bir ortam değil, aksine kullanımını sınırlayan ve mekan tarafından yönlendirilen bir alan yaratılmaktadır. Başka bir ifadeyle

günümüz planlama pratiğinde, mekanın kendisi baskın bir karakter olarak kabul görürken, tasarımın merkezi kullanıcıdan uzaklaşmaktadır.

Kentleşmenin yoğun yaşandığı kentlerde kullanıcıyla ilişkisi zedelenen konutun, çevresiyle bağlantısında da benzer bir senaryo yaşanmaktadır. Konut ortamında günden güne azalan doğa faktörleri, sadece konutun çevresiyle ilişkisini zayıflatmamakta aynı zamanda kullanımını da olumsuz yönde etkilemektedir. Bu noktada pandemi döneminden önce, kullanıcının yoğun yaşam şartlarına, konut çevresinin fiziksel olarak yetersiz kimliğine ve bu çevrenin kullanıcı hayatındaki sosyal tanımlarının kısıtlı olmasına bağlı olarak daha az kullanılan konut birimleri, bu dönemde zorunlu olarak uzun süre kullanılmış ve kullanıcıların bu mekanları daha yakından tanıdığı bir sürece girilmiştir. Mevcut durumda hissedilen olumsuz etkenlerin daha derinden fark edildiği bu süreç, konut ortamlarında iyileştirilme girişiminin gerekliliğine dikkat çekmiştir. Dolayısıyla kullanıcının, yaşayacağı mekan üzerinde söz hakkının bulunması aynı zamanda konutun ekonomik, estetik, fiziksel ve sosyal değerlerinin belirleyici aktörlerinden biri olarak sürece dahil edilmesi, yaşanabilir ortamlar için bir çözüm önerisi olarak sunulmuştur.

Günümüz dünyasında gelişmekte olan demokratik kökenli katılımcı tasarım yaklaşımları, fiziksel çevrenin oluşumunda kullanıcının “etken” bir aktöre dönüştüğü bir uygulama sürecini tarif etmektedir. Bu noktada sadece fizikselliği değil aynı zamanda fiziksel çevrenin sosyal oluşum üzerindeki etkilerini de sorgulayan bu çalışma, fiziksel ve sosyal unsurların bir arada işlendiği Danimarka kökenli “paylaşımlı yaşam konutları”nı (cohousing) incelemektedir. Sosyal etkileşimin ve sağlıklı çevrenin en yaygın ortak hedef olarak belirlendiği paylaşımlı yaşam konutları, dünya için yaklaşık elli yıllık bir geçmişe sahip, ülkemiz için ise yeni bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli ülkelerde paylaşımlı yaşam konutları; yaşlıları veya çocukları destekleyen yapısı (Wang ve Hadjri, 2018; Jolanki ve Vilko, 2015; Tchoukaleyska, 2015; Brenton, 2008), sosyal karakteri (Wang vd., 2018; Jarvis, 2015; McCamant ve Durrett 2011; William, 2005; Torres-Antonini, 2001), fiziksel yerleşimi (McCamant ve Durrett 2011; ScottHanson ve ScottHanson, 2004; Fromm, 2000; Marcus, 2000; Abu-Ghazzeh, 1999), ekonomik çıkarımları (Andersen, 2015; Vestbro, 2012), sürdürülebilir etkenleri (Hagbert, 2020; Chatterton, 2013; Marckmann vd., 2012; Meltzer, 2005) eşit ve adil yaklaşımı (Larsen, 2020) ve çevresel değerleri (Száráz, 2015; Sanguinetti, 2014; Bamford, 2001; Meltzer, 2000) gibi çeşitli içeriklerle birçok araştırmaya konu edilirken, ülkemiz için yeni olan bu kavramın sadece bir tez çalışmasında konu edildiği

ve geniş bir literatür açığı olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışma, ülkemizde tanınırlığı düşük olan bu yapılaşma pratiğini fiziksel olarak analiz ederek, fiziksel gerçekliğinin sosyal izdüşümünü, işleyişini ve uygulanabilirliğini tartışmaktadır.

Çalışmanın Amacı

İnsan; çeşitli ihtiyaçları olan, ihtiyaçları günden güne gelişen aynı zamanda değişen, buna bağlı olarak yaşadığı mekanı yaratan, aslında çoğunlukla başkasının yarattığı mekanı ihtiyaçlarına, taleplerine, zevklerine kısacası kendisine uyarlayan, dolayısıyla devamlı olarak bulunduğu mekanı kendine ait kılmaya çalışan bir devinim içerisinde. Bu bağlamda temel ihtiyaçları ve kişisel talepleri ön planda olan insan için barınma eylemi bütün bu etkenleri kapsayan önemli bir mesele haline gelmektedir. Barınma eylemi söz konusu olduğunda ise hem insanın hem de barındığı yapının sahip olduğu değerlerle şekillenen bir yaşam alanı akla gelmektedir. Günümüzde insanın barınma eylemi konut yapıları içerisinde aynı zamanda çevresinde gerçekleşmekte ve bahsedilen değerlere bu alanlarda cevap aranmaktadır. Dolayısıyla bu yapılara kendi değerlerini yükleyen insan, aynı zamanda bu yapıların sahip olduğu değerlerden etkilenen bir aktör haline gelmektedir. Bu noktada bu çalışma, *insan ve barınma alanı arasındaki etken-edilgen tutumu, günümüzde yaşanan barınma senaryosunu ve bu senaryoyu iyileştirmek adına alternatif bir çözümü tartışmayı amaçlamaktadır.*

Bahsedilen etkenler doğrultusunda çalışmanın birinci bölümünde barınma eylemi, tarihi perspektif içerisinde değerlendirmekte ve gelişim süreci incelenmektedir. Bu bağlamda Heidegger'in varoluşsal ölçütleriyle ilişki kuran çalışma, barınma kavramını sırasıyla dünyada ikamet etme (dwelling), yeryüzünde var olma (being) ve mekan inşa etme (building) kavramlarıyla birlikte ele almakta ve barınma eylemini yer kaygılarının söz konusu olduğu bir yaşama şekli olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla birlikte ve bütüncül olarak insan hayatını kapsayan barınmanın gelişen ve değişen dünyaya uyumu aynı zamanda günümüz kent koşullarındaki mekansal karşılığı anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Yazının ikinci bölümünde varoluşsal kaygıların günümüzde mekansal yansıması olan ve en temel anlamıyla barınma eylemine karşılık gelen konut kavramı ele alınmakta aynı zamanda teorik açıdan kimliği sorgulanmaktadır. Bu bağlamda insan için yapılan ve içerisinde yaşam barındıran konutların, teoride hem insanın karmaşık yapısını hem de kimliğini etkileyen

ekonomik, estetik, fiziksel ve sosyal değerleri incelenmekte ve bu değerler araştırma kapsamında temel bir çalışma alanı olarak belirlenmektedir. Dolayısıyla konutun kendi içerisindeki değer yargılarının şekillendirdiği bu çalışmada, konutun kimliğinin iselliliğine ve dışsallığına değinilmekte bu etkenlere bağlı olarak evre faktöründen bahsedilmektedir. Özellikle insan-konut-evre etrafında şekillenen bu bölüm çevreyi sadece fiziki bir etken olarak değil sosyal bir alan olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda konut ortamında çevrenin fiziksel yönünü mahalle ölçeği, sosyal yönünü ise komşuluk yaşantısı üzerinden şekillendiren bu bölüm aslında çalışmanın dayandığı teorik verileri ve özünü oluşturmaktadır.

Teorik araştırmanın yapıldığı ikinci bölüm, aslında kavram olarak yaklaşılan insan-konut-evre ilişkisinde zayıflayan pratik yönlerine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda yer yer pandemi dönemine ve bu dönemde mevcut mimari düzenlemenin oluşturduğu sorunlara da yer verilerek yaşam alanı olarak konut ve mahalle ortamlarının yaşanabilirliği sorgulanmaktadır. “Günümüzde yaşanan senaryo”nun anlaşılmaya ve gösterilmeye çalışıldığı bu bölümde, “teorik” ve “pratik” arasında var olan, olmayan veya zayıflayan denge tartışılmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümü sorgulanan konut değerlerinin zayıflayan yönlerine bir çözüm önerisi sunmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda dünya için “yeni” olarak değerlendirilen ancak ölkemiz için “geleneksel” bir yaklaşım olarak karşımıza çıkan ancak “kültür” kavramı içerisinde geçmişte bırakılan *tasarımda kullanıcı katılımı* incelenmektedir. Katılımcı tasarım yaklaşımının derinlemesine incelendiği bu bölümde, mevcut konut proje süreci ve katılımcı proje evresi sorgulanmakta aynı zamanda karşılaştırılmaktadır. Bu bağlamda teorik olarak tartışılan konut değerlerinin işaret ettiği kriterleri pratik bir yaklaşım olarak tamamlayan ve bütünleyen “fikir birliği ile katılımcı proje”nin daha detaylı ele alınması amaçlanmış ve bir sonraki bölüm için bu proje yöntemine uygun bir mahalle modeli ileri sürölmüştür.

Tezin dördüncü bölümünde ise, ilk üç bölümünde yer verilen ve konut ortamında aranan kriterleri genel hatlarıyla kapsayan fikir birliğine dayalı katılımcı bir tasarım pratiği olarak paylaşımlı yaşam konutları (cohousing) incelenmiştir. Aslında kökenleri 1970’li yıllara dayanan dünya için “yeni”, ancak kurulum amaçları, yönetim anlayışı, ortak hedefleri, fiziksel ve sosyal yönleri ile diğer konut modelleri karşısında “güçlü” olan paylaşımlı yaşam konutları, teorik ve pratik açıdan sorgulanmaktadır. Türkiye’de bir örneğine rastlanmayan

ancak dünyada pek çok ülkeye yayılan ve hızla yayılmaya devam eden bu modelin, dördüncü bölüm kapsamında uygulanabilirliği “anlaşılmaya” aynı zamanda “anlatılmaya” çalışılmıştır. Bu bağlamda ilk aşamada teorik olarak incelenerek anlaşılmaya çalışılan paylaşımlı yaşam konutlarının, farklı iki ülkede uzun süredir aktif olarak kullanılan iki topluluk üzerindeki pratik yansımaları ele alınmıştır. İki çalışmadan biri Danimarka ıkışlı olan paylaşımlı yaşam konutlarının bu ülkedeki ilk rneği “Stterdammen” ve diğeri ise modelin hızla yayıldığı aynı zamanda talebin oldukça yoğun olduğu Amerika’dan “Bellingham Cohousing” olarak belirlenirken çalışma, bu iki topluluğun yerleşim planlamaları üzerinde çeşitli analizler yapılarak ilerlemiş, pratikte insan-konut-evre aktörleri incelenmiştir. Bu noktada modelin anlatılma aşaması ise, farklı iki ülkede yer alan Stterdammen ve Bellingham Cohousing yerleşimlerinin karşılaştırıldığı bölüm sonucunun bir amacı olarak çalışmaya yansıtılmıştır.

Bütün bu etkenler doğrultusunda barınma ve barınmanın varoluşsal ltleri ile başlayarak insan-konut-evre bağlamında katılımcı bir model olarak incelenen paylaşımlı yaşam konutları, yoğun bir literatür araştırması, paylaşımlı yaşam konutlarının dernek görüşleri, kullanıcı röportajları, kullanıcı raporları ve yapılan yerleşim planı analizleri ile desteklenmektedir.

BÖLÜM 1: KENT YAŞAMINDA BARINMA

Barınma eylemi tarihsel kırılmalar yaşamış, zaman içerisinde sonsuz değişim ve gelişime sahne olmuş bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan hayatında bu ihtiyaç, varoluşla birlikte başlamış ve diğer gereksinimlerle birlikte şekillenmeye devam etmiştir. Barınma eylemini bir varoluşsal kaygı olarak değerlendiren Heidegger, varoluşun özünde ise mekansallık olduğunu belirtmiştir. Bu noktada Heidegger, barınma eyleminin, var olmak, yeryüzünde yaşamak aynı zamanda yaşadığımız dünyayı anlamak olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda ele aldığı “Building Dwelling Thinking” çalışmasında, barınma kavramının temelini; ikamet etme (dwelling), yeryüzünde var olma (being) ve mekan inşa etme (building) kavramları ile ilişkilendirmiş ve kökenlerinin bağlayıcı etkisini vurgulamıştır (Heidegger, 1971, s.145). Barınma ve ikamet kavramlarını bir arada işleyen Ersoy ise barınma eyleminin, temel ve üst düzey bir kavram olarak, herhangi bir faaliyetten daha çok bireyin yaşamını ve dünyada varoluş şeklini tanımlayan bir etkinlik olduğunu belirtmiştir (Ersoy, 2002, s.32). Dolayısıyla en temel anlamı ile barınma, mekansal kaygının söz konusu olduğu varoluşsal bir mesele ve insanların dünyada kapladığımız bir yer olarak anlaşılmaktadır.

Tarihi sürecine bakıldığında zaman çevrenin hem düzenleyicisi hem de kullanıcısı olan insanın çevreye karşı vermiş olduğu ilk tepkisel yaklaşım, barınma ihtiyacı olarak şekillenmiştir. İnsan yaşadığı çevre içerisinde doğada karşılaşılabileceği olumsuz etkileri en aza indirmek ve kendisi için bir “yer” oluşturmak amacıyla barınağa ihtiyaç duymuştur (Arslan ve diğ., 2009, s.36). Barınma eylemi insanın zihninde bir deneyim olarak başlamış ve barınak içerisinde duyuyla algılanabilir bir forma dönüşmüştür. Böylece varoluşsal mekanın dünya üzerindeki soyut algısı barınak oluşumu ile somutlaştırılmıştır. Fiziksel bir gerçekliğin deneyime sunulduğu barınak ortamı ilk etapta doğada kendiliğinden oluşmuş mekanlar olarak karşımıza çıkmıştır. Sonrasında ise bu mekanlara benzeyen ilkel alanlar oluşturulmuştur. (Sepici, 2005, s.3). İnsan ilk mekan hissini, var olduğu yer üzerinde korunma içgüdüleriyle oluşturmuş, kendi özel birimine indirgeyerek kendisi için bir mekan yaratmıştır (Şentürer, 1990, s.49). Çevre şartlarını kabul etmeyerek yaşadığı alanı düzenlemeyi ve çevreyi denetlemeyi seçen insan, yapay çevreyi oluşturmaya başlamış ve ilk barınakları yapmıştır (Erdoğan, 2006, s.9). Etkin bir rol üstlenmeye başlayan insan, barınma ihtiyacına doğada cevap arayarak ve çevreye yeni eklentiler yaparak çevre ile karşılıklı

etkileşim kurmuştur. Bu bağlamda insanın varoluşuna uzanan barınma gereksinimi, insanın mekansal karşılığını aradığı ve fiziksel çevresini oluşturduğu bir süreci temsil etmekte aynı zamanda çevresiyle olan etkileşimde önemli rol oynayan yaşamsal ihtiyaçların başında gelmektedir.

Heidegger, ikamet etme ve inşa etme eylemlerini birlikte ele almış ve bu kavramlar arasında amaç ve araç kapsamında bir ilişkiyi öne sürmüştür. Sözü edilen ilişkiyi yeryüzünde yaşama şekli olarak ifade eden Heidegger'e göre insanlar sadece inşa ettikleri için ikamet etmemekte aynı zamanda ikamet ettikleri için inşa etmeye ihtiyaç duymaktadır. Birbirini destekleyen inşa ve ikamet eylemleri aynı zamanda beslenmek, korumak-korunmak, bakmak, bir yerde kalmak, geliştirmek, büyütme, ölümlü olarak yeryüzünde yer almak gibi insanoğlunun günlük deneyimi için başlangıçtan beri "alışılmış" olan şeyleri de içermektedir (Heidegger, 1975, s.144-146). Dolayısıyla birlikte ve bütüncül olarak insan hayatını kapsayan barınma, gelişen ve değişen dünyaya uyum sağlayarak sürekli bir devinim gösterme eğilimindedir. Bu bağlamda ilkel insanların yaşayış evresini takiben oluşturulan ilk barınaklar insanları, iklimin, doğanın ve diğer tüm canlıların olumsuz etkilerinden koruyan ve hayat kalitesi ile doğrudan ilişkili olan bir eylem niteliğindedir. İlk insanların temel ihtiyaçlar kapsamında ilkel ortamlarda oluşturdukları aynı zamanda ikamet ettikleri yer ise zaman içerisinde gelişerek mekansal farklılıklar yaşamış ve daha kullanışlı olan konut yapılarına dönüşmüştür.

Barınma eylemi birey için temel bir endişe olarak değerlendirilmektedir. Bu endişe gereksinimlerle oluşurken, gereksinimlere çözüm olarak üretilen mekanlar ile giderilmeye çalışılmaktadır. En bilinen ve tanınan anlamda, insan fiili koşullardan korunmak aynı zamanda fiziki, sosyal ve biyolojik işlevlerini uygun şartlar altında sürdürebilmek için bir mekan bulmak veya yaratmak başka bir ifade ile barınmak zorundadır (Akdemir Ersoy, 2002, s.31). Evrensel bir ihtiyaç olan barınmanın günümüzdeki yapısal yansımalarının büyük kısmını karşılayan konut, günümüzde temel birçok ihtiyacın da giderildiği bir mekan halini almıştır. Barınma kültürünün değişim sürecine uyum sağlamaya çalışan konut birimlerinin inşa pratiği birçok açıdan zamana uyum sağlamaya ve uygun koşulları aramaya yönelik bir uygulama sürecini izlemektedir. Dolayısıyla varoluşsal bir özelliğe tanıklık eden konut birimlerinin biçimlenme kriterleri insanların yaşantısını doğrudan etkileyen, kullanıcı ihtiyaçlarına cevap veren nitelikte ve yaşam şartlarına uyum sağlayan düzeyde planlanmayı gerekli kılmıştır. Tarihi gelişim gözlemlendiğinde barınak oluşumunun zamanla konutlara

evrilişi, konutların bir araya gelerek toplulukları, toplulukların da kentleri oluşturduğu bir süreci izlemiş ve konut geniş bir topluluğun ifadesi olan kent içerisindeki bütünün bir parçası olarak toplumsal bir değer kazanmıştır.

Konut hem kişinin bireysel yaşantısının dışsallaştırıldığı hem de toplumsal yaşamın içselleştirildiği bir kent olgusudur. Kent ise tıpkı bir mimari eser gibi uzamdaki bir yapıdır. Tek farkı algılanabilmesinin daha uzun zaman alması ve ölçeğinin daha büyük olmasıdır (Lynch, 2018, s.1). Kent ve insanların kentteki deneyimleri kavramsal veya deneysel olarak ayrılamaz. İnsan sadece yaşadığı kentsel çevreye tepki vermez aynı zamanda onu yaratır. Kentin zaman içerisinde değişmesi ve gelişmesi, kentsel çevrede yer alan tüm insanları etkilemektedir (Ittelson, 1978, s.211). Sonuçta da kentteki değişim ile değişimin öznesi olan, değişimden hem etkilenen hem de değişimi etkileyen insan arasındaki eylemsel ve deneysel ilişkinin somut bir örneği oluşmaktadır. Başka bir ifadeyle kent, çevrede yaşanan değişim sürecinin bir belirtisi aynı zamanda gözle görülür bir tarih izlencesidir. Kent üzerine birçok çalışması bulunan Mumford'a göre kent zamanın bir ifadesidir ve aslında kentte, binalar, anıtlar, yollar vb. yapısal faktörler yazılı kaynaklardan daha açık, kırsaldaki dağınık eserlerden daha çok insanların zihninde iz bırakmakta ve zamanı görünür hale getirmektedir (Mumford, 1938). Kentte yaşamı inceleyen Erzen'e göre ise kent, insanların önceki kuşaktan devralıp sonraki nesillere aktardığı değerler ve mirasın fiziksel olarak ortaya koyulduğu yerdir (Erzen, 2017, s.117). Statik elemanların ve dinamik yaşantının ortak noktası olarak düşünülebilen ve içerisinde tarihsel süreçleri yapısal elemanlarla okumaya sunan kent, toplumsal, sosyal ve fiziksel bir mesele olarak gösterilmiştir. Bu sebeple üst ölçekte toplumsallık bağlamında alt ölçekte birey, aynı zamanda üst ölçekte kent planlamasında alt ölçekte konut; zamansallık ve mekansallık kavramları içerisinde değişkenlik gösteren ve şekillenmeye ihtiyaç duyan kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konut, insanın inşa ederek yaşamı sığdırmaya çalıştığı tekil bir elemandır. Bu bağlamda toplumsallık ve toplumun barınması için oluşan ihtiyaç, bir süre sonra tekil konumlanmanın yerini birlikte yaşam fikrine bıraktığı, sonrasında kentleşme sürecinin başlatıldığı bir evreyi takip etmektedir (Kayserili ve Kocaman, 2014, s.253). Böylece kent, ilişkiler ağı oluşturan bir etkileşim zeminine dönüşmüş ve fiziksel pratik sosyal bir platforma evrilmiştir. Tarihi kırılmalara sahne olan barınma eylemi de takip ettiği gelişim evresi sonucunda, bir arada yaşamayı ve birlikte barınmayı ifade eden aynı zamanda toplumun tamamı için düşünülmesi gereken bugünün bir tasarım problemi olmuştur.

Barınma eyleminin kent yaşamı içerisinde fiziksel bir kabuk veya bir barınak olarak somutlaştırılan yönlerine değinilmiştir ancak işlevinin ve içerisinde gerçekleştirilen eylemlerin karşılık verdiği soyut yönlerinin zihindeki varlığı göz ardı edilmemiştir. Barınma, her insanın hayatında önemli olan, gündən güne içten ve dıştan algılanan ve farklı anlamlar taşıyan çok yönlü bir gerekliliktir (Ozorhon, 2016, s.60). Dolayısıyla barınma fiziksel gerçeklik ve zihinsel varlığın bütününe hizmet etmektedir. Konut üzerine çalışma yapan Alga, barınmayı kişisel, fiziksel ve mekansal davranışları kapsayan, toplumsal bir konu olarak değerlendirmiştir (Alga, 2005, s.10). Bu bağlamda eylemin içeriği, birbirinden ayrıldığı zaman anlamlı bir şekilde algılanamayacak olaylar bütünü olarak düşünülebilmektedir (Habraken, 1972, s.5). Bütün bu veriler göz önünde bulundurulduğunda ise barınma eylemi mekansal olarak çok boyutlu bir karşılığa ve algısal olarak karmaşık bir sürece dayanmaktadır. İnsan mekandan ayrı var olamadığı gibi insanın gerçekleştirdiği bütün eylemlerinin mekansal bir karşılığı bulunmaktadır. Bu gerçeklik ise barınma teriminin derinlik kazanması ve insanın bütün faaliyetlerine etki eden bir süreç olması ile tarif edilebilmektedir.

Sonuç olarak barınma eylemi, görünenin ötesinde anlamlar içeren, mekanı biçimlendirerek bireylerin yaşam şeklini yansıtan, toplumsal, sosyal ve fiziksel kaygıların soyut kimliğini ve somut biçimini tanımlayan oldukça kapsamlı bir olgudur. İçerisinde konumlandığımız, nesne ve öznenin kesişim yeri olan konut ise bu somutlaşmanın yansıdığı en temel yapı bileşenidir. Bu bağlamda kent yaşamı içerisinde bu eylemlerin tümüne hizmet etmesi beklenen ve insanın yaşam serüveninin ilerlediği en önemli mekanlardan biri olan konut biriminin gelişim ve değişim devriminde sahip olduğu değerlerine değinilmiştir.

BÖLÜM 2: TEMEL BARINMA ÜNİTESİ OLARAK KONUT

Konut, pek çok çalışmaya, araştırmaya konu olmuş ve birçok farklı kategoride kendisine yer bulmuştur. Öznesi olduğu çalışmalarda içeriğine göre farklı karşılıklar edinmiş ve edinmeye de devam ederek güncelliğini korumuştur. Bu bağlamda kent biliminde “mesken, konut” gibi kavramlarla belirtilirken, mimari çalışmalarda “mekan, yer, uzam, alan”, psikoloji alanında ise “ev, yuva, barınak” gibi ifadelerle açıklandığı gözlemlenmiştir (Baran, 2007, s.3). Konutun insan yaşamındaki önemini vurgulayan Küpeli İğdeli’ye göre konut, bireyin eylemlerini ve temel bedensel ihtiyaçlarını uygun şartlar altında gerçekleştirdiği bir mekan (Küpeli İğdeli, 2013, s.54), yeryüzü, kent ve yapının birey için anlamını sorgulayan Erzen’e göre ise en ilkel haliyle bir barınak oluşturma meselesi olarak değerlendirilmiştir (Erzen, 2006, s.47). Bu görüşler kapsamında konut, sözü edilen kavramların biri değil tamamı olarak insan hayatında hissedilmekte, bu kavramları oluşturan anlam veya değerlerin bir bütünü olarak kabul edilmektedir. Teorik olarak kabul edilen bu değerlerin ve anlamların, pratik olarak konut üzerine yansımaları ise bir yaşayış meselesidir.

Varoluşsal bir meselenin yer kavramı ile anlam bulduğu konut, somut elemanların çevrelediği insana ait bir kurguyu canlandırmaktadır. Yer, insan ve insanın değerleri ile kimlik kazanan ve içerisinde konumlandığımız fiziksel bir boyutu vurgulamaktadır. Türk Dil Kurumu’na (TDK) göre mekan, boşluk, bölge, durum, mahal, konum, toprak parçası, konut, arazi, yerküre gibi anlamlara karşılık gelen yer, farklı büyüklükler ve çeşitli içeriklere sahip geniş bir okuma alanına sahiptir. Mekan kavramı ile birlikte ve hatta iç içe işleyen yer, mimari elemanı ve tasarım kriterlerini etkileyen aynı zamanda biçimlendiren etkenlerden biri olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla yer, karakteri olan ve kendi içerisinde de özelleşen bir kimliğe sahiptir. İnsanın temel gereksinimlerinden biri olan barınma senaryosu ele alındığında yer, mimarlığı başlatan ve gerçek bir eyleme dönüştüren süreç olarak ifade edilmekte, yere aidiyet ise mimarlığın etrafıyla kurduğu ilişki olarak karşımıza çıkmaktadır (Özbek Eren, 2006, s.8). Öte yandan insanın karmaşık yapısı değerlendirildiğinde bu ilişkinin salt fiziksel ve nesnel değerlendirilmesi olanaksızdır. İnsan bir yer oluştururken biyolojik ve fiziksel gereksinimlerine cevap aramakta aynı zamanda birtakım sosyal ve bireysel amaçlar ve motivasyonlarla yönlendirilmektedir (Akdemir Ersoy, s.31). Heidegger’in de bahsettiği gibi insanlar gökyüzünün altında bir yerde kalmakta ve o yeri

deneyimleyerek yaşamaktadır (Heidegger, 1971, s.147). Bu bağlamda konutun bir yer olarak kimliği yaşanan deneyim ve deneyim ile yüklenen çeşitli anlamlarla oluşmaktadır.

Konut, teoride, insan hayatında barınak sağlama işlevinden, fiziksel bir örüntüden ve somut elemanlardan çok daha fazlasını temsil eden mekansal bir gereklilik aynı zamanda kişi ve toplum arasında bir ilişki oluşturarak somut fizikselliğine soyut bir yaklaşım sunan bir yer olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda yer ve mekan ilişkisini derinlemesine inceleyen Relph, yerin sahip olduğu karakterinden ve insanların o yerle birlikte edindikleri karakterden bahsederek yerin bütüncül kimliğini:

- Fiziksel biçimleniş,
- Faaliyetler, koşullar ve eylemler,
- Topluluklar ve bireylerin yerde yaşadıkları deneyimler ve deneyimler sonucu oluşan anlamlar olmak üzere üç bileşene ayırmaktadır (Relph, 1976; aktaran.Turna, 2011, s.5).

İnsan varlığını bir ikamet olarak değerlendiren Erzen'e göre konut, insanın fiziksel ve tinsel gereksinimlerinin çoğunu cevaplayan mekanlar bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır (Erzen, 2017, s.234). Bütün bu etkenlerle bağlı olarak konut, ikamet etme ve inşa etme eylemlerinin bir alanı olarak boyut kazanırken, deneyim ve kullanıcının yüklediği anlamlarla şekillenen, içerisinde konumlandığımız ve yaşadığımız aynı zamanda sahip olduğumuz veya ait olduğumuz yerleri ifade etmektedir.

Konut sadece içsel veya sadece dışsal bir nesne olarak değil her ikisini de tarif eden bir kentsel birim olarak değerlendirilmelidir. Herhangi bir kentsel topluluktaki yapıların yaklaşık yüzde doksanı konuttur (Mumford, 1938, s.465). Sayısal olarak değerlendirildiğinde konut ağırlığı, kent üzerinde en çok etkiye sahip yapı stoku olma özelliği kazanmaktadır. Bu sebeple konut birimleri kent dokusuna en çok etki eden ve kent kimliği ile en çok temas halinde bulunan yapılar olarak düşünülmektedir (Boyacıoğlu, 2010, s.1). Dolayısıyla hızlı gelişen kentlerde konut planlaması, kentsel bir kaygı taşınması beklenen bütüne yapılan bir işlem veya kimliği etkileyen bir davranış olarak değerlendirilebilmektedir. Tekil ölçekte bir yapı birimi olmasına rağmen kent kurgusunda ve işleyişinde sahip olduğu etki göz ardı edilmemelidir.

Konut kentte, kentleşmeden en çok etkilenmiş yapı birimlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişten bugüne dünya değişmiş, bu değişim mimari üzerine yansımış ve

konuta müdahale kaçınılmaz olmuştur. Özellikle teknolojik gelişmeler, yeni iş imkanları ve yeni düzen konut için farklı bir senaryo oluşturmuştur. 19. yüzyıla kadar dünya nüfusunun oldukça az bir kısmının kentlerde yaşadığını belirten Eliyatkin, bu döneme kadar nüfusun büyük bir kısmının küçük yerleşim alanlarında toprağa bağlı yaşadığına değinmiştir. Bu dönemden sonra ilk kırılma on sekizinci yüzyılda İngiltere’de gerçekleşen nüfus patlaması olmuş, artan nüfusun toprağa bağımlı yaşamı zorlaştırmıştır. Teknolojik gelişmelerin de dünyada hız kazandığı bu evrede insanlar, yeni iş kolları için yaşadıkları yeri değiştirmeye başlamış ve insan hareketliliği yeni düzenlemelerin bir başlangıcı olarak görülmüştür (Eliyatkin, 2010, s.5-6). Kentlere yoğun göç başlamış ve kent içerisindeki yaşam koşulları ağırlaşmıştır. Kentlerin büyüyerek birçok insan için yerleşim alanı olması ve gün geçtikçe daha fazla insanı barındırması ise kentleşme sürecini başlatmıştır. Bu durum bazı akademisyenler tarafından tek başına sanayileşmenin bir sonucu olarak değerlendirilmemiş başka etkenlerin de etkisine değinilmiştir. Kent üzerinde araştırma yapan Tankut ve diğerlerine göre kentleşme, sanayileşmeyle birlikte modernleşmenin de bir sonucu olarak ortaya çıkan mekansal ve toplumsal bir sorunu ifade etmiştir. Aynı zamanda araştırmacılar tarafından bu etkenler ulusal, bölgesel ve yerel ölçekte hissedilen, fiziksel çevrede olduğu kadar doğal ve toplumsal çevrede de karşımıza çıkan değişimlerin sadece nedeni değil aynı zamanda sonucu olarak da değerlendirilmiştir (Tankut vd., 2002, s.4). Bu değişim karşılıklı etkilere ve yaşayış şeklinde farklılıklara sebep olurken yerel ölçekte bireyi, kentsel ölçekte kent stokunu doğrudan etkileyen konut birimlerinin dönüşüm serüvenini başlatmıştır. Dolayısıyla konuta ait değerler de dönüşüme göre şekillenerek kullanıcıya yeni yaşam alanları ve yeni konut tanımları getirmiştir. Ek olarak bu değişim, geçmişten bugüne olduğu gibi bugünden geleceğe de uzanacak bir sürecin ve konut alanına yansıtacak yeni serüvenlerin de habercisidir.

Konutun devinimi, insanın yaşadığı yer kapsamında ele alındığı zaman süregelen bir uyum arayışı ve devamlılığı sağlanması gereken bir ihtiyaç programı söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla konutun tanımı teorik olarak bu uyumu yakalayan insan merkezli bir karakter sergilerken, pratikte güncel sorunlarla olan ilişkisinin sorgulanması ve teorik-pratik arasındaki dengenin yaratılması söz konusudur.

Toparlamak gerekirse, teorik olarak ve genel hatlarıyla yeryüzünde insan ve insana ait gerçeklikleri birleştiren konut, teorik bağlamda barındırdığı anlamlarla karmaşık, ancak içerdığı işlevlerle kapsayıcı bir eylem alanı oluşturmaktadır. Bütün bu özellikler konutu

insan hayatında ayrılmaz bir parça ve kullanıcısının özünü yansıtan bir merkez yaparken, konut, geçmiş-bugün-gelecek arasında geçirdiği dönüşümlerle insan hayatını etkilemekte ve insanı yeni senaryolarla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu çalışma, konutun insan hayatı ve kentsel mekanıyla ilgili sahip olduğu merkezi etkiyi ve gelişen aynı zamanda değişen dünyaya entegre olmasını sağlayan dört bağlayıcı faktörü ele alarak incelemektedir. Dolayısıyla estetik, ekonomik, fiziksel ve sosyal değerler olarak kategorileştirilen bu faktörlerin her birinin insanın varoluşsal mekanı üzerindeki etkisi sorgulanmaktadır.

2.1. Konut Kimliğinin Ekonomik, Estetik, Fiziksel ve Sosyal Değerleri

Kent, tam anlamıyla fiziksel elemanların yansıması olan coğrafi bir ağ, ekonomik organizasyon, sosyal bir eylem tiyatrosu ve kolektif birliğin estetik bir simgesidir (Mumford, 1938, s.112). Kentin alt sekmesi olan ve yoğunluğu ile kent dokusunun oluşumunda büyük rol oynayan konut ise bu değerleri daha küçük ölçekte yansıtan ve aslında daha büyük ölçekte bu değerleri temsil eden bir yapı düzeneğidir. Bu düzenlenmiş form, yapı ve yaşamın kesiştiği bir varoluşsal mekanı ve insan hayatını etkileyen aynı zamanda simgeleyen bir yeri ifade etmektedir. Dolayısıyla insanın yeri olan konutu tanımlamak için sırasıyla estetik, ekonomik, fiziksel ve sosyal değerler belirlenmeye ve bu değerler arasındaki karşılıklı ilişkiler anlaşılmaya çalışılmıştır.

2.1.1 Ekonomik Değerler

Maddi varlığının bir parçası olarak düşünülen konut, çoğul kimliği içerisinde ticari bir değeri de barındırmaktadır. Yerin ekonomik boyutunu kapsayan ticari değer konumdan ve işlevsel özelliklerden doğmakta, kullanıcının ihtiyaçlarına veya taleplerine göre artmakta veya azalmaktadır. Artan ve azalan değer dengesini ise arz ve talep oluşturmakta, talebin arzdan büyük olduğu yerlerde değer artışı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda konut fiyatının belirlenmesinde rol oynayan etkenleri yasal ve fiziksel olmak üzere iki gruba ayıran Abayhan, yasal etkenleri; kamulaştırma, vergi, imar, trafik, çevre sağlığı gibi hukuksal boyutta açıklarken, fiziksel etkenleri; mülkün yerine ve yerin özelliklerine bağlı faktörler olarak değerlendirmektedir (Abayhan, 2009, s.17). Dolayısıyla ekonomik değerler statik bir aktör olarak değil aksine çeşitli sebeplere göre değişkenlik gösteren dinamik bir faktör olarak ele alınmaktadır.

İnşaat Mühendisleri Odası'nın (İMO) düzenlediği Türkiye'de Konut Sorunu ve Konut İhtiyacı raporuna göre, üretim, tüketim ve yatırım aracı olması açısından konut ekonomik değere sahip bir birimdir (İMO, 2011, s.2). Farklı açılardan bakıldığında çeşitli niteliklere ve tanımlara karşılık gelen konutun araştırmalardaki ekonomik karşılığı ise, katma değeri yüksek ekonomik bir ürün (Özkurt, 2007, s.160), hem tüketilen hem de yatırım amaçlı kullanılan bir mal (Sing vd., 2006, s.306; Durkaya, 2002, s.6), ekonomik değerleri yansıtan bir öge (Ozorhon, 2016, s.60), ekonomik kısıtlamalar dahilinde üretilen ve pazarlanan bir mülk (Saegert, 1985, s.287) olarak ifade edilmiştir. Ticari bir değere sahip olan konut, dayanıklı ve uzun ömürlü olan yapısıyla diğer maddi ürünlerden farklılaşmaktadır. Belirli bir niteliğe sahip konutların ihtiyacı olan bakımların ve yenilemelerinin yapılması ise konutun ömrünü aynı zamanda kullanım süresini uzatmaktadır. Dolayısıyla işlevsel olarak birçok amaca hizmet eden konutun ekonomik yönü hem çeşitli hem de kuvvetlidir.

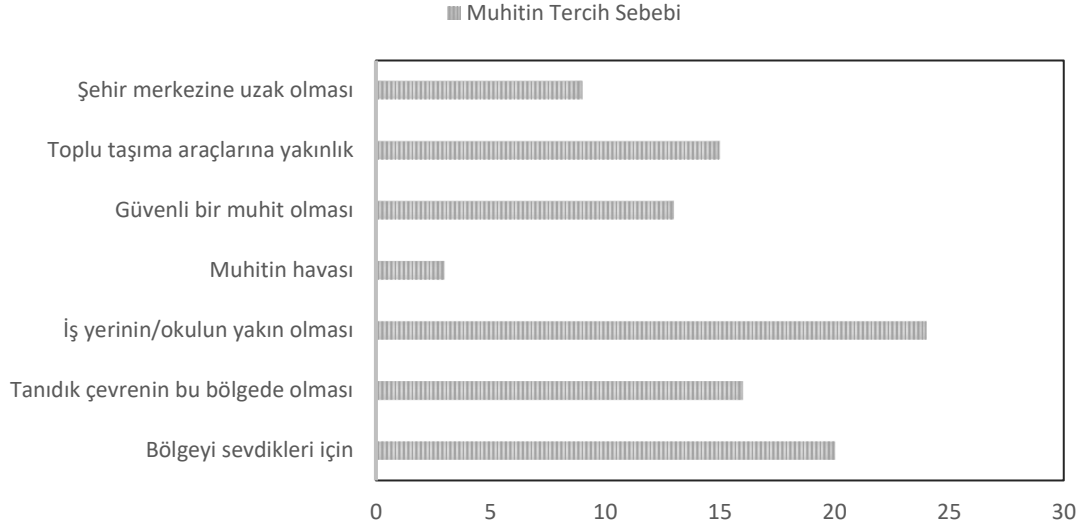
Günümüzde analitik çalışma alanlarına konu olan konut fiyatını belirleyici faktörler, genel olarak konutun diğer değerleriyle ve konumlandığı yerle bağlantılı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda Abayhan gibi konutun fiyatı ve özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen Durmuş, Abayhan'dan farklı olarak yasal etkenlerden bahsetmemiş, konutun yapısal ve konuma dair özelliklerinin aynı zamanda manzara ve yeşil alanla ilişkisinin fiyatı etkileyen değişkenler olduğunu belirtmiştir. Konutun yapısal özelliklerini fiziksel değerler üzerinden yorumlayan Durmuş, konutun büyüklüğünü, yaşını ve oda sayısını, yapısal özellikleri olumlu yönde etkileyen faktörler olarak vurgulamıştır. Bu noktada konut yaşının fazla olması olumsuz bir etken olarak belirtilmiş, tadilat gerekliliği, yıkılma tehlikesi, estetik ve fiziksel özelliklerin zayıflaması ise gerekçe olarak gösterilmiştir. Konutu, konumuna dair özellikleri açıklarken "taşınmaz" olarak belirten Durmuş, ulaşım, hizmet birimlerine yakınlık, manzara, sokağa uzaklık gibi pek çok değişkenden ve bu değişkenlerin fiyat üzerindeki etkisinden bahsetmiştir. Manzara için ise Yedigöller rekreasyon çevresinde olan konutların manzarasında %1 oranında artışın 2008 yılına göre fiyatı %0,9 oranında arttırdığını belirtmiştir (Durmuş, 2016, s.16-18). İzmir ili Yedigöller mevkiinde Hedonik Fiyat Endeksi (HFE) yöntemi kullanılarak yaptığı çalışmada Durmuş, göl manzarasının görünürlük derecesi ile fiyat oranının paralellik gösterdiğini ve göl görüntüsünün konut fiyatını arttırdığını belirtmiştir. Aynı çalışma ormanlık alanların fiyatları üzerindeki etkisinin doğrusal olmadığını ve ormanlık alanın konuta yakın konumlandırılmasının fiyatı düşürdüğünü belirtmiştir. Durmuş, bu sonucu mesafeye, ormanın büyüklüğüne ve kalitesine bağlı bir etken olduğunu belirtmiştir (Durmuş, 2016, s.27). Araştırmaya bağlı olarak

ormanlık alanla ilgili varılan ve ekonomik tespitler içeren sonucun, aslında fiziksel ve sosyal bir etken olarak değerlendirilebilen güvenlik kaygısı ile bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Benzer olarak İngiltere'nin Sheffield kentinde yer alan Norfolk Heritage Park alanında yapılan ve 65 yaş üstü kişilerle görüşülen çalışmada, katılımcıların ormanlık arazide suça dair korku ve stres hissettiklerinden kullanımın olumsuz etkilendiği belirtilmiştir (Jorgensen ve Anthopoulou, 2007, s.276-277). Ancak İzmir'deki durumdan farklı olarak bu bölgede kişiler, ormanlık alanı kullanmak ve doğal çevrede yürümek için güçlü bir motivasyonla caydırıcı etkenlere çözüm aramaktadır. Bu doğrultuda ekonomik dalgalanmaların, fiyat üzerindeki belirleyici etkenlerin ve tercih edilmenin teoride olduğu gibi pratikte de fiziksel değerlerle doğrudan bağlantılı olduğu ancak İzmir'deki örnekte pratikte teoriden farklı bir işleyişin gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda pratikteki etkiler ve tercih edilme durumları göz önünde bulundurulduğunda farklı sonuçların oluşması yaşama şekliyle ve dolayısıyla sosyal değerlerle de ilişki kurmaktadır.

Konut mimarisi hem işlevsel düzen hem de dış görünüş açısından konut alıcıları için önemli bir husustur (Asabere vd., 1989, s.181). Singapur'daki konut piyasasını etkileyen faktörleri inceleyen Sing ve diğerleri, özel konut birimlerindeki mimari tasarımın ve mekan kalitesinin konut fiyatlarına etki ettiğini ve fiyatları arttırdığını belirtmiştir (Sing vd., 2006, s.308). Konut fiyatı ve mimari yapı arasındaki ilişkiyi araştıran başka bir çalışmada ise, peyzaj düzenlemesi, ağaçlık alan, parkların kullanımı, bina cephesi, yapının niteliği, güneşliğinden faydalanma, kaldırımlar, otopark kapasitesi gibi birçok tasarım kriteri değerlendirilmiş ve bu kriterlerin konut fiyatına etki ettiği belirtilmiştir (Gao ve Asami, 2005, s.352). Bu bağlamda fiziksel değerlerle bağlantısını pekiştiren ekonomik değerlerin aslında estetik değerlerle de kesiştiği gözlemlenmektedir. Konut yapısında veya çevresinde estetik veya fiziksel açıdan yapılan her değişiklik ve bu değişikliklerin mevcut durumu daha iyiye taşıyacağı her düzenleme, konutun ekonomik değerlerine yansımaktadır. Üstelik fiyatı etkileyen değişkenler sadece bunlarla da sınırlı değildir. Konut için yapılan her türlü harcama bir ekonomik meseledir ve kullanıcının giderleri içerisinde önemli yeri kaplamaktadır. Türk İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri, 2019 yılı hanehalkı tüketiminin %24'ünün konut ve kira harcamaları, %6'sının ise mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri gibi harcamalar olduğunu belirtmiştir (TÜİK, 2019). Bu verilerden yola çıkarak, kullanıcının toplam harcamalarının %30'unun konut ile ilgili olduğu ve dolayısıyla insanların temel ihtiyacı olan barınmaya karşılık satın aldığı veya kiraladığı konut birimlerinin kullanıcı için ekonomik bir

değer taşıdığı aynı zamanda tüketim giderleri arasında büyük bir yüzdeye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Konut fiyatının belirlenmesinde etken olan değişkenler konutu her yerde aynı özellikleri göstermeyen, heterojen bir yapı olarak gösterebilmektedir. Nitelikleri gereği birbirlerinden oldukça farklı olan konut birimlerinin “taşınmaz” statüsü, konutu satın alan kullanıcının, aslında konutun bulunduğu mahali de satın almış olduğu belirtmektedir (Taşdemir, 2013, s.102). Ekonomik bir değer olarak konutun taşınmaz ifadesi teoride bir yeri, o yer ile kurulan bağlantıyı ve varoluşsal bir kaygıyı belirtmekte aynı zamanda dinamik bir yaşayışı temsil eden konutun sabit yönünü göstermektedir. Bu noktada konutun konumla ilgili değişkenlerinin sadece kendi fizikselliğine ve değerlerine değil çevresine de bağlı olduğu pratikteki bir yansıma olarak değerlendirilmektedir. İstanbul’da tüketicilerin konut satın alırken dikkat ettikleri noktaları araştıran bir çalışmada, Grafik 1’de gösterildiği gibi konutun bulunduğu bölgenin sevilmesi, kullanıcının iş yeri veya okuluna yakın olması ve sosyal çevresinin o muhitte olması yönleri önemli tercih sebebi olarak yansıtılmıştır (Arıkan, 2008, s.75). Konutun kimliğine ve sakinlerin yaşam kalitesine etkisi sebebiyle yerleşim bölgesi, kullanıcının aktif olarak ulaşması gereken birimlere (okul veya iş yeri) erişiminin rahat olması, sosyal bir varlık olan insanın iletişim ve karşılıklı etkileşim ihtiyacı sonucunda sosyal çevresine yakın olma isteği konut talebini ve bu sebeple de konutun satın alınma isteğini etkilemektedir. Bu bağlamda hızlı kentleşmenin yaşandığı dünyada insanların iş yükü, yoğunluğu, sıkıntıları arasında yaşam alanını, sosyal çevresine yakın bir alanda seçme isteği söz konusudur. Tanıdıklarına ve yakınlarına olan ihtiyacın belirtildiği bu çalışma, aslında insanın sosyal ihtiyaçlarının konut üzerindeki ekonomik etkisini aynı zamanda konutun ekonomik değerleri ile sosyal değerleri arasındaki bağlantıyı ifade etmektedir.



Grafik 1. Muhitin Tercih Edilme Sebebi (Arıkan, 2008, s.75)

Sonuç olarak konut, sadece bir meta olarak ele alındığı takdirde yetersiz veya verimsiz olmaktadır (s.28). Düşük gelirli insanlar için uygun fiyatlı konut yaklaşımı öneren Yılmaz, kentleşmenin etkisinde olan dünyada çevre kalitesinin ve doğal aktörlerin korunması gerektiğini vurgulamakta, bu etkenleri koruyacak ekonomik kalkınma biçimlerini ele almaktadır. Doğal çevre ve ekonomik büyüme arasında bir uzlaşma arayışından bahseden Yılmaz ek olarak, sürdürülebilir kalkınma parametrelerinin fiziksel, sosyal ve kültürel boyutları içerdiğini ifade etmektedir (Yılmaz, 2008, s.39). Bu noktada konut, birtakım ekonomik, sosyal, fiziksel ve estetik kriterlere bağlıdır ve bu kriterler içerisinde tanımlanmaktadır. Konut ise bütün bu değerleri yansıtmaya çalışan çok boyutlu bir mülktür. Bireyin yaşam alanı olan konutun ekonomisi, geçici veya kalıcı olarak, satın alınan veya kiralanan şekliyle tüketilen bir sermayenin ifadesidir. Bir ürün olarak konutun ekonomik değeri estetik, fiziksel ve sosyal değerlerin niteliğine ve kullanıcının talebine göre değişiklik göstermekte ve fiyat belirleme kriterleri üzerinde belirleyici etkenler olarak düşünülmektedir.

2.1.2 Estetik Değerler

Estetik yaklaşım, gündelik yaşamda, eski kentlerde, mimari düzende ve hala yaşayan yerel kültürlerde çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır (s.2). Biçim ve anlam bütünlüğünü ele alan estetik, güzel olana önem vermek, dünyayı ve karşılıklı ilişkileri tekrardan yorumlamak, değerleri gözden geçirmek ve sağlıklı ilişkiler kurabilmek için aktörleri daha doğru

tanımaktır (Erzen, 2006, s.13). Dolayısıyla estetik hem biçimsel hem de anlamsal bir arayışın temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda estetik duyarlılığı olan insanın varoluşsal çabasına dair oluşturduğu barınma alanı ilk biçimsel yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Dünyayla somut bağlarını inşa ettiği biçimsel tavırla devam ettirmeye çalışan insan, yeryüzü ile uyumu bu biçimlerin başarılı oluşumu ile yakalamaktadır.

Yeryüzündeki canlı ya da cansız bütün varlıkların sahip olduğu bir biçim vardır. Yaşam sürecinde yeni ihtiyaçların ortaya çıkması, insanlarda biçim verme dürtüsünü oluşturmuş ve yaratıcılığın uyanmasına neden olmuştur. Biçim verme isteği eleştiri ile birleşerek zaman içerisinde yeniden biçimlendirme olarak ele alınmış, böylece çeşitlilik artmış ve bugüne ulaşan geleceğe iletmeye başlanmıştır. İnsanların eleştirerek daha iyi ve yeni şeyler yaratma isteği, biçimlendirme eyleminin itici gücü olmuş ve barınma alanı olarak kullanılan mekanların gelişimini ve değişimini etkilemiştir (Beşgen Gençosmanoğlu, 2001, s.9). Dolayısıyla varoluşsal mekanın geçmişten bugüne biçimsel oluşumu, estetik kaygı ve eleştirel yaklaşımın gelişen ve değişen sürecini kapsamaktadır. Ancak geçmişten bugüne değişen bu faktörler tarihsel kırılmaların etkisiyle de yüzleşmiştir. Özellikle endüstri öncesi yaşam incelendiğinde doğaya bağımlı bir kültürün yaşandığı, biçim ve içerik kavramlarının birbirini takip ettiği, güzelliğin ise doğru olanın bir belirtisi olarak gösterildiği bir dönem söz konusudur. Bu dönemde doğru olan şey güzel olarak kabul edilmektedir. Endüstri sonrasında ise güzellik ve doğru ile ilişkisi değil, biçimin taşıdığı anlam önem kazanmaya başlamıştır. Dolayısıyla estetik sadece güzel olan değil, biçimin yüklendiği anlam olarak da değerlendirilmektedir (Erzen, 2011, s.23). Dinamik bir yapı sergileyen estetik aslında bir ifade şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Güzellik gibi bireysel bir değerlendirmeyi de bünyesinde barındıran bu kavram, aslında biçimsel bir ifade yöntemi ve anlam karşılığı kazanarak daha kapsayıcı bir yaklaşım önermektedir. Aynı zamanda “estetik” ve “gerçek” kavramları arasında teorik ve pratik bir sorgulamaya da ışık tutmaktadır.

Estetik ve gerçek arasındaki ilk örneklerin çok eski tarihlere dayandığı düşünülmektedir. İnsan, barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla duygu ve düşüncelerini kullanarak bir barınak oluşturmuş ve bu sayede ilk yaratıcılık örneklerini sunmuştur (Şentürer, 1990, s.48). Yapısal girişimleri başlatan bu barınaklar ise biçimsel değişimden etkilenerek konutlara dönüşmüş ve estetik kaygılar devamlılığını sürdürmüştür. Mimarlıkta estetik olgusunu inceleyen Becerik’e göre, fiziksel çevresini yaratan insan onu güzelleştirmek ister. Yapının güzel olması insanda beğeni ihtiyacını karşılamakta, aynı zamanda iç sınırları, dış biçimi,

yüzeylerin ölçülerini ve dokusunu, rengini, boşlukları, gölgesini, ışığını belirleyerek insan beğenisini tatmin etmektedir. Bu beğeni, salt estetik hisleri değil aynı zamanda, toplumsal sembolik değerleri de tanımlamakta ve dolayısıyla biçimsel ve estetik kaygılar sadece tekil boyutta kalmayarak geniş bir kitleyi ilgilendiren bir meseleye dönüşmektedir. Bu sebeple de birey ölçeğine indirgenen konut birimlerinin tasarımı, sadece kendi estetiğini değil kent estetiğini de ilgilendirmekte, toplum kültürü içerisinde bir anlam taşımaktadır (Becerik, 2001, s.33). Belirli bir toplumun üyesi olan insanın, toplumun genel yaşamına ve estetik kaygılarına da ortaklığı, yapısal olarak tekil olan konutun geniş ölçekteki kente ve bu doğrultuda da kent estetiğine bağlılığını göstermektedir.

İnsan ve konut arasındaki iletişim hem konut oluşturma hem de konuttan etkilenme eyleminde, görmeyi ve algılamayı önemi kılmaktadır. Erzen'e göre, algılanan ve algılayan arasında oluşan ilişkinin niteliği estetik değeri oluşturmaktadır (Erzen, 2017, s.28). Algılayanın algılananı tanımlayabilmesi ise yine biçim sayesinde olur. Biçim yoluyla algılanan mimari ürün aynı zamanda biçim sayesinde yorumlanmaktadır. Algılanan ürünün taşıdığı ifade beğeni, haz ve estetik duyuma ulaşmakta ya da ulaşamamaktadır. Bu sayede mimarlık üzerinde biçimin baskınlığı estetik açıdan da gerçekleşmektedir (Şentürer, 1990, s.52). Bu bağlamda algılanan ürün olarak konut, kullanıcının değerlerine göre tercih edilmektedir. Dış cephesi, manzarası iyi olan, geniş ve ferah bir mekan arayışına sahip kullanıcılar, kendilerini bu özelliklere sahip konutlarda daha iyi hissedebilmektedir. Yeşil alanda kendini sakin, mutlu ve güvende hisseden kullanıcılar ise, konut çevresine yeşil dokunun hakim olmasını tercih edebilmektedir (Ekşioğlu, 2010, s.17). Dolayısıyla estetik, algıyı ve tercihi etkileyen mimari bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Mimarlığı inşa etme sanatı olarak değerlendiren Vitruvius'a göre, inşa etmeye başlamak medeniyete yönelim sağlarken, bilimsel bilginin kazanımıyla hem kültürel hem estetik bir yaşamın hazzına varmak medeniyetin zirvesine ulaşmaktır. Bu bağlamda sanata hakkını teslim etmek amacıyla Vitruvius, kentlerin işlevsellik (utilitas), sağlamlık (firmitas) ve estetik (venustas) açıdan olgunlaşmış yapılarla donatılmasının gerektiğini vurgulamıştır (Vitruvius, 2020, s.14). Başka bir deyişle hem kent ölçeğinde hem de konut ölçeğinde tasarımın temel hedeflerinden birinin estetik olduğunu vurgulamış, ancak diğer etkenlerle birlikte varoluşuna ve biçimlenişine de dikkat çekmiştir.

Bir nesnenin estetik değerini belirlerken o nesnenin insanda uyandırdığı kavramlar ve nesnenin kendisinden gelen fiziksel özellikler önemli rol oynamaktadır (Ekşioğlu, 2010,

s.11). Bir mekanın estetik değeri kişinin davranışlarını, algısını etkileyebildiği gibi kişinin yüklediği anlamlardan da etkilenmektedir. Estetik ile ilgili yapılan iki araştırmada farklı ifadeler kullanılsa da tanımlamalar ve kriter içerikleri benzer nitelikte belirlenmiştir. Fiziksel çevrede mekânsal estetik konusunu araştıran Nasar, formu ilgilendiren nitelikleri (düzen, oran, ritim, şekil, karmaşıklık, renk, aydınlatma, uyumsuzluk, hiyerarşi, mekânsal ilişkiler) inceleyen biçimsel estetik ve bu formların içeriğine bağlı olarak insanın verdiği tepkileri (yapı veya çevre ile olan etkileşim) inceleyen sembolik estetik olarak iki grupta ele almıştır (Nasar, 1994, s.382). Bu noktada sembolik estetik anlayışı, yapılı çevreye karşı insanların sahip oldukları olumlu veya olumsuz tutumları kapsamaktadır (Lang, 1988, s.19). Öztürk ise mimari birimlerin cepheleri üzerine yaptığı çalışmada, estetik değerlendirmenin öznel ve nesnel olmak üzere iki tür yöntem ve teknik olduğunu ifade etmiştir. Yaptığı çalışmada öznel estetik değerlendirmenin kişinin tepkilerinin bir çeşidi olarak nesnel değerlendirmeye karşın daha kolay bir işlem olduğunu ancak, cephe estetiğinde etkin olan oran, orantı, ölçü, biçim gibi nesnel değerlendirmenin kapsadığı nicel özelliklerin de dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir (Öztürk, 1978, s.51-52). Her iki çalışmada da estetik kavramı aslında soyut ve somut imgelerle açıklanmaya çalışılmış ve belirleyici elementleri de birbirleri ile benzerlik göstermiştir.

Mimari bir ürünü inceleyen insan, ürünü yorumlarken ürünün sahip olduğu görsel ve duyuşsal nitelikler açısından estetik bir etki hissetmektedir (Araz Ustaömeroğlu, 1998, s.119). Bu durum insan psikolojisinin seçim yapma veya beğenme eğiliminde olması ile bağlantılıdır (Kuban, 2019, s.56). İnsanların fiziksel, psikolojik ve duyuşsal gereksinimleri kültürel bütün içerisinde yer almaktadır. Kültürel unsurlar ise günden güne sosyal grupları bir arada tutan aynı zamanda yönlendirici ve rehber işlevi gören toplumsal yaşamın temel elemanlarından biridir. Bu kültürel güçler, estetik anlamla yüklüdür ve bu anlam olmadan herhangi bir planlamanın yapılması söz konusu değildir. İnsan ve doğa arasındaki uyum, estetik unsurlarla desteklenmekte ve bu unsurlar dikkate alındıkça güçlendirilmektedir (Erzen, 2006, s.47). Bu bağlamda mahalle üzerine yapılan araştırmalar, estetik kriterlerin mahalle memnuniyeti üzerinde etken bir rol oynadığını belirtmekte ve dolayısıyla insan ve yaşam alanı arasındaki uyumu desteklemektedir (Karami vd., 2014, s.135; Rachele vd. 2019, s.1). Ek olarak çalışmalardan biri mahalle tasarımında konut sakinlerinin mimari biçimlenme, renk, şekil, ölçek gibi estetik kaygılarının değerlendirilmesi ve görüşlerinin dikkate alınması gerektiğine dikkat çekmektedir (Karami vd., 2014, 136). Buradan yola çıkarak estetik kaygıların belirlenmesi için kullanım evresinin geç bir dönem olduğu aslında

daha önceki evrelerde kullanıcıların görüşlerinin ve tercihlerinin alınarak uygulama evresine geçilmesi söz konusudur. Böylece kullanıcının estetik kaygıları doğrudan anlaşılmakta, bu kaygılar doğrultusunda talepleri ve istekleri belirlenmekte ve uygulanabilirlik durumu tartışılarak ortak bir nokta bulunabilmektedir.

Etik açıdan, mekânsal ve tinsel bağlamda incelenmesi gerekirse estetik değerlerin, kent yaşamında en geniş metrekareye sahip konut alanlarına yansması daha yoğun hissedilmektedir (Ekşioğlu, 2010, s.110). Ancak kentleşmenin yoğunlaştığı dünyada konut birimleri hali hazırda çoğalmış ve aslında kentler bir oluşumun başlangıç aşamasını çoktan kaçırmıştır. Günümüz koşulları, toplumsal yaşam içerisinde bütünlük sağlayacak yaratma ve biçimlendirme etkenlerini hemen hemen birbirinden koparma noktasındadır. Gelişen ve değişen dünyada toplumlar, mimari organizasyonu ve birlikte yaratma eylemini sanayi devrimiyle birlikte sanatçı veya zanaatçılardan almış, profesyonel meslek adamlarına, sanayi ve teknolojik gelişmelere bırakmıştır. Bu durum kullanıcıların ve toplumun, çevrelerinde gerçekleşen biçimlendirme çalışmalarına ve estetik arayışlara katılımını engellemiş dolayısıyla bütünlüğün kaybolmasına neden olmuştur. 20. yüzyıl koşullarında insanlar uzman ya da uzman dahi olmayan birey veya gruplar tarafından inşa edilmiş konut birimleri arasından eğer yapabilme şansları varsa bir seçim yaparak yaşamaktadır (Şentürer, 1990, s.19). Yaklaşık otuz yıl önce bahsedilen bu durum aslında kentleşmeyle birlikte bozulmanın da başladığı bir süreci tarif etmekte ve günümüzde gelinen noktanın daha öncesini tanımlamaktadır. Günümüzde ise çok farklı bir senaryodan bahsedilmeyerek kentsel yaşamda estetik arayışı, egemen yaşayışın, gücün veya paranın yansması olarak topluma yönelmekten çok ticari amaç güden bir mesele olarak ele alınmıştır. Toplum için bir yabancılaşma noktasına gelen güzelleştirme çabaları, genellikle ekonomik açıdan toplumsal bir ayrıma ve kültür bölünmesine yol açmaktadır (Erzen, 2011, s.109). Bu bağlamda kentlerin kentliyi yabancılaştırdığı ve ayrımlarla yaşamını sınırlandırdığı anlaşılmaktadır.

Somut ve soyut karşılıkları olan ve konuta dair biçimsel ve kullanıcıya ait duygusal anlamları kapsayan estetik değerler kent için ve kentin genel dokusunu oluşturmaya yardımcı olan konut mekanları için ayırt edici, seçici ve göz ardı edilemeyecek bir gerçekliği temsil etmektedir. Sonuçta yaşadığımız mekan insan yapımı bir ortamdır ve oluşturulan ortamdaki anlam insanın yüklediği ve yine insanı etkileyen estetik algıdır. Başlıca olarak bir form olan ve bu formun fiziksel çevredeki varlığı ile somutlaşan konut planlanırken estetik kaygılardan ayrı düşünülmemelidir. Teorikte bahsedilen biçimsel ve sembolik estetik değerlerin pratikte

uygulandığı bir çevrede konut birimi kentte, kullanıcı ise konutta anlam kazanabilmekte ve bu anlam karşılıklı aidiyet oluşturabilmektedir.

2.1.3 Fiziksel Değerler

Kentsel bir eleman, mimari bir ürün, somut bir gerçeklik ve insanın varoluşuna uzanan barınma ihtiyacının genel yapısal çözümü olarak konut, fiziksel bir değere sahiptir. Bu değer, etrafında duyularla hissedilebilen, somut bir karşılık bulan ve yapının içinde veya dışında bir şekilde yapıyı etkileyen her türlü fiziksel elemanın etkisiyle tanımlanmakta ve şekillenmektedir. Günümüzde güncelliğini koruyan bu değerler, tarihi serüven içerisinde de konuta hizmet eden hatta barınma eylemine odaklanınca insan hayatındaki tarihinin aslında konutun kendisinden daha önceye dayandığından bahsedilebilmektedir. Bu bağlamda Heidegger'in barınma kavramını varoluşsal temellere dayandırdığı çalışması incelendiğinde, insanların korumak-korunmak için bir yere ihtiyacının olduğundan (Heidegger, 1971, s.145) ve buna bağlı olarak fiziksel bir alandan bahsedilmiştir. Bu noktada yer (place), fiziksel boyutu diğerlerinin üzerinde vurgulamaktadır (Mannarini vd., 2006, s.204). Yerin kendi içerisindeki fizikselliğine ek olarak aslında Heidegger burada, koruma içgüdüleriyle insanların herhangi bir kapalı veya yarı kapalı ortama ihtiyacından ve fiziksel olarak çevrili bir mekandan söz etmiştir. Buna bağlı olarak gelişen bir inşa etme/ikamet etme süreci başlamış ve fiziksel alan “bulunan” değil “oluşturulan” bir değer kazanmıştır. Konutun oluşumu ile birlikte insanın fiziksel alanı konut iç mekanı ve konut çevresi olarak belirlenmiş ve bu alandaki her somut eleman konut üzerinde etkili fiziksel bir değer oluşturmuştur. Başka bir deyişle, konutun bulunduğu konum, çevre, kendi yapısı, içerisinde yer alan insanlar, dışarısında ikamet eden canlılar, doğal etkenler ve yapay etkenler dahil bütün duyuşsal ve fiziksel varlıklar konutun fiziksel karakterini ve somut değerlerini oluşturmaktadır. Konutun farklı boyutlarına değinen Ersoy, konutu nesnel bir gerçeklik ve fiziksel bir barınak olarak değerlendirerek fizikselliğinden aynı zamanda yapılandırılmış çevrenin bir ögesi olduğundan bahsetmiştir (Akdemir Ersoy, 2002, s.40). Bu durum tekil değil çoğul boyutta bir düşünceyi kapsadığı gibi aynı zamanda konutun bireysel kimliğinin kamusal boyuttaki fiziksel çevrenin bir aktörü olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Dolayısıyla konutun fiziksel değerleri kendi içerisinde değil etrafı ile ele alınması gereken sadece içeriden değil dışarıdan da algılanan daha geniş bir alanın meselesidir.

Konutun içerisinde yer aldığı fiziksel çevre; doğal çevre ve insan yapımı (inşa edilmiş) çevre olarak iki bileşenden oluşmaktadır (Serpil, 1996, s.4; Altman ve Chemers, 1984, s.4). Yapılı çevre, insan yapımı olan ve değiştirilebilir özelliğe sahip, binaları (konutlar, okullar, işyerleri), açık alanları (parklar, rekreasyon alanları) ve altyapıları (ulaşım sistemleri) içeren insanların yaşadığı ve günlük faaliyetlere zemin hazırlayan fiziksel bir değere sahip yerler olarak tanımlanabilmektedir (Bonaccorsi vd., 2020, s.2). Doğal çevre ise yine fiziksel bir değere sahip olan ancak canlıların herhangi bir etkisi olmadan kendiliğinden oluşmuş ve aslında yapılı çevreyi içerisinde barındırırken, günümüzde artık yapılı çevre tarafından kuşatılan çevredir. Yapay çevrenin hem kendi içerisinde hem de doğal çevreyle bir araya getirilme biçimleri ve birbirleriyle olan ilişkileri de aynı şekilde fiziksel değerler altında yer alan kriterlerdir. Çeşitli ülkeler bazında (Amerika, İsrail, İspanya, Kanada, Almanya, Litvanya) yapılan ve MEDLINE, EMBASE, Cochrane Library, K-eArticles ve CINAHL veri tabanlarının kullanıldığı bir araştırmaya göre hava kirliliği, giderek artan kentleşme gibi çevresel faktörler, hamile kadınların düşük riskinin artması, erken doğum oranlarında yükselme gibi gebeliği etkileyen olumsuz sonuçlar ile ilişkilendirilmiştir. Doğal çevre ve yeşil alanların varlığı ise hamile kadınlarda gebelik zehirlenmesini azalttığı, sağlığını olumlu etkilediği, doğum sonrası depresyon dahil arzu edilen gebelik sonuçları ile bağlantılı olarak görülmüştür (Lee vd., 2020, s.13). Bu bağlamda teorik olarak önemi vurgulanan doğal çevrenin pratik uygulamada hak ettiği önemi tam olarak bulamamasının özellikle yoğun kentleşmenin yaşandığı yerlerde kritik öneme sahip olduğu aynı zamanda sosyal ve psikolojik sonuçlar doğurduğu anlaşılmaktadır. Konut çevresi, mahalle veya kent kapsamında herhangi bir bölgenin fizikselliğinin ve bu fiziksellik içerisindeki dengesinin tamamen veya yer yer bozulması sadece yapısal değerler için değil insani tüm değerler için kapsayıcı bir etken oluşturmaktadır.

Fiziksel değerler, konut sakinlerinin yaşam biçimine katkıda bulunduğu veya müdahale ettiği için ayrıca önemlidir (Sanoff, 1972, s.123). Bireyler fiziksel çevrenin yapısını, işlevini ve kalitesini aktif bir şekilde organize etmeye çalışmaktadır. Bu durum yaşam koşulları veya konuta fiziksel adaptasyonu olabildiği gibi sosyal içerikleri de kapsamaktadır. Aslında sosyal ilişkilerin çerçevesi her zaman fiziksel-mekânsal koşullar altında oluşmaktadır (Wahl ve Lang, 2003, s.4). Fiziksel bir bedene sahip olan insanın fiziksel mekanı olan konut, içerisinde birçok senaryonun yaşandığı ve biyolojik gereksinimlerin giderildiği başka bir ifade ile yapısı gereği yemek yeme, uyuma, korunma gibi temel ihtiyaçları barındıran aynı zamanda aile oluşturma, bir araya gelme gibi de pek çok psikolojik ve sosyolojik özelliklere

de hizmet eden bir eylem birimidir. Sosyal ortama zemin hazırlayan fiziksel kriterler, onu sadece etkilememekte aynı zamanda kapsamaktadır. Bu bağlamda fiziksel değerlerin insanları bir araya getirecek şekilde kurgulanması sosyal etkileşime yarar sağlarken, aksi durumu sosyal değerler üzerinde olumsuz etki yaratabilmektedir. Konutun yapısal ve fiziksel olarak baskın bir özelliğini belirten yüksek katlı planlama incelendiğinde çeşitli çalışmalar tarafından bu görüşün desteklediği gözlemlenmiştir. Yapılan araştırmalara göre, yüksek katlı binaların diğer konut tiplerine göre, kullanıcının sosyal ilişkilerini zayıflatması (Evans, 2003, s.537; Williams, 2005, s.199; Gifford, 2007, s.14; Korte ve Huismans, 1983, s.751; Barros vd., 2019, s.270; Türkoğlu, 2020, s.5), ruh sağlığını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemesi (Türkoğlu, 2020 s.5; Barros vd., 2019, s.270; Evans, 2003, s.537; Foley, 1980, s.469), yabancılaştırması ve yalnızlaştırması (Evans, 2003), çocuklar için uygun ortam sağlamaması (Foley, 1980, s.469; Gifford, 2007, s.14; Evans, 2003, s.537), suç korkusu yaratması (Gifford, 2007, s.13), diğer insanlar ile yardımlaşmayı azaltması (Gifford, 2007, s.10; Korte ve Huismans, 1983, s.752) gibi birçok sebeplerden ötürü daha az tatmin edici olduğu ifade edilmiştir. Yüksek konut binalarının kullanıcı üzerindeki sosyal ve psikolojik etkilerini inceleyen Gifford, bu tip binaların kullanıcıda en az altı korku uyandırabildiğini belirtmiştir. Bu korkular:

- 1.Kendilerinin ya da çevreden birinin yüksek bir yerden düşmesi veya intihar etmesi
- 2.Yangın sırasında içeride kalma durumu
- 3.Olası bir depremde binanın yıkılması,
- 4.Bina içerisinde bir saldırının yaşanması,
- 5.Kişi sayısının fazla olmasından ötürü yabancılaşma ve yarı kamusal alanları aktif kullanamama,
- 6.Yine kişi sayısındaki artış ve kapalı ortak kullanım alanlarının fazla oluşundan ötürü (koridor havası, kapı kolları, asansör düğmeleri vs.) bulaşıcı hastalıkların yayılma olasılığıdır (Gifford, 2007, s.2).

Benzer şekilde konut ve sağlık arasındaki ilişkiyi inceleyen Evans, bir fiziksellik olarak konut tipinin, yapısal sorunları da kapsayan konut kalitesinin ve kat yüksekliğinin akıl sağlığı ile ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Fiziksel bu etkenler kullanıcıda sosyal izolasyona ve kısıtlamalara sebebiyet verirken, konutun kalitesinin (yapısal kusurlar, tehlikeler, yetersiz bakım, ısı ve nem gibi iklim sorunları vs.) psikolojik sıkıntılara yol açtığını öne sürmüştür (Evans, 2003, s.537-538). Yüksek yapıları başka bir açıdan ele alan Erzen ise son yıllarda çoğalan bu yapıları, insanların önünde çekilen bir set, ufku kapatan

bir engel olarak ifade etmiş ve inanların bulunduğu yeri içselleştirmesini aynı zamanda o yerde özgür hissetmesini engellediğini belirtmiştir (Erzen, 2017, s.142). Yapılan incelemeler sonucunda konutun sahip olduğu fiziksel bir özelliğin pek çok açıdan insanı ve insanın sosyal değerlerini etkilediği, dahası bu değerler üzerinde oldukça baskın bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Bu durum aslında fizikselliğin birçok açıdan konutun ve konutta ikamet eden bireyin karakterini etkilediğini bazı noktalarda ise belirlediğini göstermektedir.

Bina tasarımı (estetik, yoğunluk, malzeme, form ve hacim yönleri dahil) mekana bağlılık konusunda önemli bir role sahiptir (Karami vd., 2014, s.136). 1993 yılında inşa edilen Toronto'daki bir çocuk hastanesinin avlu alanını inceleyen Adams ve diğerleri, yapıdaki çağdaş avlunun nadiren hastane yapılarında uygulandığını ve bu çok katlı, cam çatılı alanın hasta çocuklar üzerindeki etkisi olduğunu belirtmiştir. Çalışmada avlunun bazı çocuklar için sosyal etkileşim sağladığı, nadiren odalardan çıkan çocukların eğlenmek, etrafa bakmak ve sosyalleşmek için geniş açık bir alana ihtiyaç duyduğu ifade edilmiştir. Bazı çocuklarda ise çevresindeki hasta çocuklar ile karşılaşma oranını arttırdığı için olumsuz karşılandığı belirtilmiştir (Adams vd., 2010, s.663). Dolayısıyla mimari bir elemanın veya tasarlanmış bir alanın biçimsel anlatımı her insan üzerinde farklı etki bırakabilmektedir. Ancak sonuçta ruhsal durum ve sosyal paylaşım için fiziksel değerlerin her insan üzerinde önemli bir etkisi ve kişisel yaşantısına teması bulunmaktadır.

Fiziksel çevre, kısa ve uzun zaman periyotlarında, içerisinde insanın yaşadığı, etkileşime girdiği ve aktivitelerini gerçekleştirdiği herhangi bir fiziksel düzeni tarif etmektedir. Yapılanmış çevre ve fiziksel değerleri, insani birçok ifadeyi desteklediği gibi aynı zamanda bu ifadelerin oluşumunda da önemli bir etkidir. Bu noktada fiziksel çevrenin konut-insan-çevre ilişkisi düzeyinde disiplinler arası etkileşim sağlayan mimari bir düzenleme gerektirdiği açıktır. Bu bağlamda teoride insanın hayatı ve davranışlarını etkileyen her türlü çevresel eleman fiziksel bir değer taşımakta ve bu elemanların bir araya gelerek biçimlenmesi insan hayatında önemli bir etki yaratmaktadır. Bu bağlamda günümüze dair mimariyi “20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı” kitabında inceleyen Doğan Hasol, mevcut manzaranın oldukça kötü olduğunu belirtmiş ve daha iyiye götüreceği bazı adımlar önermiştir:

- Her yapı, bulunduğu yere ait, oraya özgü ve özgün olmalıdır. Dolayısıyla yerel ve bölgesel özellikler dikkate alınmalıdır.
- Biçim taklidinden ziyade “öz”e ilişkin değerlere önem verilmelidir.

- Yaratıcılığın karşısında oluşan en büyük engel taklitçiliktir.
- Milliyetçilik gibi sloganları gerekçe göstermek, yaratıcılık ve özgürlük içeren sanatla bağdaşmamaktadır (Hasol, 2020, 282).

2.1.4 Sosyal Değerler

Günümüzde kentin gerçekliği statik fizikselliğinde, yapılarında, yollarında, caddelerinde değil, daha çok sosyal devinimlerinde, insanların iletişim ağlarında ve yaşam biçimlerinde mevcuttur. Kentte inşa edilen yapıların çoğu insanların yabancılaştığı ve yalnızlaştığı yerler olarak değerlendirilmektedir. Asıl kent insanların ilişki kurduğu ve iletişim sağladığı alanların insan hareketleri ile canlandığı coğrafyadır (Erzen, 2017, s.128). Kent, entegre sosyal ilişkilerin biçimi ve sembolü niteliğindedir (Mumford, 1938). Bu bağlamda kentin kimlik ve kişilik değerlerini sadece mimari yapılarında veya doğal çevre niteliklerinde aramak doğru değildir. Kentin özellikleri, içerisinde geçirilen yaşam deneyimleri ile tarif edilmekte, bu sayede kent, anlamlı ve değerli bir hale gelmektedir. Kişiler, yaşadıkları mekanlara bazı değerler yükledikleri, yaşadıkları ortamlara bağlanıp bir takım fedakarlıkta buldukları zaman, mekana dair anlamlı bir kimlik oluşmaktadır. Mimari çevrenin tasarlanması ve doğal çevre ile etkileşimi, mekana bağlılık için yardımcı etkenler olarak değerlendirilse de, bu nitelikler olmadan da mekan içerisinde yer alan etkinliklerin niteliği ve insanlar arasındaki etkileşimin kalitesi o yerin kimlik kazanması için yeterli olabilmektedir (Tekeli, 1991, s.82). Bu bağlamda mekanın özelliklerinden ziyade aslında sosyal değerlerin varlığının ve yeterliliğinin bir yerin oluşması ve o yerin anlam bulması için daha kritik rol oynadığı anlaşılmaktadır.

İnsanların diğer insanlarla etkileşime girme isteği temel, güçlü ve evrensel bir ihtiyaçtır. Buradan hareketle, insanlar birbirleri ile sosyal ilişkilerini başlatmakta, geliştirmekte ve sürdürmektedir (Hargie, 2011, s.1). Günümüzde insan çevresi, yalnızca insanlar tarafından inşa edilen, değiştirilen, yerleşim alanı bileşenleri olarak değil, aynı zamanda insanın fiziksel, zihinsel ve psikolojik sağlığını etkileyen, bireyler arası sosyal organizasyon ve iletişim ağını ifade etmektedir (Lawrence, 1987, s.396). İnsanlar arasındaki iletişim, ilişkilerin, örgütlerin ve toplulukların altyapısı niteliğinde olan ve kişileri bir arada tutan en önemli ve temel etkenlerden biridir (Ertürk, 2016, s.7). Aslında kişinin kendini

anlayabilmesi, başkalarına kendisini tanıtabilmesi, karşılıklı etkileşime girerek sosyal bir süreç başlatabilmesi için iletişim bir araçtır.

Sosyal değerler ve iletişim, insan yaşamının birçok alanında merkezi bir öneme sahiptir. Sosyal yetkinliklerin insanlar üzerindeki etkisini inceleyen Segrin ve Flora, zayıf iletişim becerilerine sahip kişilerin bu alanda iyi olan kişilere kıyasla daha depresif, yalnız ve sosyal açılarından eksik hissettiklerini aynı zamanda stresli olaylara karşı daha az dirençli olduklarını belirtmiştir (Segrin ve Flora, 2000, s.509). Yapılan bir araştırma sonucunda yalnızlık (bir sosyal ağın, bireylerin veya bireyin yokluğunun oluşturduğu öznel his) ve sosyal izolasyon (başkalarıyla veya daha geniş bir toplulukla etkileşimin nesnel eksikliği) sonucunda bireylerin kalp rahatsızlıkları, zihinsel problemler gibi birçok sağlık sorunu yaşayabileceğine değinilmiştir (Leigh-Hunt vd., 2017, s.157-158). Bu bağlamda sosyal bir varlık olarak insanın diğer insanlara gereksinimi, yakınlık ve aidiyet hisleri, o insanın sosyal değerleri olarak tanımlanmıştır. Sosyal değerler ise insanın insana olan ihtiyacını, memnuniyeti ve kaliteli bir yaşamı temsil etmektedir. İletişim ise insanların birbirleri ile kuracakları etkileşim için en temel araç olarak belirtilmekte ve eksikliği durumunda birçok probleme yol açacağı ön görülmektedir. Bu noktada 2020 yılında tüm dünyayı etkileyen pandemi araştırmaları, sosyal izolasyonun bireyler arası sosyal ilişkileri etkilediğini, bu sebeple insanların psikolojik sorunlar yaşadığını belirtmektedir (Hussein, 2020; Cowie ve Myers, 2020, s.2; Jiao, 2020, s.265; Duque-Calvache vd., 2020, s.2). Çin'in Hubei eyaletinde polis raporlarına işlenen aile içi şiddet vakalarının pandemi sürecinde, geçtiğimiz yıla oranla üç kattan fazla arttığı bildirilmiştir (Lee, 2020, s.421). Çocukların ve gençlerin ruh sağlığı ve refahı üzerine yapılan çalışmada, depresyon, sosyal izolasyon, yalnızlık, psikosomatik (psikolojik kökenli fiziksel hastalıklar) şikayetlerin intihar düşüncesi veya intihar girişimi dahil olmak üzere olumsuz sağlık problemleri yarattığına yer verilirken (Cowie ve Myers, 2020, s.2), Çin'in Shaanxi Eyaletinde salgın sırasında çocukların psikolojik ihtiyaçları ile ilgili yapılan çalışmada doktorlar, çocuklarla iletişimin artırılması, yalnızlığın hafifletilmesi için ortak oyunların oynanması, fiziksel aktivitelere teşvik edilmesi gibi önerilerde bulunmuştur (Jiao, 2020, s.265). Hayvanlarla etkileşimin strese yatkın koşullar altında depresyona, yalnızlığa yardımcı olacağını ifade eden Morgan ve diğerleri, sosyal izolasyonun oldukça katı hale geldiği bu dönemde köpek evlat edinmeye olan ilginin ve evlat edinme oranının arttığını belirtmiştir. Bir köpeği sahiplenmenin travma sonrası stres bozukluklarının gelişimini önleyebileceği veya en azından bununla başa çıkmayı kolaylaştırabileceği varsayılmıştır (Morgan vd., 2020, s.10). İspanya'da pandemi döneminde konut hareketliliği ve taşınmayı

tetikleyen etkenler üzerine yapılan çalışmada yalnızlık, psikolojik sıkıntılar önemli nedenler arasında yer almıştır (Duque-Calvache vd., 2020 s.14). Dolayısıyla araştırmalar sonucunda pandemi döneminde uygulanan sosyal izolasyonun insanların psikolojik şikayetleri, yalnızlığı ve iletişimsizliği ile bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, insanın diğer insanlara ihtiyacı olduğunu ve sosyal bir varlık olarak bir mekanın gerekliliğinden veya yeterliliğinden daha çok iletişime gereksinim duyduğunu ortaya koymaktadır.

Bireylerin yaşam kalitesi söz konusu olduğu durumlarda konut ve çevresinin sosyal boyutunun göz ardı edilmemesi gerekmektedir. İnsanın taşıdığı değerler, yaşam alanı içerisinde de aranan ve bu alanlarda da sorgulanan özelliklerdir. Dolayısıyla konut sosyal bir oluşumdur (Ozorhon, 2016, s.60; Easthope, 2004, s.134; Kaya, 1998, s.28; Zarakolu, 1993, s.1). Konut hakkında söylenecek ilk ve en belirgin nokta, bu birimin hem mekansal hem de sosyal boyutlar içermesidir (Saunders ve Williams, 1988, s.82). Bu bağlamda bireyler salt bedenen değil duygu ve düşünceleri ile de konuta bağlıdır. Yaşama kültürünün ve sosyal değerlerin bir çeşit yansıması olan konut birimi, günlük yaşamın değerlerini ve insan hayatının gerekliliklerini, içerisinde ve etrafında barındırması beklenen bir yapı türüdür. Bu doğrultuda biçimsel bir olgu olan konut üzerinde, oluşmakta olan, hali hazırda var olan veya yok olup yeniden canlandırılmaya çalışılan sosyal değerlerin fiziksel çevreyle birlikte ele alınması söz konusudur.

Sosyal kimliğiyle ve insanın yüklediği anlamlarla birlikte konut, herhangi bir kullanıcının, ailenin veya toplumun özünü, yaşama şeklini, tercihlerini barındırırken kültürünü de yansıtmaktadır (Alga, 2005, s.6). Konut ortamı gerek uzun ömürlülüğü gerek yaşanmışlıkları, deneyimleri, anlamları ile belirli kültürel değerlerin somut yansıması olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda çalışma kapsamında sosyal değerler içerisinde kimlik bulan kültür, konutun fizikselliği altında geçmişin habercisi ve yaşayışın göstergesi olarak ilişkilendirilmektedir. Dolayısıyla konutun, insanlar arası bağların sembolü olarak, yaşam biçiminden, ait olduğu topluluktan, sahip olduğu maddi ve manevi değerlerinden kısacası geçmişten kazanılan ve geleceğe aktarılan anlamlardan oluşmuş kültürel bir imge olduğu düşünülmektedir. Gelişen dünyaya uyum sağlaması, değişen şartlara göre yenilenmesi gereken konut, toplumsal kimliğini ve yer ile olan aidiyetini kültürel değerler ile sağlamaya devam etmektedir. Dolayısıyla konutun, doğrusal zaman çerçevesinde, değişken ve akışkan bir eylemler zinciri olarak geçmiş-bugün-gelecek arasındaki süreklilik ile olan bağlantısı kültürel ve tarihi değerlerle yakından ilişkilidir.

Bu bağlamda, insanların yaşadıkları, hayatlarını sürdürdükleri ve başkaları ile paylaştıkları mekanlar sadece mimari bir problem değildir aynı zamanda sosyal değerlerin somut olarak yansıtılması gereken bir platformdur. İnsan yapımı bir ürün olarak konut, sosyal koşullandırmalar ile insanların değerlerini, gereksinimlerini karşılaması beklenen manevi yüklerle doldurulmuş somut bir üründür. Kentleşmeyi izleyen ve hızla yapılaşan dünyada fiziksel düzensizlik bu sosyal değerleri de olumsuz etkilemiş ve en büyük yapılaşma ölçeğinden en küçüğüne kadar bütün alanlar bir şekilde bu olumsuz durumun sonuçlarını yaşamıştır, hala yaşamaktadır ve bir iyileştirme yapılmadığı takdirde yaşamaya devam edeceği ön görülmektedir.

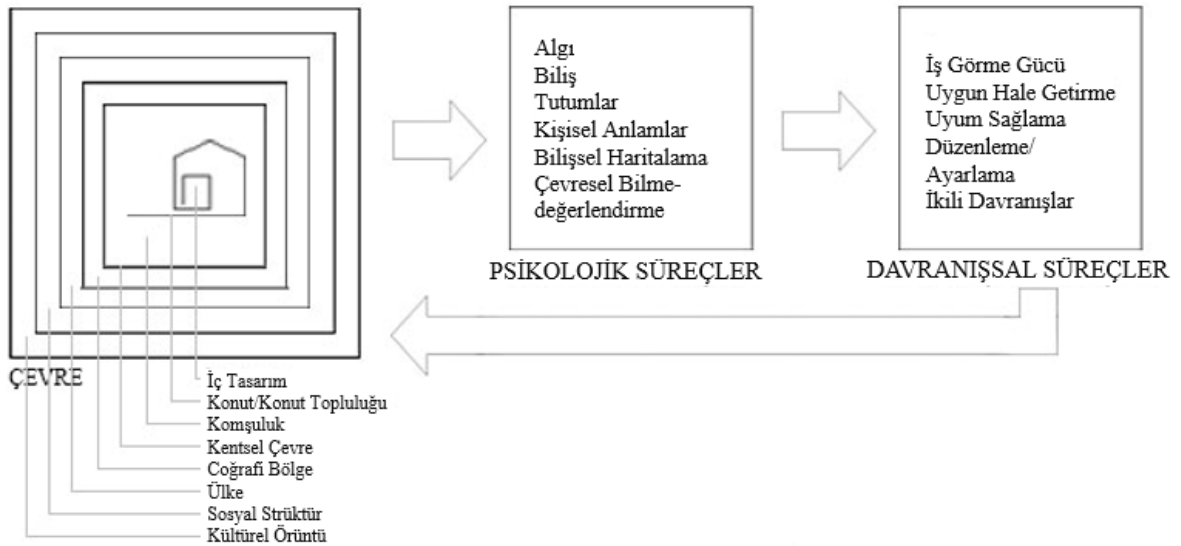
2.2. Konut Çevresi ve Komşuluk İlişkileri

İnsanlar odalardan binalara, mahallelere, şehirlere kadar uzanan ortamlar sisteminde yaşamaktadır. Çevre, içerisinde insan yaşamının bulunduğu ortamlar sistemi olarak düşünülmektedir (Rapoport, 1987, s.11). Bu sistem konut ortamında yapılı çevrenin kullanımı, sosyal ilişkiler, kullanıcı özellikleri, konutun sahip olduğu anlamlar gibi birçok alanı kapsamaktadır. Erzen'e göre çevre, etken bir biçimde bütün elemanlarının birbirleri ile iletişim kurduğu, kesin sınırları olmayan ancak olan sınırlarının da devamlı olarak değişikliğe uğradığı bir uyarılma ve alışveriş ortamı olarak tanımlanmaktadır (Erzen, 2006, s.51). İnsan ve dünya arasında dolaysız deneyimler sonucunda oluşan ilişkileri anlamaya çalışan Can ise bu ilişkinin yerden veya çevreden bağımsız olamayacağını ifade etmektedir. Can, bir düşünce aracı olarak ifade ettiği yer kavramının insanın varoluşunu anlamlandırdığını, dolayısıyla insanın çevresiyle kurduğu ilişkileri ve çevresinden edindiği deneyimleri kapsadığını belirtmektedir (Can, 2018 s.15). Bu bağlamda çevre, insanlar ve ögeler arasındaki bir dizi mekânsal ilişkiyi ve ilişkiler arasındaki uyumu ifade etmektedir. Uyum ise, insanların çevreye yerleşerek beklentilerinin karşılanmasına bağlıdır (Sanoff, 1972, s.119). Kısacası, insanın çevresinden bağımsız var olması söz konusu olmadığı gibi çevre ile insan karşılıklı olarak değişim ve gelişimi simgeler. Bu bağlamda oluşturduğumuz çevre, aslında değiştirdiğimiz bir alanı ve bizim de aynı şekilde değişeceğimiz bir yaşantıyı sunmaktadır (İmamoğlu, 2016, s.57). Yaşadığımız ortamda var olan her şey çevrenin bir oluşumu olarak değerlendirilmekte ve çevre senaryosunda var olan bu şeyler, bir uyumu ifade ederek mimari bir karşılığı yansıtmaktadır.

Çevreyi tanıma ve şekillendirme gereksinimi hem duyuşsal hem pratik açıdan insan için önemlidir ve kökleri çok eski tarihlere dayanmaktadır (Lynch, 2018, s.4). Bu bağlamda insanın varoluşsal ihtiyacı ve barınma eylemi; çevre içerisinde, çevreyle birlikte olmak, çevreden korunmak ve çevrede yaşamak için bir çaba olarak değerlendirilmiştir. Çevre yalnızca insanın barınağını değil, içerisinde barınağına yer verdiği aynı zamanda temel ihtiyaçlarını giderdiği daha geniş bir yeri tarif etmektedir. Dolayısıyla ilkel insanların çevresi, kullanabildikleri yerlerdir. Bu bağlamda insanın evrimine bakıldığında, milyonlarca yıl içerisinde evrilen akıllı ve sosyal canlılar olduğu ve Homo habiles ile başlayan bu serüvende insan ile çevre arasında bir sıkıntı yaşanmadığına değinilmiştir. Buradan ilkel insanın “ortama uyumlu” bir canlı olarak yaşamını sürdürdüğü, ancak aslında savunmasızlığından dolayı varlığını sürdürmesi için bu uyumu yakalaması gerektiği anlaşılmaktadır. Zaman içerisinde bir gelişim sürecine girilmiş, insanın bedensel değişiminden daha çok beyinsel gelişimi söz konusu olmuştur (Erdem, 2016, s.75). Günümüzde gelinen çevre senaryosu ise, insanın günümüze uzandığı gelişim serüveninden oldukça etkilenmiştir ve insanın daha fazla etkisiyle dönüşüm hızlanmıştır.

İnsanların biçimlendirme eğilimi, ilkel insanda gözlemlendiği gibi ilk barınma alanının etrafından başka bir ifade ile çevrenin alt biriminden başlamaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşım günümüzde, bireyin yaşam alanı olan konut ve konutun temas halinde olduğu yerleşke olarak düşünülmektedir. Mevcut durumda insanlar, konut birimlerinin bir parçası olduğu yerleşim yerleri ve çevrede yaşamaktadır. Bu bağlamda konut çevresi sadece konut birimini değil aynı zamanda bireyin toplumsal çevresini ve komşuluk ilişkilerini de kapsayan, kullanıcının çevresi ile fiziksel ve sosyal ilişkisi olarak ifade edilebilmektedir (Kellekçi ve Berköz, 2006, s.168). Yapılan birçok araştırmaya göre kullanıcının yaşam biçimine doğrudan dahil olan çevre, konut memnuniyetini etkileyen hususlardan biri olarak düşünülebilmektedir (Sanoff, 1972; Türkoğlu, 2007; Amérigo ve Aragonés, 1997, s.53; Zarakolu, 1993, s.43; Potter ve Cantarero, 2006, s.609; Gür ve Erbil, 2018, s.4137). Bu sebeple de teoride insanlar, yaşadıkları çevrenin oluşumunda aktif rol oynamaktadır (Ittelson, 1978, s.202; Churchman, 2002, s.193) aynı zamanda yaşadıkları çevreyi belirlemekte, yorumlamakta, değerlendirmekte, değiştirmekte, inşa etmekte ve kullanmaktadır. Dolayısıyla insanın çevre üzerindeki kararları yaşadığı alana en yakın olan konut çevresinden başlayarak gelişmektedir. Biçimlendirdiği çevre de onun aidiyetini, bağlılığını ve yaşam kalitesini etkilemektedir. Bu bağlamda konut, bütün özelliklerinin yanı sıra ve belki de en önemlisi insanı, çevresine ve diğer insanlara bağlama özelliğiyle, sosyo-mekansal bir varlıktır

(Easthope, 2010, s.134). Konut, insan ve çevre kavramlarını birlikte ele alan Tiftik'in Şekil 1'deki çalışması da bu görüşü destekler niteliktedir. Konut çevresi değişikliğinin insan üzerindeki etkilerini işleyen Tiftik'e göre, konut çevresi, insanın barındığı konut iç mekanından başlayarak konut etrafındaki komşuluk, kentsel çevre, konutun bulunduğu bölge, ülke ve bu etkenlerin tamamını kapsayan sosyal değerler ve kültür örüntüsü ile birlikte bir bütün olarak ifade edilmektedir. Konut çevresinin, bireylerin psikolojik süreçlerinden ilerleyerek davranışsal süreçlerini etkilediği ve böylece davranışlarla konutsal çevrenin belirlendiği veya değiştirildiği ifade edilmiştir. Çalışmada konut ortamı, psikolojik ve davranışsal süreçler arasında karşılıklı işlem ve etkileşim söz konusudur (Tiftik, 1995, s.156). Hem kendi içerisinde hem de diğer etkenlerle bütünsel bir sürece dikkat çeken çalışma aslında değişkenlerin de birbirini dönüştürme eğiliminde olduğu bir yaşam ortamından söz etmektedir.



Şekil 1. İnsan ve Konutsal Çevre İlişkisi (Tiftik, 1995, s.156). Photoshop uygulaması kullanılarak tekrar çizilmiştir.

Toplumsal kimliği ile konutun yer aldığı çevre; özel, yarı özel ve kamusal alan olarak değerlendirildiği takdirde komşuluk, özel ve kamusal alan arasında kalan hususi bir alan olarak düşünülmektedir. İnsan çevresi içerisinde yer alan komşuluk sosyal değerler üzerinde önemli bir etken olarak birçok çalışmaya yansımıştır. Bu çalışmalarda komşu kavramı, bireylerin yaşadığı insanlarla ve yerle kurduğu sosyal, sembolik etkileşimi (Unger ve Wandersman, 1985), toplumsal bir olguyu (Yıldız ve Gündüz, 2015, s.2), birbirine yakın yaşayan insanlar arasındaki sosyal bağların en ilkel olanını (Mumford, 1954, s.257), bir coğrafi alandan daha çok bireyin algısını ve aidiyet duygusunu (Amérigo ve Aragonés, 1997,

s.53) ifade etmektedir. Bu bağlamda komşuluk, insanların sosyal hayatının içinde yer aldığı en temel çevresel birim olmakta ve bölgede ikamet eden sakinlerinin yaşam kalitesini zorunlu olarak etkilemekte (Hur ve Morrow-Jones, 2008, s.620) ve bir topluluk oluşturmaktadır. Topluluk duygusu, insanların yaşadıkları yerle bağ kurmaları, aidiyet duygusu geliştirmeleri üzerinde söz sahibidir. Sosyal bağların toplum memnuniyeti üzerindeki etkisini inceleyen Saunders ve Williams'a göre topluluğun sosyal boyutları ve sosyal faktörlerden memnuniyet, topluluk memnuniyetinin önemli belirleyicisi olarak görünmektedir. Amerika Birleşik Devletleri eyaletlerinden biri olan Nebraska'da toplum memnuniyetini etkileyen faktörler üzerine yapılan anket çalışmasının sonuçlarına göre, katılımcıları en çok tatmin eden etkenin arkadaş canlısı, güvenilir ve destekleyici topluluklarda yer almak olduğu belirtilmiştir. İnsanların bu faktörlerden memnuniyetinin yaşadıkları topluluklardan memnuniyet düzeyleri ile aynı doğrultuda olacağı ifade edilmiştir (Saunders ve Williams, 1988, s.82). Dolayısıyla somut bir zeminde gerçekleşen komşuluk, içerisinde en temel insan özelliklerini barındırmakta (Kallus ve Law-Yone, 2000, s.820) ve toplumla bütünleşmeyi sağlayan esas birimler olarak görülmektedir (L'Heuillet, 2019, s.16). Bu bağlamda bütünleşme karşılıklı ilişki, sık sosyal etkileşimlerle birlikte toplulukları oluşturmakta ve topluluklar da güçlü bir güvenlik duygusu yaratmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre, komşuluk suçun önlenmesinde önemli bir kaynak olarak kabul edilmekte ve sosyal etkileşimin yoğun olduğu mahallelerde suçun gayri resmi olarak kontrol edilme olasılığının daha yüksek olduğuna değinilmektedir (Unger ve Wandersman, 1985, s.143). Bahsi geçen mahallelerde birbirini tanıyan komşular arasında güvenlik, konut veya site çevresine çekilen çitlerle veya alarm sistemleri ile değil aksine birbirlerine aşinalıkla ve birbirini tanımakla sağlanmaktadır. Dolayısıyla bir topluluk ortamı söz konusudur. Oluşturulan bu topluluk, komşuluk ilişkilerini yükselterek yabancıların fark edilmesi ve çevredeki farklılıkların kullanıcılar tarafından daha rahat algılanabilmesini sağlamaktadır. Yakınlık, güvenlik, temas ve çeşitli ihtiyaçlar düşünülünce mekanın komşuluk kültürüne hizmeti önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda komşu ilişkileri, sosyal bir değer olarak karşımıza çıksa da fiziksel ve mekânsal yansımaları göz ardı edilmemelidir.

Komşuluk sosyal ilişkilerinin hem niteliği hem de niceliğinin başka bir belirleyicisi ise topluluğun büyüklüğüdür. Küçük boyutlardaki toplulukların sosyal etkileşimi daha kolaydır ve insanları uyumlu ilişkilere teşvik etmesi açısından önemlidir. Konu ile ilgili yapılan bir araştırmaya göre küçük topluluklarda çevredeki bilgi akışı doğrudan sosyal iletişim ile

sağlanmakta ve bu sayede insanların birbirini tanması işaretlere olan ihtiyacı azaltmaktadır (Appleyard, 1979, s.147). Başka bir araştırmaya göre ise küçük mahallelerde yaşayan gençlerin, büyük şehirlerde ikamet eden gençlere oranla komşularla daha güçlü ilişkiler kurduğu belirtilmektedir (Albanesi vd., 2007, 398). Ancak bütün bu çalışmaların aksine günümüzde şehirlerde yaşanan kentleşme, düzensiz yapılaşmaya sebep olmuş ve bu düzensiz işleyiş, etkileşimi azaltırken yabancılaşma ve izolasyonu arttıran, böylece insanların yaşadığı alandaki diğer insanlarla ilişkilerini zayıflatan ortamlara zemin hazırlamıştır. İnsanlar arasındaki etkileşimin bu derecede düştüğü, birbirinden habersiz olacak kadar yabancılaştığı şehir ortamında komşuluk kavramı, fiziksel çevre planlanmasına bağlı olarak arka planda kalmıştır. Oluşturulan keskin sınırlar konut ve çevresi, site ve mahalle, mahalle ve kent arasında bağlantıları gün geçtikçe koparmış, topluluk duygusu ve sosyal değerlerin insanın en temel yaşam alanı olan konuttan uzaklaşmaya başlamasına sebep olmuştur. Konut, literatürde üzerine yüklenen sosyal değerlerin anlamlarını kaybetmeye, çevresinden bağımsızlaştırılmaya ve salt mimari bir çatı haline gelmeye başlamıştır.

Kısacası topluluk oluşturma ve insanların yaşadıkları yerden memnuniyeti için yapılan çalışmalar ve araştırmalar komşuluk ilişkilerinin ve bu ilişkilerin gelişmesi için konut çevresi yapılandırmasının önemini vurgulamaktadır. Konut ve çevresindeki yaşam, toplumsal ilişkilerin bir kaynağı aynı zamanda mekanların ve psikolojik süreçlerin dinamik bir bileşeni olarak düşünülmektedir. Ancak geniş bir literatüre sahip çevre konusu, teoride yer alan çevrenin gerekliliklerinin uygulamada zayıf kaldığını ve insanların yaşam ortamlarının yetersizliğini açıkça belirtmektedir. Bu bağlamda mimarinin, insan yaşamına getirdiği en önemli değerlerin yaşantısal nitelikler olduğu hatırlanmalı ve insanın temel yaşam alanının doğa olduğu unutulmamalıdır (Erzen, 2016, s.266).

2.3. Mahalle Kavramı ve Fiziksel Biçimlenme

Mahalle kavramı Doğan Hasol tarafından “Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü” kapsamında, “bir kentin, bir kasabanın, hatta büyükçe bir köyün yönetim bakımından bölündüğü en küçük parçalardan her biri” (Hasol, 2020, s.303) olarak kendine yer edinmiştir. Mahalle, kapsamlı bir konut sistemi olarak, karmaşık ve çok yönlü bir olgudur. Konut ve kent arasında aracılık etme çabası olan mahalle, sadece uygun bir fiziksel biçimlenme değil aynı zamanda önemli içerik ve anlama sahip bir yerleşkedir. Somut bir kentsel bileşen olarak ortaya çıkan mahalle,

büyük bir bütünün parçası aynı zamanda kendi içerisinde belirli mekanizmalara ve işlevlere sahip bir sistemdir. Dolayısıyla mahalle yerleşkesinde tek bir konut tasarımının ötesinde, kendi kimliğine sahip bir kentsel birim yaratmasının ve bu birimin komünal ilişkiler üretebilmesinin mümkün olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, bir bütün olarak kentin kaos ve organizasyonel yapısına karşı mahalle, yönetilebilir bir ortam sunabilmektedir. Küçük ölçekli boyutu, belirli sosyal faydalarını korurken aynı zamanda verimli kontrol sağlamaktadır. Bu sayede mahalle, uygun ve kolayca tanımlanabilen bir kentsel alan, açıkça sınırlandırılmış bir bölge, bir sokak kümesi ve sosyal ağ oluşturan hizmet alanı haline gelmektedir (Kallus ve Law-Yone, 2000, s.816-817). Mahalle, ölçeği bakımından kentten daha küçük birimleri ve kenti oluşturan parçaları ifade etmektedir. Bu bağlamda bir bileşeni olarak mahalle, üst birimi olan kenti etkilerken, alt birimi olan konuttan etkilenmektedir. Bu doğrultuda hem alt ölçek ve üst ölçek arasında denge görevi görmekte hem de içerisinde barınan insanları doğrudan etkilemektedir.

Literatürde birçok araştırmaya konu olan mahalle; geleneksel kentin en belirleyici özelliğini (Oktay, 2001, s.46), yapılı çevre içerisinde bir ailenin ikamet ettiği yerin hemen çevresindeki coğrafi alanı (Bonaccorsi, 2020, s.2), birey ve şehir arasında arabuluculuk yapan bir düzenlemeyi (Rapoport 1977), bir kent parçasını (Eruzun, 2003, s.41) veya kentsel sistemdeki en küçük toplumsal birimi (Çılgın, 2020, s.11) ifade etmektedir. Mumford'a göre ise mahalle sosyal bir gerçekliği temsil etmektedir. Planlamaya dahil edilmediğinde veya yerel bir topluluğun ihtiyacına göre sağlanmadığında bile varlık göstermektedir. Bilinçli bir tasarım ve yapısal düzenleme ile bu birim, entegre bir şehrin temel bir organı haline gelebilmektedir (Mumford, 1954, s.269). Mahallenin önemi ve insan-çevre-konut kavramları içerisindeki merkezi konumu yerleşim alanından, konuttan ve konut çevresinden memnuniyeti etkilemektedir. Yüksek mahalle memnuniyeti, hanehalkının topluluk hissini arttırmakta (Hur ve Morrow-Jones, 2008, s.620; Mannarini vd., 2006, s.211), topluluk duygusu ise, aidiyet ve bireylerin birbirleri için önemli olma duygusunu temsil etmektedir (Swapan vd., 2018, s.2). Bu bağlamda aidiyet de mahalleden taşınmaya yönelik niyetleri ve tercihleri etkilemektedir. Mahalle özelliklerinden duyulan memnuniyeti inceleyen Sirgy ve Cornwell, mahalle memnuniyetinin toplum memnuniyetinde rol oynadığını belirtmiştir. Memnuniyet ölçülerini fiziksel, sosyal ve ekonomik olmak üzere üç ana boyutta ele alan çalışmaya göre, mahallenin fiziksel özelliklerinden memnuniyet, diğer özelliklere kıyasla daha güçlü bir etkiye sahiptir. Aynı zamanda konutla ilgili genel duygulara önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Mahallenin fiziksel özelliklerinden memnuniyet:

- Evlerin ve bahçelerin bakımını,
- Mahallenin peyzaj özellikleri,
- Mahalledeki sokak aydınlatması,
- Kalabalık ve gürültü seviyesi,
- Mahallenin ihtiyaç duyulan tesislere yakınlığı ve
- Topluluktaki çevrenin kalitesi maddelerinin bir birleşimi olarak belirtmiştir (Sirgy ve Cornwell, 2002, s.79-92).

Bu bağlamda, mahalle içerisinde varlığından bahsedilen ve kullanıcıyı etkileyen, yapılar, insanlar, peyzaj, trafik, gürültü, aydınlatma, tesisler, araçlar, doğal etkenler gibi duyularla hissedilebilen her türlü doğal ve yapay oluşum mahallenin fiziksel çerçevesinde değerlendirilip, kullanıcı üzerindeki etkisi incelenmesi gereken etkenlerdir. Bu inceleme, çalışmanın 2.4. “Mimari Tasarımın Komşuluk İlişkileri ve Mahalle Oluşumu Üzerindeki Rolü” bölümünde sosyal içeriklerle birlikte ele alınacaktır.

Yapı tekil haliyle bir dünya, kapalı ve bitmiş bir nesne değildir. Yapılırken yüklediği anlamları ve kurduğu ilişkilerle çevresini değiştiren bir olgudur. Bir yapı çevresinden bağımsız tasarlanmış olsa da çevresinde yer alan bütünle biçimsel, fiziksel ve simgesel ilişkiler kurar (Erzen, 2017, s.203). Konut biriminin dış mekandan algılanan her özelliği ve yakın çevresi, yerleşim alanının bir parçası olduğu gibi aynı zamanda mahallenin temsili niteliğindedir. Bu özellikler sadece konut sahibine değil bölge sakinlerine karşı da sorumludur. Mimar ve Şehir Planlamacısı Cansever’e göre konut cephesi sadece kişiye ait değil aynı zamanda mahalleye aittir. Aynı şekilde konut bahçesi de etrafta bulunan diğer konutlar tarafından algılandığından dolayı çevredeki insanlara karşı sorumludur. Mahalle ve çevredeki konut tipolojisine karşı bireysel başkalaşmalar o mahallenin kimliğini olumsuz etkileyebilmektedir (Can ve Doğan, 2016, s.41). Bu bağlamda mahalle ölçeğindeki bireyselleşme kolektif algıyı bozabilmekte aynı zamanda sadece tekil ölçekte değil mahalle ölçeğinde, görsel algıya ve bütünselliğe zarar verebilmektedir. Bütünsel kimlikte oluşan zayıflık ve bozulma ise dışavurumla ilgili olumsuz bir mesele haline gelmektedir. İnsan-çevre ilişkisini inceleyen Aydınlı, bu konuyla bağlantılı, benzer bir görüş ileri sürmüştür. Aydınlı’ya göre, mimaride görsel olarak nitelikli ve işlevsel kullanıma uygun elemanların bir bütüne hizmet etmek amacıyla, bilinçli olarak bir araya getirilerek düzenlenmesi, müzikte beste anlamına gelen kompozisyona benzemektedir. Bir mekan oluşturulurken, mekânsal

tasarım elemanları olan renk, form, doku arasında bilinçli bir düzenleme yapılması, insanlara mutlu olacakları bir ortam sağlamaktadır (Aydınlı, 1986, s.45). Bu doğrultuda yapı birimlerinde malzeme kullanımı, bölge biçimlenişindeki doluluk-boşluk oranı, konut tipolojisindeki açık-kapalı ilişkisi, konutların birbirleri ile temas biçimi gibi birçok etken konut kümelenmesindeki sadece bir konutu değil, bütüne etki eden ve konut çevresinde onunla etkileşimde olan tüm fiziksel yapılaşmayla ilişkilidir.

Günümüzde kitle üretimi olarak dikilen yapılar ve bu yapıları kentsel ortama entegre etmek için geliştirilen ulaşım hatları ve tüketim projeleri aslında makineleşmiş bir yaşamın en dar şekliyle yorumlanan ikamet alanlarını belirtmektedir. Çevremizde yükselen yapıların çoğu lüks olarak adlandırılan, hiçbir yumuşaklığı veya geçirgenliği bünyesinde barındırmayan, sert ve soğuk malzemelerden birer kutu gibi ya da yüzey grupları olarak düşünülmüş aynı zamanda ekonomik kaygılar sonucunda akıllı teknoloji ile donatılarak kendi başına buyruk güçler olarak karşımızda var olmaktadır. Bu yapıların çoğu güvenlik gerekçeleri ile girilmesi çıkılması kısıtlanmış, itici bir kimlik sergileyen, kapalı birer kutu oluşturmuştur. Yapıların öne çıkartılan değerleri ise alışveriş merkezi (AVM), market, araba parkı ve mahremiyet gibi insanları birbirinden uzaklaştıran imkanlarının olmasıdır. Kentin iç alanlarına girmeye başlayan otoyollar, yapılaşmayla birlikte insanları sınırlandıran yabancı ortamlar yaratmakta, duygusal ve duyumsal tüm nitelikleri ise dışlamaktadır (Erzen, 2017 s.263). İnsanların mahremiyet, güvenlik kaygıları ile çizdikleri sınırlar ve engeller aslında diğer insanlara yabancılaşmanın önünü açmış ve çevredeki sosyal döngüye yabancılaşma da bu şekilde başlamıştır. Fiziksel çevrenin planlaması mahremiyet ile toplumsallık arasında denge kuramamış ve kurulamayan bu denge sonucunda mahalleye karşı kayıtsız kalınmıştır. Mahalle kalitesi, iş yerine, okula, AVM'ye, raylı ulaşım, kent merkezine yakınlık veya ekonomik güce yakınlık kriterleri arasında kaybolarak, tercih sebebi olma sıralamasında geriye düşmüştür. Günümüzde yaşanan pandemi sonrasında kapalı alanların risk teşkil etmesi, sosyal etkinlik çerçevesinde tercih edilen AVM alanlarının kullanımından insanları çekmiş, gidebilecek bir alışveriş merkezi bulamayan insanlar, diğer insanlarla iletişim kurabilmek için konut çevresi ve konut çevresinde bulunan rekreasyon alanlarına yönelmiştir. Gelişen bu durum sonrasında ise aslında konut çevresinde rekreasyon alanlarının eksikliği veya yetersizliği fark edilmiştir. Yaşanabilir şehirler üzerine çalışmalar yapan Öztaş, pandemi sürecinde insanların hem konutlardan hem de konutun bulunduğu çevreden beklentilerinin farklılaştığını, konut tercihi için öncelik listesinde açık ve yeşil alanların aslında üst sıralarda bulunmadığını ancak bu dönemde çok daha fazla önem

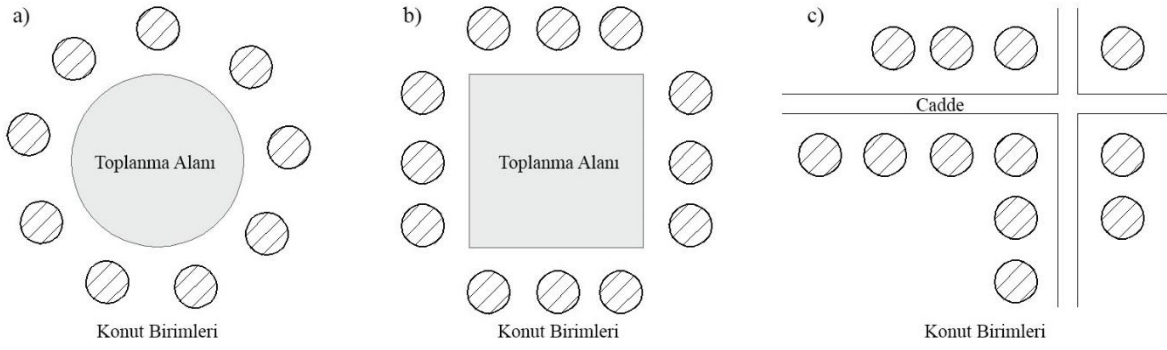
kazandığını ve kent merkezinden uzak bahçeli konutlara talebin artmaya başladığını belirtmiştir. Aynı zamanda Öztaş, kentsel yaşam koşullarının iyileştirilerek, insanlara kolay ulaşabilecekleri kamusal alanlar, park veya apartman bahçesi gibi yarı kamusal alanların sağlanmasının fiziksel ve sosyal bir ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir (Çörek Öztaş, 2020). Yılmaz ise yaşam alanı olan konutun çevresel hususlarla bütünleştirilmesinin önemli bir konu olduğunu aynı zamanda tasarımcılar tarafından dikkate alınması gereken acil bir ihtiyaç olduğunu ifade etmektedir (Yılmaz, 2008, s.59). Bu bağlamda yüksek katlı apartmanlarla ve yoğun kentleşmeyle topraktan ayrılan insanlar gün geçtikçe doğaya temas etme ihtiyacının daha çok eksikliğini hissetmektedir. Yaşadığımız kentler kalabalıklaştıkça artan yapı stoku ve nüfusa karşın azalan doğal çevre bu ihtiyacı daha da derinleştirmektedir. Doğa üzerine çalışan Louv'un araştırması da bu derinliğin ciddiyetini destekler niteliktedir. Louv, açık yeşil alanların küçülmesi ile küçülen bu alanların kullanımındaki artışı bağlantılı bulmakta, bu sebeple halkın gözünde kent merkezlerinin artık banliyö olarak görüldüğünü belirtmektedir (Louv, 2019, s.37). Dolayısıyla kent, ilçe, mahalle ve temelde konut ölçeğinde fiziksel çevreye her açıdan faydası olan yeşil alanların yok olmaya başlaması, geriye kalan ve varlığını sürdürmeye çalışan yeşil alanların üzerindeki baskıyı arttırmaktadır. Ancak yine de yoğunlaşan nüfus ve kentleşme, kullanımın ve talebin fazlalığına aldırmadan yeşil alanlar üzerindeki tehdidini korumaktadır. Bu bağlamda en küçük ancak sayıca en büyük olan konut birimlerinin çevresindeki doku, gün geçtikçe önemi artan ve doğru kararlar alındığı takdirde yaşanabilirliği arttıran potansiyel bir fırsattır. Bu yönde yapılacak herhangi bir iyileştirici adımın ise temelden başlayan ancak kalıcı ömrü olan bir girişim olacağı düşünülmektedir.

Günümüzde gelinen noktada, kentler yüz yüze iletişimin sağladığı koruma, sosyal yaşam ve mutluluktan ziyade yerini, üretim, rekabet, stres ve telaş gibi kaygılara bırakmıştır. Bu durum yetersiz sosyal hacim ve kaybolmaya yüz tutmuş değerlerle günümüzün ana sorunlarından biri olan yalnızlığın kentsel yaşamdaki temelini oluşturmaktadır (Lietaert, 2010, s.577). Kent ve daha küçük ölçekteki mahalleler fiziksel şekillenmeleri ile toplumun yaşamını ve davranış kalıplarını etkilemektedir. İnsanların yüz yüze gelebilecekleri sosyal ortamların kent ve mahalle ölçeğinde yetersizliği ise önemli bir unsur olarak görülmektedir. Kısacası, fiziksel biçimler, toplanma alanları, dolaşım, doğal etkenler ve bu konularla ilgili tasarım kararları yaşadığımız çevreyi oluşturmuş ve oluşturmaya da devam etmektedir. Bu noktada sürekli dönüşümün ve değişimin hakim olduğu çevreyi daha iyiye veya daha kötüye götürmek ise yine denetimci ve biçimlendirici kimliği ile insanların seçimine aynı zamanda tutumlarına bağlıdır.

2.4. Mimari Tasarımın Komşuluk İlişkileri ve Mahalle Oluşumu Üzerindeki Rolü

Her şeyden önce, insanın çevrenin içerisinde bedeni ile var olduğunu, bedeni ile yaşadığını ve bu sebeple ona bağımlı olduğunu anlamak, dünyayı bedeni ile algılayan bir varlık olduğunu bilmek gerekmektedir (Erzen, 2011, s.13). Bu bağlamda yaşanabilir bir ortamda, çevre ve insan arasındaki ikili ilişkiyi ele almak gerekirse mimari mekan; somut ve fiziksel yönün temsili olarak her iki etkenin de faydalanacağı bir alan veya tasarım sunmaktadır. İnsan ve çevre aktörleri arasında hem birleştirici hem ayırıcı etkiye sahip olan konut birimi, etkenlerin bir arada işler hale getirilebilmesi ve doğru şekilde biçimlenebilmesi için tasarıma ihtiyaç duyar. Tasarım ise mekan, zaman, anlam ve iletişim organizasyonu sonucunda ortaya çıkan fiziksel bir ifade olarak değerlendirilirken (Rapoport, 1987, s.11), tasarımı biçimlendiren ve oluşturan bu etkenlerin her biri birbiri ile ilişkilidir. Bu sebeple konut birimlerinin fiziksel bir obje olmaktan öte, mekanlar bütünü olarak mahalle ölçeğinde organize edilmesi önem kazanmaktadır. Mekan düzenlemesindeki her detay, kullanıcı, konut ve çevre biçimlenmesinin diğer bileşenleri üzerinde bir etkiye sahiptir. Örneğin

Şekil 2’de gösterildiği gibi konutların, konumu, biçimi, malzemeleri, birbiri ile ilişkileri, hatta merkezi alanın formu mekânsal organizasyonu temelden değiştirmeyebilir ancak, konutlar arasında bir caddenin planlanması temelde farklı bir yerleşim yeri oluşturmaktadır (Rapoport, 1977, s.9). Şekil 2’de belirtilen a ve b yerleşimi form olarak farklılık gösterse de sosyal etkileşimi temelde sarsmayan bir planlama söz konusudur. Ancak c tipi planlamada cadde, konut birimleri arasındaki yerleşimler için bir sınırı ve engeli temsil etmekte ve aslında bu sınır bireylerin sosyal iletişimlerini kısıtlamaktadır. Özellikle günümüzde yoğunlaşan trafik aslında cadde ve sokakları gürültülü, kirli, kamusal ve tehlikeli bir mekan haline getirmekte, kullanımını ve kişilerin yönelimini engellemektedir. Bu bağlamda konut kümeleri arasına yeni eklenecek trafik hatları mekanın kullanımını etkileyeceği gibi benzer şekilde bu alanda hali hazırda bulunan yolların yoğunluğundaki artış da çevredeki kullanıcı paylaşımını şartlandırabilmektedir. Mekan planlamasında olduğu gibi bütünü oluşturan parçalarda meydana gelebilecek değişiklikler, bütün üzerinde farklılaşmalara yol açabilir. Bu organizasyonda çevrenin, insanların, aktivitelerin ve nesnelerin kısacası mahalleyi oluşturan her bir etkenin düzenli aynı zamanda işler ve etkileşime izin verir şekilde örgütlenmesi tasarımın pratiğe yansımış bir sonucudur.



Şekil 2. a) Daire yerleşim çevresinde düzenleme, b) Kare yerleşim çevresinde düzenleme, c) Caddenin dahil edildiği düzenleme (Amos Rapoport, 1977, s.9). Autocad programı kullanılarak yeniden çizilmiştir.

Çevreyi ve tasarımı oluşturan anlam organizasyonu çevreden insanlara geçen sözlü olmayan bir iletişim yöntemi iken iletişim organizasyonu insanlar arasında oluşan sözlü veya sözlü olmayan etkileşimi kapsamaktadır (Serpil, 1996, s.4). Yapılan bazı çalışmalar, sosyal aktivite ile etkileşimin, iletişim yoluyla oluşan etkileşimden daha önemli bir yaklaşım oluşturduğuna, konut çevresinde sadece komşularla konuşmaktan ziyade organize edilmiş mahalle faaliyetlerine katılmanın daha tatmin edici olduğuna değinmiştir (Hur ve Morrow-Jones – 2008, s.632; Korte ve Huisman, 1983 s.13). Sosyal etkileşimin en önemli aracı ise mekandır (Oktay, 1999, s.54). Bir arada yaşamak için oluşturulan bir mahalle modeli olan paylaşımlı yaşam konutlarını inceleyen Carrere vd. iletişim düzeyinin yüksek olduğu topluluklarda yaşamının kişinin sağlık durumuna olumlu etki ettiğini belirtmektedir (Carrere, 2020, s.24). Bu sebeple mahalle yerleşkesindeki iletişim, mekandaki memnuniyeti de şartlandırmaktadır.

Konut kümelerinden oluşan mahalle birimleri sosyal değerlerin hissedilmesi gereken, kullanıcı tarafından en yakın iletişim kaynağı olarak değerlendirilebilir. Bu kümeler insanlara, zorunlu ve keyfi sebeplerle bir araya gelme olanağı aynı zamanda yakınlığı sebebiyle kolay iletişim imkanı sunmaktadır. Mahalle içerisinde çeşitli faaliyetlerin düzenlenmesi, buluşma için mekanlar ayrılması sakinler arasında sosyal bağlılığı desteklemekte, genç bireylerin akranlarıyla veya yetişkin bireylerle sosyal birlikteliği sağlanmaktadır (Lenzi, 2012, s.451). İletişimi farklı bir şekilde yorumlayan Lang, insanların diğer insanlarla semboller aracılığıyla iletişim kurabileceğinden bahsetmiştir. Mimari semboller; insanların kendileri, sosyal statüleri, dünya görüşleri, geçmişleri, gelecekleri hakkındaki bilgileri diğer insanlara iletmek için kullandıkları bir grup sözel olmayan aktarım şeklidir (Lang, 1988, s.15). Bu doğrultuda konutların fiziksel özellikleri ve mahallelerin

nitelikleri çeşitli sembollerdir. Bireyler kendileri ile ilgili değer yargılarının, kimliklerinin, isteklerinin veya tutumlarının ifadesi olarak fiziksel çevreyi kullanmaktadır. Sembol olarak karşılık bulan bu ifadeler anlamlandırılmadan konut birimlerini tasarlamak, aslında kentsel peyzajın, yapıların ve nesnelere değerlendirilmesinde temel bir etkeni görmezden gelmektir (Zarakolu, 1993, s.24). Dolayısıyla iletişim, insan ve insan veya insan ve nesne arasında oluşmuş, mimariye yansıyan veya mimariyi oluşturan faktörler tarafından yönlendirilen ortak bir üründür. Mimari tasarım aslında kullanıcılar arasında sözsüz bir iletişimdir. Bazen engel, bazen davet, bazen samimiyet belirten mimari tasarım, biçimlenişine göre çevredeki insanların davranışını etkileyen, insanlar arasındaki diyalogu oluşturan veya etkileyen fiziki ve gözle görülen bir etkidir.

Yeşil alan, cadde düzenlemesi, mimari tasarım gibi fiziksel etkenler sosyal ve fiziksel aktiviteleri arttırabilir (Sun vd. 2020, s.2). Fiziksel bir özellik olarak değerlendirilen trafik, yerleşim alanını ayırıcı etkisinin yanında kişi memnuniyeti üzerinde de olumsuz etkilere sahiptir (Hur ve Morrow-Jones, 2008, s.622). Bu bağlamda yapılan literatür taraması bu görüşü destekler niteliktedir. Yerleşim alanlarındaki trafik gürültüsünün öğrencilerin genel ruh sağlığı üzerindeki etkisini inceleyen bir araştırmada, ağaçlardan yoksun bir mahallede yaşayanların trafik gürültüsünden etkilendiği ve bu gürültünün öğrencilerin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etki yarattığı belirtilmiştir (Dzhambov vd. 2018, s.9). Ülkemizdeki gürültü sorununa değinen İmamoğlu, insanın uzun süre gürültüye maruz kalmasının birçok olumsuz etkisinin olacağından bahsetmiştir. Özellikle çocuklar üzerinde daha yıkıcı etkilerinin olduğunu ifade eden İmamoğlu, okulların daha sakin, gürültüsüz yerlerde olması gerektiğine değinirken, ülkemizdeki senaryonun çok farklı olduğunu hatta yılda milyonlarca lira kazanan özel okulların bile gürültülü kent merkezlerinde yer aldığını belirtmiştir (İmamoğlu, 2016, s.61). Çocuklar üzerinde yapılan başka bir çalışmada ise trafiksiz ve doğa ile bağlantılı mahalle ortamlarının sosyal gelişim ile ilişkili olduğu belirtilmiştir (Bell vd., 2020, s.325). Konut ve çevresinde yoğunlaşan trafik çocukların iletişim kurmasını, güvenlik sebebiyle etkileşimlerinin azalmasını sonuçta da sosyal bağlar kurmasını zayıflatmaktadır. Aynı zamanda işlek caddelere yakın konutlarda yaşayan bireyler, düşük trafik hacmine sahip sokaklarda ikamet eden bireylere göre sosyal etkileşim ve komşuları tanıma konusunda daha fazla geri çekilme özelliği göstermektedir (Evans, 2003, s.545). Bu bilgiler doğrultusunda yaşam ortamlarında veya sık kullanılan alanlarda trafik ve trafiğin sebep olduğu diğer olumsuz etkenlerin her yaşta insanlar için oldukça olumsuz sonuçlar yaratabileceği anlaşılmaktadır. Özellikle yetişme döneminde olan çocuklar için kritik önem taşıyan bu

unsurun, çocukların yaşama ortamlarından uzaklaştırılması ve çocuk alanlarıyla ilişkisinin mümkün olduğunca kesilmesi durumunda çocuk için daha kullanılabilir ve sağlıklı bir çevre yaratılabileceği düşünülmektedir.

Tasarımın, konut giriş alanlarından, sokağa, parka, şehrin dışına kadar toplumsal birlik ve güvenlik tehdidi oluşturmadan planlanması gerekmektedir. Bu sebeple kamusal alanları, yapılara ve yapı giriş alanlarına mekânsal aşama oluşturarak bağlaması beklenmektedir (Oktay, 2001, s.48). Bağlantı her bir aşama için doğru çözümlenmeli ve çevre bir bütün olarak ele alınmalıdır. İnsan yaşantısı çevre içerisinde fiziksel formların kısıtladığı iç ve dış hacimlerde süregelse de aslında yaşam, somut elemanların bir araya gelme organizasyonundan ve bu elemanların canlılar arasındaki etkileşime izin verdiği ölçüde anlamından etkilenmektedir. Bu doğrultuda mahalle yerleşimleri salt fiziksel bir biçim değil aynı zamanda sosyal ilişkilerin ve insan deneyimlerinin olduğu anlamlı bir zemini ifade etmektedir. Bu bağlamda Madrid’te konut kullanıcılarının yerleşim yeri memnuniyetini etkileyen hem sosyal hem fiziksel düzeylerde nesnel ve öznel faktörleri incelemek üzere yapılan bir anket çalışmasında, en çok yüzdeye sahip dokuz etken belirlenmiştir. Bu etkenler içerisinde konut altyapısı, komşularla ilişki, güvenlik, mahalle yapısı, dış dünya ile bağlantı, açık yeşil alanlar ve kentsel aktivite yer almaktadır. Aralarında en fazla memnuniyeti öngören değişken mahalleye bağlılık olarak belirlenmişken, bir diğeri ise komşularla ilişkiler olarak tespit edilmiştir (Amérigo ve Aragonés, 1990, s.323). Yapılan başka bir araştırma gençlerin katıldığı faaliyetlerin çoğunda ikamet ettikleri yerlerdeki komşularının yer aldığı bu nedenle de gençlerin mahalledeki yaşlıları veya diğer yetişkin bireylerle daha rahat sosyal bağlar geliştirebildiklerini belirtmiştir. Ek olarak çalışmada, mahallede veya yerel toplulukta gençlere ne kadar çok aktivite ve buluşma yeri fırsatı sağlanırsa, gençlerin mahallede o kadar uyumlu ilişkiler kurabileceği gözlemlenmiştir (Lenzi, 2012, s.462). Komşularla bağlantı ve topluluk oluşturma ise mahalledeki mimari planlamanın sonuçlarından biri olarak güçlendirilmektedir. Yerleşim alanlarındakileri yapıların herhangi bir satılacak eşyadan çok daha uzun süre dayanma eğilimi gösterdiği varsayılırsa, bu bölgedeki fiziksel tasarımın getirdiği etki nesiller boyunca sürmektedir. Bu bağlamda bir yerleşim alanında fiziksel çevrenin komşuluk duygusunu nasıl etkilediğini ampirik olarak öğrenmek oldukça önemlidir. Hong-Kong’ta konut tasarımının komşuluk duyguları üzerindeki etkisini inceleyen Li, fiziksel ortamların sakinler arasında daha yakın ve etkileşimli bir bağlantı oluşturmaya yardımcı olduğunu ve bu durumun mahalle ve topluluk kültürünü daha da güçlendirebileceğini ifade etmiştir (Li, 2008, s.23). Buradan yola çıkarak

insanların ikamet alanı seçiminde fiziksel çevre niteliklerine önemli olduğunu fakat, fiziksel ortamdan zevk almak ile konut sakinlerinin bakış açısından fiziksel ortamı deneyimlemek arasında temel bir fark bulunmaktadır. Dolayısıyla, paylaşım ve sosyal etkileşim bir mekan üzerinde daha baskın bir rol üstlenebilmektedir.

Bir mahalleyi tanımlayan en önemli özelliklerden biri fiziksel yakınlıktır. Yaşlanma üzerine çalışan Wahl ve Lang'a göre uzaklık birçok sosyal ilişki için bir engel oluşturmaktadır (Wahl ve Lang, 2003 s.5). Düşük gelirli insanların konut ortamını inceleyen Sanoff'a göre mahallelerde yakınlık sosyal etkileşime katkıda bulunurken mahalle memnuniyetini sağlaması yönünden önemlidir. Çalışma kapsamında Sanoff, konut girişlerindeki yakınlığın doğrudan gündelik etkileşimin sıklığı ve arkadaşlık bağları ile ilişkili olduğunu belirtirken, fiziksel olarak daha izole konutlardaki sakinlerin mahallede daha az arkadaşlık geliştirme eğiliminde olduğundan bahsetmektedir (Sanoff, 1972, s.119). Bu bağlamda bir mahalleyi mekansal olarak ifade eden iyi tanımlanmış sınırlar içerisinde, duygusal bağlantıların, sosyal ilişkilerin kurulmasına izin veren ve topluluk duygusu oluşturan etkileşim alanlarıdır. Batı Avustralya'nın Perth kentinde yapılan mesafeye dayalı gözlem çalışması, sosyal ilişkilerin doğrudan fiziksel mesafeyle ilişkili olduğunu belirtmektedir. Yapılan çalışmada mahallede sosyal etkileşime olanak sağlayan ön bahçelerin önemli fiziksel alanlar olduğu belirtilmiştir. Mahalle içinde yarı-özel-kamusal alan olarak tanımladığımız ön bahçe, sokaklarla temsil edilen kamusal alan ile konut blokları tarafından temsil edilen özel alan arasındaki arayüzü oluşturmaktadır. Özel ve kamusal alan arasında ilişkileri ve mahremiyeti dengeleyen kaldırımlar, yaya yolları gibi diğer arayüz biçimlerinin ise bir uzantısı konumundadır. Bu bağlantı alanı, yabancıların karşılandığı veya ifşa edildiği bir kesişme mekanı niteliğindedir.

Konut sakinlerinin özel mülkiyeti olan ön bahçe üzerindeki kontrol duygusu, kaldırımlar, sokaklar gibi bitişik kamusal alanlara doğru genişleyebilmektedir. Ancak aynı zamanda da bu mekanlar sosyal bir platformdur. Mahallelerde görme, selamlaşma, buluşma gibi sakinlerin günlük yaşam rutinleri fiziksel aşinalık yaratırken aynı zamanda arkadaşlık kurma ve topluluk oluşturma adımı atılmaktadır. Komşular arasında planlanan yakın mesafe ise, insanların daha sık etkileşime girmesine olanak sağlayabilmektedir (Swapan, 2018, s.3). Bu bağlamda sabah işe gitmeden önce blokların etrafında oynayan çocukları izlerken kısa bir konuşma bile insanlar arasında sosyal bağları tetikleyebilmektedir. Zamanla iletişim ve etkileşimler, yalnızca insanlara değil aynı zamanda yaşam çevresine de daha derin bir bağlanma duygusu yaratmaktadır (Molana, 2019, s.1599). Mekansal olarak, ziyaretçilerin

karşılandığı hem sınır oluşturan hem de şeffaflık sunan, doğal gözetim ile güvenlik hissi yaratan konut çevresi, iç ve dış mekan arasında konumlanmış bir ara bölgedir. Bu alanlar, doğru planlama ve yerleşim organizasyonu ile sosyal değerlere katkı sağlayabildiği gibi insanlar arasında sınırlar ekleyerek birbirinden uzaklaştıran veya yanlış planlama ile çevresinden ve diğer birimlerden kopuk bir kütle halini de alabilmektedir.

Günümüze konut çevrelerinin biçimlenmesinde yoğun bir ulaşım ağı, sokaklar ve caddeler oluşturulmuş ve bu alanlar yoğun araç sirkülasyonu ile kullanımı kısıtlamıştır. Günümüzde üst ölçek olarak ikamet edilen çevrede, alt ölçekte ise yaşanan sokakta insanı rahatsız edebilecek; yakın mesafeli yapılaşma, yapıdaki yüksek katlılık, nefes almaya veya soluklanmaya imkan tanımayan sokaklar gibi negatif unsurlar kendini göstermeye başlamıştır. Çocuk-sokak ilişkisi geçmişten günümüze değişmiş ve “sokak” kavramı yerini apartmanların veya benzer binaların kümelenerek aralarda oluşturdukları tanımsız alanlara teslim etmiştir (Öztürk, 2015, s.10). Bu alanlar hem işlev açısından hem de kapladığı alan bakımından eski anlamından sıyrılmış, kullanıma olanak sağlamayacak düzeyde yapılaşmanın ve trafiğin kontrolüne bırakılmıştır. Dolayısıyla sokak-yapı-insan etkileşimi de etkilenmiştir. Yapılan bir araştırmaya göre cadde ve mahalle ölçeğindeki fiziksel değişiklikler bina ölçeğinden daha fazla yer duygusunu etkilemektedir. Bu bağlamda apartman giriş noktaları ve bu alanların sokaklarla ilişkisi sosyal etkileşime izin verir nitelikte düzenlenmelidir (Gokce ve Chen, 2017, s.972). Başka bir çalışmada ise mahallenin fiziksel çevresinin, çocukların fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir (Bell, 2020, s.327). Bu noktada çocuk, sokak, oyun kavramlarını ve çocukların yaşadığı alanları anlayabilmek için en iyi yöntemin çocuk resimleri olduğunu düşünen Öztürk’ün çocuklarla birlikte yaptığı resim çalışmasında, işlevsel çıkarım olarak bahçe, apartman girişi, otopark, sokak, oyun parkı, çatı, su ögesi, balkon, araç, yol gibi etkenlerin kullanımı incelenmiştir. Sonuç verilerine göre ise çocukların günümüzde sokak ve oyun kavramlarından, hayalini dahi kuramadıkları kadar uzaklaşmış oldukları belirtilmiştir. Araç sirkülasyonunun sokaklara erişimi ile sokaklar çocuk mekanı olmaktan uzaklaşmıştır. Çocukların çizdikleri resimlerde bile yüksek katlı yapılara rastlanmış, bu durumun sebebi ise apartmanların hemen yanında yer alan, ezici boyutlardaki, genellikle plansız yerleşmiş olan binaların yanlarında konumlanan on-on beş metrekarelik oyun parklarının yer alması olduğu belirtilmiştir (Öztürk, 2015, s.59). Bu bağlamda konut çevresinde çocuk oyun alanlarının planlanması gerekli bir durumken bu alanların, doğa ile birleştirilen sağlıklı, konuta erişimi olan, güvenli, sokaklarla temas halinde olmayan alanlar

olarak planlanması çocukların kullanımı için önemlidir. Ancak teorik olarak birçok aktörden bahsedilerek planlanmaya uygunluğu belirtilen park alanlarının pratikte farklı bir işleyişi gözlemlenmektedir. Günümüzde mevcut çocuk oyun alanları yapılaşmanın arasında kaybolan, yüksek katlı yapılardan kaynaklı nefes dahi alınamayan, herhangi bir etkileşime izin vermeyecek kadar küçük ve çocukların zeka gelişimine yarar sağlamayacak kadar düz bir algıyla aynı zamanda plastik birkaç elemanla sağlanmaya çalışılmaktadır.

Yaşam alanı olan mahalleler kişi değil toplum bazlı ele alınmalı, konut tasarımı bir hücre olarak değil o bölgedeki herkesin göz teması kurduğu, önünden geçtiği, kendi konutu ile etkileşim içerisinde olduğu kısacası mahallenin bir alt birimi olarak mimari planlamaya dahil edilmelidir. Yaşadığımız çevre geçmişten günümüze değişmiş ve hala değişmekte olan bir süreç içerisinde yer almaktadır. Bu durum en çok konut ve çevresini, bu etkenlere bağlantılı olarak da mahalleyi etkilemektedir. Rapoport yerel mimarinin (köy yapılaşması) çevresine, bulunduğu bölgeye, iklime, yeşil dokuya uyum sağlayan, komşu yapıların manzarasına engel olmayan, doğal çevreyi koruyan, diğer insanlara ve onların evlerine dolayısıyla doğal olduğu kadar insan yapımı çevreye de saygı gösteren bir düzenleme olduğunu belirtmiştir (Rapoport, 1969, s.5). Bu bağlamda yerel düzenleme aslında insanların birbiri ile sosyal ilişkilerinin sürdüğü, doğal ve yapay çevre arasındaki dengenin kentlerdeki ölçüde olmadığı, insanın çevresine ve kendisine daha ılımlı yaklaştığı bir tutum önermektedir. Kalabalıklaşan bölgelerde doğal çevre, kendine yer bulması zorlaşan ancak insan hayatındaki değeri günden güne artan bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Kentsel alanlardaki yapılaşma ve konut stoku genellikle yakınındaki erişilebilir doğal alanlardan yoksundur. Mahalle memnuniyeti için en güçlü etkenlerin doğal alanlar olduğunu ifade eden Kaplan, yapmış olduğu çalışmaya katılan bireyler için konut çevresinde ağaçların, ormanın ve düzenlenmiş bir peyzajın güçlü bir memnuniyet ifadesi olduğunu belirtmiştir (Kaplan, 1985, s.122). Yapılan bazı araştırmalara göre mahalle planlamasında yer verilen yeşil alanlar yaşlı bireylerin sağlıklarını olumlu etkilemekte, yoğun kent yaşamında yürünebilir bir alan sunarken sosyal etkileşimleri de desteklemektedir (Zhou vd. 2020, s.11; Bonaccorsi vd., 2020, s.2; Sun vd., 2020; Rachele vd. 2019, s.3; Molana, 2019, s.1599). Yapılı çevrenin kaldırımlar, bisiklet yolları, parklar, rekreasyon alanları gibi fiziksel bazı değerleri yaşlı insanları fiziksel aktiviteye teşvik etmekte aynı zamanda yayalar için güvenli bir zeminde yürünebilirlik sunarak insan sağlığına yarar sağlamaktadır (Bonaccorsi vd., 2020 s.18). Kanada’da yapılı çevre ve fiziksel aktivite arasındaki bağlantıyı inceleyen Fogelholm düşük fiziksel aktivite oranını, obezite, hipertansiyon, kardiyovasküler hastalıklar, depresyon ve bazı kanser türleri de dahil olmak

üzere olumsuz sağlık koşullarındaki artış ile ilişkilendirmiştir (Fogelholm, 2010, s.216). Dolayısıyla topluluk ve konut çevresi tasarımının sadece yaşlılar değil bütün sakinler için işlevsel olması, yaya yolları, yeşil mekanlar ve rekreasyon alanları sağlanarak yürünebilir mahalle oluşturulması bu sayede sosyal bağlar kurulmasına ve fiziksel aktivite seviyesindeki artışa izin verilmesi, önemli tasarım yaklaşımlarıdır.

Günümüzde maruz kalınan pandemi dönemi incelendiğinde artan sağlık tedbirleriyle birlikte insanların akrabalarından, tanıdıklarından hatta iş ortamlarından uzakta kalarak “fiziksel izolasyon” yaşadığı bu sürecin aslında insanlar arasında “sosyal izolasyon” oluşumuna da sebep olduğu gözlemlenmiştir. Fiziksel izolasyon çoğu insanın aynı mekan içerisinde belirli duvarlar arasında hayatlarını tek düze yaşamalarına sebep olmuştur. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Salgın Değerlendirmesine göre insanların sokağa çıkamaması, diğer insanlarla etkileşim kuramamasına, sosyal izolasyona dolayısıyla da depresyon gibi ruhsal rahatsızlıklara yol açmaktadır (ASBÜ, 2020, s.34). Bireyin kendi konutu dışında kapalı alanda bulunmasının risk teşkil etmesi, konut çevresi ve bu çevrede yer alan yeşil alanların değerini pandemi döneminde daha fazla hissettirmiştir. İnsanların başka insanlarla karşılaşma, iletişim kurma, uzaktan da olsa sosyal bir etkileşim imkanı yakalama fırsatı konutun fiziksel ve çevresel düzeni ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Pandemi dönemi konutta geçirilen zaman sonucunda konut ve çevre planlanmasında eksiklikler ve rahatsızlıklar üzerine yapılan çalışmada aslında pandemi öncesi sadece sabah çıkılıp akşam girilen mekanlar olarak bahsedilen konutların salt barınma birimi olarak kaldığı ifade edilmiş, mevcut durumları ile konutların yaşama alanı olarak pek de uygun olmadığını pandemi döneminde daha çok fark edildiği belirtilmiştir. Yapılan araştırmada, yerleşim alanlarının çevresindeki her yolun taşıt yolu haline getirilmesinin gürültüye sebep olduğuna, pandemide sokağa çıkma yasağının olduğu günlerde duyulan doğa seslerinin insanlara iyi geldiğine ve bu sebeple konut planlamasının taşıt trafiğinden uzaklaştırılması gerektiğine değinilmiştir. Fiziksel biçimlenmede bahçe planlaması olan konut yerleşimlerinde insanların sosyal etkileşiminin belli mesafelerde hala devam edebildiğine ve yeşil alanın önemine değinilmiştir (Tuna, 2020, s.15). Ancak bu durumun bazı kullanıcılar tarafından, konut alanı dışında gerçekleşen sosyal hayat ve konut çevresi ile kopukluk sonucunda, pandemi döneminde fark edilmesi, günümüzde konutun geldiği bağımsız durumu ifade etmektedir. Pandemi ile konutların kullanımının artması aslında mahallelerdeki eksikliklerin fark edilmesini ve bu eksikliklerin aslında birer ihtiyaç olduğunun anlaşılmasını sağlamıştır. Fiziksel çevre şekillenirken konut kullanımını kısıtlamış ancak insanların sosyal hayatında

konut çevresinin yerinin alt sıralara gerilemesi, büyük kentlerde bu zayıflıklara göz yumdurmuştur.

Sonuç olarak bir mahallede, mahalleyi oluşturan fiziksel unsurlar, fiziksel elemanların taşıdığı anlamlar ve bu anlamların insan üzerindeki etkisi önemli tasarım kriterleridir. Yerleşim alanlarındaki binaların, binalar arasındaki boşlukların mekânsal ve görsel düzeni, sadece mahalle biriminin algılanan kalitesini değil sakinlerin davranışını, yaşamını ve paylaşımını da etkilemektedir. Fiziksel ortam, sakinlerin refahını destekleyen ve geliştiren faaliyetlere zemin hazırlayabildiği gibi insanları birbirinden ve çevresinden uzaklaştıran, hayatı zorlaştıran bir yansıma da dönüşebilmektedir. Dolayısıyla yerleşim planlamasının büyük bir önem taşıyan aynı zamanda kullanıcıları doğrudan etkileyen mimari etkenlerin tasarımında ve kararlarında sakinlerin söz hakkının olması önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcı tasarım olarak nitelendirilen bu yaklaşım kullanıcı, tasarımcı ve oluşturulacak yapısal ürün arasında bir köprü oluşturabilmekte, mekanı yaşam alanı olarak paylaşacak sakinlere mekan organizasyonunun parçası olma şansı tanımaktadır.

BÖLÜM 3: KATILIMCI TASARIM

Katılım, tek bir tanım içerisinde açıklanamayacak kadar kapsamlı ve çok yönlü bir kavramdır. Bu çalışmadaki karşılığı ise kullanıcının, mimari çevrenin tasarım ve planlama evresine dahil ederek, teknik aktörlerle karşılıklı iletişim ve çalışma pratiği geliştirmesidir. Tasarım ve planlama eylemi söz konusu olduğunda bu eylemi gerçekleştirecek ve bu eylemden etkilenecek gruplar öncelik kazanmaktadır. Bu noktada katılımcı tasarım, profesyonel platformun mekan çözümleri ile kendilerini değil kullanıcıyı temsil ettikleri bir yaklaşım sunmaktadır. Katılım hem tasarımcının hem de kullanıcının geri plana atılmadığı, ancak kullanıcının yaşam alanı söz konusu olduğu için kullanıcı merkezli olmanın benimsendiği, tasarım ve ihtiyaçların ortak bir paydada birleştirilmeye çalışıldığı bir uygulamayı tarif etmektedir.

Herhangi bir yaklaşım, özünde planlama eylemi ile ilişkilidir. Planlama eylemi, yaşanılan kentin ya da yapının kullanıcının istek ve taleplerine çözüm olabilmesi, sağlıklı bir alan sunabilmesi için yapılmaktadır (Sander, 2009, s.60). Planlama işlemi uzmanlık ve teknik destek gerektiren bir süreçtir. Ancak bu işlem içerisinde kullanıcı, planlanacak mekandaki gereksinimlerini ve yaşayacağı çevreden beklentilerini en iyi şekilde açıklayacak kişidir. Fiziki çevre öncelikle planlama, tasarım ve teknik boyut olmak üzere farklı disiplinlere hizmet etmekte ve bu çalışma ortamlarının ortak bir ürünü olarak biçimlendirilmektedir. Bu doğrultuda katılımcı tasarım, yaşayacağı ortam ile ilgili belirli gereksinimleri ve istekleri bulunan kullanıcının, teknik ve tasarım yetkinliği olan profesyonellerle bir araya gelmesini hedeflemektedir. Aslında ortak tasarım ve ortak karar doğrultusunda somutlaştırılacak yaşam alanları söz konusudur.

Yerel yönetim planlamasında vatandaş katılımı 1870'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde karşımıza çıkmaktadır (Wulz, 1985, s.217). 1960'lı yılların başında profesyonel çevrelerde kullanıcının rolü tartışılmaya başlarken, altmışların ikinci yarısında ise kullanıcının katılımı sorgulanmaya başlanmıştır (Habraken, 1985, s.1). Kullanıcının katılımı o dönemlerde, baskın tasarımcı görüşlerine tepkisel bir yaklaşım olarak doğmuş ve dominant bakış açısına karşı olan kent bilimciler ve mimarlar tarafından birçok çözüm önerisiyle birlikte desteklenmiştir. Bu bağlamda yaklaşımı tanıtmak isteyen yerel ve bölgesel yönetimler, çeşitli broşürler ve posterler dağıtmış ve toplantılar düzenlemiştir. 1992'de Rio De Janeiro'da düzenlenen The Conference on Environment and Development, Principle 10 ve

Agenda 21 etkinliklerinde de çevresel konularda karar alma süreçlerine katılımın artması ile ilgili çağrıda bulunulmuştur (Hansen ve Prospero, 2005, s.617). 1970'li yılların başında başlayan kullanıcı katılımı, birçok alana yayılmış ve geniş bir yankı uyandırmıştır. İlk kez İngiltere'de uygulanan ve 1960'lı yıllardan sonra günümüzdeki anlamını kazanan katılımcı tasarımın tarihi geçmişi ise 20. yüzyıl olarak gösterilmektedir (Ceylan Baba, 2009, s.57).

Günümüzde batı ülkelerinin çoğunda halk katılımı, hükümet kararlarıyla yasal bir gereklilik ve ön koşul olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda 1970 yıllarından beri ABD ve Kanada'nın neredeyse bütün çevre mevzuatlarına işlenmiştir (Creighton, 2005, s.1). 1998 yılında Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (ECE) tarafından Danimarka'nın Aarhus Kentinde imzaya açılmış olan ve 2001 yılında yürürlüğe giren "Çevresel Karar Verme Sürecine Halkın Katılımı, Çevresel Konularda Bilgiye Erişim ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi (Aarhus Sözleşmesi) birçok ülke tarafından imzalanmıştır. Türkiye ise sözleşmeyi çeşitli çekincelerini belirterek imzalamamıştır (Güneş, 2010, s.317). Bu noktada sözleşmeyi imzalayan hükümetler, tüm çevreci karar alma süreçlerine halkın katılımı ve bilgiye erişimi için üstlerine düşen gereklilikleri yapmayı taahhüt etmektedir. Ek olarak halkın katılımı Dünya Bankası ve çeşitli bankalar tarafından uluslararası ekonomik kalkınma proje finansmanı için ön koşul olarak görülmektedir. Bu doğrultuda pek çok şirket, tesislerin konumlandırılması, doğal kaynakların yönetimi veya çevresel iyileştirme konularında nihai kararın bir parçası olarak halkın katılımını sağlayacak programlar düzenlemiştir (Creighton, 2005, s.1). Bütün bu bilgilerin ışığında, çevre ile ilgili kararlarda halkın aktif katılımı ve çevresel düzenlemede hukuki boyutu temsil eden bu sözleşmenin, çevrenin korunması üzerine önemli bir adım olduğu düşünülmektedir. Ancak şüphesiz ki kurumlar tarafından taahhüt verilen kararlardan daha çok bu kararların uygulanması ve insan yaşamına entegrasyonu önemlidir. Dolayısıyla kullanıcının katılımı ile çevreci yaklaşımlara uygun olarak tasarlanan mekanlar bu kararlara hizmet eden ve içeriğini gözetten bir uygulamadır.

Katılımcı tasarım, bir sürecin sonucundan etkilenecek kullanıcıların o sürece dahil edilmesi açısından önemli görülmektedir (Kraff, 2018, s.60). Bu bağlamda yapının oluşumu süreci incelendiğinde planlama, tasarım, uygulama ve kullanım olarak dört aşamada gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. İlk aşama olarak değerlendirilen planlama-programlama, bina ihtiyacının belirlenmesi ile başlamakta ve binanın organizasyon pratiğini içermektedir. Aynı zamanda bu organizasyon yapının finans programını ve mekan gereksinimlerini de kapsamaktadır. Süreçte ikinci sıradaki tasarım aşamasında, planlamanın niteliğine ve

niceliğine ilişkin kararlar alınarak proje oluşturulmaktadır. Üçüncü aşama tasarlanan projenin uygulandığı inşaat evresini içerirken son aşama olan dördüncü evre ise kullanımın gerçekleştiği en uzun dönemi kapsamaktadır (Tas vd., 2007, s.3420). Bu noktada kullanıcı son aşamada yani kullanım döneminde yapı ile yüzleştiğinden dolayı ilk üç evrede verilen kararlardan kaynaklanan sorunlar kullanıcıya yansımakta ve kullanıcıyı doğrudan etkilemektedir. Başka bir ifadeyle katılıma olanak tanınmayan evrelerin sonuçları bu evreye hakim olan ve karar veren profesyonellerin değil, bu evrenin sonucundan etkilenen kullanıcıların problemleri haline gelmektedir. Dolayısıyla yapının ömrüne denk gelen kullanım gerek aynı kullanıcı grubu gerek değişen kullanıcılar için problemlerin tespit edilip çözümlenmesi için oldukça geç kalınmış bir evre olarak değerlendirilmektedir.

Kullanıcılar adına profesyonellerin, kullanıcıların buldukları alana verdikleri değerleri ve anlamı fiziksel olarak oluşturması pek mümkün değildir. Bu durum ancak kullanıcıların üretim sürecine dahil edilmesi ile sağlanmaktadır (Ataöv, 2013, s.78). Kullanıcı, deneyimleri sonucunda belirlediği ihtiyaçlarını ve taleplerini tasarımcı ile paylaşmakta ve bu sayede yaşadığı çevrenin oluşumunda aktif bir rol oynamaktadır (Taştan, 2016, s.65). Tasarımcı ise kullanıcı tarafından yönlendirilerek kullanıma ve ihtiyaca uygun yaşanabilir ortamlar yaratmaktadır. Bu durum mekanın kullanılabilirliğini, dolayısıyla ömrünü arttırmaktadır. Kullanıcı tarafından tercih edilmeyen ve terkedilen mekanların maruz bırakıldığı yıkımı veya dönüşümü geciktiren bu yaklaşım aynı zamanda sürdürülebilir bir anlayış sergilemektedir.

Gerçek katılım, bireyler yapılan eylemi kontrol etme yetkisine sahip olduklarında gerçekleşir (Sanoff, 2000, s.8). Çocukların mimari tasarıma gerçek katılımları için pedagojik bir model öneren bir çalışmada, Deakin Üniversitesi Mimarlık Bölümü birinci sınıf öğrencileri ve Wales Street İlköğretim Okulu üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri birlikte bir okul oyun alanı tasarlamıştır. Tasarım aşamasında üniversite öğrencileri ilkokul öğrencilerinin düşüncelerine ve isteklerine doğrudan dahil olurken, ilkokul öğrencileri hem mimari modelleme malzemeleri, geri dönüşüm malzemeleri gibi birçok alternatif malzeme ile çalışma ve tanışma şansı yakalamış hem de kendi oyun alanları hakkında söz sahibi olmuştur. Bu şekilde ilerletilen projenin son haftasında (dördüncü hafta), öğretmenler, ebeveynler, diğer öğrenciler ve belirli kuruluşlardan temsilciler tasarlanan oyun alanlarını incelemeye davet edilmiştir. Davetlilerin hemen hemen hepsi oyun alanının incelemesinde bu çalışmadan etkilenmiş ve projenin çoğaltılması yönünde ilgilerini belirtmişlerdir. Aynı

zamanda bu çalışmanın daha geniş kitlelere yayılması ve öğrencilerin çalışmalarının takdir edilmesi için burada yapılan çalışmalarla ilgili bir sergi düzenlenmesi planlanmıştır (Lozanovska ve Xu, 2012, s.225-227). Dolayısıyla çalışma sonuçlarına ve önerilerine bağlı olarak birçok açıdan fayda sunduğu düşünülen bir eylem söz konusudur. Çalışma, üniversite eğitiminde uygulamalı bir yaklaşım ile katılımcı tasarımı tanıyan ve bunu birinci sınıf gibi en temel dönemde öğrenen öğrencilerin tasarıma bakış açısını geliştirmesi yönünden oldukça önemlidir. Kendi alanlarını tasarlama şansı yakalayan öğrenciler, bu çalışmayla kendi fikirlerini oluşturma ve oluşan fikirlerini ifade edebilme hatta belki de uygulayabilme şansı yakalamıştır. Aynı zamanda öğrenciler hem bir şey üretebilme hem de o ürün üzerinde birlikte çalışabilme pratiği açısından eğitici ve demokratik bir süreç yaşamıştır. Dahası ve en önemlisi öğrenciler, kendilerinin zaman geçirecekleri ve aktif olarak kullanacakları bir alanın oluşum aşamasına katılmış ve taleplerine uygun bir mekan yaratmıştır. Her iki grup için de oldukça eğitici olan bu çalışma tamamen karşılıklı fayda sağlamış aynı zamanda düzenlenen sergi ile çoğaltılarak katılımcı tasarımın olumlu sonuçlarının devamlılığı yönünde bir adım atılmıştır.

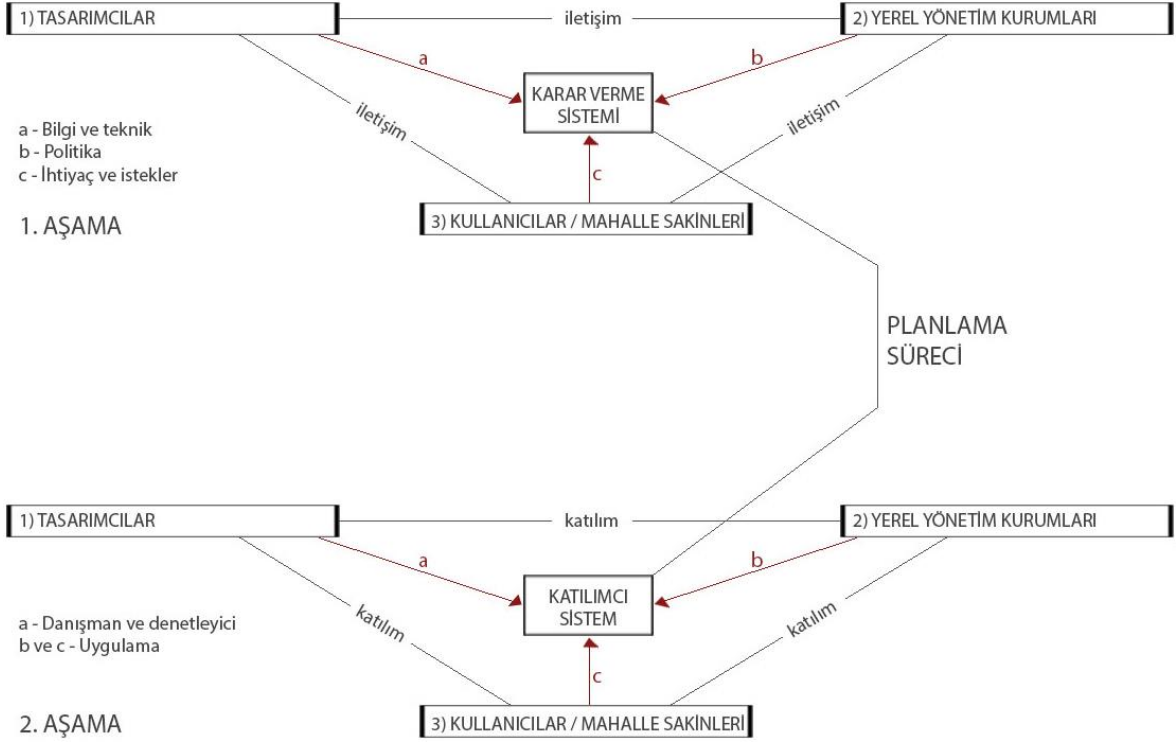
Kullanıcılar çeşitli ihtiyaçları ve değerleri olan farklı bireylerden oluşmaktadır. Ancak bu durum kabul edilenin aksine planlamada göz önünde bulundurulmamakta, kullanıcılara homojen varlıklar olarak yaklaşılmaktadır. Dolayısıyla katılımcı çeşitliliğinin ve zaman içerisinde değişebilecek aktörlerin dikkate alınması gerekmektedir (Kraff, 2018, s.60). İngiltere hükümeti, 2003 Şubat ayında “Building Schools for the Future” (BSF) programı kapsamında tüm ortaokulların 15 yıllık süre içerisinde yenilenmesi veya yeniden inşa edilmesi üzerine büyük miktarda yatırım yapmıştır (Mahony, vd., 2010, s.341). Programın gerekliliklerinden biri öğrenci katılımıdır ve hükümet, bu katılımı desteklemektedir. Yapılan yatırımın İngiltere’nin yapı stoku için değil, öğrencilerin gelecekteki refahı için olduğunu belirten Newman ve Thomas, bu yaklaşımın gençlerin topluluklarına olan bağlılığını güçlendirebileceğini ve hem kendilerini hem de kendilerinden sonraki nesilleri etkileyecek kararlarda söz sahibi olabileceklerini belirtmiştir (Newman ve Thomas, 2008, s.249). Dolayısıyla her bireyin istek ve talepleri farklı olduğu gibi her yaş grubunun da mekandan beklentileri farklıdır. Çocuklar için oluşturulacak mekanların tasarımında o alanın kullanıcısı olacak çocuklara yer verilmemesi mekanın kullanımını ve çocukların kaliteli zamanını doğrudan etkilemektedir. Bu noktada tasarım sürecinde yalnızca öğretmenler veya ebeveynler gibi yetişkin bireylerden gelen bilgilerin dahil edilmesi de yetersizdir. Bir çözüm olarak katılımcı yaklaşım, uygulanmış çocuk alanlarının üzerinde değişiklikler söz konusu

ise bu değişikliklerin bir grup teknik elemanın veya yetişkin bireylerin bir araya gelip hali hazırda yanlış uygulanmış senaryonun bir benzeri üzerine tasarımın yönlendirilmemesi, aksine çocukların dahil edildiği ve ilgi alanlarının belirlendiği bir yaklaşım ile geliştirilmesi veya dönüştürülmesi için pragmatik bir yöntem önermektedir. Aynı zamanda bu yaklaşımla yeni yapılacak alanlar için önceden yapılan ve süreç içerisinde yetersizliği anlaşılan mekanların tekrarından kaçınılarak, aynı hatalar yapılmadan kullanıcı gruplar ile bir arada sürecin ilerletilmesi sağlanmaktadır. Bu durum sadece çocuk oyun alanları için değil bir grup insanın yaşadığı veya bir şekilde kullandığı herhangi bir alan için uygulanması gereken bir tasarım pratiği olarak değerlendirilmektedir.

Tasarımda kullanıcı katılımı, yapıların sadece planlama süreci ile baştan inşa edilen alanlarda değil, yeniden işlevlendirilen veya kentsel dönüşüm ile geliştirilen alanlarda da uygulanabilmesi söz konusudur. Bu bağlamda kentsel dönüşüm süreci için bir katılım sistemi öneren Afrassiabi, sürece dahil olan tarafları üç genel grupta kategorize etmiştir:

- 1) Tasarımcılar (planlamacılar, haritacılar, sosyologlar vb.)
- 2) Yerel Yönetim Kurumları (belediye, kent ve şehir planlama kurumları vb.)
- 3) Kullanıcılar / Mahalle Sakinleri (Afrassiabi, 1985, s.98).

Yapılan öneriye ek olarak Afrassiabi, bahsedilen üç tarafın ve bu taraflar içerisinde sorumluluk alan bireylerin sürece katılımı olmadan hiçbir planlama ve kentsel dönüşüm programının başarılı bir şekilde hazırlanıp uygulanamayacağını belirtmiştir (Afrassiabi, 1985, s.99). Bu noktada sürecin başlaması, devam etmesi ve sonuca bağlanması için iletişim oldukça önemlidir. Farklı kategorilerde yer alan, aynı zamanda birbirinden çok farklı tutum ve bakış açısına sahip çeşitli insanların bir arada ortak bir zeminde buluşması ancak Şekil 3'te de belirtildiği gibi iletişim ile gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla grupların birbirleri ile etkileşimi, uygulanacak mekan kararlarının daha olgun bir yapıya sahip olması için önemlidir. Aynı zamanda grupların kendi içerisinde de iletişim halinde olması daha hızlı işleyen bir süreç ve anlaşmalı bir ilerleyiş sağlamaktadır. Ek olarak Şekil 3'te kategorize olarak gösterilen grupların birbirleriyle ve kendi içlerindeki iletişimi sadece projenin sürecini etkileyen bir işleyişi işaret etmemekte aynı zamanda karar verme sisteminin temeli olarak değerlendirilmektedir.



Şekil 3. Katılım Sistem Modeli (Afrassiabi, 1985, s.105). Photoshop kullanılarak tekrar çizilmiştir.

Katılımcı tasarım, tasarımcıların kullanım dünyasına adım attığı ve kullanıcıların teknolojinin sunduğu fırsatlara tanık olduğu karşılıklı bir öğrenme sürecini anlatmaktadır (Dindler, 2010, s.167). Katılımın amacı; bilgi alışverişi, ortak bir fikir ve planlama ile tasarımı tamamlamayı içermektedir. Katılım sayesinde yapı üzerindeki anonimlik azalmakta aynı zamanda gelişme aşamasına aktif bir şekilde dahil olan kullanıcıya yönetim ve idari açıdan sorumluluk yüklenmektedir. Bu sayede daha iyi korunan bir fiziksel çevre, gelişen topluluk ruhu, daha fazla memnuniyet ve önemli finansal değişiklikler sağlanmaktadır (Sanoff, 2000, s.9). Bu noktada proje başarısını ölçmenin bir yolu da, katılımcıların memnuniyeti olduğu düşünülmektedir (Sanvido vd., 1992, s.96). Memnuniyet kavramını, proje hedefleri, yönetimi ve bu etkenlerin birbiriyle ilişkilerini tartışan Leung ve diğerleri, katılım, işbirliği, takım çatışması ve hedeflere bağlılığının memnuniyet ile ilişkili olduğunu belirtmiştir (Leung vd., 2004, s.329). Bu bağlamda yapılan projeye katılımın ve yapılan işbirliğinin sonuç ürününü dolayısıyla memnuniyeti etkilediği düşüncesi desteklenmektedir.

Katılımcı tasarımı pragmatik bir yaklaşım olarak değerlendiren Sanoff, organize bir katılım sürecinin potansiyel olarak ekonomik, teknolojik, mantıksal ve duygusal faydaları

barındırdığını belirtmiştir. Bu doğrultuda katılım uygulamaları ve teorilerini ifade ettiği bir inceleme yapmıştır. İncelemeye göre:

- Planlama eyleminde uzmanların görevi, bitmiş iş ve değişmez çözümler üretmek değil aksine sonuç ürünü kullanacak bireylerle sürekli diyalog halinde olup yeni çözümler geliştirmektir. Profesyonellerin deneyimleri ve hayal gücü, katılımcıların bilinç düzeyini yükseltmeli, çözüm ise iki grup arasındaki alışverişten üretilmelidir.
- Nihai kararların, bu kararlardan etkilenecek kullanıcılar tarafından anlaşılması için tasarım ve planlama şeffaf yapılmalıdır.
- Katılıma açık, insanların fikirlerini açıkça ifade ettikleri, uzmanlar tarafından gerekli noktalarda tavizlerin verilebileceği forumlar düzenlenmeli ve topluluktaki tüm üyeler bu etkinliğe katılmaya teşvik edilmelidir. Böylece sonuç ürünün kullanıma uygun bir şekilde gelişimi güçlendirilmeli aynı zamanda profesyoneller ve kullanıcılar birbirlerini desteklemelidir.
- Planlama süreci teknolojik konuları içerebilmektedir. Bu doğrultuda farklı disiplinlerdeki uzmanların işbirliği yapması sağlanmalıdır. Ek olarak teknik konularla ilgili katılımcılara eğitim verilerek süreç daha etkili ve verimli hale getirilebilmelidir.
- Nihai karar sürecin sonu olarak kabul edilmemelidir. Sonuç ürün yönetilmeli, değerlendirilmeli ve değişen ihtiyaçlara karşı uyarlanabilmelidir. Bu durum ise yine katılımcıların görüşleri doğrultusunda ilerletilmelidir (Sanoff, 2000, s.12-13).

Katılımı profesyonel dünya ile sıradan insanların hayatları arasındaki ilişki olarak açıklayan Habraken'e göre, bu yaklaşımı savunan profesyonellerin her zaman sonuç ürünü tekrar gözden geçirmesi gerekmektedir (Habraken, 1985, s.2). Bu durum hem tasarımcının hem de kullanıcının kendini sorgulaması ve tasarımın daha iyiye gitmesi için bir fırsat niteliğindedir.

Ortak tasarım, birlikte yaratmanın belirli bir örneğidir. Aynı zamanda tasarımcıların kolektif yaratıcılığını ifade etmektedir (Sanders ve Stappers, 2008, s.6). Konut üretiminde katılımı inceleyen Ataöv, yaşam alanlarını yaşanabilecek mekanlara dönüştürmek ve insancıl deneyimlere olanak sağlamak amacıyla planlama kriterlerinin kullanıcılardan bağımsız belirlenemeyeceğini savunmaktadır. Bu doğrultuda Ataöv, katılımcı yaklaşımın temelde pragmatik ve toplumsal açıdan öneminden bahsetmektedir. Katılım, karar alma ve alınan kararları uygulama evresinde kullanıcıların görüşlerinin alınması açısından bir yaklaşım

sergilerken, toplumdaki demokratik anlayışı güçlendirmesi yönünden de toplumsal yönelim sunmaktadır (Ataöv, 2013, s.78). Dolayısıyla katılımcı yaklaşım sadece planlama olarak yaşanabilir mekanlar sunmamakta aynı zamanda bireysel hak olarak da demokrasiye işaret eden bir süreci temsil etmektedir. Benzer şekilde katılımcı tasarımı mimarlık ortamı için bir umut olarak gören Özalöglu, katılımcı süreçlerin katılım demokrasisini ve kullanıcıların önemli kararlara katılımını sağladığını belirtmiştir (Özalöglu, 2009). Kullanıcılar; kentte yaşamakta, yaşadıkları kent için endişe etmekte ve endişeler doğrultusunda birtakım müdahalelerde bulunmaktadır. Yaşadıkları çevre ile ilişki kurduğu boyutta kentli olabilen kullanıcılar, katılımcı tasarım ile demokratik açıdan birçok avantaja sahip olmaktadır (Ceylan Baba, 2009, s.60). Bu bağlamda ortak tasarım yaklaşımı, vatandaşların katılımını teşvik etmekte ve günlük yaşam senaryolarında daha demokratik durumların gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bireylerin karar verme sürecine katkıda buldukları ortak tasarım, tasarımcının planlama sürecine hakim olan gücünü azaltılırken, kullanıcının mekan üzerindeki katılımı ve fikirleri desteklenmektedir. Bu güç eşitliği ise ortak tasarım ve demokrasi arasındaki ilişkiyi oluşturan önemli bir etken olarak değerlendirilmektedir (Gaudio vd., 2018, s.203). Dolayısıyla kullanıcıların güçlendirilmesi, demokratik yaklaşımın temel hedeflerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcı tasarım, toplumun planlama ve karar alma sürecine katılma ihtiyacının oluşması ile doğmuştur. Yıllar geçtikçe de topluluk oluşumu, işbirliğine dayalı tasarım, kolektif kaynak yaklaşımı ve daha yakın zamanda ortak tasarım ve birlikte oluşturma dahil olmak üzere çeşitli biçimler almıştır (Thinyane vd., 2020, s.30). Günümüzde gelişmiş ülkelerin yüzü katılımcı yaklaşıma doğru dönmeye başlamışken Türkiye bu konudaki çalışmalar, geçmişte hakim bir anlayışken, günümüzde daha geri planda kalmıştır. Özellikle toplu konut yapı stoku, kullanıcıdan bağımsız planlanarak kullanıcıya teslim edilen bir uygulama noktasına gelmiştir. Tasarım olarak kentle veya bulunduğu bölge ile bir teması olmayan aynı zamanda çevreden bağımsız üretilen barınma alanları kullanıcıdan da ayrı üretici grubun tercihine bırakılmıştır.

Toparlamak gerekirse, “mimarlık insanlar tarafından kullanılmakta” (Wulz, 1985, s.226) ve insana hizmet eden fiziksel bir gerçekliği ifade etmektedir. Bu bağlamda mimari planlamaya daha fazla kullanıcının katılması ve yetkilendirilmesi, karar alma sürecinde doğru bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda farklı kullanıcı gruplarının gereksinimlerini ve taleplerini karşılama yönüyle oldukça olumlu bir adım olduğu

düşünülmektedir. Katılımcı tasarım, planlayıcıyı mikro seviyeyi düşünmeye ittiği gibi, kullanıcılarla tanışmaya, onların yüzlerini görmeye ve seslerini duymaya kısacası onları tanımaya zorlamaktadır. Kullanıcıları ise daha büyük ölçekte düşünmeye, karar vermeye, tasarımcının işaret ettiği kısıtlamaları ve baskıları anlamaya yönlendirmektedir (Churchman, 2002, s.198). Ek olarak bu süreç, kullanıcının hem tasarımcı gruplarla hem de kendi gibi diğer kullanıcı bireylerle tanışması ve ortak bir platformda bir araya gelmesi yönünden güçlü sosyal içerikleri barındırmaktadır. Kullanıcı gruplar ile teknik platform arasında karşılıklı faydanın söz konusu olduğu ve aslında her açıdan kullanıcıya hizmet eden aynı zamanda yaşam alanlarında kullanımı, memnuniyeti ve devamlılığını destekleyen bu yaklaşımın ülkemizdeki karşılığına ve gerekliliğine ise Cengiz Bektaş, “Türk Evi” kitabında konut uygulamalarında unutulmaması gereken ve günümüzde en çok ihtiyacımız olan beş ilke ile açıklık getirmiştir:

- Doğanın kan dolaşımı içerisinde yer almak,
- Toprağı, havayı, suyu korumak
- Çevreye, doğaya, insana saygı duymak
- Kimsenin güneşini, göz hakkını, havasını kesmemek ve
- Katılım (Bektaş, 2021, s.146).

3.1. Kullanıcı Odaklı, Katılımcı Tasarım ile Paylaşılan Konut Ortamları

İnsanlar, belirli alanları paylaşmakta ve paylaştıkları ortamlarda yaşamaktadır. Konut ortamları hem insanların barındığı hem de başka insanlarla paylaştığı yaşam alanları olarak değerlendirilmekte ve gerekli ihtiyaçlara cevap verir nitelikte planlanması beklenmektedir. Bu doğrultuda kullanıcı, kullanıcının yaşadığı konut ve konut çevresinde diğer kullanıcılarla paylaştığı ortamlar kullanım sürecini doğrudan etkileyecek tasarım kararlarını barındırmaktadır.

İnsanlar birçok alanda birbirlerine yakın yaşayabilmekte ve çalışabilmektedir. Ancak bu durum birbirine yakın konumlanan insanların gerçek bir topluluk oluşturduğu anlamına gelmemektedir. Modern dönemde, mahalleleri paylaşan kullanıcılar arasında genellikle tek bağ yakınlıktır, başka bir ifade ile sosyal birliktelik yetersiz veya zayıftır. Aynı araziye paylaşan insanlar birbirleri ile duygusal yönlerini (kırgınlıkları, zorlukları, çocuk bakımı vb.) veya etkinlikleri (kültür, ibadet, festival vb.) paylaşmamaktadır. Ancak bu noktada

katılım ile geleceği birlikte şekillendirmek ve planlamak, toplumu birbirine bağlayacak bir etken olarak değerlendirilmektedir (Day ve Parnell, 2003, s.13). Bu bağlamda insanların sorumluluk aldıkları bir sürecin parçası olması, paylaşılan ortamları daha yaşanabilir kılarken aynı zamanda sosyal etkileşim için bir zemin oluşturabilmektedir. İnsan kendi için bir mekanı şekillendirirken güvenlik, sağlık, erişim, kullanım gibi her açıdan yaşamını kolaylaştıracak, kişisel eylemlerine izin verecek ve fayda sağlayacak etkenleri düşünebilmekte ve doğru bir senaryo oluşumuna katkı sağlayabilmektedir. Bu noktada insanın tecrübeleri ile tasarımın uygun bir çerçevede kesişmesi yaşanabilir bir çevreye hizmet etmektedir.

Yaşadığımız çevreye yaşanabilir ve çağdaş bir altyapı kazandırmak hem yerleşim yerlerinin hem de toplulukların planlamasından ve yönetilmesinden sorumlu olan bireylerin görevidir. Türkiye’de yetmiş yıldır yaşanan hızlı kentleşme evresi, kentsel, bölgesel ve yapısal açıdan karar aşamalarında toplumun önerisine, görüşlerine ve taleplerine yer verilen bir süreç olarak karşımıza çıkmamaktadır (Keleş, 2021, s.8). Bu bağlamda fikir birliğine dayalı tasarımdan bahseden Day, bir yerin kullanıcılarının, kendi gereksinimlerini ve bir şeyleri nasıl yapmayı sevdiğini en iyi bilen kişiler olduklarını aynı zamanda araziye, arazinin iklimine, sokaklarına ve karakterine doğrudan şahit olduklarını belirtmiştir. Bu noktada yabancıların yaptığı hataları bölgenin yerlisinin yapmayacağını belirten Day ve Parnell, yerlilerin meyve ağacı dikecekleri cepheleri bildikleri gibi su baskınının olduğu alanlarda yapı inşa etmeyecek kadar da araziye tanıdıklarını ifade etmiştir (Day ve Parnell, 2003, s.11). Dolayısıyla tasarımcı, yapısal bir işlemde teknik olarak yeterliliğe sahiptir ancak, tasarım ve planlama sürecine kullanıcıların görüşlerini veya bilgi birikimlerini görmezden gelmek, arazi üzerindeki kullanıcı deneyimini ve yaşamışlığı yok saymaktadır. Mekan planlamasında, öğrenilmiş ve standartlaştırılmış kullanıcı ihtiyaçlarını her birey için ve her yerleşim alanında benzer uygulamak ise fiziksel çevre ile insan arasındaki ilişkiyi olumsuz etkilemektedir.

Toplu konut üzerine araştırma yapan Habraken günümüzde insanın kendini barındırmadığını, aslında insanların başka kişiler tarafından oluşturulan birimlerde barındırıldığını belirtmiştir. (Habraken, 1972, s.9-10). Bu bağlamda katılım, toplumsal bir fayda olarak kullanıcının yaşam alanını sahiplenmesi ile de bağlantılıdır (Ataöv, 2013, s.78). İnsanların farklı olduğu gibi tercihlerinin de çeşitlilik gösterdiğini belirten Sanoff, bu farklılıkların mekan oluşumunda görmezden gelinmesinin memnuniyetsizlikle

sonuçlanacağını belirtmiştir (Sanoff, 2000, s.23). Katılımcı planlama, topluluk tasarımı ve planlama sorunlarına uygun ve etkili çözümler bulmak için önemlidir. Yılmaz'ın da ifade ettiği gibi en iyi sonuçlar, kendi yaşam alanının tasarımı, inşaatı ve yönetimi üzerinde tam kontrole sahip olan kullanıcı tarafından elde edilmektedir (Yılmaz, 2008, s.29). Bu yöntem bireylerde daha güçlü bir bağlılık duygusu geliştirme, kullanıcı memnuniyetini artırma, sonuçlarla ilgili gerçekçi beklentiler yaratma, güven sağlama gibi pek çok etkeni içermektedir (Al-Kodmany 2002, s.320). Bağlılık ve güven, ortak bir zeminde destek ve paylaşım için önkoşul niteliğindedir. İnsanların günlük yaşamlarında birbirini desteklemesi, yardım etmesi ve paylaşım sağlaması ancak bağlılık ve dolayısıyla topluluk duygusu ile sağlanmaktadır.

İnsan ihtiyaçları, sadece statik karşılığı olan etkenlere bağlı değil aynı zamanda topluma ve ilerleyen zamana göre gelişim gösterebilen sosyal ve dinamik bir döngü içerisinde. Sanoff, katılım fikrinin çok eski bir kökene sahipken katılımcı tasarımın daha yakın tarihli olduğunu ve toplulukla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Topluluk inşasının ise, yüz yüze etkileşim, sık karşılaşma ve dolayısıyla karşılıklı güven anlayışını beslediğinden dolayı mahalle ölçeğinde gerçekleştiğinden bahsetmiştir (Sanoff, 2000, s.7). Dolayısıyla en küçük topluluk birimi olarak düşünülen ve birçok insan tarafından paylaşılan mahalle, akrabalık bağı olmayan kişiler arasında sosyal oluşumun temeli olarak düşünülebilmektedir. Otopark, market, çocuk parkı, ilkokul gibi günlük yaşantıda yer eden hareketlilik, genellikle yerleşim planlamasında yer verildiği takdirde, mahalle içerisinde gerçekleştirilmektedir. Mekanların niteliğinden bağımsız olarak her mahallede çocuk parkı veya ilkokul bulunması hem erişim ve kullanım için önemli bir rol oynarken hem de yaya dolaşımı dolayısıyla sosyal ilişkiler, insan sağlığı ve çevrenin devamlılığı için destekleyici niteliktedir. Bu noktada mekanların niteliği ve yeterliliği ise kullanıcıların tercih etmesi ve kullanıcı ihtiyaçlarına cevap vermesi ile bağlantılı olarak belirlenmektedir. Kullanıcı istek ve tercihleri de doğrudan kullanıcıdan öğrenilebilecek ve katılımı doğrultusunda uygulanabilecek bir tasarım verisidir.

Bireylerin kendileri için inşa ettikleri mekan, aslında onların yalnızlığı, açıklığı, kapalılığı, aydınlığı, küçüklüğü veya büyüklüğü açısından kendileri veya çevreleri ile olan ilişkilerini oluşturmaktadır. İnsanların kendi kullanımları için yaptıkları kapalı mekanlar iç dünyalarının bir dışavurumu olabildiği gibi aynı zamanda süreç içerisinde iç dünyasını etkilemektedir (Erzen, 2006, s.80). Bu doğrultuda mekanın yaşanabilirliği, sosyal değerleri ve kalitesi doğrudan fiziksel biçimlenme ile bağlantılıdır. İnsanlar mekanları oluşturduğu

gibi mekanlar da insanları etkilemekte ve bu gerçeklik farklı sonuçları olan iki seçim önermektedir. Biri kullanıcının katılımı ile oluşan diğeri ise tasarımcının kendi kararları ile kullanıcıdan bağımsız oluşturduğu yaşam alanlarıdır. Tasarımcının kullanıcı gruptan bağımsız oluşturduğu konut ortamı, kullanıcının etkisi altındaki bir yaşam alanı olarak değil, fiziksel oluşum sonucunda etkilenen bir kullanıcı yaşantısı sunmaktadır. Kullanıcının davranışlarını, hayat şeklini ve kullanımını belirleyen aynı zamanda sınırlayan bu yaklaşımın kullanıcıya uygunluğu tamamen şansa bırakılmıştır. Dolayısıyla birçok konuda memnuniyetsizlik ile sonuçlanması da kaçınılmaz bir gerçekliktir. Tasarıma katılım ise ortak bir zeminde hazırlanan birlikte tasarımı işaret etmektedir. Dolayısıyla kişi yaşayacağı mekana hakimdir ve onu yöneten aktörlerden biri olarak rol almaktadır.

Kullanıcı katılımı sonucunda oluşan konut ortamları, ortak bir karar ile sonuçlandırıldığı takdirde katılım sayesinde iletişim kuran bir topluluk oluşmakta ve topluluğun paylaştığı ortak değerlerle bağlantılı bir çevre yaratılmaktadır. Günümüzde mevcut konut planlamaları sonucunda, bireylerin hayatlarına bir şekilde karşılaşmalarla dahil olan, günlük yaşantılarda yüz yüze gelinen mahalleliler veya komşular, bütün bu temaslara rağmen izole olmuş ve birbirine yabancılaşmış bir yaşantı sürmektedir. Yakın çevre ile bağların oluşamamasının temel sebebi de yine iletişim eksikliğidir. Bu noktada iletişim sorunu, kullanım evresine kadar kullanıcılardan bağımsız ilerleyen bir planlama, kullanım sonrasında ise daha önce etkileşimi bulunmayan insanların bir araya gelmek için kullandıkları mekanların yetersizliğinin bir sonucudur.

Katılım, ortak bir payda oluşturmak, çeşitli faktörleri bir araya getirmek, kısa sürede uzun ancak uzun vadede daha etkili karar vermek ve verilen kararı uygulamak için güçlü bir faktördür. Yaşam alanlarının sadece ekonomik kaygı ve ihtiyaca yönelik hızlı planlama ile uygulandığında, kullanıcı açısından birçok değer görmezden gelinmekte ve bu durum da değerlerin yıkılmasına sebep olmaktadır. Dahası zamanla toplumun doğal döngüsüne uygun olacak sistemi yeniden oluşturmak için, planlamayı yeniden yık-boz-yap sürecine maruz bırakmaktadır (Ataöv, 2013, s.79). Düzce depremi sonrasında depremzedeler için inşa edilen Caritas ve Umcor konutları inceleyen Taştan, yaptığı araştırmada her iki yerleşkenin de acil barınma ihtiyacına yönelik uygulandığı bu sebeple tasarım ve planlama evresine kullanıcı katılımının sağlanmadığını belirtmiştir. Planlama sürecine kullanıcıların katılım sağlayamaması ise memnuniyet düzeyini olumsuz etkilemiştir (Taştan, 2016, s.116). Dolayısıyla, katılım gerçekleşmeden oluşturulan mekanlar, bir şekilde insan ihtiyaçları için

yetersiz kalmaktadır. Sonuçta ise yaşadığı alandan memnun kalmadan hayatını izole bir şekilde devam ettiren ve konutu sadece barınma alanı olarak kullanan insanlar ya da bu memnuniyetlik sonucunda terkedilen veya kullanılmayan ortamlar ile karşılaşmaktadır. Bu durum hem fiziksel hem de sosyal sürdürülebilirlik için kaygı uyandırmaktadır.

Turgut Cansever, bir kent için yeni bir mahalle modeli önermiştir. Bu yeni yaklaşım katılımcı, her şeyin konuşulduğu, sürdürülebilir, adil bir mahalle modelini işaret etmektedir. Cansever, katılımcı modelde alınacak kararların sonucunda oluşacak maliyetin veya kazancın yine kente ait olduğu bir mahalleden söz etmektedir (Can ve Doğan, 2019, s.70). Katılımcı tasarım yaklaşımı, mekan ve kullanıcı arasındaki engelleri kaldırıp şeffaf bir yönetim anlayışı sunmaktadır. Karşılaşılabilecek problemlere karşı süreç, açık ve herkes tarafından anlaşılır ilerlemekte ve kullanıcı için bir öğrenme pratiği oluşturmaktadır. Dolayısıyla katılımcılar karşılıklı diyalog, bazen tartışma ama sonuçta işbirliğine teşvik edilmektedir. Aslında bu süreç sadece fiziksel kararların değil sosyal kararların da paylaşıldığı bir zemin olarak düşünülebilmektedir. Mekan tasarımına ve uygulamasına dahil olan bütün aktörler arasında oluşacak güçlü iletişim ve ortak payda memnuniyeti desteklemektedir.

Mekanın oluşumundan sonra katılım, devam eden geniş bir sürece yayılmaktadır. Tasarım, mekanı fiziksel bir varlıktan sosyal bir oluşuma dönüştürmekte aynı zamanda kullanıcının pasif konumunu aktif bir katılıma çevirerek yeniden şekillendirebilmektedir (Hacıalibeyoğlu, 2013, s.185). Kullanım evresi birlikte yaşamın ve yönetimin başladığı, sosyal değerlerin en çok hissedildiği bir süreci barındırmaktadır. Dolayısıyla katılımın bölgeye dahil edildiği evre önemlidir. Paylaşılan konut ortamlarında kullanım öncesi katılımcı yaklaşımın uygulanmaması durumunda, sosyal etkileşim ve faaliyet ortamı yaratacak bir sosyal katılım ortamının önemi artmaktadır. Bu noktada sosyal sürdürülebilirlik ve mahalle içerisindeki gerçek bir topluluktan bahsedebilmek için mahalle faaliyetlerinin ve etkinliklerinin rolü birleştirici etkidir. Gençlerdeki topluluk duygusunu inceleyen Albanesi ve diğerleri, gençlerin düzenlenen grup etkinliklerine katılımının topluluğa bağlanma düzeyini arttırdığını belirtmiştir (Albanesi vd., 2007, s.399). Başka bir araştırma, bireyin mahalle faaliyetlerine katılımın ve komşularla ilişkilerinin ikamet ettiği yere karşı olumlu tutumlarını ve memnuniyetini geliştirdiğini ifade etmektedir (Amérigo ve Aragonés, 1997, s.51). Kısacası, kullanım evresindeki katılım, insanların bir araya geldiği ve ortak amaçların veya paylaşımların söz konusu olduğu zeminlerde gerçekleşmektedir.

Sonuç olarak, pek çok insanın bağı hissetmediği yerlerde yaşaması üzücü bir gerçektir (Day ve Parnell, 2003, s.11). Bektaş'a göre demokratik katılımın sağlanması pek çok şeyi çözebileceği gibi insanların, alınacak kararlara, denetime, çevrenin oluşumuna katılacakları bir toplumun oluşturulması var olan bütün çirkinlikleri çözecek bir öneri olarak değerlendirilmektedir. Anadolu'nun hep böyle bir serüven geçirdiğini belirten Bektaş, güzelliklere sahip çıkma bilincinin eyleme dönüştürülerek çirkinlikleri çözebileceğinden bahsetmektedir (Bektaş, 2016, s.241). Bu bağlamda oluşturulacak mekanlar, tasarım kriterleri ve uygulanacak yöntemlerin kullanıcı gruplardan ve sosyal değerlerden ayrı düşünülmemesi gerektiği anlaşılmaktadır. Karar alma süreçlerine doğrudan halkın katılımı olarak görülen bu demokratik yaklaşım toplum, kullanıcılar ve uzmanlar için bir ortak çalışma ortamı yaratmaktadır. İşbirliği ile yürütülen süreç kullanıcıların yaşadıkları ve diğer kullanıcılar ile paylaştıkları yaşam alanları üzerinde var olan deneyimi ve teknik bilgiyi bir arada işleyerek karşılıklı fayda sağlamaktadır. Dolayısı tasarım aktörlerinin birbirleri ve kendi içlerindeki karar süreci, yaşam ortamlarını etkilerken, bu şekilde oluşan mekanlar ise kullanıcı odaklı, sürdürülebilir, çevreci, demokratik ve şeffaf kimliği ile geleceği yönlendiren yapıcı bir mimari modelini sergilemektedir.

3.2. Katılımcı Tasarımın Konut Ortamındaki Fiziksel Etkileri

Fiziksel oluşum sosyal değerleri etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Katılımcı tasarımda, uygulama evresinde kullanıcının fiziksel biçimlenme üzerinde söz hakkı vardır. Oluşturulan fiziksel gerçeklik ise kullanım aşamasını anlamlı kılmaktadır. Bu noktada bireyin, mekanın gerekliliklerine uyum sağlamasını beklemek yerine kullanıcı ihtiyaçlarına entegre edilebilecek mekanların oluşturmak, kullanım ve nitelik açısından olumlu bir yaklaşımdır.

Bir yapının uygulama evresinde tasarımcının, kullanım sürecinde ise kullanıcının aktif rolü, fiziksel çevreyi oluşturan, dönüştüren ve zaman içerisinde değiştiren hakim kuvvetlerdir. Her yapısal girişim fiziksel bir gerçeklik ile ifade edilmektedir. Bu noktada kullanım evresinde uygulanan her fiziksel müdahale çevrede ve insanlar üzerinde bir takım etkiye sahiptir. İnşa sürecinin zamana yayılmasını ve kullanıcının bireysellik tutkusuyla sürekli bir şekilde inşaat sürecine devam etmesini engellemek ise, yapım aşamasında kullanıcının

isteklerinin alınması ve bu isteklerin uygulanabilirlik derecesinde tasarıma dahil edilmesi ile sağlanmaktadır. Uygulanamayacak isteklere ise kullanıcının hakim olması gerekmektedir

Bir mekanın tasarım süreci; mekanın tanımlanması, zihinsel etkinlik ve temsil olarak üç etkenden oluşmaktadır. Bu üç etken soyut bir yaklaşımdan somut gerçekliğe doğru evrilen bir süreç içerisinde birbirleriyle bir arada işlem görmektedir (Hacılibeyoğlu, s.47). Katılımcı yaklaşımın uygulandığı yapı oluşumunda bu üç evre, katılımcının istek ve ihtiyaçları ile uyumlu ilerlemektedir. Tasarım evresindeki tanımlama, karar aşamasına dahil edilen kullanıcılar tarafından belirlenen gereksinimlerin ve isteklerin projenin uygulanacağı mekanın karakteri, hitap ettiği kullanıcı profili gibi belirleyici faktörler ile birleştirilerek oluşturulmaktadır. Zihinsel etkinlik, bireyler ve mekan hakkında toplanan bilgilerin iç içe geçirilerek, bir yapı içerisinde çalışır olarak planlanmasını ve uygulanmasını temsil etmektedir. Bu süreç tasarımcının verileri yorumlayarak somutlaştırdığı ancak katılımcıların görüşü alınarak ilerlenen bir çalışma evresini oluşturmakta ve dolayısıyla değişikliklerin gerçekleşebileceği karşılıklı iletişim döngüsünü işaret etmektedir. Bu noktada Habraken, katılımcı tasarıma olan ilgisinin temelini, değişimin uygulanabilir olmasına bağlamaktadır (Habraken, 1985, s.9). Temsil ise soyut olarak oluşan fikirlerin somut olarak yansıtıldığı grafik, eskiz, maket, şema gibi çeşitli araçlarla belirtilmesidir (Hacılibeyoğlu, s.47). Bu anlatım gereçleri, kullanıcıların anlayacağı şekilde, şeffaf ve anlaşılır bir tutum sergilemeli aynı zamanda uygulanacak gerçek ürün ile ilgili kullanıcılar bilgilendirilmelidir. Bu süreçteki şeffaflık, çıkan ürünle ilgili kullanıcıya doğru veri sağlayarak geri bildirim ile ilerlemeli ve ilerleme şekli kullanıcının beklentisini karşılamalıdır.

Günümüzdeki en büyük problemlerden biri devam eden inşaatlar ve kişinin özelleşme isteği uğruna yapılarda bilinçsizce uyguladığı işlemlerdir. Bu işlemler kullanıcının uyum sağlayamadığı konut iç hacmini kendi isteğine entegre etme gayreti ile bazı durumlarda yapı iskeletine zarar veren hatta deprem gibi afetler sonucunda geri dönülemez sıkıntılara ve kayıplara yol açan sonuçlar doğurmaktadır. Ülkemiz, daha büyük iç hacimler, ihtiyaçtan daha fazla odalı konut isteğinin yükselişte olduğu hatta üretici inşaat firmalarının konut reklamlarını bile artan oda sayısı ile yaptığı bir dönemden geçmektedir. Diğer bir tarafta ise belirli apartman ve kooperatif konutlarında ikamet eden orta, alt-orta ve alt sınıf insanlar bulunmaktadır. Bu insanların mevcut düzende yaşadıkları konutlar, kullanıcı taleplerinden ziyade barınma ihtiyacına hitap eden, içerisindeki kullanışlılıktan daha çok “insanların kalabilecekleri bir yer” olarak anlaşılan bir yaklaşım ile üretilmiştir. Dolayısıyla kullanıcılar

tarafından daha elverişli, daha kullanışlı ve bazı durumlarda ihtiyaçtan bağımsız olarak tamamen istek doğrultusunda konut iç hacimleri değiştirilmektedir. Bu konuda yeterli bilgilendirmenin yapılmadığı bilinçsiz kullanıcılar, istekleri doğrultusunda müdahale ettikleri yapısal faktörler ile herhangi bir afet durumunda sadece kendilerini değil, yapı ile bağlantılı herkesi etkileyecek bozulmalara sebebiyet vermektedir. Bu noktada yönetim tarafından uygulanan yaptırımların, deprem dönemlerinde yaşanan yıkımlardan yola çıkarak yetersiz olduğu düşünülmektedir.

Katılımcı tasarım yaklaşımı ile kullanıcı taleplerine başvurulması, yapı üzerindeki müdahaleleri en aza indirebileceği gibi, yapıda söz sahibi olan diğer kişilerin de yapıya bağlılığını ve herhangi bir işlem söz konusu olduğunda yapıyı koruması için aidiyetini arttırabilmektedir. Bu bağlamda kültür kirliliğini konu edinen Bektaş, insanların kendilerinin yaratmadığı ve yaratılma evresine katılmadığı çevrelere sahip çıkmadıklarını, ilgilenmediklerini hatta yabancılaştıklarını belirtmiştir. Sahip çıkılamayan alanların bozulmaya başladığını ifade eden Bektaş, kültür kirlenmesinin de bu şekilde oluştuğundan bahsetmiştir (Bektaş, 2016, s.234). Bu doğrultuda kişinin bir mekana sahip çıkması ancak o mekandaki emeği ve farkındalığı ile sağlanabilecek bir durum olarak anlaşılmaktadır. Bu noktada katılım esnasında her kullanıcının farklı bir isteği ile karşılaşan tasarımcının tasarım pratiğinde, esnek tasarım yöntemlerine uygulaması sağlanabilmektedir. Konut iç hacimlerinde uygulanan esnek tasarım ise ayrıca önemli bir kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Kullanıcının genel yapı tasarımına müdahalesini en aza indirip daha düzenli bir mahalle ve bu durumla bağlantılı ilerlediği takdirde daha planlı bir kent görüntüsü için esnek tasarım çözüm önerisi olarak geliştirilebilmektedir. Kullanıcı katılımı ile oluşan genel yapı tasarımının iç hacmindeki esneklik, kullanım evresinde yapısal etkenlere zarar vermeden özelleşebilmeye olanak sağlanmakta, kullanıcının mekan içerisindeki senaryoyu kendisine uyarlayabilmesine yardımcı olmaktadır.

Kullanıcı katılımı dünya için yeni bir kavram olarak değerlendirilirken ve yeni yeni pratikte örnekler vermeye başlarken aslında ülkemizde yerel ölçekte uygulanan ve bilinen bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Mimar Cengiz Bektaş, eski Türk evini anlattığı kitabında, konut tasarım aşamasının kullanıcıdan başladığını ve kullanıcının planlamanın daha en başında verilecek kararlara dahil edildiğini belirtmiştir. Bektaş'a göre uygulanacak yapı kullanıcının, kültürünü, yaşam şeklini, taleplerini ve beklentilerini ifade etmektedir

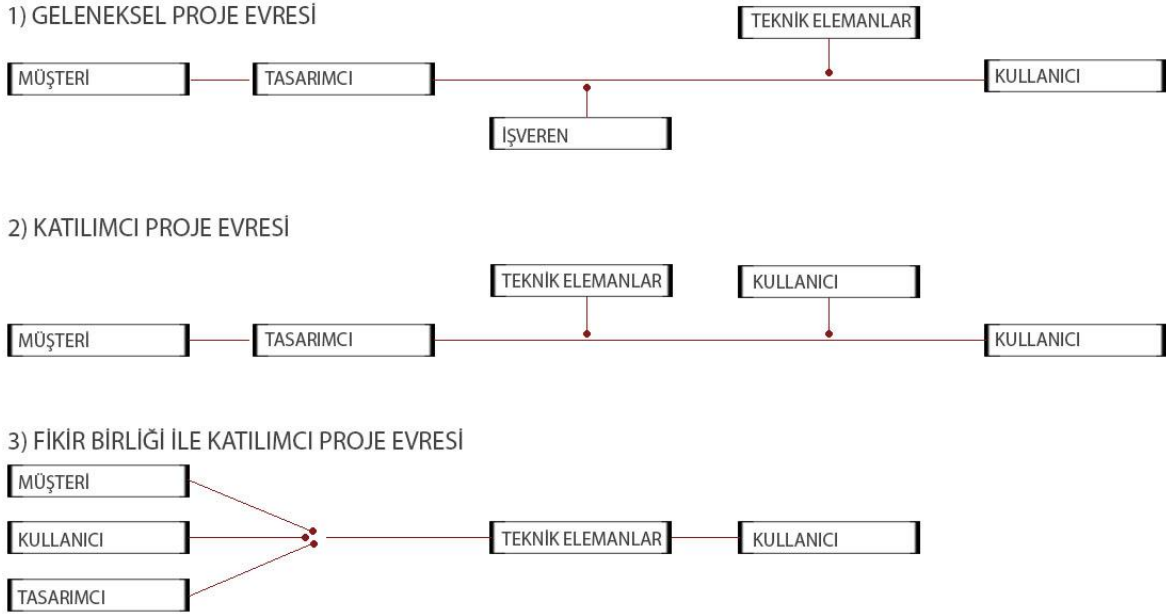
(Bektaş, 2021, s.8). Bu doğrultuda eski konut planlamamızda bugünün aksine, fiziksel biçimler sadece uygulayıcılar kararının işlendiği değil kullanıcının da katılımı ile belirlenen bir yöntem ile karara bağlanmaktadır. Turgut Cansever ise, Eski Türk konut yapılaşmalarında mimarların konut biriminin yerleşeceği alana karar verirken bölgedeki komşularının fikrini ve iznini aldıklarını belirtmiştir. Benzer şekilde, Washington civarında yeni bir şehir kurulacağı zaman, planlama idaresi tarafından onay verilmeden önce, çevredeki diğer köy ve yerleşim alanlarında yaşayan insanların fikirlerinin alındığını da ifade etmiştir (Can ve Doğan, 2016, s.40). Dolayısıyla sadece kullanıcı değil, konut ortamını paylaşan diğer kişiler ve inşa edilecek alanla bir şekilde temas kuran veya o alandan etkilenen herkesin fiziksel biçimlenme üzerinde söz hakkı bulunmaktadır. Yeryüzünde yapılaşma ve yaşam olan ortamlarda insanların, barınma alanı çevresinde oluşacak her türlü değişim üzerinde etkisi olduğu düşünülmektedir. Ülkemizde mevcut durum pratikte böyle olmasa da, eski yerleşim alanlarında ve kültürümüzde işleyiş bu şekilde yaşanmıştır. Aslında bu noktada Bektaş, “gerçek değil ama bir şeyin benzeri”, “yalancılık” olarak ifade ettiği “zevksiz ama paranın tutarına uygun kopyasının yapıldığı” birçok uygulamanın tüm dünyaya yayıldığından ancak sorumlusunun doğu değil batı uygarlıkları olduğundan bahsetmiştir (Bektaş, 2016, s.240). Dolayısıyla aslında batının yeni bir kavram olarak “geleneksel olana karşı” öne sürdüğü bu yaşayış şekli aslında Türk kültüründe geleneksel yaşayışa denk gelmektedir. Ancak bu noktada batının bir fırsat olarak yeni diye süsleyip tüm dünyaya sunduğu katılımcı yaklaşımı günümüzde toplumumuz neredeyse terk etmiştir ve geçmişte bırakarak bir kültüre sığdırmıştır. Yine de bu durum kültürümüzde yer alan mahalle biçimlenişinde, diğer konut birimleri ve kullanıcılarının önemli bir yer tuttuğunu, tekrar uygulandığı takdirde ülkenin bu yaşayış şekline yabancı olmayacağını düşündürmektedir. Birçok etkenin bir arada işlenmesi gereken konut çevresi doğrudan kullanıcıyı etkileyen bir biçimleniş olduğundan kullanıcının karar aşamasına katılarak görüş ve isteklerini belirtmesi günümüzün hızlı kentleşmesinde ihmal edilen ancak konut memnuniyetinde önemli yer tutan bir tasarım kriteridir. Bu anlamda konut çevresi bir birim ve sadece onun etrafı olarak değerlendirilmemeli, aslında mahallenin en küçük elemanı olarak planlanmalı ve çevreye entegre edilen bir uygulama ile somutlaştırılmalıdır.

Habraken’e göre profesyonel bir grup insan eski yerleşim alanlarındaki katılımın günümüze uyum sağlayacak bir yolunu bulmaya çalışmaktadır. İnsanlık tarihi, uzun bir süre mimar ve tasarımcılara ihtiyaç duymadan barınma alanları oluşturmuş ve inşa etmeye devam etmiştir. Bu noktada tasarımcılar olmadan da insanlığın hayatta kalabileceğini belirten Habraken,

profesyonellerin aslında katkıda bulunacakları noktaların olduğundan bahsetmiştir (Habracken, 1985, s.3). Eski insanlar hatta günümüzde köy ortamları, herhangi bir tasarımcıya ihtiyaç duymadan varlığını sürdürmektedir. Aslında günümüzden daha çok çevreye uyum sağladıklarından bile bahsedilebilmektedir. Ancak bu yerleşimler, bir arazi üzerindeki uygun yere inşa edilmiştir. Günümüzde hızlı kentleşme ve artan nüfus, arazi üzerindeki kullanımı doğrudan etkilemiş ve dolayısıyla köy ortamında bir araziyi paylaşan nüfustan kent ortamında çok daha fazlasının aynı alanda barındırılma ihtiyacı gündeme gelmiştir. Tasarımcılar ve planlamacıların görevleri ise bu kalabalık içerisinde, fiziksel çevreyi düzenlemek ve oluşturulan düzeni de yaşanabilir ortamlar sağlayarak kullanıcıya sunmaktır. Dolayısıyla profesyonellerin hali hazırda inşa edilen ortamlara katkıları; tasarım, kullanım, yaşanabilirlik ve düzen olarak düşünülebilmektedir. Başka bir ifade ile tasarımcının katkısı düşünerek veya farklı aktörlerin bir araya gelme senaryosunu yaratarak mekanın ruhunu ve anlamını oluşturmaktır.

Katılımcı sürecin mevcut konut uygulamalarından daha farklı bir senaryosu vardır.

Şekil 4’te mevcut konut uygulamaları geleneksel yaklaşım olarak gösterilirken diğer iki senaryo katılımcı tasarım evresinin farklı iki uygulama pratiğini yansıtmaktadır. Birinci senaryoda yer alan geleneksel yaklaşımda kullanıcı, ülkemizde de sık rastladığımız, tasarım evresinde söz sahibi olmayan ve doğrudan sonuç ürün ile ilişki kuran bir aktör olarak işlenmiştir. Bu noktada kullanıcı başka aktörlerin karar verip yönettiği bir sürecin sonundaki “etkilenen” olarak değerlendirilmektedir. Katılımcı tasarımı gösteren ikinci senaryoda kullanıcı sürecin son evrelerinde uygulamaya dahil edilirken üçüncü senaryoda kullanıcı uygulamanın ana aktörlerinden biri olarak işlenmektedir. Dolayısıyla üçüncü senaryoda kullanıcı, projenin her aşamasında aktif rol oynayan ve yaşam alanı hakkında alınacak kararlarda hakim güçlerden yani “mekanı etkileyen” aktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir.



Şekil 4. Farklı Proje Tasarım Süreçleri, Süreçlere Katılan Aktörler ve Bu Aktörlerin Dahil Olduğu Evreler (Day ve Parnell, 2003, s.14). Photoshop uygulaması kullanılarak tekrar çizilmiştir.

Yukarıdaki ifadelere bakıldığında zaman günümüzde, tasarımcı gruplar ile kullanıcılar arasında etkileşim olmaması veya az olması fiziksel çevrenin oluşumunu etkilemekte aynı zamanda tasarım verilerinin toplanıp uygulandığı evre ile kullanıcı-mekan ilişkilerinin kurulduğu kullanım evresi arasında zayıf bağlar oluşmasına neden olmaktadır. Tasarımda yurttaş katılımını inceleyen Sander, katılımın olmadığı konut yaklaşımlarından biri olarak TOKİ'den bahsetmiştir. Türkiye'nin her yerinde inşa edilen ve tek tip yaşam biçimini dayatan bu toplu konutların hiçbir yerel mimari özelliği taşımadığına ve barınma gelenekleri ile benzerlik sağlamadığına değinmiştir (Sander, 2009, s.69). Bu durum aslında bireye kendi tercihleri dışında bir yaşam çerçevesi oluşturmaktan ve onun içerisinde hayatını devam ettirmekten başka çare bırakmamaktır. Kullanıcının seçim yapabildiği tek kısım ise ekonomik gücünün yeterliliği doğrultusunda bir konut talep edebilmesidir.

Çevre insan müdahaleleri ile kullanıma uygun bir hale gelmekte, insan ise müdahale ettiği çevreye benzemeye başlamaktadır. İnsan yaşam alanına duygularını vererek, mekanın fizikselliğinde bu duyguları nesnelleştirmektedir. Ancak bugün yaşadığımız kent ve içerisinde barındığımız mimari bir zarf veya bir kutu gibi değerlendirilmektedir. Modern hayatın insanın yaşam alanında oluşturduğu anlamdan ve duygudan yoksun ortamlar, barınma alanı olan konutun sadece tüketim aracı olarak görülmesine sebep olmaktadır (Erzen, 2006, s.54). Dolayısıyla insanın yaşadığı konutla, buna bağlı olarak konut çevresiyle,

bölgeyle hatta üst ölçekte kentle ilişkisi ve bağları da modern yaşam içerisinde zedelenecek bir yer kaybına dönüşmektedir.

Günümüzde sakinlerin taşınmayı tercih etmedikleri, çocuklarını büyütmek istemedikleri, komşulardan korktukları, fiziksel olarak kullanıma elverişsiz konut ortamları olmasına rağmen, katılımcı temelli iyileştirmelerin yapıldığı ve bu olumsuz etkenlerin tersine çevrildiği yerler de bulunmaktadır (Day ve Parnell, 2003, s.12). Bu çalışmanın konusu olan paylaşımlı yaşam konutları ise katılımcı tasarımın işlendiği ve günümüzde talebin gün geçtikçe arttığı toplu konut ortamlarıdır.

Şekil 4'te belirtilen senaryolardan üçüncü proje sürecinin gerçekleştiği, fikir birliğine dayalı bir altyapı kuran paylaşımlı yaşam konutları, fiziksel oluşumun ve arazi kullanımının her evresine kullanıcıların katılım sağladığı bir yaklaşım sergilemektedir. Katılımın daha arazinin bulunup kararlaştırıldığı evrede başlayan paylaşımlı yaşam konutları, uygulama için tasarımcılarla anlaşmakta ve süreci birlikte yönetmektedirler. Mimari planlama ile ilgili teknik konularda yetersiz olan kullanıcılar tasarımcılarla ve kendi aralarında workshop, konferans, çalıştay ve toplantılar yaparak tasarım kriterlerini belirlemekte, proje işleyişini tanımakta ve süreç ile ilgili fikirlerini paylaşmaktadır. Tasarımcının yönlendirmesi ve kullanıcıların talepleri fikir birliğiyle ortak bir karara bağlanmakta ve böylece uygulama süreci iki taraf için de fayda sağlayacak şekilde gerçekleştirilmektedir. Bunların yanı sıra, uygulama evresindeki katılımcı işleyiş sayesinde birbirlerini tanıyan, etkileşim sonucunda sosyal bir bağ kuran kullanıcılar, bireyselliğin değil toplumsallığın teşvik edildiği bir yerleşim yerini tasarlamaktadır. Dolayısıyla planlama sürecinden itibaren birbirini tanıyarak ortak hedefleri gerçekleştirmiş ve yeni hedefleri gerçekleştirmeye de devam eden insanların hali hazırda topluluk duygusu oluşturduğu bir konut ortamı söz konusudur. Bu bağlamda paylaşımlı yaşam konutları planlama, uygulama, tasarım ve kullanım evrelerini kendileri yöneten bir anlayışla ve bu anlayışı destekleyen sosyal etkileşimle katılım temelli ve eski kökenli bir yaşam şeklini yeni bir düzenleme ile günümüze entegre etmeye çalışmaktadır.

BÖLÜM 4: KONUT TASARIMINDA BİRLİKTE YAŞAMA MODELİNİ MODERN ŞEHRE UYGULAYAN FİZİKSEL ÇEVRE VE SOSYAL ÇEVRE ETKİLEŞİMİNİN BİR MAHALLE ÖRNEĞİ OLARAK: PAYLAŞIMLI YAŞAM KONUTLARI (COHOUSING)

21. yüzyılın şafağında, kentlerde yaşayan bireyler gün geçtikçe büyüyen bir sorun listesiyle yüzleşmek zorundadır. Giderek daha yoğun bir işgücü piyasası, aile yapısındaki değişiklikler, bireylerin güçlenen izolasyonu, hareketlilik sorunları, stres seviyelerinin devam eden yükselişi ve yaşlanan nüfus gibi örnekler listenin bir kısmını oluşturmaktadır. Bunun da ötesinde, kent sakinlerinin tüketim alışkanlıkları sadece sürdürülemez olmakla kalmamakta, aynı zamanda birçok yönden yukarıda listelenen sorunlarla bağlantı kurmaktadır. Kentlilerin karşılaştığı bu sorunların çözümlenebilmesi yönünde paylaşımlı yaşam konutları, bir topluluk çözümü olarak düşünülmektedir (Lietaert, 2010, s.576). Yönetim anlayışı, katılımcı tasarımı, yaşam şekli ve daha birçok listelenen sorunu telafi etme gayreti ile bu topluluk yaklaşımı mahalle ölçeğinde bir çalışma sunmaktadır

Sosyal, çevresel ve ekonomik faydaları ile daha sürdürülebilir bir konut modeli haline gelen paylaşımlı yaşam konutları, sürdürülebilirlik hedefleri olan hükümetler için çekici hale gelmiştir (Williams, 2005, s.202). Aile tiplerine göre (bekar, çocuklu aileler, altı kişilik kalabalık aileler gibi) değişim ve gelişim süreçlerine uyum sağlayabilen ve gündün güne proje sayısı artan paylaşımlı yaşam konutları, birçok ülkede alternatif konut birimi olarak yerleşim modellerine dahil edilmektedir. Danimarka kökenli olup günümüzde İsveç, Almanya, Hollanda, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda gibi ülkelere yayılan bu topluluk biçiminin, diğer konut tiplerine oranla kullanıcı ihtiyaçlarını daha iyi karşıladığı fark edilmiştir (McCamant ve Durrett, 2011, s.5). Dahası, topluluk Amerika'da en hızlı büyüyen kasıtlı topluluk türü olarak değerlendirilmektedir (Sanguinetti, 2013, s.31). Bireyselliğin gündemde olduğu Amerika'da toplum tarafından kabul gören ve tercih edilen bu konut tipi, aslında izole yaşayan insanların sosyal ihtiyaçları doğrultusunda topluluk arayışlarının göstergesi olarak da kabul edilebilmektedir. Bu bağlamda paylaşımlı yaşam konutlarının yayılma oranı ve vadettiği kriterler, bu planlamaya ait tasarım stratejilerinin teorik olarak anlaşılmasını, pratik olarak sorgulanmasını gerekli kılmaktadır.

4.1. Paylaşımli Yaşam Konutları (Cohousing)

Yerleşim alanlarında komşuları tanımak, komşular tarafından önemsenmek, önemsenilen bir durumun parçası olmak ve aitlik hissetmek yaşadığımız dünyada sürdürülebilirliği var eden unsurlardandır. Kentleşmenin hızlı temposunda, yalnız ve izole dünyada insanlar destek, aitlik ve güvenlik hissedebilecekleri bir mekana, aynı zamanda uzaklaşabilecekleri sessiz, ayrı bir yere ihtiyaç duymaktadır. Yaşadığımız çevrede bireyler, mahremiyet ve güvenlik sebebiyle diğer insanlardan ayrı bir mekana ihtiyaçlarını; komşularını tanımayan, bağımsız ve izole bir hayat ile çözmeye çalışmış ancak bu çözüm onları, bir şekilde çevreden ve dünyadan kopuk hissetme noktasına götürmüştür. Günümüzde insanlar, geldikleri bu durumdan arınmak için bir yere bağlanma veya herhangi bir topluluğun üyesi olma gibi çözümler aramaktadır (ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.1). Paylaşımli yaşam konutlarının ortak hedefi ilk olarak mahalleler ve komşular arası ilişkileri yeniden kurmak ve kent içerisindeki yabancılaşmış, izole edilmiş ve bağlantısız sosyal kısıtlamalardan bir kaçış yolu oluşturmaktır. İkincisi ise topluluk yaşamı oluşturulurken mahremiyet unsurunu korumaktır (Ruiu, 2014, s.321). Başka bir ifadeyle bu topluluk bireysel barınmanın faydalarını toplulukta yaşamının faydaları ile birleştirmeyi (Sargisson, 2012, s.29) aynı zamanda kırsal zeminde daha fazla karşılaştığımız sosyal bağlarını kent yaşamına uyarlamayı hedeflemektedir. Dolayısıyla paylaşımli yaşam konutları insanların ihtiyaçları doğrultusunda hem bir arada yaşama hem ayrı kalma isteklerine çözüm olarak, özel birimlerin ve topluluk mekanlarının birlikte ancak birbirine izin verecek şekilde planlandığı projeleri işaret etmektedir.

Paylaşımli yaşam konutları, 1972 yılında banliyö alt birimleri veya apartman komplekslerinin sunduğu imkanlardan daha fazla topluluk duygusu isteyen 27 aile tarafından Danimarka'nın Kopenhag bölgesi dışında ilk kez planlanmış bir yerleşim projesidir (McCamant ve Durrett, 2011, s.5). Mevcut konut seçeneklerinden memnun olmayan kişiler, paylaşımli yaşam konut projesiyle özel konutların özerkliğini topluluk yaşamının avantajları ile birleştirerek mahalle kavramını yeniden tanımlayan yeni bir toplu konut türünü oluşturmuştur (Williams, 2005, s.200). Dolayısıyla paylaşımli yaşam konutları, konut piyasasında mevcut olan veya hükümetler tarafından sağlanan baskın konut biçimlerine alternatif olarak görülmüştür. Bu yerleşim biçiminin tanımları ve uygulamadaki temel tasarım kriterleri, topluluk oluşturma, özerklik, satın alınabilirlik ve ekoloji (kaynak

tasarrufu, ekolojik konut ve yaşam biçimi) olarak belirtilmektedir (Thörn vd., 2020, s.2). Buradan yola çıkarak konutun sosyal kimliğini kazanırken bireyin topluluk ve çevre içerisinde kendine yer edinmesinin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.

Danimarka'da "bofællesskab" (yaşayan topluluk) olarak geçen paylaşımlı yaşam konutları, birlikte yaşamı tarif etmektedir (Torres-Antonini, 2001, s.10; McCamant ve Durrett, 2011, s.5; Larsen, 2019, s.1349). Bu bağlamda model canlı ve dinamik bir yerleşim alanını konu edinmektedir. Paylaşımlı yaşam konut yerleşkeleri incelendiğinde ise boyut, konum, tasarım, üye sayısı, mülkiyet türü, tasarım, faaliyetler ve öncelikler açısından farklılık gözlemlenmektedir. Ancak barınma ve planlama senaryoları bir ülkeden diğerine değişirken, toplulukların ideolojisi ve niyetleri oldukça benzer yaklaşımlar sunmaktadır (Tummers, 2015, s.65). Bu noktada benzer kriterlerle ilgili aşağıdaki maddelerden söz edilmektedir:

- Katılımcı Süreç: Konut sakinleri topluluğun planlama, tasarım ve organizasyon sürecine katılmakta, alınan tüm nihai kararlardan grup olarak sorumlu tutulmaktadır.
- Mahalle Tasarımı: Yerleşim alanındaki fiziksel tasarım, üyeleri güçlü bir topluluk duygusuna teşvik etmektedir. Araç trafiği yerleşim alanlarının dışında planlanmakta, yaya yolları veya yeşil alan yerleşke planının merkezinde yer almaktadır.
- Özel Konutlar ve Ortak Tesisler: Topluluklar genellikle ortak tesisleri içerecek şekilde tasarlanmaktadır. Ortak konut bütün toplulukların projesinde mevcuttur. Topluluğun ayrılmaz bir parçası olan ortak alanların tasarımı, özel yaşam alanlarını desteklerken günlük kullanımı rahatlatmaktadır.
- Yerleşim Yönetimi: Konut sakinleri taşındıktan sonra kendi topluluklarını yönetmektedir. Düzenli olarak planlanan topluluk toplantılarında ortak endişeler ile ilgili kararlar alınmakta ve alınan kararlar uygulanmaktadır.
- Hiyerarşik Olmayan Yapı ve Karar Alma: Topluluklarda bir lider yoktur. Kararlar topluluk olarak, genellikle fikir birliği ile alınmaktadır.

Bu maddelere ek olarak örneğin Amerika'da aşağıdaki durumlar da ortak özellik olarak gösterilebilmektedir:

- Yerleşke Büyüklüğü: Topluluklar genelde 12 ile 36 konut birimi arasında en iyi şekilde çalışmakta, daha büyük veya daha küçük toplulukların çalışmasında özel zorluklar oluşabilmektedir. Küçük gruplar için fazla samimiyet veya sınırlı fon gibi

olumsuz koşullar olabileceği gibi büyük gruplar için herkesin birbirini tanıyamaması veya idari süreç zorluk yaratabilmektedir.

- Araç Konumu: Mahalle tasarımında araç alanları ile konut alanlarının birbirinden ayrılması temel bir özelliktir. Arabaların özel konutlarla temasını kesmek insanları diğer insanlarla etkileşime girmeye teşvik etmektedir.
- Geliştirme Sürecinde Sorumluluklar: Tasarım kriterlerinin kontrolü ve gelişme sürecindeki sorumluluk topluluklar arasında değişebilmektedir. Bazı topluluklar tam kontrol sağlayabilmektedirler (ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.3-4).

Paylaşımli yaşam konutları sadece kendi başına bir topluluk değil aynı zamanda komşuluk hareketi sağlayan ve kent de dahil olmak üzere daha büyük topluluklarla bağlantı kuran bir organizasyon biçimidir (Thörn vd, 2020, s.8). Başka bir ifadeyle bu topluluk ortak alanlar, tesisler ve kaynaklar yoluyla (Sanguinetti, 2013, s.36; Belk, 2006; Choi, 2013, s.78; Williams, 2008, s.269), karşılıklı destekle ve paylaşımli (Sanguinetti, 2013, s.31; Jolanki ve Vilkkö, 2015, s. 111; Marckmann vd., 2012, s.427; Tchoukaleyska, 2011, s.240) canlı mahalleler geliştirmeyi (Larsen, 2019, s.1364; McCamant ve Durrett, 2011, s.257; Williams, 2005, s.200) ve gelişen mahallelerin üst ölçekle yani kentle ilişkisini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Destek ve paylaşım sağlayarak yoğunlaşmış kentsel hayatı kolaylaştırmayı hedefleyen paylaşımli yaşam konutları, iş birliği ve demokrasi ile başlayıp bu şekilde devam eden bir süreci temsil etmektedir. İspanya’da paylaşımli yaşam konut hareketliliğini inceleyen Larsen’in yaptığı çalışma, bu görüşü destekler niteliktedir. Çalışmada Larsen paylaşımli yaşam konutlarını, daha eşit ve adil bir kent için çözüm önerisi olarak göstermiştir (Larsen, 2020, s.89). Bu bağlamda paylaşımli konut hareketinin İsveç’teki başlangıç amacının, kadınlar için ev işi yüklerini azaltmak olduğunu belirten Williams ise çalışan ebeveynlerin ve çocukların yaşamlarını kolaylaştırma yönünde bir adım olduğunu belirtmiştir. Paylaşımli model, kadınların ve bekar ebeveynlerin işgücünden dışlanmasını engellemek ve aileler için yaşam kalitesini iyileştirmek için bir çözüm yolu olarak görülmüştür (Williams, 2005, s.201). Başka bir çalışma, bu durumu kadının toplumdaki konumunun değişimi ve özgürleşme çabası olarak ele almıştır. Çalışmaya göre, 1970’lerin başında yaşanan “ev kadınları dönemi”, kadınların iş sahibi olup çalışmaya başlaması ile sona ermiştir. Dolayısıyla paylaşımli konut yaşamı, kadınların hem çocuk büyütmesine hem de konut dışında kariyer sahibi olmasına bir çözüm önerisi olarak kabul edilmiştir. Bu konut topluluğu

sadece kadının iki yönlü çalışma yaşantısını kolaylaştırmamış aynı zamanda topluluk içerisindeki erkekleri ve kadınları birlikte çalıştırarak, topluluk ruhu yaratmış ve eşit yaşam şartları sunmuştur (Sandstedt ve Westin, 2015, s.134-135). Bu bağlamda kadınların, işgücünün bir parçası olarak toplumda yer edinmesi için paylaşımlı yaşam konutlarının rolü hem fiziksel yapısı ile güven sağlayarak hem paylaşımcı davranış ile ev işlerini hafifleterek uygun bir ortam hazırlamaktır. Paylaşımlı yaşam konutlarının paylaşım, işbirliği ve topluluk altyapısı ile günlük yaşamı, aile ilişkilerini ve diğer yakın ilişkileri organize eden alternatif bir yaklaşım olduğunu savunan Washhede kullanıcılarla yaptığı görüşmelerde, topluluk içerisindeki birçok kişinin çocukları okuldan getirmek gibi günlük işlerde birbirlerine yardımcı olduklarını özellikle bekar ebeveynler için bu durumun çok önemli olduğunu belirtmiştir (Washhede, 2020, s.151). Dolayısıyla topluluklarda destek, uygulamaya konulan ve kullanıcıların düzenli olarak tercih ettikleri bir kriter haline gelmiştir. Ancak bu şekilde destek arayışının yaşanılan çevrenin fiziksel değerleri ve bu çevreyi paylaşan insanların ilişkileri sonucunda oluştuğu da açıktır.

Nerede yaşadığımız ve orada kiminle yaşadığımız, dünya ve insanlıkla ilişkimizin koşullarını tanımlamaktadır (Berry, 1996, s.123). Topluluğu paylaşan insanların yaşayacakları kişiler ve bu kişilerle ilişkileri sosyal değerlerini yansıtmakta, bu değerler de mimari biçimlenişe verdiği yönelimle yaşanılan çevreyi sembolize etmektedir. Çağdaş bir yaklaşım olarak önümüze çıkan bu yerleşim şeklini paylaşmak isteyen kişiler, topluluğa katılmayı kendileri seçmekte, topluluk ise kendileriyle yaşayacak kişi hakkında karar vermektedir. Dolayısıyla karşılıklı anlaşmanın ve birbirini tanımanın söz konusu olduğu bir süreç yaşanmaktadır. Bu noktada katılımcılar, topluluk üyelerinin yönetim biçimlerine ve kararlarına göre çeşitlenebilmektedir. Herhangi bir paylaşımlı yaşam topluluğu, çocuk, genç, yaşlı üyelerin birleşiminden (Örn: Bellingham Cohousing, Jernstoberiet, Puget Ridge Cohousing, Winslow Cohousing, Andelssamfundet i Hjortshøj), sadece yaşlı bireylerden (Örn: Silver Sage Village, Hammerparken, Oakcreek Cohousing, Older Women Cohousing) oluşturulabilmektedir. Topluluğun karakterine, topluluğu oluşturan üyeler karar vermekte ve bir yönetim modeli oluşturulmaktadır.

Paylaşımlı yaşam konutları, özel konutlarla karakterize edilen, ancak ortak tesisler, yakınlık derecesi ve hatta günlük yaşamın daha verimli sosyal organizasyonu olan zorunlu faaliyetler yoluyla, güçlü sosyal değerler barındıran bir yerleşim planlamasıdır. Bu topluluk kasıtlı olarak ve kullanıcı katılımıyla inşa edilmiş, farklı türden insanların bir arada yaşadığı bir yer

olarak da bilinmektedir (Kehl and Then, 2013, s.45). Genel olarak, paylaşımlı yaşam konutlarında yaşayan insanlar hem ekonomik hem de ideolojik (siyasi fikir, dini inanç vb.) çeşitlilikle karakterize edilme eğilimindeyken, bir "topluluk yaşamı" yaratma niyeti ortak bir amaca (çevresel kaygılar gibi) dayanmaktadır (Ruiu, 2014, s.324). Başka bir ifadeyle üyeler, homojenlik ve dışlamadan ziyade bir çeşitlilik, dayanışma ve dahil etme söylemini hayata geçirmeye çalışmaktadır (Tummers, 2015, s.67). Kullanıcılar arasında etnik köken, din gibi ayrımlar genellikle yapılmadığı gibi aslında çeşitlilik Puget Ridge Cohousing'de olduğu gibi bir tercih sebebi olarak gösterilmektedir. Puget Ridge, etnik köken, ırk, din, engellilik, yaş gibi farklı özelliklere sahip insanları topluluklarına dahil ederek, topluluğu çeşitlendirmeye çalışmaktadır (URL-1).

Paylaşımlı yaşam konutlarına talebin artması ve modelin gelişiminin hızlanmasıyla birlikte çeşitli ülkelerde (Danimarka, ABD, Kanada, İngiltere, İtalya vb.) birçok paylaşımlı yaşam konut derneğinin kurulduğu gözlemlenmiştir. Günümüzde derneklerin birer web sayfası bulunduğu gibi bu web sayfalarında topluluklara yer verilmekte ve yeni toplulukların oluşması için insanlar teşvik edilmektedir. Buna bağlı olarak neredeyse her topluluğun da kendine ait bir web sitesine rastlanmakta ve bu sitelerde topluluğun kendi işleyişi, kimliği, yaşam şekli gibi pek çok yönü tanıtılmaktadır. Aynı zamanda ülkelerin dernek sayfalarında da hem topluluklar hakkında bilgiye yer verilmekte hem de toplulukların kendi internet sayfalarına yönlendirme yapılmaktadır. Bu bağlamda kâr amacı gütmeyen ve bir ulusal dernek olan The Cohousing Association of the United States (CohoUS), paylaşımlı yaşam modelini Kuzey Amerika'da hem online platformuyla hem de "Cohousing" olarak bilinen bir dergi yayınlamaya ve bu yönde adım atacak insanları bir araya getirmeye çalışmaktadır. Dernek, paylaşımlı yaşam konutlarını insanlar arası güçlü bağlar ve ilişkisel dünya için sağlanan bir model olarak açıklarken, bireyselliğin hakim olduğu dünyada birlikte yaşama, işbirliği ve aidiyetin günlük yaşamın bir parçası olabileceğini vurgulamaktadır. Aynı zamanda paylaşımlı yaşam konutlarının karşılıklı iletişim kültürünü yeniden kazandıran, uygulamada bireyselliği de en iyi şekilde koruyan bir topluluk ortamı olduğundan bahsetmektedir. Bu noktada paylaşımlı yaşam modelini altı başlık altında kategorize eden CohoUS, bunları sırasıyla nesiller arası, kıdemli (yaşça daha büyük üyelerin yaşadığı), kentsel, kırsal, ortak amaçlı ve güçlendirme olarak ifade etmiştir. Topluluk tiplerinden nesiller arası düzenlenenler, diğer türlere göre en yaygın paylaşımlı yaşam konut türü olarak bilinmekte ve her yaş grubundan insana yerleşim alanında yer vermektedir. Her nesilden birlikte yaşayan insanlar; yaşlıların günlük ihtiyaçlarını karşılamada zorluk

yaşaması, çalışan ebeveynler için çocukların ihtiyaçları, konut birimlerinin teknik sıkıntıları gibi birçok alanda yaşamı kolaylaştıran ve paylaşılan faydalı bir işbirliği ortamı sunmaktadır. Kıdemli topluluklar ise genel olarak 55 yaş ve üstü bireylerin oluşturduğu paylaşımlı yaşam konutlarını tarif etmektedir. Yaşlı bireylerin bu topluluk modelini seçiminde, yalnızlığın sağlığa olumsuz etkileri, sosyal olarak hayata bağlı kalma gereklilikleri, güvenlik ve erişilebilirlik ihtiyaçları gibi önemli faktörler söz konusudur. Bu bağlamda yaşlılardan oluşan üyelere sosyalleşme, karşılıklı destek ve yerinde yaşlanma fırsatları sunan paylaşımlı yaşam konutları, üyelerin ortak kararı sonucunda tıbbi bakım desteği için ortak bir hemşire veya bakıcı desteği alabilmektedir. Kentsel topluluklar, kent merkezinde bulunan 3 veya 4 katlı binalardan oluşturulmuş, ortak evin bağımsız bir bina yerine yapının içerisinde konumlandığı, belirli yerlere yürüme mesafesinde tercih edilen ve ortak bir avluya yer verilerek bir arada kümelenen topluluk tipini belirtmektedir. Kırsal gruplar ise yaygın bir topluluk tipi olarak değerlendirilmektedir. Bu tip genellikle daha büyük bir araziye sahip olmasına rağmen, kullanıcılar arasındaki etkileşimi üst düzeye çıkartmak amacıyla yerleşkenin küçük bir bölümünde kümelenerek planlanmaktadır. Geriye kalan arazi ise genellikle topluluğun organik tarım alanı olarak kullanılmaktadır. Ortak amaçlı topluluklar, paylaşımlı yaşam topluluklarının genel ortak hedeflerini paylaşma, ekonomik giderlerde küçülme ve topluluk olarak yaşama olduğundan bahsetmektedir. Ancak bu özelliklere ek olarak, din, etnik köken gibi ortak bir hedefi olan bireylerin bir araya gelmesiyle de oluşturulduğuna az da olsa rastlanmaktadır. Güçlendirme toplulukları ise mevcutta bulunan konut birimlerinin belirli değişiklikler ve yenilemeler yaparak paylaşımlı yaşam konutlarına dönüştürülmesini ifade etmektedir (URL-2). Dolayısıyla pek çok tipi bulunan paylaşımlı yaşam konutları, aslında sabit bir özelliği değil çeşitliliği ifade etmektedir. Bu noktada farklı iki veya üç tip aynı topluluk içerisinde birlikte yer alabilmektedir. Başka bir ifadeyle bir topluluk nesiller arası üyeleri barındırırken kırsal bir alanda konumlanabilmekte ve ortak bir amaç sergileyebilmektedir. Benzer bir şekilde kıdemli bir topluluk kentsel bir projede bir araya gelebilmektedir. Belirli nitelikler dışında topluluğun karakterinin, topluluğun oluşumuna, üyelerine ve yönetimine bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

Sayı olarak bakıldığında paylaşımlı yaşam konutları, konut stokunun büyük bir yüzdesini temsil etmese de günümüzde bu topluluğa yoğun bir ilgi bulunmaktadır (Tummers, 2015, s.67). Paylaşımlı yaşam modeli, insanların birbirlerine yabancılaştığı mevcut konut seçeneklerinden duydukları memnuniyetsizlikten doğan ve ilhamını birbiriyle daha bağlantılı geleneksel küçük kasabalardan ve paylaşılan kaynaklara olan ilgiden alan bir taban

hareketidir (McCamant ve Durrett, 2011, s.8). Bu hareket, kendine ait mimari kriterlerle topluluk kimliğini oluşturma, mekan çözümleri ile kişiler arası iletişimi destekleme, doğaya erişim sağlama gibi çeşitli ölçeklerde tasarım stratejileri benimseyerek yalnızlaşmaya karşı bir tepki oluşturmaktadır. Bu bağlamda paylaşımlı yaşam konutları, benzer şekilde motive edilen diğer konut hareketlerden; fiziksel çevreye sosyal yapılar entegre etmesi (Sanguinetti, 2014, s.5; Sanguinetti, 2013, s.33), taban kökleri, küçük ölçekli konut yaklaşımı ve fiziksel tasarım stratejileri ile ayrılmaktadır. Paylaşımlı yaşam modeli, kat mülkiyeti veya ortak mülkiyetten etkileşim ve katılımcı yönleriyle farklılaşırken (Tummers, 2015, s.64), genellikle kentsel veya yarı kentsel bağlamda yer alması aynı zamanda özel ve ortak alan arasında ayırım yapması yönleriyle, daha kırsal olma eğilimindeki ekoköylere benzememektedir (Lietaert, 2010, s.577). Aynı zamanda paylaşımlı yaşam konutlarının, kapalı konutlarla güvenlik kaygısı olarak benzerlik sağlarken uygulama yöntemi olarak oldukça farklı olduğu vurgulanmıştır. Kapalı topluluklar güvenlik sağlamak amacı ile çevrelerinde engeller, sınırlar veya duvarlar kullanarak kontrol sistemi oluştururken, paylaşımlı yaşam konutları bu fiziksel elemanları kullanmadan sosyal ilişkilerle yüksek bir güvenlik algısı yaratmaktadır. Dolayısıyla paylaşımlı yaşam topluluklarında güvenlik birbirini tanıyan komşularla sağlanmakta (Ruiu, 2014, s.324), yine farklı olarak paylaşımlı yaşam konutlarının aksine, kapalı topluluklarda sakinler arası topluluk duygusu oluşturmak kilit bir unsur olarak görülmemektedir (Ruiu, 2014, s.328). Her üyenin kendi gelirini sağladığı paylaşımlı topluluk, üye gelirlerinin ayrı olmaması bakımında komünlerden (Depaulo, 2015; Lietaert, 2010, s.578), mülkiyete bağlı olmaması ve hizmetlerin kolektif örgütlenme sonucunda bir araya gelmesiyle kooperatif konutlardan ayrılmaktadır (Rauscher, 2013, s.16). Aynı zamanda kooperatiften farklı olarak, ortak amaçların inşa etme eyleminin bitmesi kullanım evresinin başlamasıyla sona ermediği, aksine topluluğun ömrü boyunca devam ettiği bir senaryo söz konusudur. Bütün bu farklılıklardan ziyade kent yaşamı ve kentsel politikalar alanlarında çalışan Jarvis, paylaşımlı yaşam konutlarındaki “sosyal mimari” anlayışının, bu topluluğu diğer topluluklardan ayıran temel özellik olduğunu ortaya koymuştur (Jarvis, 2015, s.93). Dolayısıyla paylaşımlı yaşam topluluğunda sosyal yönleri vurgulayan unsurlar ayırıcı ve temel özelliklerdir. Bu unsurlar olmadan topluluk duygusu, topluluk olmadan da paylaşımlı yaşam konutlarından bahsetmek olası değildir.

Paylaşımlı yaşam konutları, konut sakinlerinin başkalarıyla ve doğayla olan bağlarını güçlendirmeyi amaçlayan bir yerleşim geliştirmektedir. Kişinin diğer insanlarla bağlantısı, sosyal değerleri, doğa ile bağlantısı ise çevre yanlısı davranışları nitelerken, her iki bağlantı

da kişinin refahına hizmet etmektedir (Sanguinetti, 2014, s.1). Bu bağlamda paylaşımlı modelin sakinlerin doğayla olan bağlarını güçlendirdiğini ifade eden Sanguinetti kişinin doğa ile bağlantısının doğal alanlar, bitkiler, hayvanlar ve nesnelere yakın ilişki içerisinde olduğunda aynı zamanda bu etkenlerin doğal dünya ile karşılıklı bağlantılarını algılandığında veya teknik olarak gözlemlendiğinde arttığından bahsetmektedir (Sanguinetti, 2013, s.38). İnsanın çevre ve çevredeki diğer canlı veya cansız varlıklarla karşılıklı ilişkisi, paylaşımlı yaşam konutlarının çözüm üretmeye çalıştığı bir meseledir. Projede yer alan açık alanların tasarımı, aslında çevre ile etkileşimin sürekliliğini amaçlamaktadır. Aynı zamanda bu mekanlar insanların günlük yaşamda diğer insanlarla karşılaştığı, topluluk içerisinde çeşitli etkinliklerin düzenlendiği kısacası sosyal değerlere yön veren ilişkilerin gerçekleştiği bir zemindir.

Paylaşımlı yaşam konutları, insanların mahremiyetten veya kişisel yaşamları üzerinde denetimden vazgeçmeden yaşamlarını sürdürebilmeleri için bir barınma alanı önermektedir (ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.6). Sosyal bir varlık olan bireyin belli zaman aralıklarında mahremiyete bazen de topluluk arasında yer edinmeye ihtiyacı vardır. Bu iki karşıt ihtiyacın giderilmesi için paylaşımlı yaşam konutları mekanlar arası denge sağlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda hedefleri; topluluk içerisinde özel, yarı özel ve kamusal alanların bir arada kullanılıp fiziksel biçimlerin sosyal değerlere ve ortak faaliyetlere hizmet ettiği hem özerk hem toplumsal bir alanı kapsamaya çalışmaktır. Özel alanlar bireysel konutları, yarı özel alanlar küçük ön bahçeleri veya sundurmaları temsil ederken, kamusal alanlar topluluk içi ortak alanlar olarak değerlendirilmektedir. Çoğu paylaşımlı yaşam konutlarında, topluluk dışı insanların da etkinliklere katıldığı bir işleyiş sergilenmekte ve bu sebeple yerleşimin ortak alanları aslında bölge için yarı kamusal alan olarak da değerlendirilebilir. Ancak topluluk üyeleri arasında bu alanlar tüm üyelerin kullanımına açık topluluk içi kamusal alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Paylaşımlı yaşam konutları, dünya çapında kentlerde, banliyölerde ve kırsal yerleşimlerde gözlemlenmektedir (Jarvis, 2015, s.94). Bazı paylaşımlı model sakinleri kentten uzakta bir arazide yaşamının hayalini kurarken, bazıları ise bu konut biçimini, şehir yaşamını iyileştirmenin bir yolu olarak görmektedir. Bu bağlamda Southside Park Cohousing, Kaliforniya'da kentsel alanda bir geliştirme projesi olarak uygulanmış ve olumsuz koşullardaki bir mahallenin yeniden canlanmasına yardımcı olmuştur (Fromm, 2000, 103). Bu yaşam tarzı mahalle düzeninde küçük fiziksel değişikliklerle (çitlerin kaldırılması,

binaların yönlendirilmesi, yolların kapatılması, ortak tesislere erişimin sağlanabilmesi için özel birimlerde değişiklik yapılması gibi) daha kolay uygulanabilen bir yöntem sunabilmektedir. (Williams, 2008, s.270). California’da yer alan N Street Cohousing büyüme ve gelişme şekli ile bir güçlendirme topluluğu örneği oluşturmaktadır. Topluluk, 1950 yılında çitlerle ayrılmış evlerden oluşan bir yerleşim alanıyken 1986’da iki komşunun çitleri kaldırılıp arka bahçeleri birleştirmesiyle temelleri atılmıştır (Spreitzer, 1992 s.21). Güçlendirme projelerinde mevcutta bulunan yapılaşmış birimlere sosyal statü kazandırmak amacıyla belirli fiziksel eklemeler veya çıkartmalar yapılarak yaşayan bir topluluk yaratılmış, bu sayede bölgede en az kayıpla daha olumlu bir yaşam şansı sunulmuştur. Başka bir uygulama olarak Danimarka’da, yer alan Jernstoberiet, yirminci yüzyılın ortalarında endüstriyel bir yapı olarak kullanılan günümüzde ise dönüşüm sonucunda özel konut birimleri ve ortak konutun bir araya geldiği paylaşımlı yaşam konutları kapsamında bir güçlendirme örneği oluşturmaktadır (McCamant ve Durrett, 2011 s.252). Bu bağlamda mevcut binaların belirli sınırlarının ve kısıtlamalarının olduğu bunun yanında yapının bir geçmişinin ve hali hazırda olan kimliğinin de söz konusu olduğu durumlar bulunmaktadır. Böyle projelerde paylaşımlı yaşam konutlarının entegre özellikleri, kentsel yapılarda yeniden kullanımı ve binanın devamlılığını sağlarken kentin mevcut toplu taşınmasından ve bölgenin mevcut altyapısından yararlanmayı, böylece sürdürülebilir bir tutumu desteklemektedir. Dolayısıyla topluluklar kırsal ve kentsel yerleşime uyum sağlayacak şekilde planlanabilmektedir. Kırsal paylaşımlı yaşam konutları daha yaygın olmakla birlikte buldukları arazideki dağılımları topluluk yapısını doğrudan etkilemektedir. Paylaşımlı yaşam topluluğunun araziye çok dağılmadan bir köy gibi kümelenecek şekilde planlanması, sadece üyelerin karşılaşması ve sosyal etkileşimi için değil aynı zamanda üyelerin kendi gıdalarını üretmeleri için bir alan oluşturması, doğayla temas kurması ve çeşitli faaliyetlere olanak sağlaması açısından önemli bir meseledir. Aslında bazı özelliklere bakıldığı zaman paylaşımlı yaşam konutlarının eskiye dönük bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. İnsan hayatının, sanayileşme öncesi toplumlarda küçük topluluklarla örgütlendiği ve birlikte yaşamaya çalıştığı bilinen bir durumdur. Bu benzerlikle birlikte, yeni olan şey, eski fikri yeni bir fiziksel organizasyonla dönemin değişikliklerine göre uyarlamak ve düzenli bir şekilde uygulamaktır. Uygulanan paylaşımlı yaşam toplulukları, yalnızca komşular arasındaki sosyal bağları yeniden oluşturmamakta, aynı zamanda günlük hayatın yükünü hafifletmek üzere paylaşım ortamı ve çalışma zemini oluşturmaktadır (Lietaert, 2010, s.578). Dolayısıyla bu topluluk modeli zengin bir sosyal atmosfer, azaltılmış yalnızlık, çocuk ve yaşlı insanlar için bakım desteği ve sürdürülebilir yaşam gibi altyapı edinen bir toplumda yaşamının açık

bir şekilde pratik avantajlarını sunmaktadır (Wang vd., 2018, s.130). Bu bağlamda topluluklarda, çocuk bakımına yardımcı olmak, ortak yemek hazırlamak, sosyal faaliyetler düzenlemek gibi topluluk içerisinde geliştirilen işbirliğinin faydaları söz konusudur. Yapılan işbirlikleri ve komşular arasında oluşacak biraz samimiyet ile gerçek bir topluluğun temeli atılmaktadır.

New York Times’da paylaşımlı yaşam konutlarına yer veren Fioravante, bu topluluk birimini, herkesin komşularını tanıdığı ve komşularına güvendiği, eski köy yaşamı hissini yeniden canlandırmak isteyen insanlar tarafından başlatılmış güçlü bir topluluk duygusu ve kaynak paylaşım alanı olarak tarif etmiştir (Fioravante, 1993, s.10). Dolayısıyla topluluğun Amerika’daki hızlı yayılımının, bu ülkede talebi karşılayan bir mimari biçimlenme olmasıyla ve sosyal yaşam olanakları sunmasıyla bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Amerika’da paylaşımlı yaşam konutlarının kullanımı üzerine değerlendirme yapan Fromm, değerlendirme sonucunda sakinler arasında güçlü topluluk duygusu sağladığını belirtmiştir (Fromm, 2000, s.94). Benzer bir şekilde Muir Commons ve N Street Cohousing üzerinde yapılan bir araştırmada, kullanıcıların paylaşımlı yaşam konut ortamını tercih etmelerinin en önemli nedenlerinden biri, topluluk hissi olarak işlenmiştir (Spreitzer, 1992, s.53). Bu bağlamda üyelerin diğer üyelerle olan birlikteliklerinin bir noktada grupla özdeşleştiği ve o gruba ait olma duygusuyla birleştiği anlaşılmaktadır.

Çalışma içerisinde yoğun kent yaşamının parçası olan insanların birçok sosyal, fiziksel, psikolojik ihtiyacı olduğundan bahsedilmiştir. Paylaşımlı yaşam hareketinde, çağdaş kent vatandaşlarının sosyal ve pratik ihtiyaçlarına yanıt olarak özel ve ortak tesisler bir araya getirilmektedir (Lietaert, 2010, s.577). Bu noktada paylaşımlı yaşam konut projelerinde sosyal ilişkilerin gelişmesi için ortak kullanıma ayrılan alanlar sadece açık değil aynı zamanda yarı açık ve kapalı alanlar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kapalı ve yarı açık alan olarak ortak konut merkezi konumu ile topluluğun bir araya geldiği çok fonksiyonlu bir ortam sunan kritik bir etkidir. Bu noktada özel birimler insanların ihtiyacı olan bireysel zamana; ortak konut ve ortak tesisler ise yine ihtiyaç sonucunda oluşan sosyal ve psikolojik yönlere, destek ve paylaşım gibi birçok kavrama atıf yapan kapsayıcı alanları içermektedir. Her iki alanın birlikte aynı mekan üzerinde ancak doğru organizasyonla çözülmesi de, başarılı bir yaşam pratiği aynı zamanda fiziksel ve sosyal düzen olarak anlaşılmaktadır.

Yerleşim planlamasını çevresel etkenleri dikkate alarak uygulayan paylaşımlı yaşam konutları, topluluk oluşturma, ortak tesislere yakınlık, çevre yönetimi, enerji tasarrufu gibi kaygılarla, yaya ve yaşlı dostu anlayışı benimseyen mahalle tasarım unsurlarına dikkat etmektedir. Bu topluluklar güvenli, yürünebilir, arabasız mekanlarda konumlandırılmış konutları içerirken aynı zamanda şehir merkezlerine, ticari hizmetlere veya toplu taşımaya yakınlık sağlamaktadır (McCament ve Durrett, 2011, s.274). Bu doğrultuda paylaşımlı yaşam yerleşiminin mevcut kaygılarına sürdürülebilir etkenler de dahil edilmektedir. Çevre ve insan arasında bir denge yaratma çabası olan paylaşımlı yaşam konutları bir yandan da çevreyi korumaya yönelik tutum sergilemektedir. Aktif kullanım, erişilebilirlik ve güvenli ortam yaratma arzusu da bu tutumu desteklemektedir.

Özetle, paylaşımlı yaşam konutları, tasarım kriterleri ve programlama süreciyle, daha iyi yaşam ortamları, daha yaşanabilir konut çevresi ve daha kaliteli barınma anlayışı tarif eden bir mahalle önerisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Konut sakinlerinin sosyal ihtiyaçlara uygun bir toplum inşa etme ve çevreye daha saygılı, daha az zarar veren bir mekanda yaşama isteğinin ise paylaşımlı yaşam fikrinin motivasyonu olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada “Paylaşımlı Yaşam Konutları (Cohousing)” başlığı içerisinde yer verilen ancak oluşumu ve gelişimi hakkında içeriğine girilmeyen etkenler 4.2. “Paylaşımlı Yaşam Konutlarının Yerleşim Planlaması, Özel Birimleri ve Ortak Konut Tasarımı” bölümünde teorik olarak tanıtılmakta, 4.4. “Paylaşımlı Yaşam Konutlarında Fiziksel Yapılaşmasının Sosyal Yapıya Olan Etkilerinin İncelenmesi” bölümü altında ise örnekler üzerinden analiz edilip teorik olarak bahsedilen modelin uygulamadaki yansımaları sorgulanmaktadır. Ancak modeli daha iyi anlayabilmek için öncelikle modelin fiziksel ve sosyal açıdan oluşumunun temeli olan katılımcı süreci ile destekleyici ve paylaşımcı yaşam şekli incelenmektedir.

4.1.1. Katılımcı Süreç

Her şeyden önce paylaşımlı yaşam toplulukları, kendi kendini yönetmektedir (Thörn vd., 2020, s.2; Scheller, 2020, s.69; Jarvis, 2015, s.94; Ruiu, 2014, s.322; Meltzer, 2005, s.5). Bu bağlamda topluluk üyeleri barınma ve çevre işlerinden aynı zamanda yönetimden sorumludur. Dolayısıyla bu işleyiş, çağdaş vatandaşlığın bir ifadesi olarak görülmektedir (Tummers, 2015, s.65). Topluluk, onu oluşturan üyelerin karar ürünü olarak düşünülmektedir. Katılımcı süreç topluluğun her evresinde karar yetkisi olan üyelerin

ortaklığıyla oluşmakta ve yönetilmektedir. Her topluluğun, hem fiziksel yapı hakkında karar verme hem de topluluk içi görevleri tanımlama durumu söz konusudur. Anahtar unsurlar ise, ortak yaşamdaki etkileşim ve katılımıdır (Ruiu, 2014, s.321). Dolayısıyla grupların karar almak için düzenli olarak bir araya gelmesi esastır. Kararlar, oy birliğiyle, oy çoğunluğuyla veya hibrit yaklaşımla alınabilmektedir (Lietaert, 2010, s.578). Bu bağlamda kendi kendini yönetme günlük hayatın ve birlikte yaşamın birçok yönünü hesaba katmaktadır. Sadece site ve iç yaşam hakkında karar vermeyi değil, aynı zamanda kullanıcılar arasında resmi olmayan karşılıklı yardımı işaret etmektedir.

Kullanıcı katılımının söz konusu olduğu paylaşımlı yaşam konutlarında üyeler ve tasarımcılar birlikte çalışmaktadır. Kullanıcılar, mahallenin planlanacağı arazinin bulunmasına, satın alınmasına, tasarlanmasına, geliştirilmesine ve devam eden işletme veya bakım sürecine fiilen katılmaktadır (Belk, 2006). Buradan yola çıkarak katılımcı sürecin topluluğun her aşamasında bulunan ve aktif bir biçimde toplulukla birlikte devam eden bir işleyiş olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, modelin Day ve Parnell'in çalışmanın 3.2. "Katılımcı Tasarımın Konut Ortamındaki Fiziksel Etkileri" bölümünde yer verilen Şekil 4 ile ilişkili olduğu açıktır. Paylaşımlı yaşam konutları, Şekil 4'te belirtilen üç senaryodan 3. "Fikir Birliği ile Katılımcı Proje Evresi" için bir örnek teşkil etmekte ve bu uygulamayı desteklemektedir. Bu bağlamda paylaşımlı yaşam konutlarının proje evresinde Şekil 4'te belirtilen "müşteri, kullanıcı, tasarımcı" aktörlerinin bir arada çalıştığı bir programlama söz konusudur ve bir süreci ifade eden bu programın bir ihtiyaç listesi bulunmaktadır. İhtiyaç listesi; yerleşim arazisi, ortak ev ve özel ev olmak üzere üç aşamalı bir programlama sürecini belirtmektedir. Dolayısıyla tasarıma katılım, bu üç aşamanın planlama çalışmaları ve atölyeleri ile gerçekleştirilmektedir:

- Şantiye programı ve şematik yerleşim planı çalıştay,
- Ortak ev programı ve şematik ortak ev planı atölyesi,
- Özel ev programı ve şematik ünite planları çalıştay,
- Tasarım final atölyesi,
- Ön onay sunumu,
- Öncelikli çalıştay (bütçe kontrolü için),
- Tasarım geliştirme atölyesi (özellikle iç mekanlar için geri kalan malzemelerin seçimini bitirmek için) (McCamant ve Durrett, 2011, 238).

Yerleşim planlaması aşamasından itibaren sürece dahil edilen kullanıcıların, her evrede işleyişe dair söz hakkı bulunmaktadır. Bu bağlamda yaşayacakları alanlarla ilgili birçok ön çalışmaya katılan kullanıcılar hem deneyim kazanmakta hem de kendileri için en doğru tasarım kriterlerini belirleyebilmektedirler. Her üye rahatsız olduğu veya topluluğun oluşumu ve ilerleyişi için faydalı olduğunu düşündüğü fikirleri diğer üyelerle paylaşabilmekte ve uygunluğunu tartışabilmektedir. Bu noktada oluşturulacak mekanlara esnek tasarım algısı ile yaklaşmak önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşım planlama evresinde herkesin ihtiyacına bireysel çözüm aramamak aynı zamanda kullanım evresinde bireyselleşebilmek için kritik bir rol üstlenmektedir. Aynı zamanda topluluk oluşum aşamasında dahil olamamış, sonradan katılan yeni kullanıcılar için, kendi taleplerine karşılık gelecek çözümler üretmeleri için aranan bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ek olarak esnek yaklaşımla, gelecekte oluşacak ihtiyaçlara ve teknolojik gelişmelere yapısal olarak uyum sağlamak, kendi kendini yöneten bu topluluk için ihtiyaç dahilindedir.

Paylaşımlı yaşam konut tasarımının katılımcı pratiği, mimari biçimi insanlara yaklaştırmasıdır. Bu topluluk tipi bir yerin kimliğini veya mimari ifadesini konut sakinlerinin çıkarları ile birleştirmeyi hedeflemektedir (McCamant ve Durrett, 2011, 246). Dolayısıyla planlamanın kullanıcılar tarafından anlaşılması için bir girişim söz konusudur. Modelin uygulanacağı bölgedeki yerel mimarinin ve yapıların birbirleri veya sokakla olan ilişkilerinin, bölgenin yayalara olan uygunluğunun, açık alanların kalitesinin belirlenmesi ve tasarım için bir veri olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu konularda gerekli bilgilendirme ve yönlendirme ise planlama aşamasında tasarımcının katılımcılarla bir araya geldiği workshoplar, çalıştaylar ve toplantılarda yapılmaktadır. Aynı zamanda yapılan toplantıların, pek çok kez bir araya gelen üyeler arasında birbirleri ile ilişki kurmak ve topluluğu oluşturmak için ilk temasları olduğu anlaşılmaktadır. Fiziksel çevrenin insanları bir araya getirmek için birçok olumlu yaklaşımından bahsedilse bile, insanların topluluğun fiziksel oluşumunda söz sahibi olması, tasarım ile ilgili katılım sağlaması ve karar verme aşamasında diğer üyelerle birlikte hareket etmesi, hem araziye daha kaliteli kullanım alanı yapmakta hem sakinler arasında sosyal ilişkileri geliştirmekte hem de ortak bir amaca hizmet etmektedir. Böylece katılımcı sürecin hakim olduğu mekan, üyelerin kendi talepleri doğrultusunda gelişmekte ve üyeler gelecekte kendi yaşayacakları mekanların karakterini belirleyerek aralarında bir bağ oluşturmaktadır.

Paylaşımli yaşam konutlarının tamamı, sosyal etkileşimin önündeki engelleri azaltan ve hiyerarşik olmayan bir sosyal yapı benimsemektedir. Dolayısıyla sakinlerin topluma katılımı için hiyerarşi kırıldıkça katılım daha fazla sosyal yönelim sağlamaktadır. Bu şekilde tanımlanan topluluğun gelişimi, yönetimi, tasarımı ve bakımı için sakinler yerleşim içerisinde çalışabilmektedir. Topluluğun ilk tasarım evresinden itibaren başlayan bu durum kullanım süreci içerisinde de fikir birliği, katılım ve işbirliğiyle desteklenerek devam ettirilmektedir (Williams, 2005, s.201). Bu bağlamda yapılan bir araştırmada Muir Commons projesinin geliştirilmeye ve daha kullanışlı bir mekan yaratılmaya çalışıldığı bir evrede engelli bir çocuğun sürece dahil edilmesinin tasarım kriterlerini etkilediğinden bahsedilmiştir. Engelli çocuğun katılımı, tüm birimleri tekerlekli sandalye erişimine uygun hale getirmiştir (Meltzer, 2000, s.126). Bu durum nesiller arası oluşturulan topluluklarda yaşlılık veya herhangi bir sağlık sorununda topluluğun karşısına çıkabilecek bir sorun ve devam eden süreçte öngörülen bir eksik olarak düşünülerek topluluk tarafından ortak bir kararla uygulamaya dahil edilmiştir. Dolayısıyla topluluk, katılımında sunulan bir problemi, aktif kullanımı kısıtlamadan önce yaşamı kolaylaştırabilecek kararlar alabilmektedir.

Toparlamak gerekirse, paylaşımli yaşam yerleşimlerinde uygulanan tasarım ve idari süreç, işbirliğine dayalı bir yaşam tarzını işaret etmektedir. Bu durum sakinler arasındaki bağılılığı teşvik ederek hem grup uyumu oluşturmada (Meltzer, 2000, s.122) hem de yaşayan bir topluluk yararmaktadır (Williams, 2005, s.200). İşbirliği, topluluğun oluşumu ve gelişiminde konut sakinlerinin yerleşim kararlarına katılım sağladıkları takdirde çok daha önemli hale gelmektedir (Torres, Antonini, 2001, s.15). Tasarım sürecine devamlı katılım, işbirliği içinde yaşamak ve topluluk inşa edildikten sonra topluluğu yönetmek için gerekli olan temel iletişim ihtiyacı için fırsat niteliğindedir.

Bireylerle dolu bir oda bir topluluk oluşturmamaktadır. Topluluk olarak kimliğinizi bulmanın anahtarı, birlikte çalışmayı öğrenmek, kendinizi bir grup olarak tanımlamaktır (ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.19). Bu bağlamda topluluğun ilk tasarımı ve geliştirilmesine katıldıktan sonra paylaşımli yaşam konutlarının üyeleri topluluğu şekillendirmeye devam etmektedir. Konut sakinleri, çevre düzenlemesi, bodrum katında ahşap atölyesi düzenlemek gibi projenin bitmemiş kısımları varsa bu alanları tamamlamak için ortak fikirlere, kararlara ve iş gücüne ihtiyaç duymakta ve gereklilik durumunda katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda Lake Claire Cohousing üzerine yapılan bir araştırmada yeni taşınan bir üyenin ihtiyacını karşılamak üzere topluluğun mimarisini etkileyecek ek alan

talep ettiğinden bahsedilmiştir. Topluluk üyelerinin katılımı ile bu talep görüşülüp, uygunluğu tartışılmış ve ortak bir kararla uygulanabilirliği aynı zamanda konumu belirlenmiştir (Torres-Antonini, 2001, s.133). Dolayısıyla topluluk içerisindeki fiziksel çevre, ortak bir alan ve tüm üyelerin katılımı ile belirlenen bir yer olarak herkesin bireysel isteği doğrultusunda başkalarını rahatsız edecek fiziksel değişiklik yapmadığı ortak bir kararın ürünüdür. Kısacası, katılımcı sürecin tasarım programından şantiyeye ve bina tasarımına kadar tüm yönleri önemliken kullanım evresi de katılımcı ve paylaşımcı bu toplulukların devamlılığı için kritik öneme sahiptir.

4.1.2. Paylaşım ve Destek

Paylaşımlı yaşam toplulukları, genellikle spekülasyon gelişmelerden bağımsız olarak tanımlanmaktadır. İçeride bir topluluk yaşam tarzı ve daha geniş komşulukla bir ilişki ağı oluşturmak için maddi ve manevi paylaşım kavramına dayanmaktadır (Ruiu 2014, s.316). Paylaşım, sosyal ilişkiler kurarken bir yandan da bu ilişkilere bağlıdır. Bölge sakinlerinin paylaşmaya istekli olma derecesi, kurdukları güven ve iyi niyet ile sağlanmaktadır (Meltzer, 2000, s.122). Dolayısıyla paylaşım ve sosyal değerler bir arada işleyen ve birbirinden etkilenen kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Paylaşım sürdürülebilir toplum yaşamında önemli bir rol oynamaktadır (Wang, vd., 2018, s.138). Tarihsel olarak paylaşımlı yaşam konutlarının temel amacı, karşılıklı destek geliştirerek zengin bir sosyal çevre yaratmaktır (Sanguinetti, 2014, s.3; Sanguinetti, 2013, s.31). Modelin karakterinde sürdürülebilir yaşam kriterlerini sağlayan etkenlerden en önemlisi paylaşımdır. Üyeler, ortak mekanları, ortak aletleri bazen ise birbirlerinin özel araç gereçlerini paylaşmaktadır. Ortak mekanları paylaşmak, daha doğrusu insanların bir araya gelebilmesi için ortak sosyal ortamlara yer vermek önemli bir karardır. Günümüz kent sakinlerinin bulunduğu alanlar alışveriş merkezi ve diğer tüketim alanları olarak karşımıza çıktığından dolayı insanların etkileşim kurabileceği veya paylaşım sağlayacağı alternatif alanların eksikliği çevresindeki insanları tanımayan izole olmuş bir sistem yaratmıştır (Lietaert, 2010, s.580). Bu etkenlerden sıyrılmak aynı zamanda sosyal bir alan yaratmak isteyen paylaşımlı yaşam konutları, içerisinde ortak alanların oluşumuna imkan tanıyan uygun alanlar sağlamaktadır. Bu alanlar için ayrılan zemin, günümüz apartmanları arasında bırakılan tanımsız boşlukların aksine anlamlı ortamlara işaret etmekte ve bu ortamlar bir

veya birkaç işlevi öngörmek üzere planlanmaktadır. Ek olarak her birimi birbirine bağlayan yaya hatları oluşturularak aynı zamanda çocuk oyun alanı, toplanma alanları, aktivite mekanları olarak hizmet edebilecek büyüklükte ve estetik anlayışta avlular planlanarak paylaşılan ortamlar desteklenmektedir.

Topluluklar ortak tesisleri ve alanları (Ruiu, 2014, s.322) aynı zamanda fikirleri ve deneyimleri (Meltzer, 2000, s.121) paylaşmaktadır. Bir ortak tesis olarak ortak konut ve içerisindeki mekanlar paylaşım alanları olarak değerlendirilmekte ve aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Bu birimin, yönetim işlerinin gerçekleştiği idari bir mekan, sosyal faaliyetlerin sürdürüldüğü sosyal bir alan aynı zamanda ihtiyaçların giderildiği bir paylaşım zemini olarak işlevsel yönü vurgulanmaktadır. Bu noktaya en önemli paylaşım etkinliği olan ve düzenli olarak gerçekleştirilen ortak yemeklerin bu birimde gerçekleşmesi ortak konutun paylaşım açısından önemini desteklemektedir.

Yapılan bir araştırma paylaşımın, konut ortamlarında tüketimi azalttığını savunmaktadır (Meltzer, 2000, s.122). İnsanlar arasında ne kadar çok paylaşım sağlanırsa, o kadar az bireysel tüketim olmakta ve dolayısıyla yerleşimin sürdürülebilirlik derecesi de aynı oranda artmaktadır (Rauscher, 2013, s.16). Paylaşımlı yaşam konutlarının mekansal işleyişi, ortak olma duygusuna, paylaşma sorumluluğuna ve karşılıklı desteğe teşvik etmektedir (McCamant ve Durrett, 2011, S.256). Örneğin WindSong Cohousing, Murundaka Cohousing, Cranberry Commons gibi gruplar destekleyici bir topluluk oluşturmayı doğrudan kendi internet sayfalarında topluluk misyonu olarak yayınlamıştır (URL-3, URL-4, URL-5). Bu bağlamda üyeler arasında ödünç alma ve ödünç verme karşılıklı destek olarak anlaşılmakta ve uygulanmaktadır. Üyeler birbirlerinin arabaları da dahil olmak üzere çeşitli ihtiyaçlarını ödünç alabilmekte ve bu durum sadece karşılıklı destek değil aynı zamanda araç sahipliğini azaltma açısından da önemli görülmektedir. Bir araştırmaya göre bisiklet kullanımı ve araba paylaşımı arttıkça, arabaların günlük kullanımı azalmaktadır. Araç paylaşım sistemi iyi organize edildiğinde, araç sahipliğinde bir düşüş görülebilmektedir (Lietaert, 2010, s.578). Benzer şekilde Kuzey Amerika'da yer alan 18 paylaşımlı yaşam topluluğundaki 346 hanenin davranışsal değişimini raporlayan Meltzer, sakinlerin paylaşımlı konut topluluğuna yerleştikten sonra daha az araca ve daha fazla bisiklete sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır (Meltzer, 2000, s.114). Bu noktada paylaşımın olumsuz faktörlerin fark edilip azaltma hatta başka olumlu durumların keşfedilip teşvik etme yönü

olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla paylaşımlı yaşam modelinin çevresel kaygıların yaşıandığı dünyada yaşanabilir bir ortama dönüşme gayreti söz konusudur.

Sürdürülebilirlik, paylaşımlı yaşam konutlarının doğal düzenidir (McCamant ve Durrett, 2011, S.271). Topluluk içerisinde paylaşılan düşünceler, ihtiyaçlar, kaynaklar ve diğer her türlü araç gereç sadece çevresel açıdan sürdürülebilirlik algısına hizmet etmemekte aynı zamanda sosyal ve ekonomik anlamda da üyeler arasında avantaj sağlamaktadır. Paylaşım, genellikle kaynakların karşılıklı paylaşımını içeren faaliyetlerden oluşurken bu topluluk modelinde beceri paylaşımı da söz konusudur. Bebek bakıcılığı, çocuk bakımı, yaşlı komşulara yardım gibi destek gerektiren işler topluluk içinde daha pratik çözümler bulabilmektedir (Sanguinetti, 2014, s.18). Yapılan bir araştırmaya göre paylaşımlı yaşam konutları içerisindeki beceri paylaşımı güven ve yeterlilik duygusu oluşturmak için bir fırsattır (Berggren, 2016, s.13). Beceri paylaşımına ek olarak paylaşımlı yaşam toplulukları içerisinde sayısız şekilde gerçekleşen pratik destek de mevcuttur. Bu destek şekillerine, komşular tatile çıktığında kedilerini besleme veya bahçelerine bakma örnek verilebildiği gibi komşuların elektronik cihazlarına yeni yazılım yükleme, sızdıran bir musluğu tamir etmelerine veya ağır mobilyaları taşımalarına yardımcı olma gibi işlemler de örnek olarak birbirine destek olan komşuların aynı zamanda birbirlerine zaman ayırdıklarını göstermektedir. Bu tür karşılıklı yardımlaşma olumlu ekonomik sonuçlar sergilerken aynı zamanda stresin azalmasına yardımcı olmaktadır.

Paylaşımlı yaşam gruplarında, pratik destek muhtemelen en iyi şekilde gayri resmi çocuk bakımı ile örneklendirilebilmektedir. Araştırmalarda, ortak açık alanın rahatlığı, güvenliği ve benzer yaştaki çocukların yakın olması bu sayede de çoğu çocuğun geçmişte tercih ettiği gibi açık havada oyun oynamayı televizyon izlemenin ötesine taşıması desteklenmiştir. Ebeveynlerin, çocukların dışarıda özgürce oynamasına izin verme imkanı ancak toplumun geri kalanının desteğiyle mümkündür. Paylaşımlı yaşam konut toplulukları üzerine yapılan araştırmada ebeveynlerin bu topluluklar içerisinde çocukları çevredeyken huzurlu olduklarını ve bu huzurun Amerika'da nadir görülen bir durum olduğunu belirtilmiştir (Meltzer, 2000, s.125). Yoğun yaşam koşullarında insanların, yakınlarındaki başka insanlara ihtiyacı olduğu birçok durum yaşanabilmektedir. Sosyal ilişkiler ile güvenilir ortamlar, kalabalık şehirlerde ve mahallelerde birçok sosyal paylaşım girişimine zemin hazırlamaktadır.

Topluluğun başarılı bir şekilde çalışmasında sosyal ilişkiler kurulmasının veya karşılıklı destek ve paylaşım değerleri kazanılmasının mekânsal bir karşılığı bulunmaktadır. Bu bağlamda katılımcı oramda oluşan sosyal değerlerin belirli bir yapısal çevre ve organizasyon ile geliştirilmesi söz konusudur. Fiziksel çevrenin özellikleri, insanların birbirleri ile iletişimini ve samimiyetini etkilemektedir. Bu bağlamda paylaşımlı yaşam modeli içerisindeki fiziksel biçimlenme hem bir sınır hem de bir ortaklık olarak anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu model içerisinde mimari düzenlemenin doğru bir şekilde yapılması, insanların birbirinden uzaklaşmasına engel olurken, belirli ölçüler ile birbirlerinin hayatlarına temas etmesinde etken olduğu fark edilmektedir.

4.2. Paylaşımlı Yaşam Konutlarının Yerleşim Planlaması, Özel Birimleri ve Ortak Konut Tasarımı

Mahalle tasarımı topluluk oluşumunda kritik bir etkiye sahip olduğu gibi paylaşımlı yaşam konutlarının planlamasında da esastır (Lietaert, 2010, s.577). Bu topluluk tipi, kendine özgü yerleşim planlama kriterlerine ve mimari özelliklere sahiptir (Meltzer, 2005, s.3). Bu bağlamda özel konut birimleri ve kolektif kullanılan açık, yarı açık, kapalı mekanların aynı yerleşim yeri içerisinde düşünüldüğü paylaşımlı yaşam toplulukları, tek aile evi veya çok katlı apartman yapılarından farklılaşmaktadır. Bu topluluk, kullanıcı için hem toplumsal hem bireysel faktörlerin aynı fiziksel yapılaşma içerisinde olduğu, değişen mahremiyet dereceleri barındıran bir konut birliği oluşturmaktadır. Dolayısıyla yerleşim yerinin planlaması aslında hem bu faktörler hem de mahremiyet açısından önemlidir.

Paylaşımlı yaşam konut projesinin uygulanacağı arazinin nitelikleri, mekanın en değişmez ve ayırt edici özellikleridir. Site planlaması ise değişkenlik gösterebilmektedir. Site planı ortak açık alanları en üst düzeye çıkarmak, arazinin değerli özelliklerini ve niteliklerini korumak amacıyla konutları kümelemektedir (Meltzer, 2000, s.115). Arazi planlamasının en yaygın olanı ve Danimarka'da sık tercih edileni, yaya yolunun her iki yanında sıralanan konut tipidir. Konutlar aynı zamanda küçük avlular etrafında, ortak yeşil alanın çevresinde ve içten dışa oluşturulan daire formunda yerleştirilebilmektedir (Fromm, 2000, s.100). Mimari şekillenmenin amacı ise kümeleşmenin sağladığı fiziksel avantajı sosyal fırsata çevirmektir. Bu noktada, paylaşımlı yaşam konutları için fiziksel şekillenme, topluluk

oluşumu, yerleşim planlaması ve mimari kararlar, oluşacak çevrenin karakteri ve toplulukta yer alan üyelerin davranışları üzerinde söz sahibidir.

Topluluğun genel tasarımı arazinin analizi ve yerleşim üzerindeki senaryosu ile başlamaktadır. Bu sebeple ortak ve bireysel konut sayıları dahil toplam birim sayısı belirlenmekte aynı zamanda yerleşim planlanırken çevre etkenleri dikkate alınmaktadır. Özellikle çevre faktörlerinin topluluk yerleşimi üzerindeki etkisi kritik bir mesele olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Windsong Cohousing yerleşimi destekleyici bir örnek oluşturmakta ve Görsel 1’de gösterildiği gibi arazinin içerisinden geçen bir dereyi korumak için konutları mülkün bir köşesinde kümeleyerek (Meltzer, 2000, s.115) çevredeki doğal bir oluşum üzerinde daha az baskı kurmaya çalışmaktadır. Bu noktada yapılaşmanın bir şekilde çevreye zarar vereceği açıktır ancak verilen zararı en aza indirmeye gayreti, çevrenin devamlılığı için bir sorumluluk olarak düşünülmektedir. Dolayısıyla WindSong topluluğunda, çevrenin konut ortamına değil, konut yerleşiminin çevreye entegre edilmeye çalışıldığı bir uygulama söz konusudur. Bu davranış, doğal çevrede var olan oluşumlara en az zarar vererek yaşam alanı oluşturma gayreti olarak değerlendirilmektedir.



Görsel 1. WindSong Cohousing - ABD /Kaliforniya; a) Vaziyet Planı (McCamant ve Durrett, 2011, s.186), b) Uydu Görüntüsü (<https://earth.google.com/>) Erişim Tarihi: 04.02.2021, c) Yaya Dolaşım Alanı, Cam Çatı (<https://windsong.bc.ca/>).

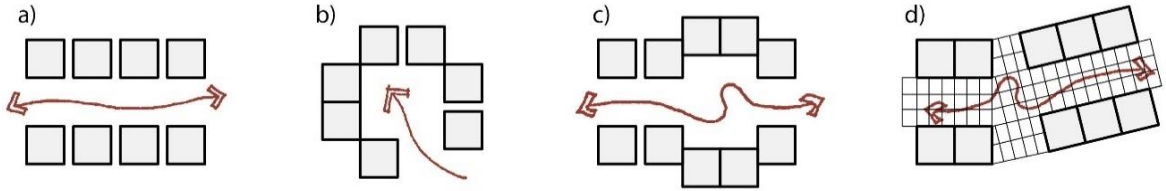
Yerleşim alanındaki çevreye yakınlık algısı sadece doğal aktörlerdeki baskıyı azaltarak değil aynı zamanda yapay çevreyi de doğal çevreyle iletişim kuracak şekilde düzenleyerek oluşturulmalıdır. Bu bağlamda mevcut yerleşim alanlarında yoğunluğu sebebiyle hatırı

sayılır bir pay alan otoparkın planlaması önemli bir tasarım kriteri olarak karşımıza çıkmaktadır. Paylaşımli yaşam modeli incelendiğinde site düzenlemelerinde seçenekler olduğu ancak otopark ile ilgili tasarım kriterinin aynı olduğu anlaşılmaktadır. Hakim tasarım yaklaşımı olarak, otopark topluluk dışında planlanmaktadır (Williams, 2005, s.2004). Topluluk içerisine dahil edilmeyen araç trafiği, yerleşke içerisinde ve konut çevresinde daha güvenli, sessiz, sosyal ve sağlıklı bir çevre sağlamaktadır.

Toplulukta yer alan her ortamın birbiri ile bağlantısı önemlidir. Birimlerin birbirleri ve ortak konutla ilişkisi, açık alanların özel birimler ve ortak konutla teması aynı zamanda herkesin erişimine uygun düzenlemenin yapılması topluluğun oluşumu için etken faktörlerdir. Paylaşımli yaşam topluluklarında binalar arasındaki boşluklar ve bu boşlukların fonksiyonu, binaların kendisi kadar kullanıcının yaşam kalitesine de etki etmektedir. Bu alanlar yaya yolu, oturma alanı, bahçecilik, çocukların oyun alanı, sosyalleşme gibi birçok faaliyet için kullanılabilir. Bu bağlamda yerleşim planı, mekanın nasıl kullanıldığını, konut birimlerinin nerede konumlandığını ve birbirleri ile nasıl ilişki kurduklarını tanımlarken, sosyal faaliyetler yaşam alanlarının niteliğini belirlemektedir. Birçok paylaşımli yaşam konutlarını inceleyen ve aynı zamanda bu modeli Amerika'ya taşıyıp uygulayan McCamant ve Durrett, düşük katlı paylaşımli yaşam konutlarının planlaması üzerine dört kategori oluşturmuştur.

Şekil 5'te gösterilen bu kategoriler sırasıyla, yaya caddesi boyunca düzenlenmiş (a), bir veya birkaç avlu çevresinde planlanmış (b), hem sokak hem de avlu çevresinde tasarlanmış (c) ve bir bina içerisinde konumlandırılmış (d) konutlar olarak ifade edilmiştir. McCamant ve Durrett birçok farklı senaryo oluşturabilen bu dört karakter için alanlar arasındaki ilişkilerin hassas bir şekilde ele alındığı durumda eşit derecede iyi çalışacağı belirtmiştir (McCamant ve Durrett, 1988, s.173). Bu noktada, topluluk konut planlaması, bir yaya caddesi boyunca dolaşım düzenlemesi sağlanabildiği gibi, bir avlu çevresinde ortak bir merkez etrafında da yoğunlaşabilmektedir. Aynı zamanda "c" seçeneğinde olduğu gibi dolaşım ve toplanma alanları bir arada projeye eklenebilmekte, yaya yolu ve avlunun ortak kullanımı karşılaşmalar için daha rahat bir ortam sağlayabilmektedir. Yaya caddesi dağınık toplanma noktalarına hitap ederken, avlular canlı bir alan ve ortak bir meydan algısı yaratabilmektedir. Son yerleşim tipi ise konutlar arasında yerleştirilen, cam çatılı ortak bir sokak hattına sahip yerleşim planını olarak değerlendirilebilmekte ve WindSong topluluğu bu tipe örnek gösterilebilmektedir. Bu yerleşim yerleri bir topluluk oluşumunu destekler nitelikte

geliştirilmiştir. Ancak, planlama sonucunda topluluk duygusunun kolaylaştırılması, mahremiyetin de en az topluluk duygusu kadar etken olması, çevreye saygılı davranılması, kullanıcılara fiziksel rahatlık sağlanması, hedeflenen genel etkiler arasında gösterilmektedir (ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.98).



Şekil 5. Paylaşımlı Yaşam Konutlarının Farklı Yerleşim Planları (McCamant ve Durrett, 1988, s.173). Autocad ve Photoshop programları kullanılarak yeniden çizilmiştir.

Paylaşımlı yaşam konutları, toplum olmaya doğru atılmış bir adımdır (ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.6). Aslında bir çeşit toplu konut türü olan bu yapılaşma dört ana tasarım özelliği ile toplumu destekleyen bir yapıyı çevre pratiği sunmaktadır. Topluluk konut planlaması, bir yaya caddesi boyunca dolaşım düzenlemesi sağlanabildiği gibi, bir avlu çevresinde ortak bir merkez etrafında da yoğunlaşabilmektedir. Aynı zamanda “c” seçeneğinde olduğu gibi dolaşım ve toplanma alanları bir arada projeye eklenebilmekte, yaya yolu ve avlunun ortak kullanımı karşılaşmalar ve etkileşim için daha rahat bir ortam sağlayabilmektedir. Yaya caddesi dağınık toplanma noktalarına hitap ederken, avlular canlı bir alan ve ortak bir meydan algısı yaratabilmektedir. Son yerleşim tipi ise konutlar arasında yerleştirilen, cam çatılı ortak bir sokak hattına sahip yerleşim planını olarak değerlendirilebilmekte ve WindSong topluluğu bu tipe örnek gösterilebilmektedir.

Paylaşımlı yaşam konutları araziye, tasarıma, topluluk tercihinin ve daha birçok etkene göre farklı planlama özellikleri sergileyebilmektedir. Ancak mekanın tamamını etkileyecek genel site tasarım kriterlerinin en baştan belirlenmesi önemli bir meseledir:

- Ünite sayısı,
- Arazide korunacak etkenler (ağaçlar, görünüm vb.),
- Fiziksel elemanların konumu (ortak konut, özel konutlar, açık alanlar),
- Konut birimlerinin özellikleri,
- Birimlerin formu, yapı malzemeleri,

- Enerjiye bağlı etkenler (elektrik, güneş, rüzgar, koruma vb.),
- Otopark konumu (McCamant ve Durrett, 1988, s.240).

Bütün bu fiziksel etkenler arazideki yaşamı ve yönetim esaslarını kapsayan aynı zamanda sosyal yaşantıyı, ekonomik giderleri, estetik görüntüyü doğrudan etkileyen fiziksel aktörlerdir. Bu bağlamda aktörler, kullanıcıların karar veren etken kişiler arasında yer aldığı bir süreçten geçerek, sitenin genel karakterini ve yaşam şeklini oluşturması söz konusudur.

Paylaşımly yaşam pratiğinde yerleşim planlaması yapıldıktan ve ana iskelet oluşturulduktan sonra tasarım önceliği bireysel konutlara değil ortak konuta verilmekte ve ortak konutun oluşumunda diğer aktörlerle bağlantısı dikkat çekmektedir (ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.125). Site planlamasında farklılıklar oluşsa da ortak konut, merkezi olarak konumlandırılmaktadır (Fromm, 2000, s.101). Merkezi kimliğiyle kullanımının ve konumunun önem kazandığı bu birim bireysel konutlarla mahalle arasında fiziksel bir bağlantı sağlama görevi üstlenmektedir. Aynı zamanda ölçekler arası oluşun boşluğu dolduran bu birim bireysel konut ve topluluk arasında bağlantı sağlayarak kamusal alan ile özel birimler arasında bir denge yaratmaktadır. Bu dengenin kurulumunda ise mekan organizasyonu söz konusudur. Dolayısıyla ortak konut; giriş alanı, yemek odası, mutfak, salon, çocuk oyun alanı, misafir odaları, kütüphane, atölye, depolama, çamaşırhane gibi pek çok alanı kapsamaktadır. Farklı topluluklarında ortak konut, farklı iç mekan organizasyonları ile düzenlenebilmekte aynı zamanda ihtiyaca göre bu mahallere ek olarak farklı mekanlar da ilave edilebilmektedir. Ancak değişmeyen ve her ortak konutta yer verilen mekanlar, mutfak ve yemek alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu iki mekan dışında mekânsal çeşitlilik yönünden ihtiyaç programına ve fonksiyon şemasına bağlı olan ortak konut, kullanıcılar tarafından aktif kullanıma uygun olan ve birçok faaliyete fırsat tanıyan bir tasarım stratejisi geliştirmeyi hedeflemektedir.

Ortak konut programlaması, yapı içerisine yerleştirilecek işlevler, bu işlevlerin öncelikleri (her işleve alan sağlanamadığı durumlar oluşmakta), istenilen özellikler, akustik, aydınlatma iç mekan ve dış mekan ilişkisi ile ilgili beklentilerini kapsamakta aynı zamanda gelecekteki ihtiyaçlara uyum sağlaması beklenmektedir (McCamant ve Durrett, 2011 s.242). Bu doğrultuda yapı içerisinde yer alacak fonksiyonlar, bu fonksiyonların diğer kriterlere etkisi ve mekan içerisindeki organizasyonu önemli bir meseledir. Örneğin Fromm araştırmasında, Winslow Cohousing ortak konutunun tasarımında yapılmış hataların kullanımı

etkilediğinden bahsetmiştir. Ortak konut iç mekanındaki planlamadan doğan gürültü, zayıf aydınlatma, depolama sorunlarının işlendiği çalışmada kullanıcıların mekanın estetik değerini düşük bulduklarını ve ortak konutu daha iyi çalışır hale getirebilmek için tekrar düzenlediklerini belirtilmiştir (Fromm, 2000, s.103). Dolayısıyla ortak birimin kullanım kalitesi içerisindeki organizasyon dağılımı ile aynı doğrultuda ilerlerken, birimdeki hatalı plan düzenlemesi aktif kullanıma zarar verebilmektedir.

Ortak konut organizasyonunda kullanımı etkileyen en önemli etkenlerden biri gürültüdür. Akustik açıdan yetersiz bir mekan az sayıda kişinin bulunduğu bir zamanda bile diğer insanlar için kullanılamaz hale gelebilmektedir. Ancak iyi bir yalıtım yapıldığı durumlarda da iç mekan organizasyonunda yapılan hatalı planlama (çocuk oyun alanının, misafir odasının veya dinlenme odasının hemen bitişiğinde yer alması gibi) olumsuz sonuçlara sebep olabilmektedir. Bu duruma ek olarak kullanıma göre bazı alanların mekan içerisindeki konumlandırılmasına dikkat edilmesi pratik bir önem kazanmaktadır. Örneğin posta kutularının ortak konuta yerleştirilmesi karşılaşmaları arttırır (Cojan, 2016, s.335; Christian, 2003, s.149), bu mekanın misafir odası gibi sessiz ortamlarla temas etmesi gürültüye neden olabilmekte ve kullanımı zorlaştırabilmektedir. Dolayısıyla iç mekan organizasyonunda posta kutularının kolay erişilebilir bir mekanda konumlandırılması aynı zamanda bu mekanın, komşular posta alırken karşılaşma sonucunda oluşacak gürültüden dolayı doğru mahallerle yakın ilişkili planlanması gerekmektedir. Benzer şekilde yemek alanının mutfakla ilişkisinin veya çocuk alanı ile yemek alanı çözümünün tasarımı dahil edilmesinin, aslında ortak konut içerisindeki işleyiş açısından her mekanın temas edeceği diğer mekanların belirlenmesinin daha kullanışlı bir yer oluşması için önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Ortak konut ve çevresine ek olarak topluluk içerisinde başka ortak hacimler de yer almaktadır. Açık etkileşim alanları ve avlular aynı zamanda bu alanlarda yer verilen toplanma alanları ve çocuk oyun alanları paylaşımlı yaşam modelinin karakterini destekleyen önemli mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda McCamant ve Durrett, paylaşımlı yaşam yerleşiminde çocuk oyun alanlarına yer verilmesini topluluğun temel amaçlarından biri olarak değerlendirmektedir (McCamant ve Durrett, 2011 s.264). Çocuk kullanımının önemsendiği paylaşımlı yaşam konutlarında hem kapalı alanda hem açık alanda çocuklar için mekanlar ayrılmaktadır. Dolayısıyla çocuklar için ayrılan mekanların diğer mekanlar ile ilişkisi önemli bir mesele haline gelmektedir.

Topluluğun mimari biçimlenmesinde tamamlayıcı özelliklerinden bir diğeri paylaşılan alanları en üst düzeye çıkartmak için daha küçük özel konut birimlerinin kullanılması ve üyelerin günlük kullanım için ortak konuta veya ortak hacimlere yönlendirilmesidir (Jarvis, 2011, s.560; Bamford, 2001, s.38; Meltzer, 2000, s.116). Ancak küçük olmasına rağmen çeşitlilikleri ile farklı aile tiplerine uygun alanlar sağlanmaktadır. Toplulukla ilgili tasarım aşamasında kaç farklı tip konut (stüdyo, bir odalı, iki odalı vb.) ihtiyacı olduğu belirlenmektedir. Konut tipleri, maliyet göz önünde bulundurularak çoğunlukla en uygun sayıya düşürülüp birkaç tip ile oluşturulmaktadır. Konut içerisindeki organizasyon ve gerekli işlevler katılımcılar ve tasarımcının iş birliği sonucunda olgunlaşmaktadır. Bu noktada yerinde yaşlanma istekleri, teknolojik gelişimler, üyelerin değişimi gibi etkenler sonucunda oluşacak yeni taleplere veya yeni katılımcılara konutun uyum sağlayabilmesi söz konusudur. Aslında bu noktada belirleyici ve yönlendirici asıl etken esnek tasarım olarak karşımıza çıkmaktadır. Esnek tasarım ise, tercihe göre ömrü boyunca değişime olanak sağlayan bir planlama veya yerleşik uyum pratiği önermektedir. Bu tasarım etkenini fiziksel değişimi mümkün kılan bir uygulama olarak değerlendiren Schneider ve Till, sabit belirleyiciler olmadığı tam esnekliğin sağlandığı konutlarda sonsuz değişimden bahsetmektedir (Schneider ve Till, 2005, s.158). Bu noktada esnek tasarımı pratik ve modern bir yaklaşım olarak ele alan Yılmaz, bu tasarım yaklaşımı için uyarlanabilirlik, erişilebilirlik ve satın alınabilirlik olmak üzere üç temel kavram önermiştir. Esnek tasarım çatısı altında uyarlanabilirlik kavramını “yaşam için konut” olarak ifade eden Yılmaz, erişilebilirliği günlük yaşamı kolaylaştıran insan merkezli bir tasarım olarak ele almıştır. Bu noktada satın alınabilirliği dayanıklı, güvenilir ve ekonomik malzemelerle planlama olarak değerlendirmiştir (Yılmaz, 2008, s.57-58). “Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü”nde esnek plana yer veren Hasol ise “tasarımı, biçimi, strüktürü zaman içinde gerekebilecek işlev değişikliklerine olanak verecek şekilde düzenlenmiş plan” olarak değerlendirilmiştir (Hasol, 2020, s.162). Dolayısıyla katı bir görüş değil aslında daha yumuşak aynı zamanda kişiye, gruba, işleve, zamana, gelişime veya herhangi bir aktöre göre entegre edilebilir bir sistemden bahsedilmektedir. Bu bağlamda küçültülen konut birimleri içerisinde yaşamak için kişiye iki senaryo önerildiği anlaşılmaktadır. Birincisi kendi içinde esneyebilme olanağı sunan özel birim planlaması, ikincisi ise özel birime en az müdahale ile gerekli ihtiyaçlar için ortak hacimlere bağlı olma şeklinde değerlendirilmiştir. Bu noktada her iki senaryonun paylaşımlı yaşam konutları kapsamında olumlu ve olumsuz yönlerinden bahsedilebilmektedir. Çalışma içerisinde bu konu, farklı iki tipin de ayrı ayrı işlendiği 4.4.1. “Sættedammen” ve 4.4.2. “Bellingham Cohousing” konuları içerisinde incelenmektedir.

Toparlamak gerekirse, paylaşımlı yaşam topluluğunun fiziksel görünümü bölgeye, kentsel veya kırsal konuma ve kurucuların tercihlerine göre büyük ölçüde değişmekle birlikte, topluluğun mimari tasarımını tanımlayan bazı temel fikirler vardır. Konutlar, yoğun kentsel alanlarda ortak avlulara, kırsal bölgelerde ise bahçelere ve oyun alanlarına alan ayrılacak şekilde kümelenmektedir. Aynı zamanda bireysel konutlar, ortak konut için alan ve kaynak sağlayacak şekilde tasarlanmaktadır. Yapısal birimler arasındaki boşluklar sosyal etkileşim için çok önemlidir. Fiziksel çevre, doğru organizasyon ve sık kullanım ile topluluk duygusunun olduğu başarılı bir ortam sunabilmektedir. Katılımcıların tasarıma dahil edilmesi yerleşim alanları için alınan mimari kararları belirlerken, bu kararlar da topluluk içerisindeki yaşayışı ve topluluğun vadettiği imkanları etkilemektedir.

4.3. Paylaşımlı Yaşam Konutlarının Ekonomik, Estetik, Sosyal ve Fiziksel Değerleri

Fiziksel biçimler, toplanma alanları, dolaşım ve bunların tasarım organizasyonu aynı mekanı paylaşan sakinlerin toplumsal duygularını ve fiziksel davranışlarını şartlandırmaktadır (Erzen, 2017, s.156). Aslında konut mimarisi, insanların yaşam kültürünün, sosyal değerlerinin, estetik taleplerinin ve mali isteklerinin bir yansımasıdır. Üyelerin katılımı ile gerçekleştirilen paylaşımlı yaşam konutlarının tasarımı, alınan kararlar doğrultusunda ortak bir görüş ile ilerleyen bir sürecin temsilidir. Dolayısıyla düzenlemeye dahil olan üyeler, sadece kendi konutlarından veya konutlarının fiziksel formundan değil tüm yerleşkenin görüntüsünden sorumludur. Oluşturulan mimari organizasyon, sakinlerin yaşayacakları çevrenin ve nasıl yaşamak istediklerinin fiziksel karşılığıdır. Fiziksel etkenler bu topluluk biçiminde sosyal, ekonomik ve estetik değerleri doğrudan etkilemekte kullanıcının yaşadığı ortamdan beklentisini ve memnuniyetini şekillendirmektedir.

Paylaşımlı yaşam konutları, konutların mahremiyetinden ve bütünlüğünden ödün vermeden, topluluk odaklı bir anlayışla sosyal değerleri gerçekleştirmeye yönelik ortak bir istekle motive edilmektedir (Bamford, 2001, s.36). Mahalle ortamında sosyal etkileşimi teşvik etmek için tasarım unsurlarını ve sosyal yapıları kullanmak, uygulamada yararlı bir vaka çalışması sunmaktadır. Yerleşim alanlarındaki yapıların konumlandırılması dahil olmak üzere site tasarımının, insanların davranışları ve gelecekte başka insanlarla kuracakları ilişkileri üzerine derin etkileri bulunmaktadır.

Komşular, tanımı gereği konutun özel alanına yakın yaşayanlardır. Yerleşim sınırlarını paylaşırlar ve yaşamlarının benzer yönlerini içeren ortak bir tarih oluşturabilirler (Abu-Ghazze, 1999, s.43). Bu noktada her komşuluk ortamında ortak bir tarihten dolayısıyla topluluk duygusundan söz edilemeyeceği gibi, Amerika’da yüksek düzeydeki bireyselliğe bir yanıt olarak topluluk kavramını inceleyen Selznick’in de belirttiği gibi, tarih ve kültürden beslenen komşular arasında topluluk duygusunun daha güçlü olduğu anlaşılmaktadır (Selznick, 1992, s.361). Meltzer, topluluğun kültürel bir kimlik yarattığını ve aslında katılımcı tasarım ile ortaya konulan sosyal ve fiziksel mimarinin, bir topluluk tarihi oluşturduğunu savunmaktadır (Meltzer, 2000, s.128). Bu bağlamda paylaşımlı yaşam konutlarını destekleyici bir model olarak değerlendiren Torres-Antonini ise paylaşımlı yaşam konutlarının ortak bir geçmişe sahip olmasını, topluluğu birleştiren faktör olarak değerlendirmiştir (Torres-Antonini, 2001, s.197). Dolayısıyla katılımcı tasarım ile gerçekleşen aynı zamanda ortak kararlar ile yönetilen bu toplulukta ortak bir geçmişten söz edilebilmektedir. Topluluğun temellerini oluşturan ortak geçmiş ve hedefler aslında ortak bir kültürün ve kullanıcılar arasındaki ortak paylaşımların işaretçisidir.

Paylaşımlı yaşam modelinin arkasında yatan fikir, ortak çalışmanın, kişisel temasların, insanların birbirini tanınmasını, aidiyet ve beraberlik duygularının temelini oluşturmasıdır (Sandstedt ve Westin, 2015, s.133). Bu noktada aidiyet, fiziksel tasarımın ve topluluk düzeninin güçlü bir ev duygusu yaratması ile gerçekleşmektedir (Wang vd. 2018, s.130). Dolayısıyla akıllıca hazırlanmış bir paylaşımlı yaşam topluluğunun tasarımı mahremiyeti, topluluk duygusunu ve uzun vadeli başarıları teşvik ederek kullanıcılar arasında yakınlık sağlamaktadır (McCamant ve Durrent, 2011, s.241). Yerleşim alanı içerisinde topluluk oluşturmak, fiziksel biçimlenme tarafından desteklenmekte ancak insanların davranışları, paylaşımı, yardımlaşması ve katılımı ile başarılı bir sonuca ulaşabilmektedir. Fromm tarafından yapılan araştırmada katılımcılar daha önceki yaşadıkları bölgeye göre paylaşımlı yaşam konutlarında, komşuların adını bilmek, onlarla sohbet etmek, yaşadığı çevrede güvende hissetmek, komşulardan yardım istemek, komşuların çocuklarına bakmak gibi topluluk göstergelerinin daha güçlü olduğu ifade edilmiştir. Bahsi geçen araştırma sakinlerin tamamının hastalandıklarında komşularından yardım istemek konusunda rahat hissettiklerini ortaya koymuştur. Paylaşımlı yaşam konutlarının kullanıcıları üzerine yaptığı bu çalışmada, memnuniyet derecesini bir (düşük tatmin) ile on (yüksek tatmin) arasında derecelendiren Fromm, değerlendirmenin kullanıcılar tarafından ortalama sekiz ile dokuz arasında sonuçlandığını ifade etmektedir (Fromm, 2000, s.105-106). Bu bağlamda kullanıcıların

paylaşımli yaşam konutları içerisinde memnuniyetinin ortalamasının çok üstünde yer aldığı anlaşılmaktadır.

Belirli bir sürece dayanan paylaşımli yaşam konutları dört nesil olarak gelişerek günümüze gelmiştir. Birinci nesil paylaşımli yaşam konutlarında kullanıcılar, ortak konut kullanımına dair tecrübeli olmadıkları için özel birimler ile ortak konut birbirlerine yakın iç hacimlere sahiptir. Dolayısıyla bu dönem konut birimlerinin çok da başarılı olamadığı düşünülmekte ve sebebi özel birimlerin alan genişliği olarak gösterilmiştir. İkinci nesil paylaşımli yaşam topluluklarında üyelerin birbirine güveninin artmasıyla daha küçük özel birimler ve daha büyük ortak tesis tercih edilmiştir. Bu fiziksel gelişmeyi, yaya yollarının daha iyi tanımlanması ve konut birimleri arasındaki ilişkinin güçlenmesi takip etmiştir. Üçüncü nesil topluluklarda ise ortak konut büyümeye, bireysel konutlar da küçülmeye devam etmiştir. Ortak konut ikinci nesil toplulukların yaklaşık iki katı kadar büyümeye başlamıştır. Ortak konut ve diğer konutlar arasındaki erişim daha pratik bir hal almıştır. Dahası topluluğun istek ve ihtiyaçlarına göre ortak konut çatısı altında, farklı etkinlik mekanlarına yer verilmeye başlanmıştır. Dördüncü nesil topluluklar, ikinci ve üçüncü nesil toplulukların daha büyük alanlarda uygulanması olarak değerlendirilmiştir. Bu nesilde daha fazla konut biriminden oluşan mahalleler planlanmaya başlanmıştır (ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.128-129). Bu bağlamda paylaşımli yaşam konutlarının gelişimi için en belirgin süreç konut birimleri ve ortak konut hacimlerinde ve sonrasında açık alan planlamasında yaşanmıştır. Karşılıklı iletişim sonucunda oluşan güven, konut birimlerinin kullanımını ve sonrasında alanını etkilemiştir. İnsanlar birbirlerine güvendikçe konut içerisindeki bazı faaliyetleri ortak konuta taşımış ve böylece özel konut kullanım alanında oluşan azalma, ortak konutun desteği ile kullanıcıyı olumsuz etkilemeyen bir senaryo oluşturmuştur.

Paylaşımli yaşam konutları incelendiğinde farklı büyüklüklerde toplulukların oluşumu dikkat çekmektedir. Bu bağlamda 12 ile 36 konut birimi arasında oluşturulan orta büyüklükteki toplulukların en iyi şekilde çalıştığı ifade edilmektedir. Daha küçük (6-12 birim) veya daha büyük (36+) paylaşımli yaşam konutları ise yine rahatça kullanılmaktadır ancak, özel zorlukları bulunmaktadır (ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.128). Günümüzde kullanılan paylaşımli yaşam topluluklarının konut sayısına göre büyüklükleri farklılık göstermekte ve bu büyüklükler topluluk içi işleyişte önemli bir etken olarak araştırmaya yansımaktadır. Genel olarak, büyük topluluklarda daha az sosyal etkileşim olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, daha büyük topluluklarda yaşayanların birbirleri

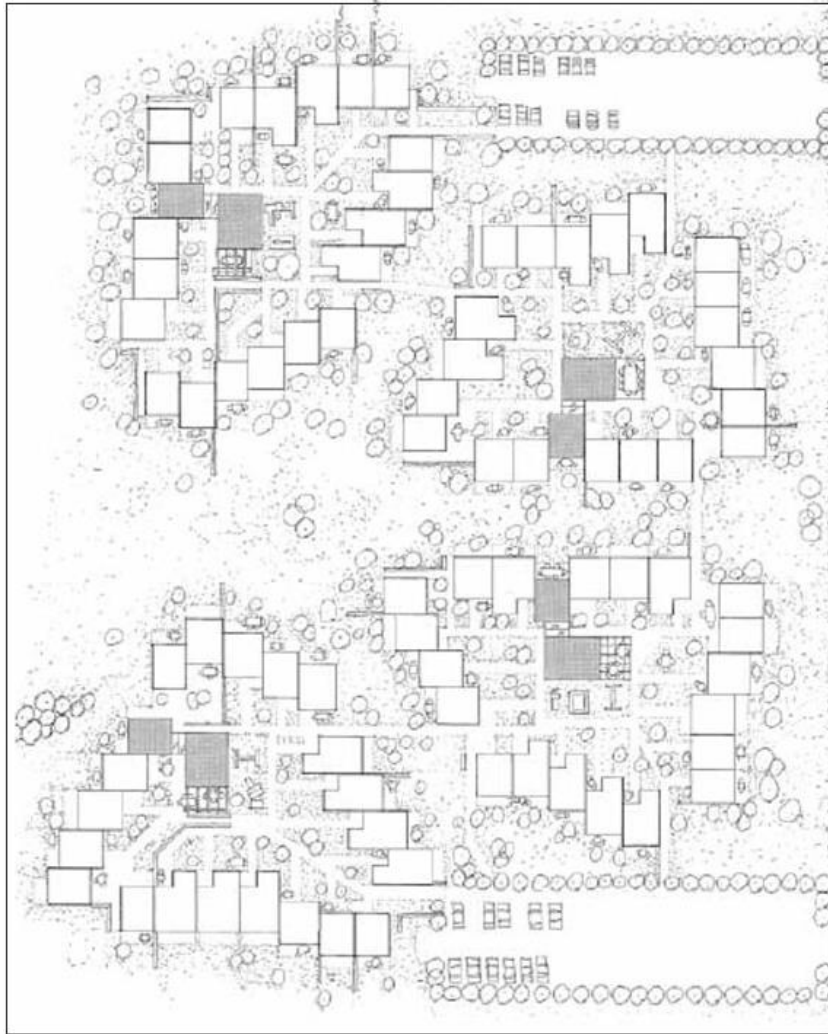
tarafından tanınmaması, küçük topluluklarda ise tam tersi olan mahremiyet eksikliği, bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum sosyal etkileşimden çekinmeye sebep olabilmektedir (Williams, 2005, s.199). Yapılan araştırmalar sonucunda küçük, orta ve büyük yerleşim yerleri ile ilgili hazırlanan Tablo 1'e göre her büyüklüğün kendine göre avantaj ve dezavantajları bulunmakta ancak orta büyüklükteki paylaşımlı yaşam konutlarının sosyal etkileşim ve idari yönetim ile ilgili optimum denge sağladığı gözlemlenmektedir

Topluluk Büyüklüğü	Konut Birimi	Avantaj ve Dezavantajları
Küçük	6-12 Birim	<ul style="list-style-type: none"> - İdari yönetim ve organizasyon daha kolaydır. - Aylık ortak yemek hazırlama sayısı kişi başına daha fazladır. - Karar alma süreci daha kısa sürebilir. - Daha az kişi olduğu için samimiyetin artması mahremiyet sınırını aşabilir. - Proje yönetimi için büyük topluluklara kıyasla konut başına daha fazla maliyet düşebilir.
Orta	12-36 Birim	<ul style="list-style-type: none"> - İdari yönetim ve organizasyon kolaydır. - Demokratik karar vermek için uygundur. Karar verme küçük topluluklara oranla daha resmidir. - Fazla samimiyetin oluşacağı kadar küçük değil, birbirini tanımayan üyelerin olacağı kadar da büyük bir topluluk değildir. - Mahremiyet sınırları korunabilir. - Yemek pişirmek yaklaşık ayda 1 kez olacak şekilde dağıtılabilmektedir. - İdeal büyüklük olarak düşünülmektedir.
Büyük	36+ Birim	<ul style="list-style-type: none"> - Aile türü çeşitliliği daha fazla olabilir. - Devlet yardımının alınma ihtimali daha yüksektir. - İdari yönetim ve organizasyon daha zordur. - Karar alma süreci diğer topluluklara göre daha yavaştır. - Toplulukta birbiri ile daha az etkileşim kuran üyeler bulunabilir. - Bu büyüklükteki topluluklar daha küçük kümelere bölünebilmektedir.

Tablo 1. Paylaşımlı Yaşam Konutlarının Büyüklüklerine göre Avantajları ve Dezavantajları

Topluluklarda fiziksel çevre, sosyal iletişim ve sürdürülebilir yaşam için organize edilmiştir (Torres-Antonini, 2001, s.13). Yerleşim planlaması, dolaşım sistemi, konutlar arasındaki yakınlık, yoğunluk, kamusal alanların bölünmesi, ortak alanların kalitesi, türü, işlevselliği paylaşımlı yaşam gelişmelerinde sosyal etkileşimi etkileyen önemli tasarım faktörleridir (Williams, 2005, s.225). Bu bağlamda orta büyüklükteki paylaşımlı yaşam konutlarına göre

daha dezavantajlı bulunan büyük toplulukların bir örneği olarak Bondebjerget, sosyal etkileşimde olumsuzlukları azaltma yönünde bir tasarım stratejisi geliştirmiştir. Danimarka'da bulunan ve 1982'de kurulan Bondebjerget en büyük topluluklardan biri olarak 80 konut biriminden oluşmakta ve günümüzde aktif bir şekilde kullanılmaya devam etmektedir. Paylaşımli yaşam konutları planlamasına göre oldukça kalabalık bir mahalleyi tarif eden Bondebjerget, Şekil 6'da gösterildiği gibi daha iyi çalışabilmek ve daha iyi yönetilebilmek için dört gruba ayrılmış ve bu dört grup yine Şekil 6'da gri olarak gösterilen dört ortak konut çevresinde kümelenerek oluşturulmuştur.



Şekil 6. Bondebjerget Yerleşim Planı (McCamant ve Durrett, 2011, s.89)



Görsel 2. Bondebjerget (<https://www.youtube.com/watch?v=yng20P-8NAo>)

Paylaşımli yaşam konutları, kasıtlı mahalle tasarımı öngörmekte ve bu tasarım yerleşim alanının tamamını, mimari elemanları, biçimler arasında konumlanan boşlukları, kısacası yerleşim hacmini kapsamaktadır. Bu bağlamda otopark alanının topluluğun dışında planlandığına çalışma içerisinde değinilmiştir. Paylaşımli yaşam konutları için önemli olan otopark konumu aslında sadece fiziksel bir biçimleniş değil topluluk içerisinde sosyal, estetik ve ekonomik değerlere de katkı sağlayan bir kararı temsil etmektedir. Araç trafiğinin topluluk dışında bırakılması her şeyden önce güvenli bir ortam yaratmaktadır. Konut çevresindeki karmaşayı ve korkuyu azaltmakta bu olumsuzlukların yerini ise kullanıcılar için ayrılan özgür ve güvenli topluluk iç mekanlarına bırakmaktadır. Otopark alanının ortak bir yerde herkesin kullanımına ayrılması, kullanıcıların karşılaşma olasılığını arttırmaktadır. Paylaşımli yaşam topluluğunun sosyal etkileşimini inceleyen Williams, otopark alanlarına erişim sağlanabilmesi için, fiziksel ortamın yarattığı kısıtlayıcı ve belirleyici yaya caddelerinin etkileşime teşvik ettiğini belirtmiştir (William, 2005, s.218). Bu bağlamda konutlardan uzaklaştırılan otopark alanı aynı zamanda bir mekanda toplanarak bu mekana erişimde veya bu mekanı kullanımda insanların karşılaşmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla aslında toplulukları bölen otopark alanı, bu konut kümesindeki konumu ve tasarımı ile topluluğu destekleyen bir işleyiş sergilemektedir. Bu noktada hem otoparka erişim hem de konutlar arası ulaşımda yaya yollarının kullanıldığı ve yaya ulaşımı için ayrılan dolaşım hatlarının önemli bir mesele haline geldiği anlaşılmaktadır.

Etkili sirkülasyon tasarımı, bir topluluğun zihinsel modelini ve kimliğini yaratmaktadır (Yılmaz, 2008, s.66). Bir topluluktaki etkinlik alanlarına (özel birimler, park alanları ve ortak

tesisler) giden ortak yollar sosyal etkileşim potansiyelini artırmaktadır (Williams, 2005, s.198). Bu sebeple konut birimleri ve ortak alanlar arasındaki sirkülasyon, az sayıda yolla sınırlandırıldığı takdirde olumlu sonuçlar yaratabilmektedir. Topluluk içi yaya yolu tasarımı, komşuların birbirlerini görmesini ve komşular arası paylaşım şansını arttırabilmektedir. Dolayısıyla bir patika yol üzerinde yerleşen konutlar arasında sosyal faaliyet gelişmesi söz konusudur. Ancak yanlış planlama sonucunda aksi durumla da karşılaşılabilir. Bu bağlamda McCamant ve Durrent, konutların arazi çevresine dağıtılıp arazi içerisinde birden çok yol ile sirkülasyon ağı oluşturulması durumunda doğal karşılaşma imkanı kısıtlanacağı ve etkileşim şansının azalacağından bahsetmektedir (McCamant ve Durrent, 2011, s.254). Bu görüşü destekler nitelikte yapılan bir araştırmada ortak konut ve birçok faaliyetin gerçekleştiği açık toplanma alanı, yerleşim planında doğu ve batı olmak üzere karşılıklı iki uca yerleştirilmiş, aralarına ise tek bir yaya hattı planlanmıştır. Topluluk içerisinde aktif kullanılan bu iki mekan arasındaki hareketlilik, yaya yolu üzerinde doğal karşılaşma ve sosyalleşme fırsatı sunmuştur. Bu noktada kullanıcılar, dolaşım hattı ile ilgili mevcut konumunun onları sosyalleşmeye teşvik ettiğini belirtmiştir (Torres-Antonini, 2001, s.154-155). Dolayısıyla doğru planlanması durumunda yaya caddeleri yaşayan bir hattir. Konutların ön cepheleri bu hatta bakacak şekilde konumlandırıldığı takdirde sadece kullanıcı hareketliliği değil faaliyetlere de olanak tanınabilmektedir. Yaya yollarının aktif kullanımı canlı ve sosyal bir topluluk içerisinde mekana ait olma hissi yaratabilmekte ve karşılaşma veya toplanma sonucunda iletişime teşvik edebilmektedir.

Konutlar arasında oluşturulan yaya yolları veya avlular, diğer tanımlarına ek olarak, birimler arası mesafeyi temsil etmekte, mesafe ise hem etkileşimi hem de mahremiyeti korumaktadır. Dolayısıyla kritik bir mesele olarak karşımıza çıkan mesafe, paylaşımlı yaşam konutlarında topluluk ve özerklik arasındaki dengeyi sağlayabilmesi açısından bir yandan sınırları koruyan bir yandan da sınırları kaldıran bir planlanma sunmalıdır. Bu bağlamda mesafenin topluluk duygusu yaratmak yerine yalnızlık etkisi yaratacak kadar uzak tercih edilmemesi, aynı zamanda mahremiyet sınırlarını aşacak kadar birbirine yakın da organize edilmemesi önemli bir meseledir. Aynı zamanda konutların ön cephelerinin birbirlerine olan mesafesi özel ve ortak alan arasındaki kontrolü sağladığından dolayı fiziksel planlamanın geniş bir alana yayılmaması söz konusudur. Uzak planlama sadece güvenlik açısından değil aynı zamanda ortak alanların aktif kullanımına zarar verirken, kişiler arası iletişime daha az eğilimli bir işleyiş sergilemektedir. Bu noktada kümelenmiş konutlar canlı bir topluluk oluşturarak birbirleri ile etkileşim ve temas halinde bir yaşam sunmaktadır.

Paylaşımly yaşam konutları, genellikle ortak alanlara ve ortak olanaklara sahip konut ortamı olarak tanımlanmaktadır (Vestbro, 2012, s.1). Toplulukta hem iç mekanda hem açık ortamda ortak hacimler planlanmaktadır. Ortak alanlar yerleşim içerisinde önemli rol oynarken ortak bir alan olarak değerlendirilen ortak konut topluluk için kritik bir etkidir. Toplulukta tüm üyelerin kolayca erişim sağladığı ortak konut olmadan birlikte barınma modelinden bahsedilememektedir (ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.127). Dolayısıyla ortak konut, katılımcı sürecin en önemli ürünüdür. Mimar ve üyelerin iş birliği sonucunda yerine, işlevlerine, çevresiyle ilişkisine karar verilen bu birim, mekansal bir düzenlemeyi ve sosyal bir kimliği yansıtmaktadır. Bu noktada ortak konutun bulunduğu konum, kullanımı ile doğrudan ilişkilidir. Ortak konut topluluğun merkezi konumunda olmalı, mümkünse otopark ve özel birimler arasındaki hatta yerleştirilmelidir (ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.138). Toplulukta ortak konutun aktif kullanılması bir şekilde bu birim ile karşılaşmak veya bu birime ihtiyaç duymak ile sağlanabilmektedir. Dolayısıyla gerek ortak konutun içinde barındırdığı hizmetlere ve işlevlere ihtiyaç, gerek bu mekanın sebepsiz olarak önünden geçmek bir gerekçe olarak gösterilebilmektedir. Üyelerin evlerine ulaşmak için kullandıkları ana güzergahı ortak konutun önünden geçecek şekilde planlamak, insanların karşılaşması ve etkileşimi için doğal bir zemin oluşturabilmektedir. Böylece oluşan doğal karşılaşmalar, kullanıcıların günlük rutininin bir parçası haline gelebilmektedir.

Ortak konutun organizasyonu ve işlevselliği topluluğun devamlılığı için önemlidir. Ortak yemek yeme, eğlence düzenleme, kültürel faaliyetler gibi düzenli etkinlikler, sosyal ilişkileri güçlendirerek insanların birbirine olan arkadaşlık bağlarını geliştirmektedir (Williams, 2005, s.201). İnsanları bu birimi kullanmaya teşvik edecek işlevler ve faaliyetler yüklemesi ortak konutu etkinliğe açık bir alan yapmakta, düzenlenen her etkinliğin de bir sonraki etkinliği beslediği bir sürece girilmektedir (ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.138). Ortak akşam yemekleri topluluğun en önemli etkileşim faaliyetidir (Vestbro, 2012, s.2; McCamant ve Durrent, 2011, s.261) ve ortak konut içerisinde gerçekleştirilmektedir. Düzenlenen ortak yemekler toplumu bir araya getirmenin en pratik ve zamansız yolu olarak görülmektedir. Sadece sosyal faydaları değil, ekonomik, ekolojik birçok olumlu yönü olan ortak yemekler, her toplulukta uygulandığı gibi genellikle haftada en az iki kez düzenlenmektedir. Dolayısıyla yemek alanının topluluk üyelerinin bir arada yemek yemesine olanak sağlayacak büyüklükte olması, yemek yerken rahatsızlık yaratmayacak bir mekan atmosferine sahip olması, akustik olarak verimli olması ve rahat bir kullanım için yemeğin hazırlanacağı mutfak ile yakın temaslı olması dikkat edilecek tasarım kriterleri olarak değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda ortak konutun mahalle içindeki konumu kadar kendi çatısı altındaki iç mekan programlaması da önemli bir mesele haline gelmektedir. Bu birimin tasarımı, topluluğun sosyal etkileşimi arttırıcı faktörler üstlenmeli aynı zamanda topluluk içerisindeki işleyişi kolaylaştırmalıdır. Örneğin çocuk oyun alanları sadece arazi yerleşiminde değil ortak konut organizasyonunda da tasarıma dahil edilmektedir. Hatta yapılan bir araştırmada göre oyun alanları, ortak konutun aktif bir parçası olarak değerlendirilmiştir (McCament ve Durrent, 2011, s.261). Çocuk oyun alanları, toplantılarda gürültüye engel olunması adına oturma ve yemek odasından belli bir uzaklıkta yerleştirilmeli ancak ailelerin çocuklara hakimiyeti açısından gözden çok uzak olmamalıdır.

Ortak konut ve özel birimler arasındaki bağlantı topluluk yaşamında sosyal ilişkileri etkilemektedir. McCament ve Durrent'e göre konut sakinlerinin konutlarından ortak evi görebilmeleri, bir etkinlik olduğunda katılma olasılıklarını daha da yükseltmektedir (McCament ve Durrent, 2011, s.241). Bu doğrultuda konut görüş açısı aslında bir davet niteliği kazanmaktadır. Rastgele oluşmuş bir etkileşim veya eğlenceden sakinlerin haberdar olması, yerleşim alanındaki herhangi bir gelişmenin farkına varılması, kısacası yaşadığı yerden görüş açısı sayesinde kopmaması bu yerleşim alanındaki fiziksel planlamasının olgunluğu ile ilişkilidir.

Özel konutların planlaması, birim sayısı, türü, boyutları, esnek kullanıma uygunluğu gibi etkenleri kapsamaktadır (Scotthanson ve Scotthanson, 2004, s.116). Bu etkenler planlanırken ekonomik bir gerekçe olarak ortak unsurlar göz önünde bulundurulmaktadır. Bir örnek ile, misafir odası gibi meskenler, ortak konut içerisinde konumlandırılarak özel birimin planlamasına dahil edilmeyebilmekte (Sargisson, 2012, s.41; Meltzer, 2005, s.121) aynı zamanda kullanıcılar çamaşırhane için ortak konuta yönlendirilerek bu alandan da tasarruf edilebilmektedir. Dolayısıyla bu alanlar, özel birimin metrekaresinden düşmekte ve böyle stratejilerle özel birimler küçülmeye aynı zamanda ortak hacimler daha sık kullanılmaya başlamaktadır. Bu durumda esnek tasarım kriterleri tekrar önem kazanarak bireysel ifadelerin kullanılmasına yardımcı olmaktadır. Mimari tasarım, topluluk genel görüntüsünde uyum yakalanmaya çalışılırken, esnek planlama özel birimlerin iç mekanında dönüşüme izin vermektedir.

Bireysel konutları standartlaştırmak çok daha ekonomiktir. Projede ne kadar çok tekrar varsa inşaat maliyeti de o kadar düşmektedir. Yapılan bir araştırmada, bireysel konutları

özelleştirmenin sadece maliyet açısından değil topluluk içerisindeki bütünlüğü bozma eğiliminden dolayı tehlikeli olduğunu belirtmiştir. Çalışmada bir üyenin özel isteğinin projeye dahil edilmesi sonucunda diğer üyelerin de taleplerinin başladığı, sonuçta da toplulukta yer alan 30 birimden en az 20'sinde özelleştirme yapıldığı belirtilmiştir. Yapılan değişiklikler ise üyelerin ödediği maliyet tutarları arasında ciddi farklar oluşturmuştur (ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.142-146). Bir toplulukla çok fazla farklı konut türünün olması çeşitli aile tiplerine ve özel ihtiyaçlara uygun farklılaşmalara olanak sağlayabilmekte ancak, tasarım ve inşaat sürecinde daha fazla zaman ve maliyet ile sonuçlanmaktadır. Konut çeşitliliğinin, farklı üç veya dört tip ile sınırlandırılması ekonomik olacağı gibi, farklı aile türlerine de olanak sağlamaktadır. Kullanıcıların katılımı ile ortak karar sonucunda belirlenen bu standartlaşma, bireysel konutlardan eksilttiğini, ortak konuta ekleyerek hem paylaşım yaratmakta hem daha az arazi kullanımı ile çevreye katkı sağlamaktadır

Paylaşımli yaşam konutları, sürdürülebilir topluluk gelişimi için sadece bölgesel değil ulusal ve hatta uluslararası bir model olarak görülmektedir (McCamant ve Durrent, 2011, s.274). Türkiye 2019 yılı Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu'nda Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 11. Madde'ye göre şehirleri ve insan yerleşimlerini dayanıklı, güvenli, kapsayıcı ve sürdürülebilir kılmak üzerine on hedef belirlemiştir. Bu hedeflerden üçüncüsü insan sağlığının, doğal kaynakların, estetik değerlerin korunmasını kapsarken, planlı kent ve konut çevrelerinin yaratılması, yerleşim alanlarının temiz güvenli ve yaşam kalitesi yüksek yerler haline getirilmesini amaçlamaktadır. Ek olarak bu hedef sürdürülebilir kentleşme ve yapılaşma başlığı altında, toplumlaştırmaya yönelik bir gayrimenkul değerlendirme sisteminin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğunun altını çizmiştir. Bu bağlamda paylaşımli yaşam konutlarının çözümlerini örnek vermek gerekirse, İngiltere'de paylaşımli yaşam konutlarının sosyal etkileşimlerini inceleyen Wang ve diğerleri, bu topluluklara katılımları etkileyen en önemli iki motivasyonun sosyal değerler ve sürdürülebilir yaşam olanakları olduğunu savunmuştur (Wang vd., 2018, s.138). Yapılan bir araştırma bireysel sahiplik yerine kolektif anlayışın sürdürülebilirliğe büyük oranda katkı sağlayacağını belirtirken (Vestbro, 2012, s.1) başka bir araştırma, ulusal ve yerel planlama politikalarının giderek daha sürdürülebilir topluluk gelişimini desteklediğine yer vermiştir (Williams, 2005, s.163). Son elli yılda paylaşımli yaşam konutlarının gelişimini inceleyen Larsen ise bu topluluk biçimlenmesinin çevresel kaygılara karşı küresel ve yeşil bir isyan olduğundan bahsetmektedir (Larsen, 2019, s.1358). Bu doğrultuda ülkemizde de var olan

çevresel kaygılar ve eksik olan sürdürülebilir mimari uygulamalar aslında küresel bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Artan çevresel endişeler, ekolojik ayak izi sağlayabilecek yaşam biçimleri geliştirmeye olan ilgiyi arttırmıştır (Hagbert, 2020 s.183). Paylaşımlı yaşam konutları (cohousing) konulu ilk uluslararası konferans 2010 yılında İsveç'te düzenlenmiştir. Dünya çapında paylaşımlı yaşam konutlarına olan ilginin yansıtıldığı konferansta “sürdürülebilir yaşam tarzları için planlama” ana tema olarak belirlenmiştir (Thörn vd., 2020, s.3). Bu bağlamda toplulukla ve doğayla bağlantı, paylaşımlı yaşam yerleşiminin sürdürülebilir karakteri olarak kabul edilmekte ve uygulanan sistemler ile geliştirilebilmektedir (Sanguinetti, 2014, s.29). Paylaşımlı yaşam konutlarının birçok araştırmada yer verildiği gibi, topluluk çalışması (Sanguinetti, 2014, s.3; Rauscher, 2013, s.39; ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.16), etkinliklerin ve alanların paylaşılması (Hagbert, 2020, s.190), güneş panelleri, permakültür peyzaj tasarımı ve benzeri unsurların projeye dahil edilmesi (Belk, 2006, s.23), yeni teknolojik gelişmelere göre uyum sağlayabilmesi (ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.98), kaynakların sağlıklı kullanılması (Thörn vd, 2020, s.203; Choi, 2013, s.78; Sargisson, 2012, s.45), ürünlerin paylaşılması, yeniden kullanılması, geri dönüştürülmesi (Sanguinetti, 2014, s.3; Choi, 2013, s.78; ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.16; Williams, 2005, s.220; Meltzer, 2000, s.116), araç kullanımının azaltılması (Chatterton, 2013, s.25; Choi, 2013, s.78), bireysel konut alanlarının küçültülerek ortak tesislere öncelik tanınması, doğal yeşil alanların korunması (Chatterton, 2013, s.25), gıda üretiminin yerleşim alanlarına taşınması (Sanguinetti, 2014, s.3; Chatterton, 2013, s.25; ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.98; Meltzer, 2000, s.118) ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması (Larsen, 2020, s.89) yönleri ile ekolojik faydaları desteklenmiştir. Kentsel paylaşımlı yaşam topluluklarının çevresel etkilerini araştıran Száráz ise, bu toplulukların çevresel etkilerinin aynı zamanda ekolojik ayak izi hesaplamalarına göre, topluluğun tüketilen enerji ve malzeme ihtiyacının diğer konut seçeneklerine göre daha az olduğunu belirtmiştir (Száráz, 2015, s.490). Bu doğrultuda bireysel olarak daha küçük mekanlarda yaşamak enerji ve arazi kullanımını azaltırken belirli ihtiyaçlar için ortak konut kullanımına yönlendirilmek sosyal sürdürülebilirliğe hizmet etmektedir.

Bazı araştırmacılar paylaşımlı yaşam konutlarını yeni şehircilik anlayışı ile ilişkilendirmektedir. (Ruiu, 2014, s.322; Williams, 2005, s.202; Torres-Antonini, 2001,

s.14).Bu noktada Ruiu paylaşımlı yaşam konutlarını, uygulanan mimari tasarım aracılığıyla sosyal değerleri işaret eden topluluk ortamı amaçladığı için yeni şehircilik ile bağdaştırırken (Ruiu, 2014, s.322), Williams ve Torres- Antonini, bina yoğunluklarının, yaya ulaşımının, sokak kimliğinin olumlu yönde değişmesi ve böylece karma kullanım, keyifli kamusal alanlar, yaya dostu mekanlar oluşturması sonucunda yeni şehircilikle ilişki kurmuştur (Williams, 2005, s.202; Torres-Antonini, 2001, s.14). Bu doğrultuda yeni şehircilik günümüz dünyasının ihtiyaçlarını işaret etmekte ve iletişime olan gereksinim için sosyal değerleri tamamlayıcı ilkeler sunmaktadır. Paylaşımlı yaşam konutları ise bu etkenleri içerisinde barındıran bir yaşam şekli oluşturmaktadır.

Meltzer, topluluk ve sürdürülebilirlik arasında bir bağlantı kurmaktadır. Ona göre sosyal ilişkilerimiz ve topluluk duygumuz, çevre yanlısı davranışlarımızın temel belirleyicisidir (Meltzer, 2005, s.1). Enerji verimliliği ve sosyal ağlar yalnızca çevreci idealist kavramlar değil, aynı zamanda konut maliyetini düşürme gereklilikleridir (Tummers, 2015, s.65). Vurgulanmak istenen bir diğer nokta bu topluluklarda günlük tüketim alışkanlığının bireysel durumdan kolektif bir eyleme kaydırılmaya çalışılmasıdır. Bu durum sadece maliyeti düşürmekle veya sosyal etkileşimi arttırmakla yetinmemekte, aynı zamanda çevresel yükü azaltmaktadır (Lietaert, 2010, s.578). Dolayısıyla topluluk içerisinde birlikte yapılan her faaliyet sosyal sürdürülebilirlik sağlarken enerji kullanımı da bugünü ve geleceği doğrudan etkilemektedir. Tüketilen gıda ve enerji için çözüm olarak kendi arazisinde gıda üreten, enerji için ise enerji üretimi sağlayacak donanımlar entegre ederek (güneş panelleri kullanmak, yağmur suyu biriktirmek) veya fazla enerji kullanacak durumlardan kaçınarak (su tüketimini azaltmak, araba kullanımını azaltmak veya ortak kullanmak gibi) sürdürülebilir bir yaşam biçimi benimsenmektedir. Tablo 2’de incelenen bazı toplulukların bu konudaki yaklaşımlarına yer verilmiştir.

Topluluk Adı	Konumu	Kuruluş Yılı	Konut Sayısı	Türü	Kullanıcı Sayısı (Yaklaşık)	Sürdürülebilir ve Ekonomik Olanaklar
Bellingham Cohousing	ABD - Washington	2000	33	Kırsal	70-80	%25 Yenilenebilir güneş enerjisi, gıda üretimi, Sürdürülebilir yapı malzemesi kullanımı, radyant sistem.
Sættedammen	Danimarka - Hillerød	1972	27	Kırsal	70 - 80	Gıda üretimi, güneş enerjisi.

Southside Park Cohousing	ABD - Kaliforniya	1993	25	Kentsel	50-60	%50-75 yenilenebilir enerji, güneş ve hidroelektrik enerji kaynakları, gıda üretimi.
Bondebjerget	Danimarka - Odense	1982	80	Kırsal		Güneş enerjisi .
Murundaka Cohousing Community	Avustralya-Melbourne	2011	20	Kırsal	35 - 40	Elektrik ihtiyacının %100'ü yenilenebilir güneş enerjisi (güneş panelleri).
Lake Claire Cohousing	ABD - Atlanta	1992	12	Kentsel	35 - 40	Gıda üretimi, geri dönüşüm.
Overdrevet	Danimarka	1980	25	Kırsal	65-75	Güneş ve rüzgar enerjisi, fotovoltaik sistem.
Cranberry Commons	Kanada - Burnaby	2001	22	Kentsel	30-40	2002 yılında Çevreci Ödülü almıştır. gıda üretimi, güneş enerjili sıcak su panelleri, su tasarrufu sağlayan armatür kullanımı, zemin içi radyant ısıtma, geri dönüştürülmüş yapı malzemeleri, yağmur suyu yönetimi.
Winslow Cohousing	Washington - ABD	1992	30	Kırsal	60-70	Gıda üretimi, enerji tasarrufu .
Cohousing San Giorgio	İtalya - Ferrara	2009	7	Kentsel		Güneş enerjisi kullanımı, A4 sınıfı enerji verimliliği belgesine sahiptir, yağmur suyu toplama, doğal ve geri dönüştürülebilir malzeme kullanımı.
Duwamish Cohousing	ABD - Seattle	2000	23	Kentsel	70 - 80	Solar enerji, %25 yenilenebilir enerji üretimi, radyant yerden ısıtma sistemi kullanımı, yağmur suyu yönetimi.
Regnbuen	Danimarka - Fredericia	1988	20	Kırsal	50 - 60	Gıda üretimi, sera kullanımı.
Jackson Place Cohousing	ABD - Seattle	2001	27	Kentsel	55 - 65	Güneş enerjisi, gıda üretimi.
Sonora Cohousing	ABD - Tucson	2000	36	Kentsel	110 - 120	Güneş enerjisi, %25 yenilenebilir enerji üretimi, gıda üretimi.
Arcadia Cohousing	ABD - Chapel Hill	1995	33	Kırsal	70 - 80	Güneş enerjisi, %25 yenilenebilir enerji üretimi, gıda üretimi.
Roberts Creek Cohousing	Kanada - Roberts Creek	2004	31	Kırsal	60 - 70	Güneş enerjisi, radyant ısıtma, toksik yapı malzemeleri, enerji tasarrufu sağlayan aydınlatma sistemi, yenilenebilir enerji üretimi, gıda üretimi.
Nevada City Cohousing	ABD - Nevada City	2005	34	Kırsal	80 - 90	%50-75 yenilenebilir güneş enerjisi, iyi yalıtımlı bina tasarımı, düşük toksik yapı malzemeleri, gıda üretimi.
Heartstone	ABD - Denver	2001	33	Kentsel	75 - 85	Güneş enerjisi kullanımı.
RoseWind	ABD - Port Townsend	1993	23	Kırsal	50 - 60	Güneş enerjisi kullanımı, gıda üretimi, sera kullanımı.
Pioneer Valley Cohousing	ABD - North Amherst	1994	32	Kırsal	90 - 115	Güneş enerjisi, %25 yenilenebilir enerji üretimi, gıda üretimi.

Daybreak Cohousing	ABD - Portland	2009	30	Kentsel	45 - 55	%50-75 yenilenebilir enerji üretimi, gıda üretimi, yağmur suyu yönetimi, yeşil yapı standartları, radyant yerden ısıtma, yalıtım uygulama.
WindSong Cohousing	Kanada – Langley City	1996	34	Kırsal	90 - 100	Ekolojik yapı malzemeleri kullanımı, gıda üretimi, yağmur suyu değerlendirme, geri dönüşüm.
Vancouver Cohousing	Kanada - Vancouver	2016	31	Kentsel	75 - 85	Güneş enerjisi, gıda üretimi.
Capitol Hill Urban Cohousing	ABD - Seattle	2016	9	Kentsel	25 - 35	Güneş enerjisi, gıda üretimi (çatı bahçesi oluşturma), doğal havalandırma (açık kat planı ile çapraz havalandırma).
Great Oak Cohousing	ABD – Ann Arbor	2003	37	Kırsal	70 - 80	Güneş enerjisi, yenilenebilir enerji üretimi, gıda üretimi
Cambridge Cohousing	ABD - Cambridge	1998	41	Kentsel	75 - 85	Gıda üretimi, güneş enerjisi üretimi (122 panel), jeotermal ısıtma ve soğutma, sürdürülebilir yapı malzemesi kullanımı, Energy Star (1998) sertifikası sahibi.
Temescal Commons	ABD - Oakland	2000	8	Kentsel	20 -30	Güneş enerjisi üretimi, gıda üretimi.
Eno Commons	ABD - Durham	1998	22	Kırsal	45 - 55	%25 yenilenebilir enerji üretimi, güneş enerjisi kullanımı, jeotermal ısıtma ve soğutma, gıda üretimi, toksik yapı malzemesi.

Tablo 2. Paylaşımlı Yaşam Topluluklarında Sürdürülebilir ve Ekonomik Yaklaşımlar

Paylaşımlı yaşam konutlarının yapılaşması ekonomik kolaylık ve düşük enerji çözümleri sunması beklenen sosyal farkındalığa ve çevre bilincine sahiptir. Çoğu durumda paylaşımlı yaşam konutları, bölgedeki diğer konutlarla hemen hemen aynı maliyete sahiptir (TCN, 2021). Ancak sürdürülebilir uygulamaları ile uzun vadede daha ekonomik koşullar sunabilmektedir. Ortak yemekler, paylaşılan kaynaklar, satın almak yerine ödünç almak, aynı zamanda enerji tasarrufu için uygulanan yöntemler ekonomik olanaklar sağlamaktadır. Ek olarak Tablo 2’de gösterildiği gibi topluluklar gıda üretimi konusunda oldukça yaygın bir uygulama içerisindedir.

Paylaşımlı yaşam konutları toplumla, toprakla ve doğayla daha fazla bağlantı sağlayan bir yaşam biçimi sunmaktadır (Sanguinetti, 2014, s.1; ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.xi). Toplulukların bir kısmının arazi içerisinde bahçeleri bulunmak ve bu bahçeler birçok amaca

hizmet edebilmektedir. Bu bağlamda kapsamlı meyve ve sebze üretiminin topluluk için ekonomik faydasının yanı sıra (Meltzer, 2000, s.118) bu alanlar üyeler için tarımsal öğrenme, deney yapma yeri ve sosyal etkinlik alanı olarak da kullanılabilir. Dolayısıyla işlevleri ve olanakları gereği tüm topluluğun erişimine uygun olması önemlidir.

Çocukların doğaya doğrudan katılımı sağlamak için fiziksel tasarımın rolünü araştıran Moore and Marcus çocuk izolasyonu, ebeveyn kaygıları ve bu iki durumu etkileyen konut gelişimlerinden bahsetmiştir. Araçsız, konut çevresine dikkat çeken Moore and Marcus, konutların ortak yeşil alana bakması, paylaşılan ortak avlu veya yaya yolları, çocuklar için özellikle ayrılan oyun alanları, doğal çevre gibi etkenlerin olumlu yönlerine dikkat çekmiş ve bu yönleri ile paylaşımlı yaşam konutlarını biyofilik mimariye örnek olarak göstermiştir (Moore and Marcus, 2008, s.177). Bu bağlamda paylaşımlı yaşam konutları oyun ve etkileşim için pek çok fırsat sunan çocuk dostu ortamlar barındırmaktadır (Tummers, 2015, s.66; McCamant ve Durrent, 2011, s.264; Bamford, 2001, s.38). Suçların arttığı bir dünyada, topluluk içerisinde tüm sakinlerin birbirini tanıdığı ve yabancıların kolaylıkla tespit edildiği bir mekan oluşturulmaktadır (ScottHanson ve ScottHanson, 2004, s.7). Dolayısıyla bu konut kümesi çocuklara, diğer topluluk türlerinden daha fazla özgürlük sunabilmektedir. Çocuklar toplulukta yalnız değildir, arkadaşları zaten çevrelerinde yaşamaktadır. Çocukların, konut çevresinde birlikte oynayabileceği uygun ortamlar ayrılmıştır ve komşular tarafından tanınan çocuklar bu mekanlarda güvencedir. Yapılan bir araştırma, kullanıcıların yarısının önceki mahallelerinde çocuklarının yetişkin gözetiminde olmadan dışarıda oynamasına izin vermekten rahatsızlık duydukları, paylaşımlı yaşam konutlarında ise kullanıcıların %88'inin bunu yaparken rahat hissettikleri sonucuna varmıştır (Fromm, 2000, s.106). Paylaşımlı yaşam konutları içerisinde ebeveyni çalışan çocuklar, okuldan döndüklerinde arkadaşlarıyla, emekli olan bireylerle veya diğer ailelerle, ortak alanlarda zaman geçirilebilmektedir. Topluluktan ayrılmadıkları sürece yerleşim içerisinde yapabilecekleri birçok şey bulunmakta ve ebeveyni tarafından çocuğun güvenliği ile ilgili endişelenecek bir durum oluşmamaktadır.

Yapılan bazı çalışmalar paylaşımlı yaşam konutlarını, çağdaş bir yaklaşım olarak demografik değişime ve yeni yaşam tarzlarına pragmatik bir yanıt olarak değerlendirmiştir (Jarvis, 2011, s.561; Kehl and Then, 2013, s.41; Tummers, 2015, s.65). Bu bağlamda Meltzer ise, sürdürülebilir bir topluma doğru ilerlemenin ancak kuşaksal değişim ile gerçekleşebileceğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda çocukların çevreci ve sağlıklı bir

toplulukta doğayla birlikte büyümesi gelecek dönemlerin yönelimini belirleyecek bu çocuklar için kritik bir etkiye sahiptir. Benzer bir görüş olarak Meltzer, paylaşımlı yaşam topluluklarında yaşayan çocukların çevre okuryazarlığı ve sosyal duyarlılık kazanmasının diğer konut modellerinde yaşayanlara göre daha olası olduğunu işaret etmektedir. Bu duruma çocukların bisiklet kullanma alışkanlıklarının gelişmesi ve bisikletlerini park etmek için topluluk içerisinde ancak konutların dışında planlanan alanları kullanmaları veya diğer çocuklarla etkileşim sağlayabildikleri için televizyon alışkanlıklarının azalması örnek olarak gösterilmiştir (Meltzer, 2000, s.120). Avustralya’da paylaşımlı yaşam konutları üzerinde çalışan Mimar Greg Bamford, çocuklarda “çevre bilinci” olarak belirlenen kavramı geliştirmek için gerekli asgari koşulun, çocukların yaşadıkları yeri ve çevreyi anlamaları aynı zamanda bu mekanlarla özdeşleşmeleri ile sağlanabileceğinden bahsetmektedir (Bamford, 2001, s.39). Dolayısıyla çocuklarda yaşadıkları çevrede doğrudan şahit oldukları ve faydalarını gözlemledikleri çevre bilinci gelişmektedir.

Paylaşımlı yaşam konutları, toplum yaşamının yanı sıra içeride ve dışarıda sosyal yaşamı teşvik etmektedir (Ruiu, 2014, s.330). Bu bağlamda üyelerin topluluk dışı komşularla da uyum yakalanmaya çalıştığından bahsedilmektedir. Dışarıdan insanları çeken birçok etkinlik organize edilmektedir. Dolayısıyla kapalı toplulukların aksine paylaşımlı yaşam konutları bir çitin ötesinde daha geniş bağlamda ilişkiler kurmayı hedeflemektedir (Ruiu, 2014, s.324). Paylaşımlı yaşam konutları, düzenlediği faaliyetler ve ortak alanlara yüklediği yarı kamusal alan kimliğiyle genellikle dışarıya açık bir yapı sergilemektedir. Böylece insanlar arasında daha geniş bağlamda bir etkileşime teşvik etmektedir. Çevredeki insanlar ile bağlantıya önem verirken aynı zamanda arkadaşlık ilişkilerini kolaylaştırmaktadır.

Güvenlik kontrolü bu topluluklarda fiziksel etkenlerle değil sosyal ilişkilerle sağlanmaktadır. Bu bağlamda aslında bir çeşit gözetleme yönteminden bahsedilebilmektedir. “Gözetmenler” yerleşke içerisindeki yabancıları izleyerek baskın bir güç uygulamaktadır. Diğer bir deyişle, sakinler dostça bir komşuluk olma niyetine ek olarak ortak alanları izleyerek topluluk içinde güvenli bir ortam yaratmaktadır. Kapalı toplulukların sınırları bir şekilde aşılacak güvenlik açıklıkları paylaşımlı yaşam konutlarında karşılaşılmadığı gibi, kapalı topluluklarda yabancıları dışarıda tutarak dışarıya odaklanan güvenlik sistemlerine de zıt bir durum söz konusudur (Ruiu, 2014, s.325). Sakinlerin kendini güvende hissettikleri bu topluluklar aslında sınırlarla kapatılan, bölgedeki bütünlükten uzaklaştırılan, insanları çevredeki insanlardan ayıran, en temel amaçlarından biri güvenlik

sağlamak olan kapalı topluluklardan daha avantajlı bir ortam yaratabilmektedir. İnsanların birbirini tanınması ve yabancıların kolayca fark edilmesi paylaşımlı yaşam konutlarını hem sınırlar ile çevresinden soyutlanmayan hem de güvenli iç hacimlere sahip olan bir yerleşim haline getirmektedir. Kısacası bu konut modelinde kontrol için sosyal değerlerle beslenen “topluluk” yaşamı içerisinde görünmez etkenler kullanılmaktadır.

Bu bölümde ülkemiz için yeni bir kavram olan paylaşımlı yaşam konutlarının anlaşılması için pek çok unsur incelenmiştir. Elde edilen bu teorik unsurlar doğrultusunda elde edilen verilerin uygulamadaki karşılığı ise 4.4. “Paylaşımlı Yaşam Konutlarında Fiziksel Yapılaşmanın Sosyal Yapıya Olan Etkilerinin İncelenmesi” başlığı altında seçilen ve hala kullanılan iki paylaşımlı konut modelinin yerleşim planlamaları analiz edilerek tartışılmaktadır.

4.4. Paylaşımlı Yaşam Konutlarında Fiziksel Yapılaşmanın Sosyal Yapıya Olan Etkilerinin İncelenmesi

Paylaşımlı yaşam konutları, yalnızca fiziksel bir mekanın biçimlenmesini veya inşa edilmesini kapsamamakta aynı zamanda mahalle ölçeğinde ve konut ortamında sosyal ilişkilerin oluşmasını veya yeniden canlanmasını sağlayan bir topluluk modeli sunmaktadır. Teoride kamusalılığı ve özerkliği aynı yerleşim yeri içerisinde topluluk ve mahremiyet kavramlarıyla birlikte ele almayı hedefleyen bu modelin fizikselliği, birçok açıdan kapsayıcı sonuçları ifade etmektedir. Bu noktada çalışma, fizikselliğin sonuçlarını pratikte Danimarka’da seçilen “Sættedammen” ve Amerika’da seçilen “Bellingham Cohousing” yerleşim planları üzerinden analiz ederek incelemeyi ve uygulama üzerinden sorgulayarak anlamayı hedeflemektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın mimari analizi toplulukların fiziksel ortamını tanımayı ve bu fizikselliğin sosyal değerler üzerindeki etkisini sorgulamayı amaçlamaktadır.

4.4.1. Sættedammen (Danimarka)

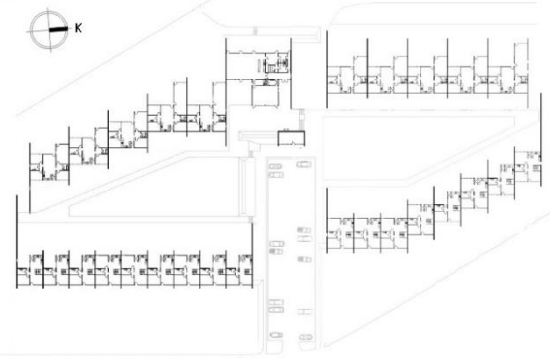
Paylaşımlı yaşam konutlarının oluşumuna dair ilk girişim, Jan Gudmand-Høyer ve beş arkadaşının yeni yaşam biçimlerini tartışmak için bir araya geldiği 1962 ile 1966 yılları

arasında başlamıştır. Gudmand-Høyer ve diğerleri banliyödeki tek ailelik konutların ve çok katlı apartman konutlarının kabul edilebilir alternatifler olmadığı aynı zamanda her iki seçeneğin de gerçek bir topluluk duygusu yaratmak için gereken ortak imkanlardan yoksun olduğu konusunda ortak görüş sergilemiştir. Pratik anlamda, bu Danimarkalı düşünürler, köy yaşamının niteliklerini, bir şehrin kültürel ve profesyonel fırsatları ile birleştirmeye çalışmıştır. Büyüyen grup, Kopenhag civarında bir yerleşim alanı satın alıp 12 konut birimi ve ortak konut için proje geliştirmeye çalışmıştır. Ancak topluluktaki çocuk sayısının aşırı gürültü getireceği gerekçesi ve bazı anlaşmazlıklar sonucunda proje uygulanamamıştır. Bu gelişmeler sonucunda Gudmand-Høyer tarafından ulusal bir gazetede uygulanamayan projenin ve grup fikirlerinin anlatıldığı bir makale yayınlanmış ve sonrasında projeye yönelik taleplerin yer aldığı birçok olumlu geri dönüş alınmıştır. Projeye ilgisi olan insanlarla birlikte iki ayrı grup oluşturulmuştur. Farklı tasarım talepleri olan bu gruplardan biri Skråplanet, diğeri ise ilk yerleşimin gerçekleştiği Sættedammen topluluğunu oluşturmuştur. Topluluklar bugün hala başarılı bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir (McCamant ve Durrett, 2011, s.39-41). İlk aşamada birçok zorluk ile karşılaşan ve aslında başarısız olarak kabul edilerek durdurulan paylaşımlı yaşam projesi, topluluk fikrinin yayınlanması ile istekli birçok kullanıcı kazanmıştır. Böyle bir yaşam alanı talebi olan kişiler tarafından iki proje ile başlayan paylaşımlı yaşam konutları, kısa zaman içerisinde Danimarka'da yoğunlaşmış daha sonra diğer ülkelere de yayılarak birçok insanın çeşitli taleplerine çözüm olarak uygulanmaya başlanmıştır.

1972 yılında Danimarka'nın Başkent Bölgesi içerisindeki Hillerød şehrinde kurulan Sættedammen, dünyada paylaşımlı yaşam konut topluluğu olarak inşa edilmiş ilk yerleşim alanıdır. 1969 yılında planlanmaya başlanan yerleşim alanında yirmi yedi özel birim, bir ortak konut ve ortak alanlar olarak düzenleme yapılmış, yaklaşık yetmiş kişilik nesiller arası bir topluluk ortamı yaratılmıştır.



Görsel 3. Sættedammen Uydu Görüntüsü - Erişim Tarihi 08.04.2021



Şekil 7. Sættedammen 1972 Yerleşim Planı (Bendixen vd., 1997, s.24-26)

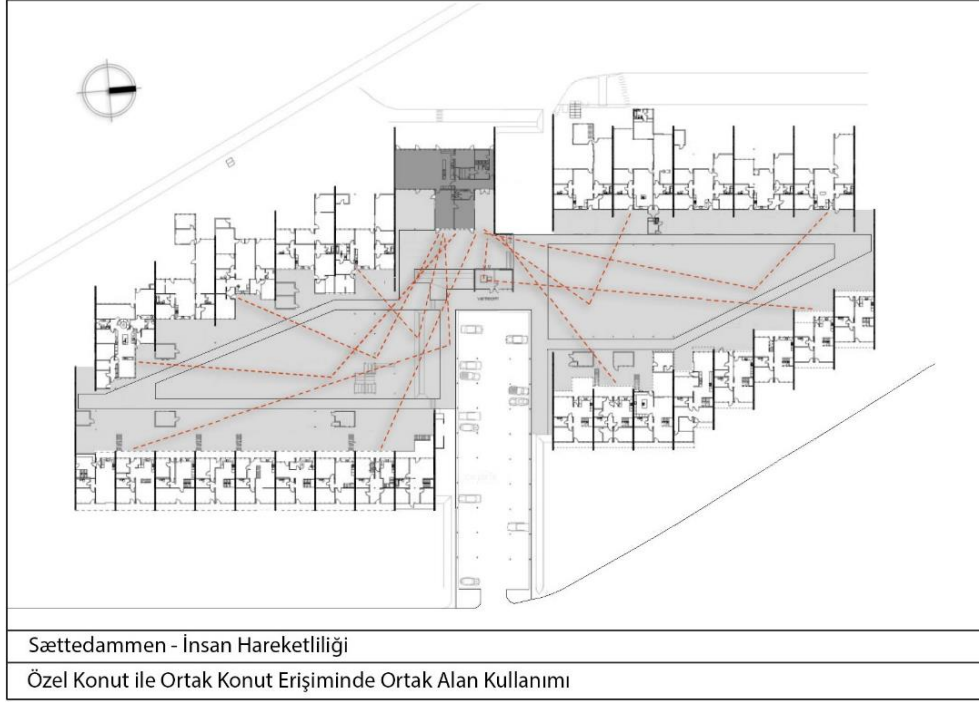
Proje yapım aşamasındayken üyeler, bireysel konutlara ek olarak, ortak faaliyetlerin barındırıldığı ortak bir konut inşa edilmesi konusunda anlaşmaya varmıştır. Planlama ve inşaat süreci boyunca iki haftada bir yapılan ortak toplantılarda, önemli ve herkesi etkileyecek kararlar görüşülmüştür. Site ve özel konut planlaması da bu toplantılarda ayrıntılı bir şekilde tartışılmıştır. Bu noktada bir yönetim kurulu ve birçok komite (inşaat komitesi, çocuk ve gençlik komitesi, fikir ve iletişim komitesi gibi) seçilmiştir (Bendixen vd., 1997, s.7).

Gelecek yıl 50 yaşına basacak olan Sættedammen topluluğunun bireysel konut birimleri Şekil 8’de gösterildiği gibi dört bloğa bölünerek planlanmıştır. Bu planlama araziye uygun bir yerleşim, aynı zamanda bütünlüğü koruyan bir tasarım ile biçimlendirilmiştir. Arazinin geometrisi, kuzey-güney hattı boyunca konut kütlelerinin yerleşimini bloklar içerisinde ayrı ayrı etkilemiştir. İki blok için, arazinin açılı geometrisine uyum sağlanmış ve blok içi konutlar ötelenerek yerleştirilmiştir. Konut birimlerinin oluşturduğu dört blok ikişer grup halinde, konut cepheleri arazinin doğu ve batı tarafına bakacak şekilde yerleştirilmiştir. Bu gruplar yan yana ve karşılıklı düzenlenerek bir çeper oluşturmuş, böylece yerleşim alanının orta mekanında geniş bir avlu ve topluluk içi ortak kamusal alan yaratmıştır. Bu noktada batı hattına yerleştirilen konut birimleri tek katlı, doğu hattına yerleştirilen birimler ise iki katlı olarak planlanarak öğlen güneşinden her konutun en iyi derecede yararlanması sağlayacak bir senaryo benimsenmiştir. Aynı zamanda iç avlunun geniş bir alan kaplaması, konutların avluya bakan cephelerinin rahatça gün ışından yararlanmasını sağlamıştır. Araç yolunun geçtiği doğu cephesi boyunca dizilen iki katlı konutlar araç yolu ile avlu arasında kot farkı oluşturarak açık iç mekanı topluluk için özelleştirmiş, topluluk algısı ve mahremiyet yaratmıştır.

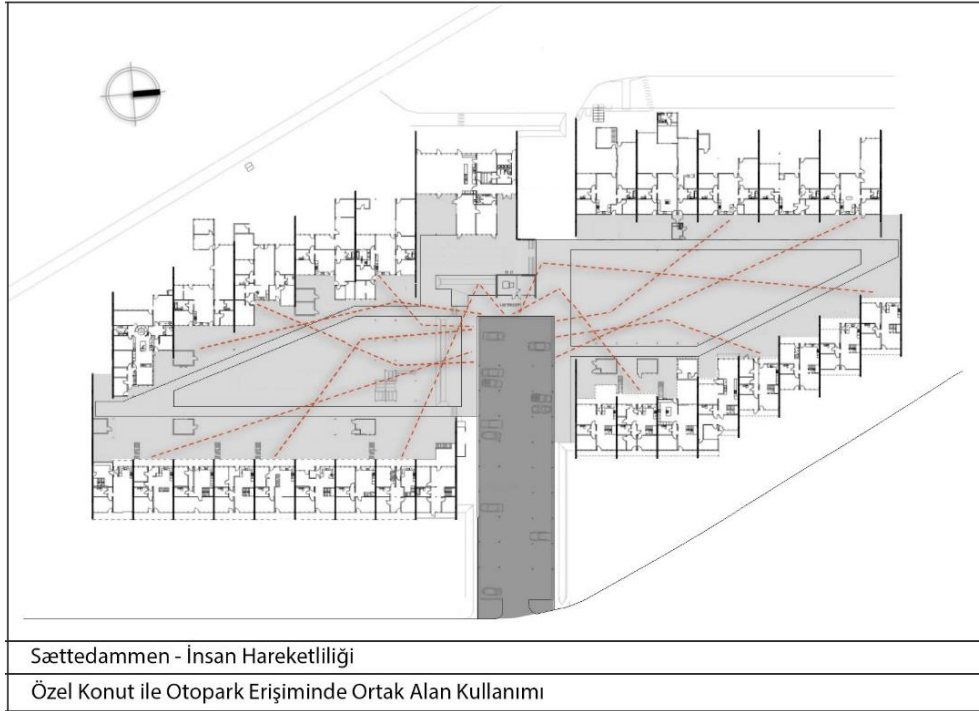


Şekil 8. Sættedammen Konut Gruplarının Araziye Yerleşimi

Yerleşim planlaması, paylaşımlı yaşam konutlarının en ayırt edici özelliklerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Sættedammen topluluğunun ortak iç mekan, ortak açık alan, yaya dolaşım hatları ve araç sirkülasyonu planlaması; sosyal etkileşim ve topluluk duygusu amacına yönelik bir fiziksel planlama gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda topluluk içerisindeki ortak açık alanlar konut birimleri tarafından çevrelenen bir açık avlu olarak düşünülebilmektedir. Bu avlu hem faaliyet hem toplanma hem de dolaşım alanlarını kapsamaktadır. Yaya dolaşımı konut yerleşimine göre düzenlenmiş ve her grup için tek bir hat olarak organize edilmiştir. Dolaşım alanının tasarımı, kullanıcıların özel konutlardan ortak konuta veya otopark alanına giderken diğer konutların önünden veya ortak alandan geçmesini sağlayacak, böylece doğal karşılaşmalara zemin hazırlayacak şekilde planlanmıştır. Başka bir ifade ile kullanıcının konuttan ayrıldıktan sonra, Şekil 9 ve Şekil 10'da da gösterildiği gibi ortak alanı kullanarak diğer mekanlara erişim sağladığı analiz edilmiştir. Dolayısıyla konutların kesiştiği noktada konumlanan geniş avlu, insan hareketliliği sağlarken; yaya yolları, dağınık toplanma noktaları veya planlanmamış karşılaşmalar ile sosyal etkileşimleri işaret etmektedir. Bu noktada hem avlu planlamasını hem yaya dolaşım hattını bir arada ortak alanda konumlandıran Sættedammen, sosyal etkileşimi kolaylaştıracak bir fiziksel biçimlenme sunmaktadır.



Şekil 9. Sættedammen İnsan Hareketliliği 1

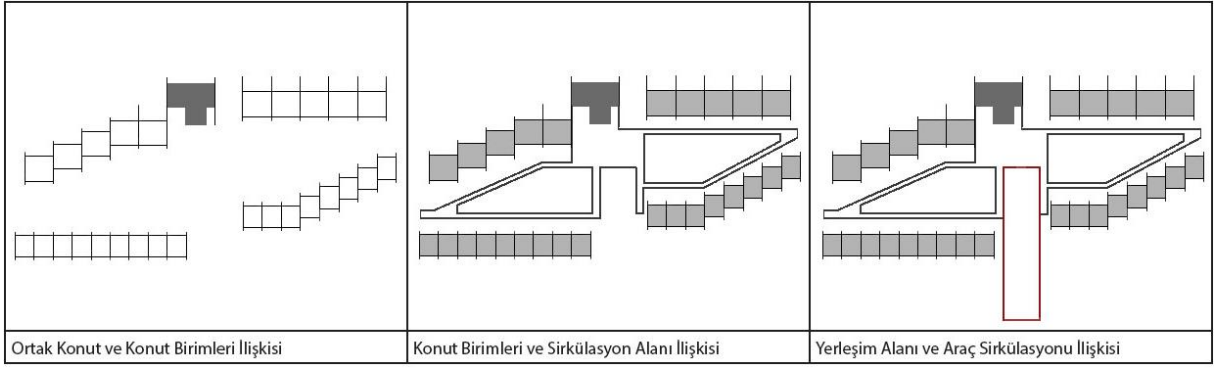


Şekil 10. Sættedammen İnsan Hareketliliği 2

Ortak alan ve tesisler, hem sosyal hem de pratik nedenlerle toplum yaşamının önemli bir yönüdür (Belk, 2006). Topluluk içerisinde ortak kullanım alanı nitelikli planlaması, etkileşim oranı ile paraleldir, biri arttıkça diğeri de artmaktadır. Sættedammen topluluğunda oldukça geniş bir alan kaplayan ortak alan; ortak konutu, ortak açık alanları, yaya yollarını,

topluluk bahçesini ve otopark alanını içermektedir. Ortak konutun varlığı, merkezi konumu ve büyüklüğü topluluk içinde hem katılımı hem de birliği teşvik eden temel tasarım kriterlerinden biridir. Paylaşılan bir topluluk binası olarak ortak konutun iyi bir şekilde kullanılması ve topluluğun sevilen ve ilgi çekici bir simgesi haline gelmesi için, diğer binalardan kolay erişim sağlanması, aktif kullanım imkanı tanınması ve kullanıcıların bu yapıyı özel birimlerinden algılayabilecekleri merkezi bir alana yerleştirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda Sættedammen ortak konutunun tasarım temel bileşenleri kütle, alan ve dolaşım olarak değerlendirildiğinde konut birimleri, ortak konut, yaya caddeleri ve otopark alanının birbirleri ile ilişkisi Şekil 11’de analiz edilmiştir.

Şekil 11’de yapılan analize göre ortak konut, topluluk içerisinde herhangi bir özel konuttan kolayca yürüyüş mesafesinde yer almaktadır. Yerleşkenin topluluk içi faaliyetlerinin gerçekleştiği kamusal alanlar, arazinin kuzey cephesinde iki konut bloğu ve güney cephesinde diğer iki konut bloğu arasında oluşan geniş iki mekan olarak değerlendirilmektedir. Yapılan analize göre fiziksel form olarak yaya dolaşımı ve konut yerleşimi ile aynı karaktere sahip olan bu kamusal alanlar, ortak konutun bulunduğu noktada, sirkülasyon hattı ile birbirine bağlanarak ortak bir avlu oluşturmaktadır. Böylece ortak konut, konutlarla çevrelenmiş olan avlunun kuzey ve güney hattının tam merkezinde ve yaya dolaşım alanlarının birleştiği noktada konumlandırılmıştır. Dört konut bloğu önünden de tek bir cadde olarak geçen yaya dolaşım hattı, yerleşim alanında alternatif başka bir yaya caddesi olmadığından dolayı ortak konuta yönelimi arttırarak bu birimin aktif kullanımına hizmet etmektedir. Ek olarak analizde belirtildiği gibi, ortak konutun karşısında yer alan otopark alanı yaya dolaşım hattı ve ortak konut ile merkezi noktada kesişen bir diğer mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Sættedammen sakinlerinin kendi birimlerinden çıkıp doğrudan araçlarına ulaşamaması, topluluğun paylaştığı alternatifi olmayan yaya caddesini kullanarak otoparka erişimi, topluluk içerisinde sosyal etkileşimi tetiklemektedir. Dolayısıyla günlük yaşamda aktif kullanılan ve dört bloğun ortak noktasında planlanan otopark alanı, konumu gereği kullanıcılar arası karşılaşmalara olanak sağlamaktadır. Şekil 11 analizi sonucunda kullanıcı için özel konut, ortak konut ve otopark alanı arasındaki dolaşım senaryosu, arazi üzerindeki fiziksel planlama ile günlük yaşama dahil edilmiştir. Kullanıcı bu alanları bir şekilde kullanmakta ve doğal olarak topluluktaki diğer bireylerle etkileşim sağlamaktadır.



Şekil 11. Sættedammen Ortak Konut, Bireysel Konutlar, Yaya Dolaşımı ve Otopark İlişkisi

Sættedammen topluluğundaki herkesin çevre üzerinde bir etkiye sahip olabilmesi için birtakım kararlar alınmaktadır. Bu kararlar demokratik temellidir. Demokratik yaklaşım ilk olarak kullanıcının başka bir kararı kabul etmesini ikinci olarak herkesin mümkün olduğu kadar çok karar alma sürecine katılmasını sağlamaktadır (s.11). Birçok karar ortaklaşa alınmaktadır. Kolektif dernek ayda bir toplantı yapmakta olası durumları görüşerek karar alınmaktadır (s.29). Bu bağlamda oyun alanları, çocuk bakımı, ev satışları ile ilgili yaşanan durumlar, ortak konut kullanım kuralları (sigara içmek, gürültü, alet kullanımı, ortak yemekler gibi), ortak konut düzenlemesi, ortak temizlik, yaz partisi, meyve bahçesi, büyük bir söğüt ağacının kesilmesi, kullanımdan kaynaklı kar/zarar, ortak evin günlük ödünç verilmesi, ortak alan planlaması gibi çeşitli ölçeklerde ve içeriklerde konuları kapsayan her türlü karar bu toplantılarda görüşülmektedir (Bendixen vd., 1997, s.30-31). Dolayısıyla Sættedammen yerleşiminde yapım aşamasında başlayan katılımcı süreç yönetim aşamasında da devam etmektedir ve topluluk kendi içerisinde yönetilmektedir. Yönetim toplantıları ortak konutta gerçekleşmektedir. Bu noktada ortak yemeklerin, etkinliklerin ve çeşitli faaliyetlerin gerçekleştiği ortak konut hem resmi hem gayri resmi anlam yüklenerek işlevsel bir organizasyon sunmaktadır. Başka bir ifadeyle özel konutların mahremiyeti ve bir mahallenin yönetim kimliği arasında tampon bir bölge, aynı zamanda bireyi ve topluluğu bir araya getiren bir yapı görevi üstlenmektedir. Kullanıcılar hem etkinliklere hem de bu mekanda gerçekleşen karar alma sürecine katılarak, yaşadıkları yerleşime dahil olmaktadır. Dolayısıyla ortak konut yüklendiği anlamlar ve işlevi gereği yönetim ile bireysel konutlar arasındaki keskin sınırları yumuşatan bir görev üstlenmektedir. Bu doğrultuda ortak konut bünyesinde gerçekleştirilen ortak yemekler ise Sættedammen için kilit bir unsur olarak görülmektedir.

Ortak yemekler ve paylaşılan öğünler, topluluk yaşamının sembolü olarak kabul edilmektedir (Meltzer, 2000, s.119). Sættedammen topluluğu ilk paylaşımli yaşam yaklaşımı olduğundan dolayı bazı faaliyetlerin olumlu yanları önceden tahmin edilememiş olabilir. Örneğin, ortak yemekler başlangıçta planlanmamıştır, ancak bugün sakinler arasında tam bir bağlantı görevi gören ortak faaliyettir. Hemen hemen günlük düzenlenen gayri resmi ortak yemeklere katılım topluluk için çok önemlidir. Ek olarak 1972'den beri toplulukta ortak yemekler düzenlenmektedir (Bendixen vd., 1997, s.44). Sættedammen kullanıcıları haftada dört gün ortak evde yemek yiyebilmektedir (URL-6). Düzenlenen ortak yemeklerde kullanıcılar birbirlerini görebilmekte ve birbirlerinden haberdar olabilmektedir. Mimari tasarımın sağladığı kapalı ve açık topluluk alanlardaki ortak yemekler sosyal bir dinamizm yaratırken aynı zamanda ekonomik sonuçlara sahiptir.



Görsel 4. Sættedammen Ortak Konut – Ortak Yemek (<http://www.xn--sttedammen-d6a.dk/>)



Görsel 5. Sættedammen Ortak Konut Bahçesi – Ortak Yemek (<http://www.xn--sttedammen-d6a.dk/>)

Sættedammen kullanıcıları olan Bendixen ve diğerlerinin hazırladığı çalışmaya göre, ortak konut, topluluk üyelerinin katılımına açıkken, topluluk dışından bireyler buraya misafir olarak gelebilmektedir (Bendixen vd., 1997, s.18). Ortak konutun dışarıdan kişilere de açık olması topluluğun sadece kullanıcılar arasında değil, dışarıdan başka insanlarla da etkileşim kurmasını ve daha geniş bir çevreyi tanımasını sağlamaktadır.

Sættedammen konut birimleri ortak kamusal alan çevresinde kümelenmiştir. Cephelerinin yönleri ise bu kümelenme şekline göre belirlenmiştir. Toplulukta bireysel konutların avluya ve insan hareketliliğine göre kamusal tarafı ve özel tarafı bulunmaktadır. Avlu ve dolaşım alanına bakan kısımlar ön cephe. Dolayısıyla bu alanlar kullanıcıları, topluluktaki hareketliliğe dahil ederek sosyal bir kimlik yüklenmektedir. Arka cephe ise diğer konutlarla daha az fiziksel teması olan daha özel ve mahremiyet içeren alanlardır. Aynı zamanda bu

cephede başka bir kullanıcının konutunu görmeyecek şekilde planlanmıştır. Bu doğrultuda konutun ön tarafında oturan bir sakin sosyal etkileşime açık olarak düşünülebilirken arka tarafında oturan kullanıcı aslında topluluktan ayrı zaman geçirmek isteyen veya rahatsız edilmek istemeyen bir yaklaşım sergilemektedir. Böylece Sættedammen'deki bireysel konutlar, topluluk ve mahremiyet hissini tek bir kütle çevresinde birlikte işlemekte, ancak bu hisleri kullanıcılara farklı cephelerde sunmaktadır.

Özel birimlerin tasarım anlayışı konunun başında belirtildiği gibi iki katlı ve tek katlı olarak yerleşkenin doğu ve batı tarafında karşılıklı dizilim göstermektedir. Bu birimlerin genel tasarım karakteri Görsel 6 ve Görsel 7'de belirtildiği gibi, konut ara kesitlerinde yer alan beton bölücü duvarlardır. Duvarlar, doğrusal olarak iki konut arasında ortak eleman olarak şekillenmiştir. Bendixen ve diğerleri konutları estetik olarak bir arada tutan elemanların konutlar arasındaki bu beyaz duvarlar olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda konutlarda kullanılan ahşap elemanların sakinlerin tercih ettiği bir renge boyanabileceğini, ancak buna rağmen kimsenin topluluğa aykırı bir renk seçmediğini ifade etmiştir (Bendixen vd., 1997, s.20). Dolayısıyla kendi seçimlerine bırakılan bir mimari etken söz konusuken topluluk mimari bütünlüğü tercih etmiştir.



Görsel 6. Sættedammen Özel Konutlar – Avlu
(<http://www.xn--sttedammen-d6a.dk/>)

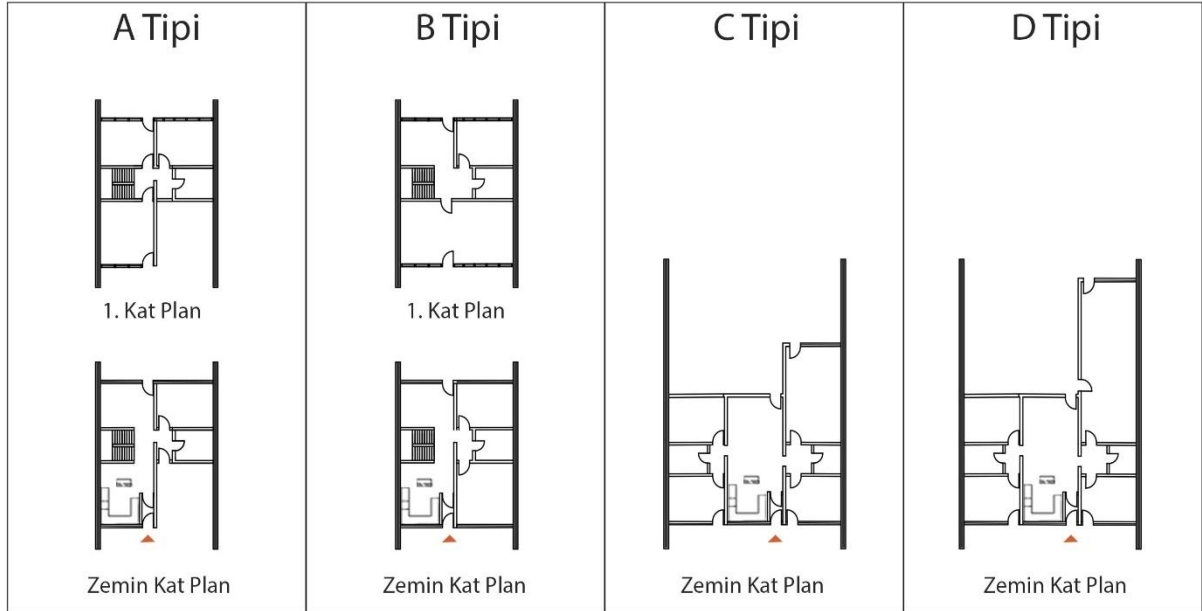


Görsel 7. Sættedammen Özel Konutlar - Konut Bloğu
(<http://www.xn--sttedammen-d6a.dk/>)

Sættedammen topluluğunun 1972 yılı projesi incelenerek dört farklı konut tipi gözlemlenmiştir. Bu bağlamda Şekil 12'de konut tipleri belirtilirken Tablo 3'te bu tiplerin yerleşim alanındaki dağılımı listelenmiştir. Şekil 12'de belirtilen A ve B tipi konutlar Tablo 3'te listelenen iki katlı konutlardır. Doğu bloklarında yer alan 1 – 17 numaralı iki katlı on yedi konut arasından sekiz konut A tipi, dokuz konut ise B tipi olarak değerlendirilmiştir. Şekil 12'de belirlen C ve D tipi konutlar Tablo 3'te listelenen tek katlı konutlardır. Batı

bloklarında yer alan 18 – 27 numaralı tek katlı on konut arasından yedi konut C tipi, üç konut ise D tipi olarak tabloya işlenmiştir. Topluluğun merkezinde bulunan ortak konut da yerleşkenin batı tarafında yer alan iki bloğun ortasında planlanmıştır. Sættedammen topluluğu, paylaşımlı yaşam konutlarının tipik bir özelliği olan standartlaştırmayı dört tip üzerinde uygulamış ve ekonomik bir yaklaşım sergilemiştir.

1972 yılı planlamasına göre düzenlenen Görsel 12'deki Sættedammen konut tipleri, kullanıcı ihtiyaçları ve istekleri sonucunda zaman içerisinde değiştirilmiştir. Mevcut durumda konutlara eklemeler yapılarak farklı tipler oluşturulmuştur. Bu durumda maliyeti düşüren standartlaştırılmış konut tiplerinde özelleşmeyi sağlayan düzenlemeler, pratikte konut projelerinin esnek planlamaya uygun olduğunu göstermektedir.



Şekil 12. Sættedammen 1972 Konut Tipleri

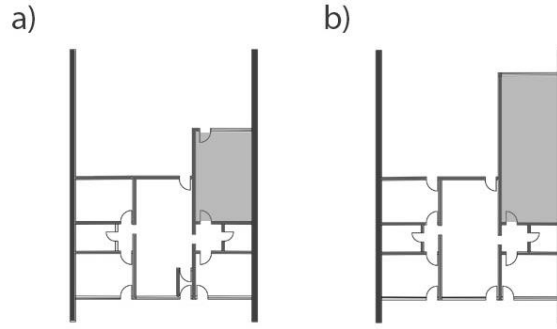
Danimarka- Sættedammen Konut Tipi Dağılımı- 27 Konut ve 1 Ortak Konut					
Konut Numarası	A Tipi	B Tipi	C Tipi	D Tipi	Açıklama
1					İki Katlı
2					İki Katlı
3					İki Katlı
4					İki Katlı
5					İki Katlı
6					İki Katlı
7					İki Katlı
8					İki Katlı
9					İki Katlı
10					İki Katlı
11					İki Katlı
12					İki Katlı
13					İki Katlı
14					İki Katlı
15					İki Katlı
16					İki Katlı
17					İki Katlı
18					Tek Katlı
19					Tek Katlı
20					Tek Katlı
21					Tek Katlı
22					Tek Katlı
23					Tek Katlı
24					Tek Katlı
25					Tek Katlı
26					Tek Katlı
27					Tek Katlı
28					Ortak Konut
Toplam	8	9	7	3	

Tablo 3. Sættedammen Konut Tipi Dağılımı

Mimari tasarım, bir mekanda teknik ve işlev gerekliliklerinin birbirleri ve mekanın biçimi ile uyumunu amaçlamaktadır. Uyum sanılanın aksine gün geçtikçe artan dinamik bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Yürekli, 1983, s.6). Uyumun sürekliliğini sağlamak mimari tasarım ile gerçekleşmektedir. Kullanıcıya, değişen teknolojiye, yeni ihtiyaçlara, eklenecek fonksiyonlara uyum, süreç içerisinde fiziksel olarak yapıya yansıtılmaktadır. Başka bir ifadeyle yapıda aranan uyum, yaşanmışlığın getirisi ve mekanın kullanımına entegre edilebilme özelliğini yansıtmaktadır. Bu bağlamda planlama eylemi, durağan bir

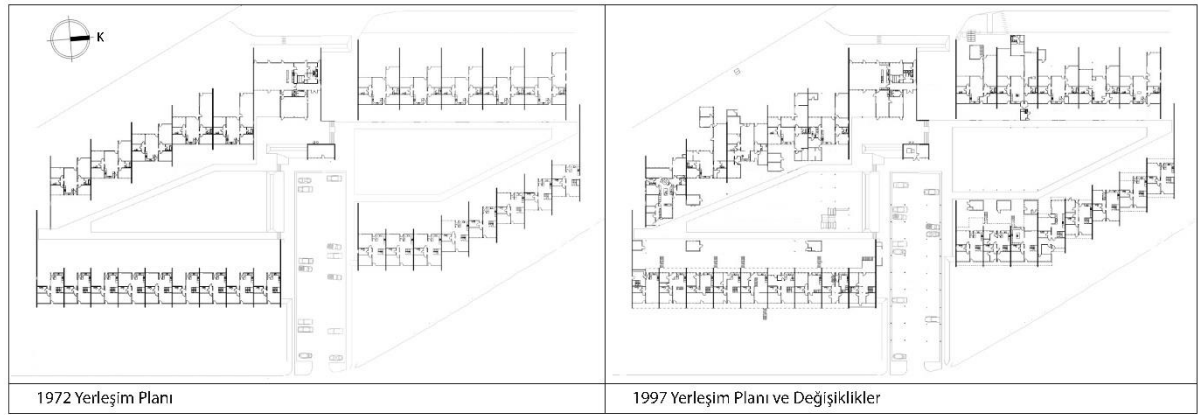
yapılaşmayı hedeflediği gibi aynı zamanda tarihsel, toplumsal, yaşayan ve sürekli gelişim ile uyumlu bir yeniden planlama veya değişen bir toplumsal süreci işaret etmektedir (Ataöz, 2013, s.79). Uyum, süreç içerisinde değerlendirildiğinde binanın yapım evresinde ve kullanım aşamasında gerçekleştirilebilmektedir. Devamlı olarak değişebilme veya değişen şartlara sürekli olarak uyum sağlayabilme yeteneğini yansıtan esneklik (Yürekli, 1983, s.12), belirli tiplerle standartlaştırılmış bireysel konutlar için uygulanan bir kriter olarak Sættedammen yerleşiminde karşımıza çıkmaktadır. Konut tiplerinde standartlaştırma daha ekonomiktir. Standartlaştırma, bireysel istekler, ihtiyaçlar için sınırlayıcı gibi görünse de Sættedammen topluluğundaki esnek ve uyarlanabilir tasarım anlayışı, bireysel eklemeler yapmaya izin vermektedir. Konutlar süreç içerisinde özelleşmeye izin verecek şekilde planlanmıştır. Bu planlama sadece mevcut kullanıcıların gelişmelere uyum sağlamasına olanak tanımakla kalmamış aynı zamanda yeni taşınan üyelerin konut iç mekanından veya çevresinden beklentilerine çözüm üretmekten bir model önermiştir.

Bendixen yapılar ekleneyecek değişikliklerin, konutların diğer elemanları ile aynı inşaat ilkelerini yansıtmaları gerektiğini ve bu şekilde bir uygulama yapıldığını belirtmiştir (Bendixen vd., 1997, s.20). Bu bağlamda Sættedammen bireysel konutlarında kullanıcıların ihtiyacı olan özelleştirmeler, Şekil 13'te gösterildiği gibi ortak bölücü duvarların sağladığı esnek yaklaşım ile uygulanabilmektedir. Bölücü duvarlar bireysel özelleştirmelerin diğer konutları etkilemeyecek veya en az derecede etkileyecek şekilde yerleşmeye dahil edilmesine yardımcı olan yapı elemanı olarak karşımıza çıkmaktadır. İşlevsel çözüm üreten aynı zamanda esnek tasarım yaklaşımı sunan bu elemanlar iç mekanda insanlara bir çok alternatif sunmaktadır. Ek olarak bu tasarım yaklaşımı herhangi bir gelişim veya değişimin mekana entegre edilmesine veya kullanıcının ileri bir dönemde oluşacak yeni ihtiyaçlarına çözüm üretebilmesine izin vermektedir. Birçok değişikliğe izin veren duvarlar aynı zamanda mahallenin ana görüntüsünü ve tasarım bütünlüğünü de korumaktadır. Kısacası konut birimleri arasına yerleştirilen duvarlar, çeşitlilik arasında bütünselliği koruyan basit ama etkili bir tasarım unsuru olarak değerlendirilmiştir.



Şekil 13. Sættedammen Özel Konut Birimlerinde Esnek Tasarım Yaklaşımı: a) 1972 projesine göre 24 numaralı tek katlı konut birimi b) 1997 yılı projesine göre 24 numaralı yapıya sonradan eklenen değişiklik

Bu bağlamda 1972’de kurulan Sættedammen özel birimlerinde kullanım süreci boyunca üyeler tarafından birçok ekleme gerçekleştirilmiştir. Şekil 14’te 1972 yılındaki topluluk planlaması ve 1997 yılında topluluk planlamasında yapılan değişiklikler gösterilmiştir. Bu değişiklikler ortak duvarlar arasında bulunan konut biriminin ortak alan içerisindeki hareketini temsil etmektedir. Dolayısıyla hareketin topluluk ve özel alan arasındaki dengeleyicisi ara duvarlardır. Yapılardaki bu esnek sistem aslında, her konut biriminin ortak alanla kendi ilişkisini kurmasına yardım etmektedir.



Şekil 14. Sættedammen 1972 ve 1997 Yerleşim Planları (Bendixen vd., 1997, s.24-27).

Paylaşımli yaşam konutlarının gerçekleştiği ilk topluluk olmasından dolayı Sættedammen, kendi kendini yöneten bir sistemin uygulandığı, katılımcı sürecin projenin her evresine hakim olduğu ve ortak alan kullanımının faydasının incelendiği ilk planlama senaryosunu oluşturmuştur. Daha önce uygulanmış bir örneği olmadığından dolayı bu yaklaşımların hepsi uygulamada birer risk oluştururken, topluluk başarılı bir şekilde kurulmuş, süreç içerisinde aktif bir şekilde işlemiş ve günümüze ulaşmıştır. Dolayısıyla kullanım aşamasında üyelerin ihtiyaçlarına karşılık gelecek yeni düzenlemeler ve eklemeler de yapılmıştır. Bu

düzenlemelerden biri mimari tasarımın da izin verdiği bireysel konut revizyonlarıdır. Şekil 15'te Sættedammen topluluğunun bireysel konutlarına, 1972 ve 1997 yerleşim planı dikkate alınarak, yapılan fiziksel değişiklikler ve revizyonlar işlenmiştir. Bendixen ve diğerleri toplulukta en az değişikliğe uğrayan ve neredeyse asıl hali ile kalmış olan konutların 22 numaralı ve 14 numaralı konutlar olduğunu belirtmiştir (Bendixen vd., 1997, s.21). Şekil 15'te yapılan analize göre de iki katlı konutlardan 14 numaralı ve tek katlı konutlardan ise 22 numaralı konut neredeyse hiç değişikliğe uğramamıştır.

Fiziksel model, bireyselleşmeye açık, rasyonel ve endüstrileşmenin olanaklarına dayalı yaklaşımlar sunarak başlangıç aşamasından bu yana gelişmiştir (URL-6). Geliştirilen mimari sistem, farklılıklara ve yeniliklere cevap niteliğindedir. Farklı konut tiplerine sahip olan ve kullanıma göre eklemelere ve çıkarmalara izin veren Sættedammen yerleşimi, bu özelliği ile farklı aile tiplerine entegre edilebilmektedir. Nesiller arası yaşama uygun olan ve mevcutta da her yaşta insana hizmet eden topluluk, çocuklu aileler, bekar insanlar veya yaşlılar için yaşanabilir bir mekan sunmaktadır.

Çocuklar ve gençler ile doğal yaşam arasında giderek artan mesafeyi ve bu mesafe sonucunda oluşan çevresel, toplumsal ve psikolojik sonuçları inceleyen Louv, çocuklar ve onları izleyecek nesiller için daha kaliteli yaşam ortamları isteniyorsa daha iyi bir vizyona ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple yeşil beldelerin yaygınlaştırılarak, yeşil bölgede yetişen çocukların günlük yaşamlarına destek olacak şekilde deneyim kazanmalarına izin verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Aynı zamanda bu durumlara bağlı olarak insanlar arasında toprağa dönüş hareketinin de başladığını ifade etmiştir. (Louv, 2019, s.320). Sættedammen topluluğu doğal çevreye saygı duyan bir planlama örneği sunmuştur. Şekil 15'te de gösterildiği gibi göze çarpan en önemli özelliklerden biri Sættedammen topluluğunun yeşil dokusu ve bu mevcut dokunun yaşam alanları çevresinde oluşturduğu kurgudur. İç avluda ise konut birimleri arasındaki mekanda tek hattan oluşan yaya caddeleri ve yeşil doku hakimdir. Trafik ve araç park yerinin topluluğun iç mekanından uzaklaştırılması da iç mekanda yeşil dokunun devamlılığını sağlamaktadır. Tüm bu yerleşim özellikleri, iç hacimde güvenli ve aktif bir faaliyet alanı yaratmakta aynı zamanda kaliteli bir arazi kullanımı sergilemektedir. Dolayısıyla topluluk içerisindeki geniş, yeşil ve kolektif açık alan çocukların güvenle oynayabileceği, yaşlıların rahatça erişim sağlayabileceği ve her yaşta bireyin sosyal etkileşiminin desteklendiği canlı bir ortamı tarif etmektedir.

Topluluğa birçok meyve ağacı dikilmiştir (Bendixen vd., 1997, s.22). Şekil 15’te yer alan analizde, topluluğun ortak meyve, sebze bahçesi olduğu ve bu bahçenin konumu belirtilmiştir. Ek olarak kullanıcılar, konutları ile yaya caddesi arasında kalan yeşil alanda da kendileri için sebze üretimi yapabilmektedir. Gıda üretimi çoğu paylaşımlı yaşam konutlarında olduğu gibi Sættedammen topluluğunda da yer almaktadır. Ortak bahçenin projede yer alması, insanların birlikte zaman geçirebileceği bir ortam sağlaması ile sosyal bir faaliyet sağlamıştır, kendi ürününü yetiştirme şansı tanınması ile ekolojik bir yaklaşım sergilemiştir. Ancak topluluğun ilerleyen dönemlerinde gıda üretimi daha çok konut bahçelerine çekilmiştir.



Şekil 15. Sættedammen 1997 Yerleşim Planı Analizi 1

Kırsal bir yerleşim yeri olan Sættedammen topluluğu, geniş bir ortak avlu çevresinde kümelenen konut birimlerinden oluşmakta, bu sebeple Şekil 5’te (4.2.’de yer alan) belirtilen paylaşımlı yaşam konutları farklı site planları içerisinde “b” tipi olarak değerlendirilebilmektedir. Sættedammen bireysel konutlarında yer alan iç ve dış mekan yaklaşımı, ortak avluya yönelime göre, kullanıcıların günlük yaşamını etki etmektedir. Bireysel konutların ön cephesi ortak avluya doğru yönlendirilmiş, mutfak alanlarına da bu

cephede yer verilmiştir. Bu noktada iç mekanında yer alan yaşam alanları konutun arka cephesine taşınmıştır. Böylece ön cephesi iç hacmi ile birlikte kullanıcıyı sosyal etkileşime davet ederken, arka cephe dış mekanda özel alan kimliği taşımakta, iç mekanda da mahremiyet yaratmaktadır. Bu tasarım yaklaşımı sayesinde mutfakta veya konut ön tarafında zaman geçiren kullanıcılar, ortak alandaki faaliyetlerden haberdar olabilmekte ve katılım sağlayabilmektedir. Dolayısıyla katılım ve sosyal etkileşimin devamlılığı söz konusudur. Arka cephede ise topluluktan uzak, izole bir ortam oluşturulmakta ve kullanıcıların diğer ihtiyaçlarına da öneri sağlanmaktadır.

Topluluk içerisinde kamusal alandan özel alana bir kademeli geçiş söz konusudur. Şekil 16'da gösterilen analizde konut birimleri özel alan olarak, konut ve avlu arasında tampon bölge yarı özel alan olarak, yaya caddesi ile çevrelenmiş alan ise yarı kamusal alan olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla analize göre ortak avlu, bireysel ve topluluk alanı arasında bir kesişme noktası aynı zamanda konut birimlerinin bir uzantısı olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda Şekil 16'daki analizde, ara duvarların kademeli geçişler üzerindeki etkisi de işlenmiştir. Duvarların yerleşimi, kolektif arazide özel birimler için kısmen kişisel alanlar oluşturmuş, mekanlar arasındaki tanımları etkilemiştir.

Sosyalleşme için özel birimlere yakın yarı açık özel alanların ve yarı özel alanların oluşturulması önemlidir. Topluluk içi kamusal alan ve özel alan arasında yumuşak bir geçiş sağlayabilmektedir. Bu durum, kullanıcının diğer sakinlerle daha kontrollü bir ilişki kurabilmesi için olanak sağlamaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre paylaşımlı yaşam yerleşimlerinde uygulanan tampon bölgeler gizliliği arttırabilmektedir (Cojan, 2016, s.335). Yarı özel alan kullanan ve kullanmayan olmak üzere iki farklı paylaşımlı yaşam konutlarının yerleşim alanını inceleyen Williams, tampon bölgenin kullanılmadığı yerleşim alanında, özel alandan kamusal alana direkt geçişin, bazı sakinlerin topluluktan uzaklaşmasına neden olduğunu belirtmiştir (Williams, 2005, s.198). Bu doğrultuda Şekil 16'da belirtilen yarı açık özel alan olarak teraslar ve yaya caddesi ile konut arasında tampon görevi gören ön bahçeler Sættedammen topluluğu için kullanım kalitesini arttıran bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Sættedammen ortak alanında, konutlara giden yaya yolları dışında, çocuklar için oyun alanları ve bütün kullanıcılar için doğaçlama topluluk ortamı vardır. Salıncak, kum havuzu, futbol sahası, kamp ateş alanı, oyun evleri, trambolin, tırmanma alanı, kaydırak, ortak

masalar, barbekü gibi etkinlik elemanları da ortak alada yer almaktadır (URL-6). Bu etkenler ve yeşil doku ortak avlu kullanımına hizmet etmektedir. Sosyal etkinlikleri ve eğlenceleri barındıran ortak avlu, Şekil 16'da gösterildiği gibi konutlara yürüme mesafesinde ve her konuttan erişime açık konumdadır. Bu noktada ortak alanların ve sınırlı özel alanın çeşitliliğini, kalitesini, erişilebilirliğini, sıklığını ve görünürlüğünü içeren mimari tasarım faktörleri, sosyal etkinlik üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Etkinlik ile sosyalleşme ise Sættedammen topluluğunda aidiyeti etkileyen bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Topluluk ve çevresi arasındaki ayrım, Şekil 16'da gösterildiği gibi yeşil doku ile sağlanmış, herhangi bir engel veya sınır kullanılmamıştır. Konutların cadde veya diğer yerleşim alanları ile arasında uzanan belli belirsiz sınırlar yeşil doku ve ağaçlar ile ayrılmıştır. Bu yaklaşım ile topluluk, bulunduğu bölge içerisinde kapalı bir topluluk yaratarak izole edilmemiştir. Ortak alanlar, dışarıdan insanların da katılabileceği bir mekan haline gelmiştir. Dolayısıyla ortak alanlar, topluluk içi kamusal ancak herkes için yarı kamusal bir alan oluşturmuştur. Bu durumda dışardan katılım sağlayan yabancılara karşı güvenli ortam yaratma ihtiyacı gündeme gelmiştir.



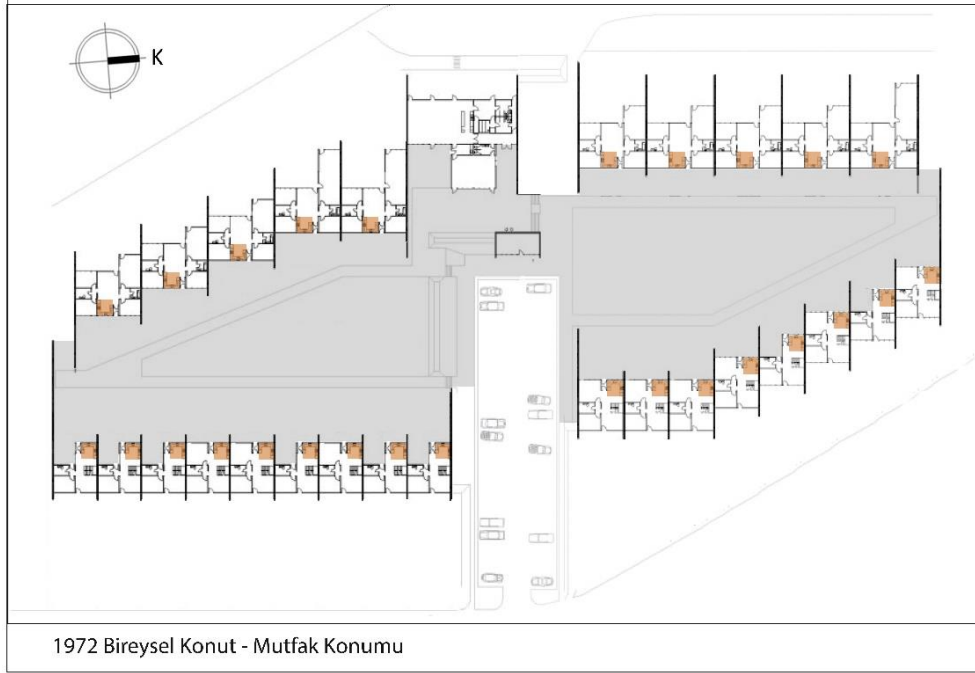
Şekil 16. Sættedammen Yerleşim Alanı Analiz 2

Paylaşımli yaşam konutları bağıllık, destek, sosyallik ve güvenlik sağlayan işbirlikçi bir yaşam tarzıdır (Hasell ve Scanzoni, 2000, s.269). Kullanıcıların alanlarını doğrudan yönetmesi ve kontrol etmesi sonucunda, topluluklar güçlü bir güvenlik duygusu yaratma eğilimindedir (Ruiu, 2015, s.633). Sættedammen kümelenmiş bir konut topluluğu olarak, her birimden ortak alanın izlenebileceği bir iç mekan kurgusu ve konut yönelimi geliştirmiştir. Ortak tesislerin görünürlüğu, gözetim fırsatlarını arttırmaktadır. Sosyal etkileşime olanak sağlayan mutfak yönü ve ön cephe kullanımı, topluluktaki güvenlik açığını da kapatmaktadır. Aynı zamanda her üyenin birbirini tanınması da yabancıların fark edilmesi sağlamaktadır. Konutun dış mekanla bağlantısının olması, yeşil bir ortama sahip olması ön bahçeyi aktif kullanım mekanı yapmaktadır. Ön cephede zaman geçirmek ortak avluya hakimiyet sağlamakta ve bu mekandaki hareketliliği gözetleme imkanı sunmaktadır. Aynı zamanda Sættedammen yerleşiminin nesiller arası bir topluluk olması, çalışmayan veya emekli olan bireylerin gündüzleri toplulukta zaman geçirmesi ve güvenliğe katkı sağlamaları açısından da önem taşımaktadır.

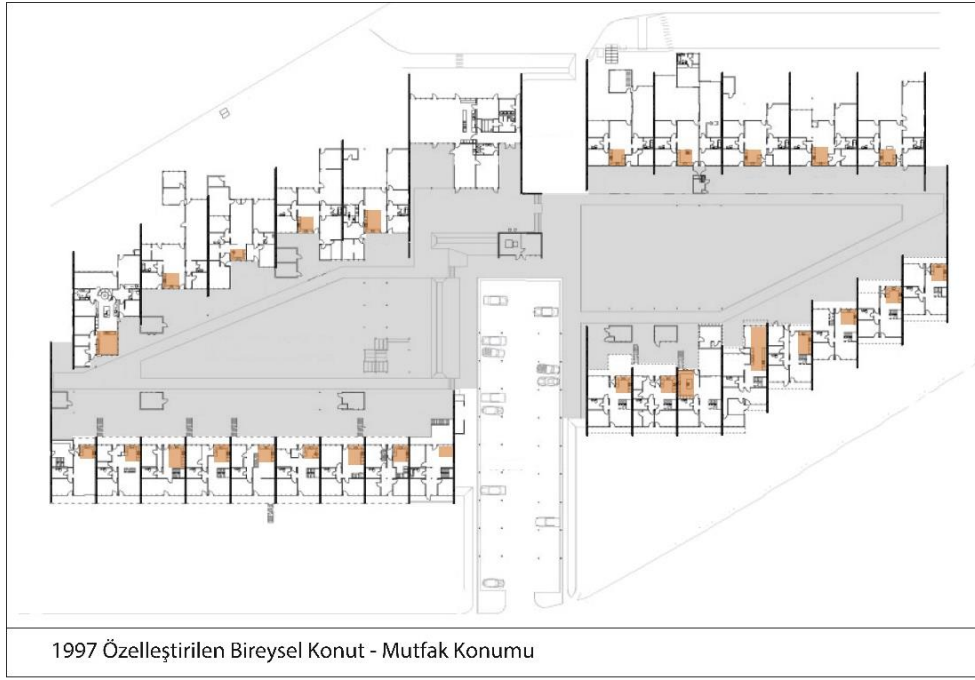
Louv yaptığı araştırmada semtlerde çocuklara uygun ortamlar yaratabilmek için belirli önerilerde bulunmuştur: “Komşularınızı tanıyın. Yaşadığınız binadaki ve çevredeki topluluk yaşamına katılın. Bir oyun gözcülüğu grubu oluşturun ve üyelerden her haftada belirli bir süre, kapı önlerinde, oyun oynayan çocukların onlara erişebileceği bir mesafede oturmalarını isteyin.” (Louv, 2019, s.430). Sættedammen topluluğunun başlangıç noktası ve projeye getirilen en güçlü ilham ise Bodil Graae tarafından 1967’de Politiken’de yayınlanan “Çocukların Yüz Ebeveyni Olmalı” isimli makalesidir. Makale, sıradan konut alanlarını çocuk düşmanı olmakla eleştirerek, çocuklar için de yaşanabilir bir konut topluluğunun oluşturulması gerektiğinden bahsetmiştir (Bendixen vd., 1997, s.5). Dolayısıyla Sættedammen topluluğu çocuklar için yaşanabilir bir ortam sağlamayı hedeflemiştir. Topluluk çocuklara gerekli oyun ortamları sağlarken, oyun oynanan açık ortak alanların bireysel konutların ön bahçesinden ve mutfak alanından görünür olması ve komşuların toplulukta yaşayan kullanıcıları tanınması sonucunda güvenlik kaygıları engellenmiştir. Güvenli ortam ise çocukları özgürleştirmiştir. Yaşlılarıyla özgür bir şekilde ortak alanda bir araya gelen çocuklar aynı zamanda sosyalleşmiştir. Sættedammen çocuklara sağladığı bu olanaklarla günümüzde halen birçok çocuklu aileye hizmet etmektedir.

Sættedammen topluluğunun İç mekan organizasyonu, yukarıda belirtildiği gibi ortak açık alanın güvenliğinde önemli bir rol oynamaktadır. Mutfak yönü Şekil 17’de gösterildiği gibi

her konut tipi için avluya yönlendirilmiş aynı zamanda kullanım esnasında, kullanıcıların doğrudan bakış açısı sağlayabilecekleri şekilde dolap üniteleri yerleştirilmiştir. Bu planlama birden fazla işleve hizmet ettiğinden dolayı Şekil 18’de gösterildiği gibi birçok konutta yapılan özelleştirmeler sonucunda iç mekanda değişiklik yaşanmış ancak mutfak birimlerinin ön cephe ile ilişkisi kesilmemiştir. Mutfak mahalinin konumu veya formu değişse bile avlu ile olan teması korunmuştur.



Şekil 17. Sættedammen 1972 Bireysel Konut İç Mekan Organizasyonunda Mutfak Konumları



Şekil 18. Sættedammen 1997 Bireysel Konutlardaki Özelleştirmeye Rağmen İç Mekan Organizasyonunda Mutfak Konumlarının Görüş Açısı

Bir topluluktaki bölge sakinleri, iletişim fırsatlarına sahip olduğunda, başkalarına yakın bir yerde yaşadığında ve etkileşim için uygun alana sahip olduğunda sosyal ilişkiler geliştirmektedir (Williams, 2005 s.197). Fiziksel veya işlevsel olarak yakınlığın sosyal etkileşim üzerindeki etkilerine daha önceki konularda (2.1.4 ve 2.4) yer verilmiştir. Sættedammen yerleşimindeki konut blokları incelendiğinde ise, bireysel konutlar bitişik nizam yerleştirilmiştir. Bu durum konutlar arası yakınlık sağlarken aynı zamanda ısınma açısından ekolojik bir yaklaşım sunmaktadır. Bu noktada yakınlık prensibi uygulayan mimari etkenler ve fiziksel çevre tasarımı, bölgede yaşayan insanlar arasında tekrarlanan temaslara yol açarken bu temaslara sosyal ilişkilerin kurulmasına yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla Sættedammen konutlarının yakınlık organizasyonu komşuların birbirleriyle etkileşim kurma olasılığını yükseltmektedir.

Bitişik nizam düzenlenen ve ön cepheleri aynı yöne bakan konutlarda kullanıcılar arası karşılaşmalar artarken, mahremiyetin korunması yine ara kesitte yer alan ve bina kütesinden öne ve arkaya doğru taşmış duvarlarla sağlanmaktadır. Konutların bitişik tasarımı, arazi, enerji ve malzeme kullanımında ekolojik bir yaklaşımdır. Ortak duvar kullanımı malzeme açısından ekonomik çözüm üretirken atık oluşumunu engellemektedir. Aynı zamanda konutların yan yana birleştirilmesi nitelikli arazi kullanımı sağlamakta ve tanımsız

boşluklara izin vermemektedir. Soğuk bir bölge olan Danimarka’da bu tip konut bloklama ısınma konusunda fazla enerji kullanımını da engellemektedir. Topluluk yaşamına fayda sağladığı düşünülen Sættedammen bitişik fiziksel biçimlenmesi, paylaşımlı yaşam konutları modelinin çevreci kimliğini desteklemektedir.

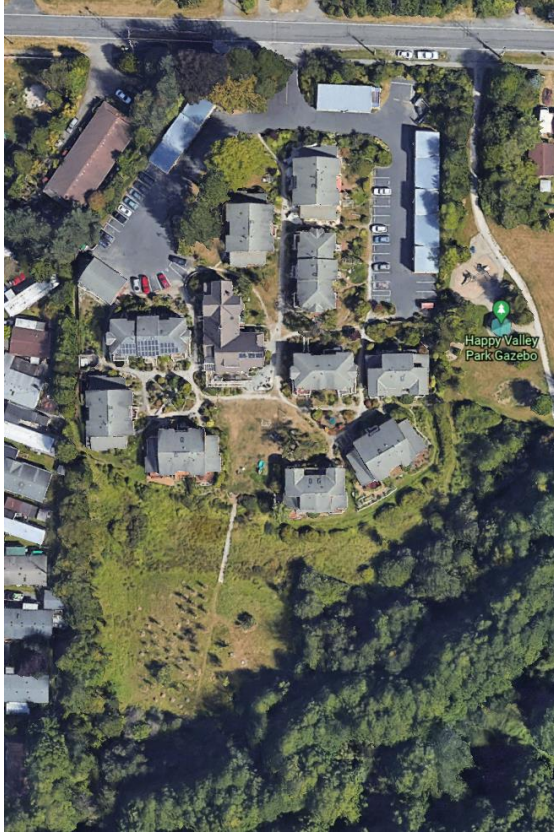
Sonuç olarak Sættedammen topluluğunda sakinler, sadece kendilerine ait evlere sahip olarak büyük ölçüde özerklik kazanmaktadır. Konutların yerleştirilme şekli ve ara kesitler estetik bir değer kazandırırken mahremiyete de izin vermektedir. Mimari üslup, konut kütesinin kullanıcı ihtiyaçlarını takip etmesini sağlamakta, bireyselleşmeye izin vermekte aynı zamanda estetik bütünlüğün korunmasına yardım etmektedir. Konutların cepheleri patikalara, bahçelere, ortak konuta ve ortak açık alanlara bakmaktadır. Konut ön tarafları kamusalken, arkaları daha özeldir ve sakinler yalnız kalmak istediklerinde bu alanı kullanabilmektedir. Yaya odaklı bir tasarım stratejisi benimseyen Sættedammen, iç mekanda tamamen sosyal bir ortam yaratmaktadır. Yerleşim içerisinde oluşturulan kademeli geçişler de mekanda somut bir engel oluşturmadan, algısal sınırlar ile sağlanmaktadır. Sættedammen için yapısal girişim doğaya saygılı bir yaklaşım sergilemiş, çevre-konut-insan kavramlarına bir arada denge yaratmıştır. Bu noktada topluluk açık veya kapalı ortak alanların ve bireysel konutların kullanımını tanımlamış aynı zamanda kurguladığı senaryo ile kişiler arası sosyal etkileşimi doğrudan etkilemiştir. Birey ve kolektif alan arasındaki ilişki fiziksel biçimlenmenin bir sonucu niteliğindedir. Yapılan analizler, doğa, değişim, gelişim ve esneklik kavramlarını bir arada işleyen Sættedammen mimari tasarımının fiziksel, sosyal, ekonomik ve estetik değerlerini bir arada ele almış, ancak önceliği sosyal değerler içerisindeki özerklik ve topluluk duygusunu bir arada biçimlenebileceği fiziksel biçimlenmeye vermiştir.

4.4.2. Bellingham Cohousing (ABD)

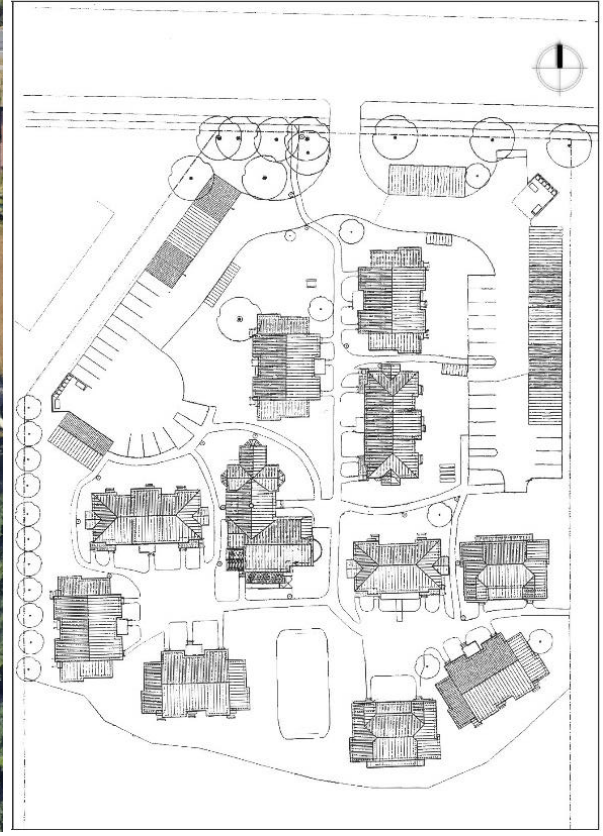
Paylaşımlı yaşam konutları 1970’lerde Danimarka’da ortaya çıkmış, 1980’lerde Kuzey Avrupa’ya yayılmış, 1990’larda ise Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Avustralya’da kendini göstermiştir (Meltzer, 2005, s.3). Bu bağlamda Amerika’daki ilk paylaşımlı yaşam örneği 1991’de tamamlanan Muir Commons yerleşimidir. 1900’lerin ortalarına gelindiğinde ise yirmi dört işleyen paylaşımlı yaşam konutları ile Amerika’daki yayılımın hızlandığı fark edilmiştir (Fromm, 2000, s.94-95). Bu yayılım, iki tasarımcının Danimarka’daki paylaşımlı

yaşam konutları üzerindeki gözlemlerini ve deneyimlerini kitaba çevirmesi ve Amerika’da uygulamaya başlaması ile desteklenmiştir (McCamant ve Durrett, 1988, s.4). Kasıtlı toplulukları destekleyen ve teşvik eden The Foundation for Intentional Community (FIC) bünyesinde paylaşımlı yaşam konutlarına da yer vermekte ve bu kurum aracılığıyla yapılan incelemede, sadece Amerika’da iki yüzden fazla kurulmuş aynı zamanda yüzden fazla biçimlendirme aşamasında olan paylaşımlı yaşam topluluğu olduğu görülmüştür. Bu noktada Amerika’da bulunan Bellingham Cohousing ise kurulan ve kullanılan paylaşımlı konut kümelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

2000 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nin Washington Eyaleti Bellingham kentinde kurulan Bellingham Cohousing, kuzey kısımda kümelenmiş evlerin güneyde ise sulak alanların bulunduğu altı dönümlük bir arazide yer almaktadır. Bu arazi, topluluk kurulmadan önce bir çiftliğe ev sahipliği yapmıştır (Longdon, 2000; Peak, 2008). 1997 sonbaharında, topluluktan altı üye çiftlik arazisi için bir teklifte bulunmuş ve arazi topluluk tarafından satın alınmıştır. 1998’de topluluğun Whatcom Ecovillage grubu ile birleşmesi sonucunda Bellingham Cohousing’in temeli oluşturulmuştur. Bir araya gelen kullanıcılar arazinin kullanımı ve yerleşim planlaması için mimar McCamant ve Durrett ile anlaşma yapmıştır. Paylaşımlı yaşam konutlarının belirleyici faktörlerinden biri olan katılımcı tasarım Bellingham yerleşiminde de uygulanmış ve tasarımcılarla üyeler birlikte çalışmıştır. Topluluğun kurulum aşamasında birçok atölye çalışması ve grup toplantısı düzenlenmiş, bu çalışmalar başarılı bir topluluk oluşturulmasında kritik rol oynamıştır (Longdon, 2000). Dolayısıyla topluluğun oluşumu ve sürecin ilerlemesi üyelerin dahil olduğu bir uygulama sergilemiştir.



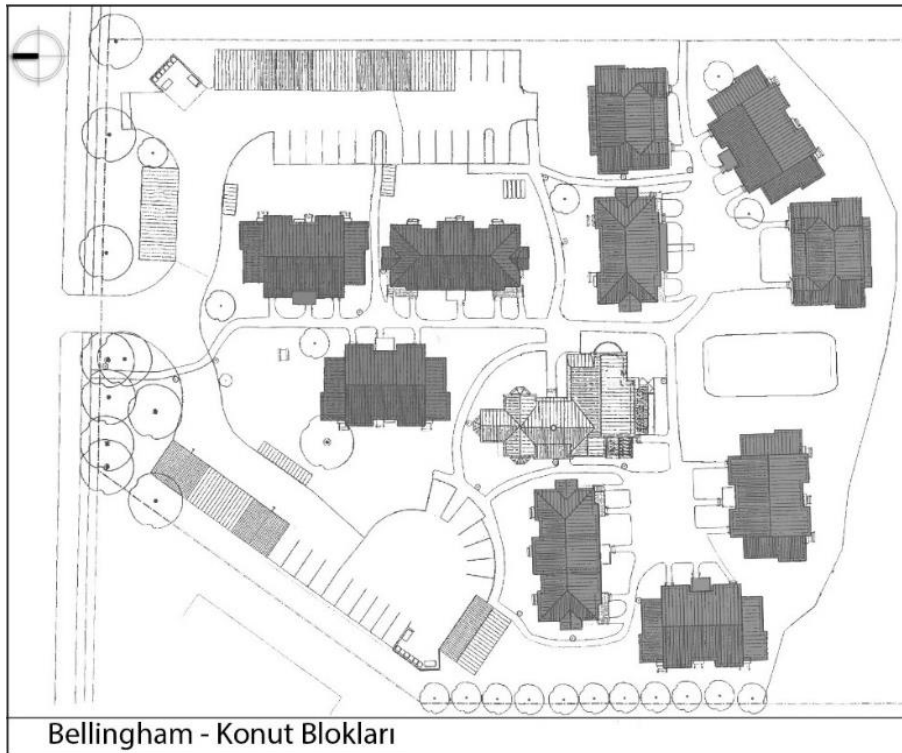
Görsel 8. Bellingham Cohousing Uydu Görüntüsü (<https://earth.google.com/>) Erişim Tarihi: 04.02.2021



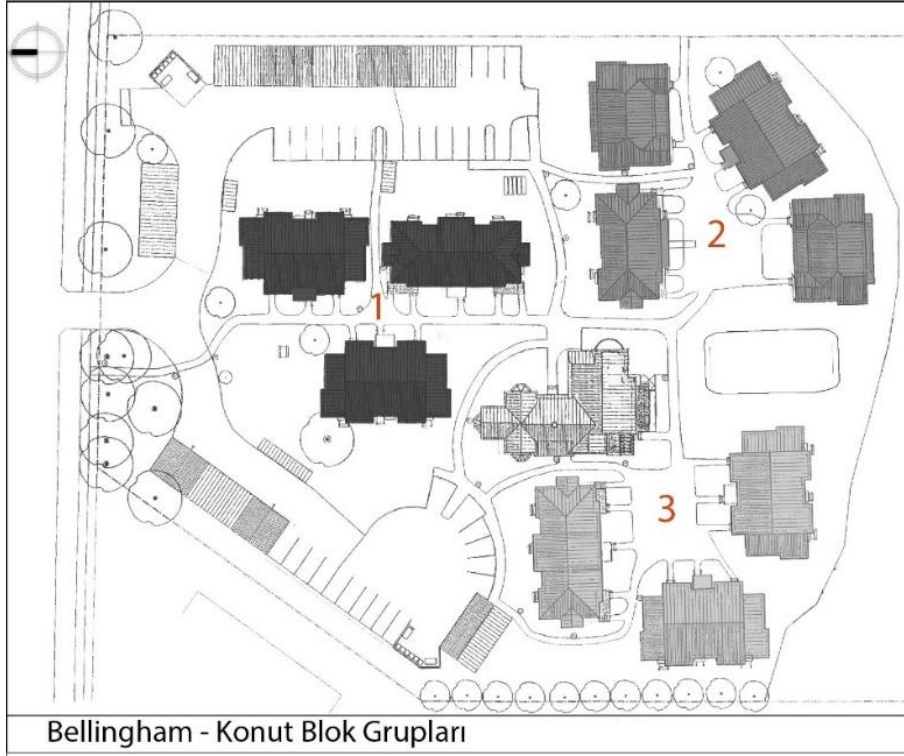
Şekil 19. Bellingham Cohousing Vaziyet Planı (<https://bellcoho.com/>)

Bu sene 21. yılını tamamlayan Bellingham Cohousing topluluğunun arazi incelemesi, kuzeyde yer alan yerleşim ve güneyde yer alan sulak alan olarak ikiye ayrılmıştır. Kuzey alanda yer alan yerleşim, barınma alanlarını ve ortak kapalı ve açık hacimleri kapsamaktadır. Özel konut birimleri Şekil 20’de gösterilen bloklar içerisinde konumlanmıştır. Yerleşkede toplam on blok ve bir ortak konut bulunmaktadır. Bloklar ortak konut çevresinde kümelenmiş, aynı zamanda yapılan analize göre bloklar kendi içlerinde de gruplar oluşturmuştur. Şekil 21’de kuzey, doğu ve batı olmak üzere yerleşkede üç grup gözlemlenmiştir. Her grup ortak konut ile temasını bir ara bölge ile kurmuştur. Bu noktada blokların grup içerisindeki dağılımı ortak iç hacimler yaratmıştır. Yerleşim planlaması, grupları oluşturan üç veya dört bloğun çeper şeklinde yerleştirilerek ortak bir avlu alanı oluşturmasını sağlamış, bu avlular kullanılarak ortak alanlara erişimi ön görülmüştür. Özel birimlerin giriş alanları ise kendi gruplarının avlularına yönlendirilerek grup içi bloklar arasında etkileşim hedeflenmiştir.

Şekil 21’de gösterilen 1 numaralı grup, üç bloktan oluşmakta ve bloklar kuzey-güney hattında konumlanmaktadır. Gruptaki üç bloğun cepheleri doğu ve batıya yönlendirilerek güneş ışığından en iyi derecede faydalanmaları amaçlanmıştır. Ancak birbirine yakın konumlanan blokların avluya bakan cephelerinde güneş etkisinin ve kullanıcı mahremiyetinin kısmen azalacağı düşünülmektedir. 2 numaralı grup, üçü doğu-batı hattına, biri kuzeydoğu-güneybatı hattına yerleştirilen dört bloktan oluşturulmuştur. 3 numaralı grup ise iki bloğun doğu-batı, bir bloğun kuzey-güney hattına yerleştirildiği toplam üç bloğa sahiptir. Bu doğrultuda 2 ve 3 numaralı gruplarda blok cephelerinin hakim yönü kuzey ve güney olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla 2. ve 3. grubun güneş ışığından daha fazla yararlanabilmesi için, konut iç mekan organizasyonunda cephe yerleşimi ve açıklıklarının önemi artmıştır. Ek olarak 1. grubun aksine 2. ve 3. gruplarda bloklar arası mesafe, iç avlunun ve konut kullanımının niteliğini arttırmıştır. Bu gruplarda avlunun genişliği, bloklar arası mesafe oluşturarak güneş ışığının mekana daha iyi alınmasını sağlamakta, aynı zamanda oluşturulan mesafe ön cephe açıklıklarından iç mekan ile doğrudan teması engelleyerek mahremiyeti korumaktadır.



Şekil 20. Bellingham Cohousing Bireysel Konut Blokları



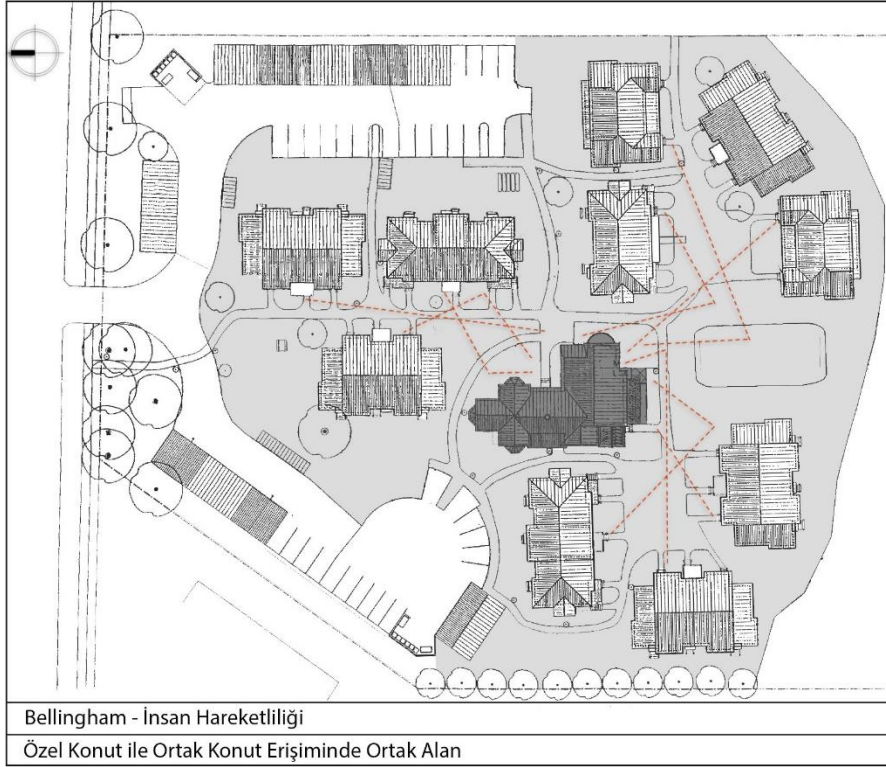
Şekil 21. Bellingham Cohousing Konut Blok Grupları

Bellingham topluluğu diğer paylaşımlı yaşam konutlarında olduğu gibi ortak açık ve kapalı alanlara sahiptir. Ortak konut topluluk içerisinde kapalı hacim yaratırken, sirkülasyon alanları, ortak açık mekanlar, yeşil alanlar, motorlu veya motorsuz araç park alanları açık zeminleri oluşturmaktadır. Topluluk kullanımının sağlandığı ortak alanların miktarı yerleşim içerisinde sosyal etkileşimi ve topluluk oluşumunu destekler boyutta değerlendirilmiştir. Bu noktada arazi planlamasında, ortak açık alanların daha fazla alan kaplayabilmesi için özel birimlere daha az yer ayrılmıştır.

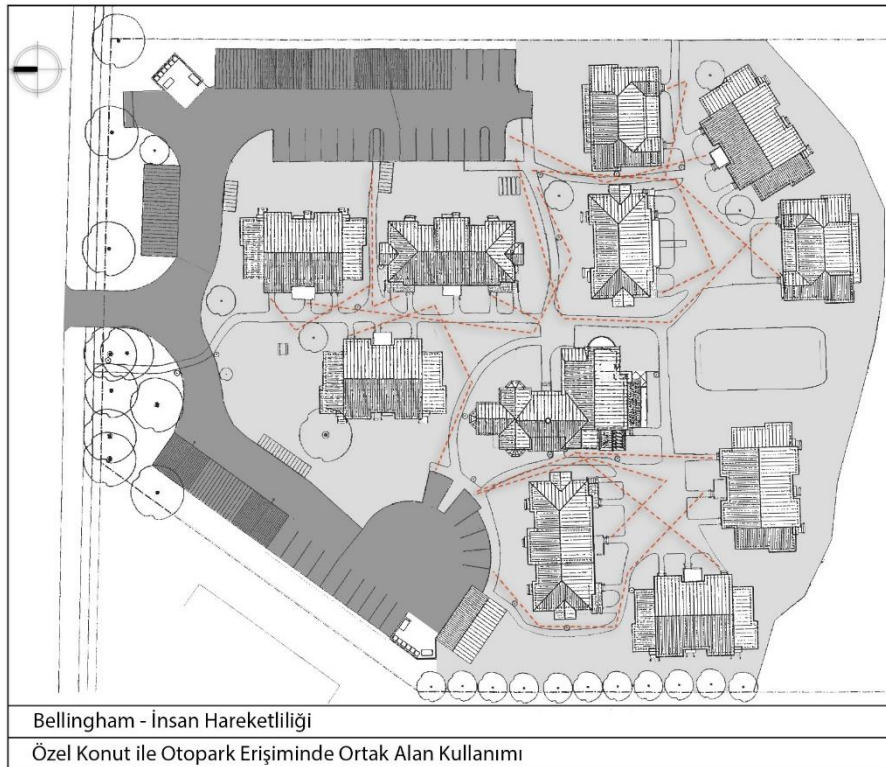
Bellingham Cohousing yapıları dışında bırakılan açık alanlarda dolaşım ağı oluşturulmuştur. Konut blokları ile ortak konut arasında hareketlilik sağlayan yaya caddeleri, Şekil 22’de analiz edildiği gibi tek hat olarak gelişim göstermektedir. Bu sayede konut bloklarından ayrılan kullanıcının ortak konuta gitmek için hem grup içerisindeki avluyu hem de yaya caddelerini kullanması sağlanarak diğer kullanıcılarla karşılaşma olasılığı arttırılmıştır. Diğer bir ifade ile aktif olarak kullanılan ortak konuta erişim, doğal karşılaşmalara izin vererek topluluk içi sosyal etkileşimi arttırmaktadır. Bellingham Cohousing üyelerinden biri olan Kathleen Nolan, yapılan röportajda, konuttan ayrıldıktan sonra birçok kullanıcı ile karşılaştığını ve bu durumdan hoşlandığını belirtmiştir (Peak, 2008). Bu doğrultuda konut kümesinin merkezinde yer alan ortak konut, konumu gereği yüz yüze gelmeye ve kullanıcılar

arası iletişime olanak sağlamaktadır. Ancak yerleşimin fiziksel biçimlenmesine göre doğal karşılaşmalar, Şekil 22’de belirtildiği gibi konut grupları içerisinde yoğunlaşmaktadır. Üç ayrı grup için ortak birleşim ve karşılaşma noktasının ortak konut ve çevresi olduğu analiz edilmiştir. Bu durum ortak konutun topluluk içerisindeki bağlayıcı rolünü ve kritik önemini işaret etmektedir

Paylaşımlı yaşam konutlarında dolaşım modeli, yaya geçişi için alternatif sunmadığı zaman şans eseri karşılaşma fırsatları en üst düzeye çıkmaktadır (Torres-Antonini, 2001, s.155). Bellingham Cohousing yerleşiminde konutlar, birbirine yaya caddeleri ile bağlanmaktadır. Ancak bu caddelerin kısa kısa birçok alternatifine yer verilmesinin, cadde üzerindeki doğal karşılaşmaları etkileyebileceği düşünülmektedir. Özel birimler ve ortak konut arasındaki insan hareketliliği, Şekil 22’de gösterildiği gibi bir ana omurga üzerinde gerçekleşmektedir. Bu sebeple iki birim arasında, alternatif yaya caddelerinin olumsuz etkilerinin fazla hissedilmediği düşünülmektedir. Ancak özel konut otopark ulaşımı ile ilgili yapılan Şekil 23’teki analiz, aynı şekilde sonuçlanmamaktadır. Yerleşim alanında kuzeydoğu ve kuzeybatı yönünde yoğunlaşan otopark alanlarının farklı iki yöne dağıtılması, otopark ulaşımında alternatif yaya caddelerinin kullanımına sebep olurken ortak bir hat oluşumunu engellemiştir. Yakın mesafe ile çözülmeye çalışılan otopark ulaşımı Şekil 23’te gösterildiği gibi birçok farklı seçenek sunarak insan hareketliliği sağlamakta ancak, karşılaşma oranını azaltmaktadır. Aynı zamanda mesafeyi kısaltmak için oluşturulan yaya hatlarının, konut bloklarının çevresinde mahremiyeti kısmen etkilediği düşünülmektedir.



Şekil 22. Bellingham Cohousing İnsan Hareketliliği 1



Şekil 23. Bellingham Cohousing İnsan Hareketliliği 2

Güneyde yer alan sulak alanı koruyarak arazinin kuzeyinde yapılaşan Bellingham topluluğunda konut blokları, arazinin oldukça az bir kısmını kaplamış ve doğal çevreye saygılı bir davranış sergilenmiştir. Topluluk biçimlenmesi bireysel alanları azaltarak ortak alanların özel konutları destekleyeceği bir planlama sunmaktadır. Ortak alanlar; ortak konut, yeşil alanlar, çocuk oyun alanları, topluluk bahçesi, bisiklet park yerleri, otopark alanları, dolaşım hatlarını kapsayan ve yerleşimi çevreleyen gelişmiş bir sistem ve kullanım çeşitliliği yaratmaktadır.

Ortak konut yerleşim sisteminin ve insan hareketliliğinin merkezinde konumlandırılmıştır. Hem fiziksel olarak hem de faaliyet olarak odak noktası oluşturan bu birim, yeniden işlevlendirme çalışması olarak da karşımıza çıkmaktadır. Görsel 9’da gösterilen ortak konut, yenilenmiş bir çiftlik evidir. Yerleşim planlanırken uzun yıllar çiftlik olarak kullanılan arazinin çiftlik evi korunmuş ve Bellingham topluluğu için ortak konut birimi olarak dönüştürülmüştür (Depaulo, 2015; Peak, 2008; Longdon 2000). Dolayısıyla topluluğun sosyal ve fiziksel merkezi yenilenen çiftlik evi olarak belirlenmiş ve bu birim çevresinde yerleşim düzenlemesi yapılmıştır. Bu doğrultuda Bellingham Cohousing topluluğunun arazi planlaması kütle, alan ve dolaşım olarak değerlendirilerek, ortak konut, özel konut blokları, otopark alanı ve yaya caddelerinin birbiri ile ilişkisi incelenmiş aynı zamanda Şekil 24’te analiz edilmiştir.



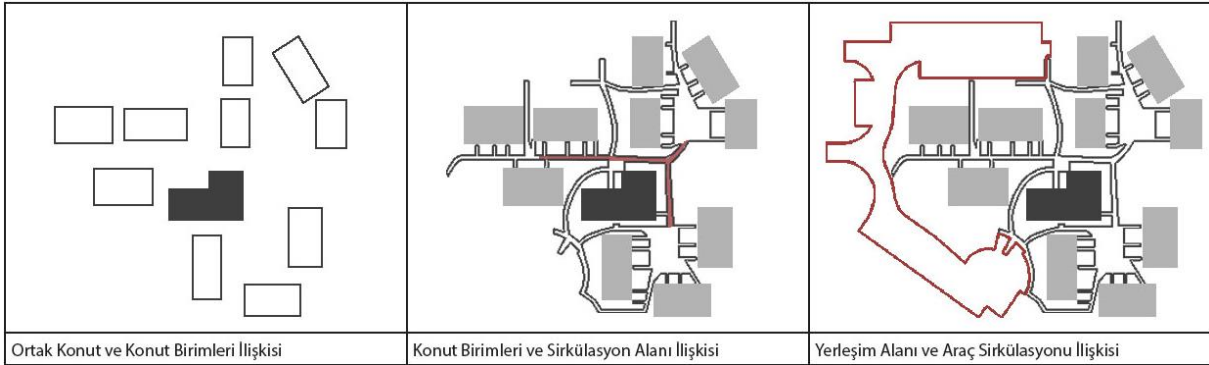
Görsel 9. Bellingham Cohousing Ortak Konut / Yenilenen Çiftlik Evi (FIC, 2019)

Şekil 24'te yapılan analize göre ortak konut, hem gruplandırılan konut bloklarının her birine ve grup avlularına eşit mesafede hem de kullanıcıların kolayca erişim sağlayacağı kesişim noktasında konumlandırılmıştır. Yapılaşma merkezi olarak düzenlenen ortak konut alanından dışarıya doğru ilerleyerek bu birimi çevrelemiştir. Yapılan analize göre farklı cephelere bakan konut blokları ortak konut çevresinde nispeten dağınık bir şekilde yer almaktadır. Belirli bir hizası bulunmayan konut bloklarının çevresinde biçimlenen yaya dolaşım hattı da aynı şekilde belirli bir forma veya hizaya göre belirlenmemiştir. Bir köy yerleşimi gibi organik bir planlama sunan Bellingham yerleşiminde yaya dolaşımı, blokların iç hacminde avlular oluşturarak ilerlenmekte ve merkezde ortak konutta bir araya gelmektedir. Böylece ortak konut hem dağınık konut bloklarının hem de dolaşım hattının kesiştiği alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda avlular ve avluları merkeze bağlayan yaya dolaşım hatları, kullanıcıları sosyal etkileşime teşvik ederken aynı zamanda ortak konuta yönlendirmektedir.

Otopark alanı Şekil 24'te gösterildiği gibi bütün olarak planlanmış ve araç trafiğini iç hacme sokulmayacak şekilde projeye dahil edilmiştir. Ancak otopark alanının konut kümesini çevrelemesi ve arazinin kuzey, kuzeybatı ve güneybatı cephelerine yayılması bu alanda geniş bir otopark alanı yaratmıştır. Bu bağlamda yerleşimin çevresine yayılan otoparkın, kullanıcıların tek bir hat üzerinden alana erişimini engellediği düşünülmektedir. Dolayısıyla kısa mesafelerde otopark alanına çıkan alternatif yaya caddeler oluşturan Bellingham Cohousing mesafeyi kısaltırken bazı riskler oluşturmuştur. Şekil 23'te oluşturulan otopark alanı insan hareketliliği senaryosu, her konut bloğunun yanından veya karşısından sağlanan yaya caddelerinin otopark alanına çıkışını sağlaması sonucunda belirlenmiştir. Şekil 23 ve Şekil 24'te yapılan analizler doğrultusunda otopark alanına birçok erişim seçeneği olan kullanıcıların en kısa mesafeyi kullanma olasılığı hesaba katılarak alternatif yaya caddelerinin, otopark alanı kullanımında doğal karşılaşmaları ve sosyal etkileşimi olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Otopark alanının fiziksel biçimlenmesi karşılaşmaları etkilerken arazideki konumu, Bellingham Cohousing yerleşimindeki özel mekanlar ve yerleşim çevresindeki kamusal alanlar arasında kontrollü bir geçiş sağlamaktadır. Kuzeyinde yer alan ana caddeye, aynı zamanda kuzeybatı ve kuzeydoğu cephelerindeki yerleşim alanlarına karşı otopark alanı, bir cephe görevi üstlenmiştir. Bu bağlamda dışarıdan bir yabancıнын doğrudan yerleşimin iç hacmi ile göz temasını engellemekte ve aslında herkese açık olan topluluğun kendi içerisinde

özelleşmesine yardımcı olmaktadır. Bu durum daha güvenli bir iç hacim yaratan ve kontrolü destekleyen tasarım kararlarından biri olarak değerlendirilmektedir.



Şekil 24. Bellingham Cohousing Ortak Konut, Bireysel Konutlar, Yaya Dolaşımı ve Otopark İlişkisi

Arazi yerine karar verip birlikte çalışacakları tasarımcıları seçen Bellingham Cohousing üyeleri, ilk aşamadan itibaren yaşam alanlarının oluşum süreçlerine dahil olmuştur. Küçük bir grup olarak başlayan topluluk sayılarını arttırabilmek için kendileri ve yaşam alanları için hedeflediklerini diğer insanlara duyurmaya çalışmıştır. Öncelikle broşürler dağıtarak paylaşımlı yaşam konutları ile ilgili bilgilendirme yapan üyeler, daha sonra o günün şartlarını kullanarak yerel gazetelerle ve radyo programları ile iletişime geçmiştir. Katılacak yeni üyeler için sunum organize edilmiş ve bu sunumda topluluk tanıtılmıştır. Kısa süre sonra yaşam alanlarını planlamak aynı zamanda bu sürece katılım sağlamak isteyen birçok kullanıcı topluluğa dahil olmuştur (McCamant ve Durrett, 2011, s.129). Günümüzde nesiller arası bir topluluğa hizmet eden Bellingham Cohousing, otuz üç haneden oluşmaktadır. Yerleşim, yabancılaşmaya karşı topluluk oluşturma ve bir arada yaşama anlayışı geliştirmiştir. Bu doğrultuda paylaşımlı yaşam konutlarını diğer tipik mahalle ortamlarından ayrılan ve sosyal ilişkileri güçlendiren katılım, bu toplulukta önemli bir işleyiş şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımın aktif olarak yapılan yönetim toplantıları ve faaliyetlerle sağlandığı Bellingham Cohousing, birbirlerine güvenen, saygı duyan, farklılıkları veya bireysellikleri kabul eden bir kolektif topluluk anlayışı geliştirmiştir. Kullanıcılar çeşitli gruplar ve komiteler oluşturarak kendi topluluklarının yönetimini üstlenmiştir (URL-7). Bu noktada Bellingham topluluğunda çeşitli komiteler bulunmaktadır. Genel toplantılar veya komite toplantıları düzenli olarak gerçekleştirilmektedir. Yerleşkede, komite topluluklarına katılmak, yemek ve topluluk etkinliklerini planlamak ve topluluk projeleri üzerinde çalışmak için ayda yirmi saat kadar zaman ayrılmaktadır. Toplantılara katılım kolektif zihniyete ve

oluşacak fikirlere katkı sağlarken topluluğun çıkarlarına en iyi şekilde uyan kararların alınmasına yardımcı olmaktadır (URL-7). Whatcom Ecovillage grubunun kurucu üyesi olan daha sonra Bellingham Cohousing topluluğuna katılan Longdom, topluluk tasarımında yapılan grup toplantılarının ve işbirliğinin topluluk gelişiminde önemli bir yer ettiğini belirtmiştir. Ona göre bu toplantılara katılım, kişisel görüşlerini sunan kullanıcıların grubun vizyonunu sağlamak için kendi talepleri dışına çıkabildikleri manevi bir boyutu da ifade etmektedir (Longdon, 2000). Aynı zamanda topluluk misyonu, Bellingham Cohousing yerleşimini tipik bir mahalleden ayıran önemli unsurlardan birinin üyeler arası ilişkileri güçlendiren katılımcı süreç olduğunu işaret etmektedir (URL-7). Dolayısıyla toplantılar, topluluk ve topluluktaki yaşam şartları için kullanıcıların dahil edildiği pratik bir çözüm yolu olarak değerlendirilmektedir. Aslında kişisel olarak farklı tercihleri olan bir grup insanın ortak hedeflerinin ve ortak yaşam alanı fikirlerinin fiziksel görüntüsünü kazanabilmesi için ortak bir paydada buluşması gerekmektedir. Bu durum herkesin farklı isteğine entegre edilemeyecek bir uygulama yarattığından dolayı çoğunluğun seçiminin dikkate alınması olasıdır. Bu noktada, kişisel çıkarlar ve isteklerin önemli olduğu ancak topluluğun ortak kararı sonucunda bireysel tutumlardan taviz verilebildiğinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla topluluk içerisinde katılımcı süreç demokratik bir altyapı ile sağlanmaktadır. Kişiler hem kendi görüşlerini sunmakta ve savunmakta özgürken hem de sunulan ve çoğunluk tarafından kabul edilen kararlara uyum sağlamaktadır. Bu süreç planlama evresinde uygulandığı gibi topluluğun devamlılığında da sürdürülmektedir.

Ortak toplantılar Bellingham Cohousing yerleşkesinde ortak konutta gerçekleşmektedir. Bir çiftlik evinden dönüştürülen bu yapı günümüzde birçok mahale hizmet edecek şekilde organize edilmiştir. Bu birim geniş bir mutfak ile yemek ve toplanma alanını, iki oturma odasını, misafir odasını, oyun odasını, bir ofisi, çamaşırhaneyi barındırmaktadır. Nolan, başlangıçta bu alanların boş birer mekan olduğunu ve topluluğun bu mekanların oluşumunda aktif rol oynadığını belirtmiştir. Bir üyenin çamaşır makinesini başka bir üyenin buzdolabını ortak konuta ortak kullanım için ödünç verdiğinden bahseden Nolan, bu ürünlerin yenileri alınana kadar topluluk için bağış olarak değerlendirildiğini belirtmiştir. Aynı zamanda, ayda bir kez üyelerin evlerindeki fazla eşyaları belirleyip ortak konuta getirdiklerini ve başka bir kullanıcının ihtiyaçları doğrultusunda bu eşyalardan alıp kullanabileceğini bahsetmiştir. Bu noktada ihtiyaç duyulmayan eşyalar ise orduya gönderilmektedir (Peak, 2008). Dolayısıyla paylaşım Bellingham Cohousing için bir yaşam şekli olarak belirlenmiştir. Kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda eşyalar, araç ve gereçler topluluk içinde paylaşılmakta ve üyeler

bu sayede komşularına destek olmaktadır. Paylaşarak yaşamak, topluluk kullanımının devamlılığı sağlamak ve atık oluşumunda azalmayı desteklemektedir. Bu yaklaşım hem ekonomik, hem ekolojik bir işleyişken hem de sosyal bir temas olarak değerlendirilmektedir.

Bellingham topluluğunda ortak konut, ortak yaşamı işaret etmektedir. Paylaşım sadece ürün üzerine gerçekleşmemekte, ortak öğünler düzenlenmektedir. Paylaşılan yemeklerin topluluk oluşumunda önemli bir rolü vardır. Katılım, paylaşım ve sosyal etkileşimin bir arada gerçekleştiği ortak yemekler üyelerin birbiriyle temasını arttırmaktadır. Birlikte zaman geçirmek için düzenlenen ortak yemekler haftada birkaç kez planlanmaktadır (URL-7). Nolan, ortak yemekler için topluluk içerisinde takımlar oluşturulduğunu ve her takımın kendi menüsünü yapabildiğini ifade etmiştir (Peak, 2008). Ortak yemeklerin gerçekleştiği ortak konut bu sayede daha aktif kullanılmakta, birey ve topluluk arasında bağlayıcı etki oluşturmaktadır.

Bellingham Cohousing ortak konutunda her sabah kahve saati düzenlenmektedir. Bu düzenleme topluluğu merak eden ziyaretçilere de açık bir etkinliktir (FIC, 2019). Üyeler ve ziyaretçiler kahve etkinliğiyle bir araya gelmekte ve bu sayede kullanıcılar topluluk dışından insanlarla etkileşim sağlayabilmektedir. Aynı zamanda ziyaretçiler de topluluk ve topluluğun yaşam şekli ile ilgili bilgi edinmekte, bu sayede başka insanların bu yerleşim şeklini ve kullanım prensiplerini tanıması sağlanmaktadır.

Bellingham Cohousing yapılaşması, topluluğun ortak kamusal alanı içerisinde düzenlenmiştir. Özel birimler ise konut blokları içerisinde bitişik olarak yer almaktadır. Bloklar, en az 2 en çok 5 özel konutu barındırmaktadır. Her özel birimin ortak alana doğrudan ulaşımı sağlanmıştır. Üç konut bloğunda üst birimler kullanılmış ve bu birimlerin 1. kattan ortak alana erişimi Görsel 10'da gösterildiği gibi dış mekandan eklenen dikey sirkülasyon alanları ile sağlanmıştır. Bu sayede üst birimler ile bağlantı, konutlar arasında ortak bir koridor oluşturmadan, topluluk içerisinde ve çevre ile bağlantılı bir şekilde sağlanmıştır.

Her özel birimin ön ve arka cephesi bulunmaktadır. Ön cepheler buldukları konut grubunun avlusuna yönlendirilmektedir. Konut birimleri, ön cephelerindeki yarı açık alan ve bitişindeki küçük bahçelerden sonra doğrudan yaya caddelerine bağlanmaktadır. Yaya caddelerini kullanan veya diğer birimlerin ön cepesinde bulunan kullanıcılar ile göz teması

ve etkileşim sağlayan ön taraf, sosyal iletişim için oldukça önemlidir. Dolayısıyla ön cephede oturan bireyler etkileşime açık ve topluluk içerisinde hareketliliğe hakimdir. Bu doğrultuda Bellingham Cohousing konutlarının ön cephelerinin yerleşke içerisinde topluluk yönü ve kamusal kimliği vardır.



Görsel 11. Bellingham Cohousing – Konut Blokları (Stiefer, 2017)



Görsel 10. Bellingham Cohousing – Konut Blokları (Stiefer, 2017)

Cohousing modelinde konutlar, Amerikan standartlarına göre küçüktür (Meltzer, 2000, s.116). Amerika’da mevcut bir evin ortalama boyutunun yaklaşık yüzde atmışı kadardır (McCamant ve Durrett, 2011, s.275). Bu bağlamda daha küçük olarak planlanarak paylaşımlı yaşam konutlarının kriterlerini destekleyen Bellingham Cohousing aynı zamanda standartlaştırma prensibine de uyum sağlamıştır. Fromm’a göre özel konutlarda az sayıda çeşitlilik oluşturup standartlaştırma üzerinde anlaşmak ve özelleştirmeden uzak durmak, Amerikalı gruplar için zor görevlerden biridir. Ancak kullanıcılar bu yaşam şekline uyum sağlayabilmiştir (Fromm, 2000, s.103-104). Günümüzde zor görünen yönlerine entegre olan birçok Amerikalı, paylaşımlı yaşam konutlarında yaşamakta ve talep üzerine birçok topluluk da inşa edilmeye devam etmektedir.

Bellingham projesi incelendiğinde dört farklı konut tipine rastlanmıştır. Şekil 25’te topluluğun konut tipleri gösterilirken Tablo 4’te ise bu tiplerin yerleşke üzerindeki dağılımı belirtilmiştir. Şekil 25’te gösterilen konut tiplerine göre konut birimleri dört farklı tip olarak standartlaştırılmış ancak bu standartlaştırılma farklı aile tiplerine uygun bir yaklaşım sergilemiş ve çeşitlendirilmiştir. Proje, üç çocuklu bir aileye, evli bir çifte veya tek başına yaşayan yaşlı bir bireyin kullanımına uygun farklı konut tiplerini barındırmaktadır. Dolayısıyla Bellingham topluluğunda, standartlaştırılma ile ekonomik bir yaklaşım

sergilenerek proje maliyeti düşürülmüş, aynı zamanda farklı büyüklüklerde konut tiplerinin belirlenmesiyle aile özelliklerine ve dolayısıyla da kullanıcı çeşitliliğine önem verilmiştir.

Şekil 25'te gösterilen konut tipleri incelendiğinde, her tipin zemin kat planlaması sadece ön cepheye değil arka cepheye de bir çıkış sağlamıştır. Düzenlenen dış mekana çıkış senaryosu, kullanıcının ön ve arka alana doğrudan erişimini ve aktif kullanımını desteklemektedir. Dolayısıyla genel konut yönelimi ön ve arka cephe olarak değerlendirilebilmektedir. Bu durum sadece konut dış mekan kullanımını değil, iç mekan organizasyonunu ve iç mekan ile dış mekan arasındaki bağlantıyı da etkileyen bir düzenleme sergilemiştir. İç mekan organizasyonunda her konut tipinde mutfak ön cepheye yerleştirilirken, salon gibi yaşam alanları arka cepheye yerleştirilmiştir. Islak hacim ve dikey sirkülasyon alanları ise bir çekirdek oluşturularak genellikle dış mekana ilişkili cephelerden içeriye çekilmeye çalışılmıştır.

A, D ve E tipi konutlarda ön ve arka cepheye ek olarak diğer bir cephede de kullanıcının dış mekana temas sağlayacağı pencere açıklıklarına yer verilmiştir. Ancak C tipi konut ara birim olarak kullanılmış ve sadece iki cephede yer alan açıklıklarla dış mekana bağlantısı sağlanmıştır. Bu doğrultuda hem doğal aydınlatma hem de dış mekana bağlantı sağlanan yüzey alanları değerlendirilerek, C tipinin sınırlandırıldığı iki cephenin konut tipleri arasında farklılık yaratan önemli kriterlerden biri olduğu düşünülmektedir. Bu durum, iç mekanda mahal dağılımı, donatı düzenlemesi ve mekan kullanımı gibi bir çok tasarım kararını etkilemektedir. Ek olarak ara modül olan ve bitişik nizamda orta kısımda konumlandırılan tek konut tipi olan C birimi ısınma açısından diğer konut tiplerine oranla avantaj sahibidir.

Şekil 25'te gösterilen A tipi konut Tablo 4'te belirtildiği gibi alt ve üst modül olarak projeye dahil edilmiştir. Bu konut tipi altı alt ve altı üst birim olarak eşit sayıda inşa edilmiştir. Bu bağlamda toplam on iki birim ile yerleşkede en çok uygulanan çeşit A tipi konut olmuştur. Üç oda, bir salon olarak geliştirilen D tipi konut on birim, iki oda bir salon olarak düzenlenen C tipi 7 birim ve son olarak topluluktaki en geniş alana sahip konut modeli olan E tipi 4 birimde uygulanarak yerleşim yeri planlanmıştır. Kısacası topluluk içerisinde en küçük metrekareye sahip olan A tipi konut en çok uygulanan birim, en geniş alan kaplayan E tipi ise en az uygulanan birim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda yerleşke içerisinde konut tiplerinde küçülmeye gidildiği, daha küçük alanlarda yaşamın tercih edildiği ve küçülen özel birimlerin büyüyen ortak alanlara denk geldiği sonucuna ulaşılabilmektedir. Ek

olarak topluluk içerisinde A tipi konut birimine daha fazla yer verilmesinin, misafir odası gibi daha az kullanılan ancak konut alanını arttıran fazladan mekanların, özel birimlerden ayrılarak ortak konuta taşınması ile desteklendiği düşünülmektedir. Böylece bu mekanlar, bütün topluluğun yararlanabileceği ve topluluktaki herhangi bir üyenin misafiri için kullanabileceği daha aktif bir mekan haline gelmiştir. Dolayısıyla Bellingham Cohousing, ortak alanlardan ve ortak konuttan destek alarak özel birimleri hafifleten bir topluluk pratiği geliştirmiştir. Topluluk, ortak hacimlerin barındırdığı niteliklerle bireysel alanlardan kısarak ortak alanlara ekleyebilmiştir.

Bellingham Cohousing topluluğunda yer alan dört konut tipinde de Şekil 25'te gösterildiği gibi giriş kısmı ile bağlantılı bir yarı açık alan bulunmaktadır. Yarı açık alanın konumu, giriş ve ortak alan arasındaki kullanımı, bu mekanı kullanıcı açısından yarı özel alan statüsüne taşımaktadır. Dolayısıyla bu alan, giriş kapısını bir miktar geriye çekerek ortak alanı doğrudan konutun içine dahil etmeyen yumuşak bir geçiş, aynı zamanda kullanıcının dış mekanla doğrudan iletişimini sağlayan ve dış mekan kullanımını arttıran sosyal bir zemin yaratmaktadır. Başka bir ifade ile hem ortak alanın bir parçası hem de özel alanın ortak alana doğru bir uzantısı olarak düşünülebilmektedir.



Şekil 25. Bellingham Cohousing Konut Tipler

Amerika Birleşik Devletleri – Bellingham Cohousing Konut Tipi Dağılımı - 33 Konut ve 1 Ortak Konut						
Konut Numarası	m ²	A Tipi	C Tipi	D Tipi	E Tipi	Açıklama
1	123					
2	100					
3	123					
4	72					Alt Birim
5	72					Üst Birim
6	100					
7	72					Alt Birim
8	72					Üst Birim
9	123					
10	100					
11	123					
12	123					
13	100					
14	123					
15	149					
16	149					
17	123					
18	100					
19	123					
20	149					
21	149					
22	72					Alt Birim
23	72					Üst Birim
24	72					Alt Birim
25	72					Üst Birim
26	72					Alt Birim
27	72					Üst Birim
28	100					
29	72					Alt Birim
30	72					Üst Birim
31	123					
32	100					
33	123					
34						Ortak Konut
Toplam		12	7	10	4	

Tablo 4. Bellingham Cohousing Konut Tipi Dağılımı

İnsanların yaşadığı çevreye düzen ve uyum getirmek, fiziksel tasarımın bir sonucudur. Bellingham Cohousing topluluğunda konut ve kullanıcı arasındaki uyum, yerleşim

planlaması ve farklı konut tipleri aracılığıyla oluşturulmaya çalışılmıştır. Çeşitli büyüklüklerdeki konut tipleri, farklı ailelere ve farklı ihtiyaçlara çözüm önerisi olarak değerlendirilebilmektedir. Yapısallaşma konusunda küçülme prensibi uygulayan ve bu küçük mekanlarda barınmayı hedefleyen topluluk kullanıcıları, kişisel ihtiyaçlar için bireysel konut birimini genişletmek yerine bu ihtiyaçlar için ortak konuttan yararlanmaktadır. Başka bir ifade ile Bellingham Cohousing topluluğu, doğal ve yapay çevre aynı zamanda özel ve ortak alan arasındaki bağlantıyı sabit konut blokları ile sağlamakta ve ihtiyaçlar doğrultusunda özelleşmekten ziyade ortak alana yönlendirilmektedir. Topluluk üyesi Nolan, daha küçük bir konutun, kullanıcının yaşam alanını topluluğa doğru genişletmeye teşvik ettiğini belirtmiştir (Peak, 2008). Bu doğrultuda mimari, kullanıcının değişen ve gelişen ihtiyaç senaryosuna göre şekillenmemekte, sürekli inşaat gerektirmeyecek yapısal oynamalara gerek duyulmadan sabit bir düzen içerisinde kullanıcı ihtiyaçları ortak hacimlerin kullanımı ile giderilmektedir. Arazi üzerinde biçimsel oynamalar en aza indirilmekte, bu sayede ortak alan bireysel kullanım için yapı içerisine dahil edilmemektedir. Dolayısıyla ortak hacimlere yüklenen bu görevler sayesinde, kullanıcıların ortak konutu daha sık kullanmak için daha fazla sebebi olduğu ve bu sayede karşılaşma oranının artabileceği düşünülmektedir. Sosyal avantajlarının yanı sıra bu uygulama ile Bellingham yerleşiminin çevreci ve sürdürülebilir bir tutum sergilediği düşünülmektedir.

Bellingham Cohousing yaklaşık çeyrek asırdır aktif bir şekilde kullanılmakta ve organize bir şekilde yönetilmektedir. Her yaşta birey için yaşanabilir bir ortam sunan topluluğun yerleşim alanı analizi Şekil 26'da gösterilmiştir. Şekil 26'da belirtildiği gibi konutlar bloklar içerisinde iki, üç, dört ve beş birim olarak dağıtılmış, aynı zamanda her blok iki veya üç bölüme ayrılarak konut dizilimini gerçekleştirmiştir. Analize, kullanımı doğrudan etkileyen konut bloklarının yerleşim şekli ve bloklar içerisinde Tablo 4'te belirtilen konut numaraları işlenmiştir. En çok uygulaması yapılan A tipi konut, alt ve üst olarak konumlandırılmış ve Şekil 26'da dikey sirkülasyon alanı olarak belirtilen mekanlar ile konumları gösterilmiştir. A tipi konut üç bölüme ayrılan bloklarda köşe modül olarak kullanılmış ve üç açık cepheyle planlanmıştır.

Bireysel konutların memnuniyetle en güçlü ilişkisi konut türü ve komşu meskenlere yakınlığıdır (Marans ve Rodgers, 1975, s.300). Aynı zamanda bir mahalleyi tanımlayan en önemli özellik de fiziksel yakınlıktır (Swapan, 2018, s.3). Komşularla makul mesafeyi bulmak önemlidir. Doğru yakınlık doğru uzaklığı da temsil etmektedir (L'Heuillet, 2019,

s.17). Bellingham Cohousing konut blokları, yerleşim içerisinde kümelenerek bir yakınlık oluşturmuştur. Konut blokları kendi içlerinde özel birimlerin yan yana girişini sağlarken, grup içerisinde avluya ve birbirlerine doğru yönelmiş dolayısıyla alt kümede lokal olarak daha yakın bir mesafe yaratmıştır. Mesafe, topluluk genelinde farklılaşsa da alt kümede yani grup içerisinde komşuların kapıdan çıktıktan sonra sosyalleşebilecekleri ve birçok insanla karşılaşabilecekleri dinamik bir ortama hizmet etmektedir. Bu doğrultuda kamusal kimliğinden bahsedilen ön cepheler, topluluktan ziyade grup içerisinde sosyal bir oluşum, temas ve ortak alanlara hakimiyetin doğrudan kurulduğu alanlardır.

Paylaşımlı yaşam konutlarında arka cepheler daha özeldir. Bellingham yerleşiminde ise, Şekil 26’da gösterildiği gibi yapılaşmanın güney tarafında bulunan 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 ve 19 numaralı konutların arka cephesi başka bir konutla temas etmediğinden veya bir yaya caddesi ile doğrudan ilişki kurmadığından dolayı ortak açık alanda mahremiyeti sağlamak ve özel bir alan yaratmaktadır. Ancak diğer konutlar için, otopark alanına bağlanan yaya caddelerinin kullanımı ve bu konutların arka cephelerinin otopark alanına yönlendirilmesi arka tarafı yarı özel alan statüsüne taşıyabilecek bir risk oluşturmaktadır. Kuzey bloklarının arka cephesinde oluşacak ve mahremiyeti etkileyecek bu olumsuz etkenler, yeşil doku ve ağaçlandırma ile engellenmeye çalışılmıştır.

Louv’un çocukları doğayla buluşturmak için önerilerinden biri yeşil semtler oluşturarak şehirlerin doğaya erişimine yardım etmek, dahası yıpranmış semtleri yenileyerek her yaşta insanı doğaya yaklaştıracak, tarım yapmaya ve yaşamaya uygun bölgeler yaratmaktır (Louv, 2019, s.430). Bellingham Cohousing, doğaya ve yerleştiği alana saygı duyan bir yaklaşım ile çevreyi kabul eden ve öncelik veren bir uygulama gerçekleştirmiştir. Bir çiftlikten dönüştürülen yerleşim, daha geniş bir kullanıcı kitlesine ve yapılaşmaya hizmet ederken, yerleşke yaşanabilir doğal mekan kimliğinden uzaklaşmamıştır. Şekil 26’da gösterildiği gibi yerleşimin iç hacimleri, özel birim ve ortak konut dışında yeşil alana ve bu alan içerisindeki dolaşım caddelerine ayrılmıştır. Konutlar arasında bir duvar veya çit yerine yeşil alanlar kullanılmış ve arazi bölünmeden bütünlüğü korunmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla her kullanıcının, konutu ve bağlandığı yaya caddesi arasında yeşil alan tampon bölge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Otopark alanı yaşam birimlerinin çevresinde açık ve kapalı olarak yerleştirilmiştir (Şekil 26). Aynı zamanda bisiklet park yerleri de konut çevresinde konumlandırılarak iç mekana

dahil edilmemiştir. Bellingham topluluğunda araç dolaşımının konut aralarına sızmaması ve yerleşimin cephe alanına taşınması, iç mekandaki yeşil senaryoyu desteklemekte ve devamlılığını sağlamaktadır. Otopark konumu, yeşil doku hakimiyeti ve bu doku içerisinde yaşanan insan hareketliliğinin oluşturduğu topluluk fiziksel biçimlenme ile desteklerken, iç mekanda nitelikli aynı zamanda güvenli bir faaliyet alanı oluşturduğu düşünülmektedir. Oluşturulan güvenli alanlar, çocukların ebeveynlerinin kontrolü veya kısıtlamaları olmadan özgürce oyun oynayabilecekleri ve yaşlılarıyla sosyalleşebilecekleri mekanlar olarak değerlendirilmektedir.



Şekil 26. Bellingham Cohousing Yerleşim Analizi 1

Semtlerdeki ağaçlara değer verilmesi ve bakım gösterilmesi gerektiğini düşünen Louv'a göre ağaçlara verilen değer insanlara verilen değeri işaret etmektedir (Louv, 2019, s.130). Bellingham yerleşkesinde hali hazırda bulunan birçok ağaç, topluluk tarafından miras olarak görülmüş ve korunmuştur (Peak, 2008). Aynı zamanda topluluk yerli olmayan bitki türlerini kaldırıp, araziye yerli birçok çalı ve ağaç dikmeye gönüllü olmuştur (McCamant ve Durrett,

2011, s.131). Buradan yola çıkarak peyzaj ve bakım işlerinin çoğunu topluluğun yüklenmiş ve bir peyzaj çalışma grubu oluşturulmuştur (URL-7). Dolayısıyla topluluk tasarımında bir yapılaşma kurgusu oluşturulmuş ancak doğa geri plana atılmamıştır, aksine planlamada yönlendirici olmuştur. Şekil 26'dan ayrı olarak güney cephenin devamında tamamen yeşil alandan oluşan sulak bir arazi bulunmaktadır. Görsel 12 ve Görsel 13'te gösterilen bu yeşil alan topluluğun sebze bahçesi olarak kullanılmaktadır. Oluşturulan sebze bahçesi sağladığı ürünler ile maliyet açısından ekonomik ve kaynak paylaşımı olarak ekolojik bir yaklaşım sunmaktadır. Ancak geniş bir alan kaplayan ve üretim yapılan tarım arazisinin bakımı bir topluluk çalışması gerektirmektedir. Dolayısıyla bu alanın birlikte çalışma olanağı sunması, ekonomik ve ekolojik yönlerine ek olarak topluluktaki her birey için sosyal ve eğitici bir ortam sağlayabilmektedir. Doğayla temas halinde olmanın çocukların sağlıklı gelişimi için önemli olduğunu vurgulayan Louv, bir doğa etkinliği olarak sebze bahçesi oluşturmayı önermiştir (Louv, 2019, s.423). Toprakla etkileşim, çocuğun yaşamına doğayı dahil etmekte aynı zamanda çevreye bakışını geliştirmektedir. Bellingham Cohousing sebze bahçesinin toprak ile doğrudan ilişki sağlayarak doğa ve çocuk arasında bir bağlantı kurabileceği düşünülmektedir.



Görsel 12. Bellingham Cohousing Güney Cepheye / Sebze Bahçesine Erişim Alanı (<https://bellcoho.com/>)

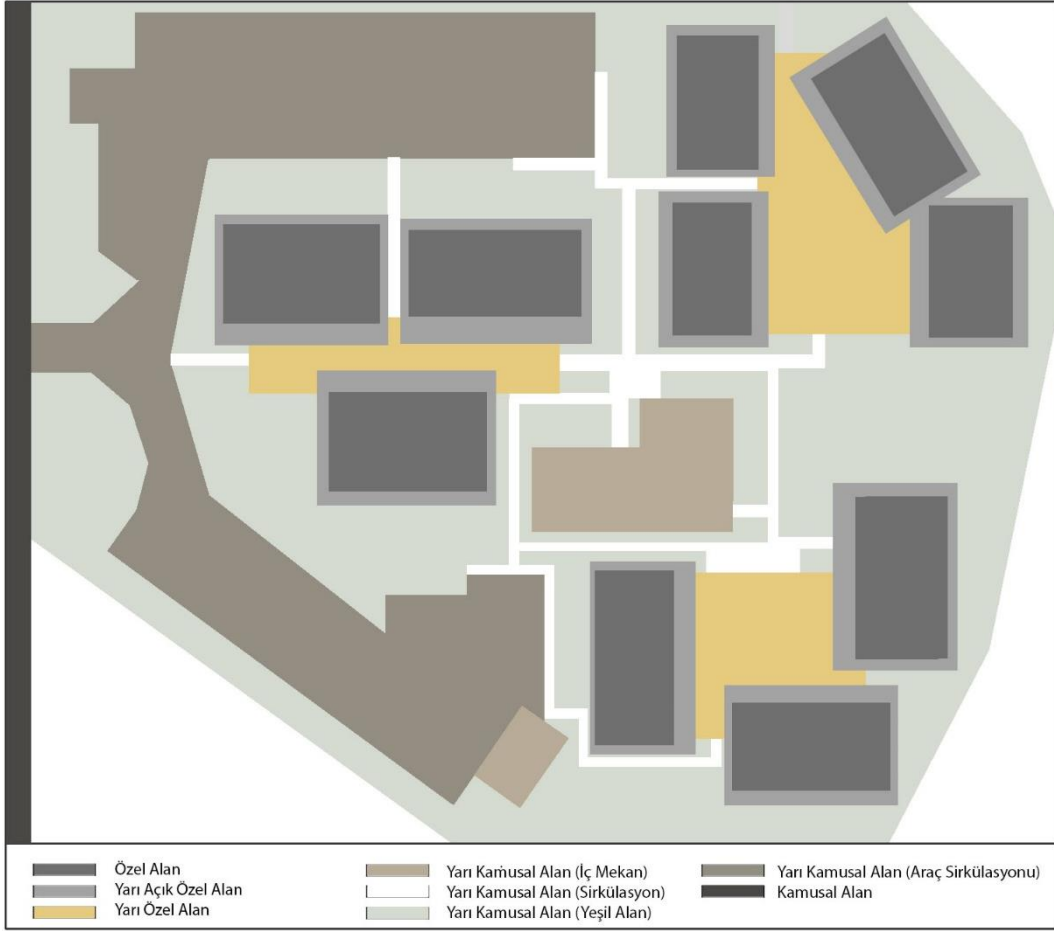


Görsel 13. Bellingham Cohousing Sebze Bahçesi Uydu Görüntüsü (<https://earth.google.com/>)

Kırsal bir yerleşim alanında kurulan Bellingham Cohousing, kümelenen konut birimlerinin grup avluları ve avluların bağlantısı dolaşım hatlarını oluşturması sebebiyle Şekil 5'te (4.2.'de yer alan) belirtilen paylaşımlı yaşam konutlarının site planları içerisinde "c" tipi olarak değerlendirilebilmektedir. Şekil 27'de bu oluşumun yerleşim içerisindeki dağılımı analiz edilmiş ve analize göre Bellingham Cohousing içerisinde aşamalı bir geçiş kurgusu

oluşturulmuştur. Yapılan çalışmada konut birimleri özel alan olarak belirlenirken, konut ve avlu arasında oluşturulan küçük konut bahçeleri yarı açık özel alan olarak ifade edilmiştir. Bu noktada konut bahçelerinin kategorisi, bu mekanın konuta kontrollü yaklaşım sağlaması ve ortak alanla tampon bir bölge yaratması ile belirlenmiştir. Avlular ise, konutlar için bir giriş güvertesi olarak değerlendirilerek, sınır, şeffaflık ve etkileşim algısını birleştirmekte, aynı zamanda kamusal alan ve bireysel konutlar arasında bir bağlantıyı işaret etmektedir. Topluluk içerisinde 3 konut grubu oluşturulmuş ve Şekil 27’de belirtildiği gibi her grubun kendi içerisinde doğrudan temas kurmasını sağlayan avlular yarı özel alan statüsünde değerlendirilmiştir. Bu noktada Bellingham Cohousing, topluluk oluşumundan özel mekana da aşamalı olarak ilerleme göstermiştir. Kesişim noktasında konumlanan ortak konut herkesin kullanımına açık, kamusal alan olarak değerlendirilebilirken ortak konut çevresinde üç alana bölünerek lokal olarak bir özelleşme sağlanmıştır. Üç bölüm içerisinde de birimlere ayrılarak bireysel alanlar oluşturulmuştur. Bu tasarım prensibi kullanıcının algısını ön bahçe, avlu, dolaşım alanı ve kamusal alana doğru aşamalı olarak genişletebilmektedir. Kısacası, topluluk yaşantısından özel konuttaki mahremiyet alanına geçişi, mekanlar arası tanımları ve kullanımı etkileyen avlu, hem özel alandan kamusal alana hem de kamusal alandan özel alana doğru oluşan güç ilişkilerini dengelemiştir.

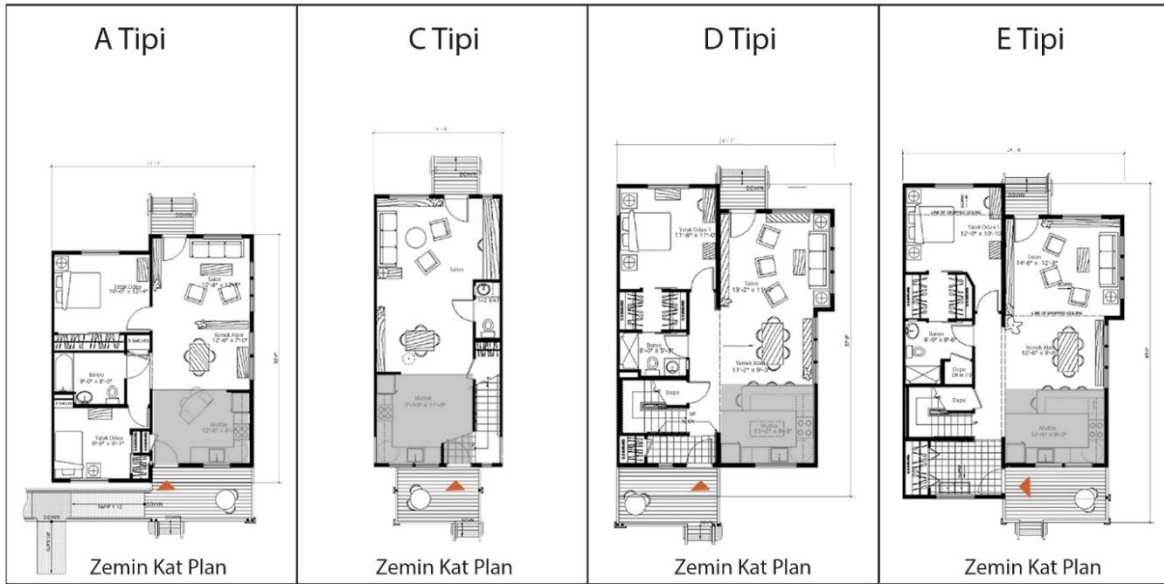
Dış mekan ile topluluk arasında bir ara bölge olan otopark alanı, devamlılığındaki kamusal alandan yerleşke içerisindeki güvenli alana aşamalı bir ulaşım sağlamaktadır. Şekil 27’de belirtildiği gibi yerleşkenin çoğunluğuna hakim olan yeşil doku, otopark alanı ile yerleşkenin kuzey mekanını paylaşmaktadır. Bu bağlamda Bellingham topluluğuna giriş, aslında ağaçlık bir alan içerisinden sağlanmaktadır. Aynı zamanda topluluğun diğer cepheleri de sınır olarak yeşil dokuyu kullanmaktadır. Uygulanan ve korunan yeşil doku senaryosu hem topluluğun kimliğini diğer insanlara daha giriş mekanındayken sunan bir yaklaşım sergilemekte hem de çitlerin yokluğunda çit görevi üstlenmektedir. Bu noktada güvenli mekan ve korunma talebi sınırlara eklenen yapay etkenlerle değil, doğal çevre ile sağlanarak sürdürülebilir ve çevreci bir yaklaşım söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla sınırlarla kapatılmayan yerleşke, hem yakındaki bölge ve içerisinde yer aldığı kent ile bağlantısını koparmamakta hem de kendi içerisinde topluluk oluşturarak özelleşmektedir.



Şekil 27. Bellingham Cohousing Yerleşim Analizi 2

Amerika'da paylaşımlı yaşam konutları, güçlü bir "topluluk duygusu" sağlamaktadır (Fromm, 2000, s.107). Topluluktaki bireyler birbirini tanımaktadır. Trafik olmadığı ve güçlü topluluk duygusunun hakim olduğu ortamlar, çocuk yetiştirmek için daha güvenli ve tercih edilen bir yer olarak belirtilmektedir (Tchoukaleyska, 2011, s.235). Dışarıdan kişilerin de belli zamanlar katılım sağladığı Bellingham Cohousing, güvenlik problemlerini fiziksel ve sosyal değerler aracılığıyla topluluk oluşturarak çözmektedir. Birbirini tanıyan komşular arasında yabancılar doğrudan fark edilebilmektedir. Topluluk iç hacminde oyun alanları konumlandırılan çocuklar ise devamlı olarak göz önündedir. Başka bir ifade ile özgürce oynayan çocuklar aslında topluluk tarafından kontrol altındadır. Konut organizasyonu ve yönelimleri sayesinde gözetim fırsatları artırılmaktadır. Nesiller arası topluluk olan Bellingham yerleşiminde sadece yetişkinlerin birbirini değil çocukları da tanınması açık alanları çocuklar için daha güvenli bir yer haline getirmektedir.

Bellingham topluluğundaki bireysel konutların Şekil 28’de iç mekan organizasyonlarına göre mutfak konumları belirtilmiştir. Bu noktada her konut tipinin konuta yaklaşım senaryosu ve zemin kat organizasyonu incelendiğinde mutfak ve giriş alanları arasında yakın ilişki kurulmuş ve bu mahaller aynı cepheye yönlendirilmiştir. Her konut tipinde girişe, girişin bir uzantısı olarak ön bahçeye ve avluya yönlendirilen mutfak alanları, doğrudan topluluk ile teması sağlayabilecek pencere açıklıklarına sahiptir. Mutfakta aktif kullanılan eviyenin önüne yerleştirilen pencereler, kişinin iç mekanda zaman geçirirken bile dış mekandaki hareketliliği takip etmesini sağlamaktadır. Bu planlama, herhangi bir rastlantısal toplanmayı görüp dahil olmak, komşunun bahçede zaman geçirdiğini fark ederek temas kurmak gibi sosyal ilişkiler için oldukça önemli kamusal bir kimliği vurgulamaktadır. Aynı zamanda ortak açık alanların kontrolü ve gözetimi için de önemli bir rol oynamaktadır. Sık kullanılan mutfak ve giriş alanlarının tasarım kararları, çocuklar için güvenli iç hacimleri desteklemektedir.



Şekil 28. Bellingham Cohousing Bireysel Konut İç Mekan Organizasyonunda Mutfak Konumları

Çocukların oyun ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için bir oyun alanının bulunması, bu alanın mümkünse tek başına erişilebilir bir konumda bulunması ve güvenlik sorunlarının çözülmüş olması gerekmektedir (Sevinç ve Özer, 2015, s.165). Güvenliği, güven algısı ve gözetleme ile oluşturan Bellingham Cohousing, çocukların rahatça ve tek başlarına erişim sağlayabilecekleri oyun alanlarına sahiptir. Topluluk içerisinde otopark hariç her yer potansiyel bir oyun alanı olarak değerlendirilebilmektedir. Çocuk dostu bir mahalle geliştiren topluluğun, aslında sağladığı geniş açık ve yeşil alanlar, çocukları dijital ortamdan

kopararak dış mekanda oyun oynamaya teşvik eden etkenler olarak düşünülmektedir. Bu noktada doğa çocuklara arkadaşlık kurmayı öğretebilmektedir (Louv, 2019, s.97). Bellingham yerleşiminde, yeşil alanlara verilen öncelik çocukların bir araya gelebileceği sağlıklı ve kaliteli bir ortam sunmaktadır. Bu noktada hem yapılaşma alanında hakim olan yeşil örtü hem de yerleşimin güney tarafında ayrılan doğal ortam sayesinde doğa ile çocukları buluşturan Bellingham Cohousing tasarımı, çocukların sağlıklı gelişimi için çevrenin önemini işaret etmektedir. Sağlıklı çevre sadece çocuklar için değil yetişkin bireyler için de bir ihtiyaç ve öncelik olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada yerleşim alanı tüm kullanıcılara sağlıklı bir çevre ve bu çevrede yaşama şansı sunmaktadır.

Bellingham Cohousing, doğal çevrenin devamlılığını yapı malzemesi seçimleriyle de destekleyen bir topluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Kullanılacak ahşap malzemenin yerel bir ağaç türünden seçilmesine ve sürdürülebilir olmasına dikkat edilmiştir. Enerji kullanımını azaltmak için kompakt floresan aydınlatma kullanılmaktadır. Bazı ünitelerde gün ışığını arttırmak için tavan pencereleri ve ışık tüpleri bulunmakta, aynı zamanda düşük toksik değeri olan malzemeler tercih edilmiştir. Bu bağlamda toplulukta marmoleum zemin kaplama kullanılmıştır. Zeminlerde ve tavanlarda düşük formaldehit değerine sahip fiberglas yalıtım malzemesi tercih edilirken, duvarlarda yenilenebilir ve dönüştürülmüş bir malzemedен oluşan selüloz izolasyonu uygulanmıştır. Organik içerikli yapıştırıcılar ve boyalar kullanılmıştır. Ek olarak, her yapıda radyant ısıtma sistemi uygulanmıştır (McCamant ve Durrett, 2011, s.130-131; Longdon, 2000). Bellingham Cohousing topluluğu bütün bu malzeme seçimleri ve uygulama kararları ile açıkça dünya üzerindeki insan etkisini azaltmayı ve sağlıklı bir çevrede yaşamayı hedeflemiştir. Bu noktada çevrenin bir parçası olan insanın çevrenin devamlılığında aktif rol oynadığı açıktır ve dolayısıyla topluluk olarak bazı kararların alındığı Bellingham yerleşiminde, en çok salınımın gerçekleştiği sektörlerden biri olan inşaat alanında ekolojik yaklaşımların sergilenebileceği anlaşılmaktadır.

Bellingham Cohousing önemli ölçüde komşu katılımı gerektiren bir yaşam alanıdır. Ortak alanların ve topluluğun çalışması için düzenli komite işleyişleri, topluluk olarak fikir birliğine dayalı karar alma sürecinin gerçekleştirildiği iki ayda bir yapılan toplantılar, ortak konutta planlanan topluluk yemekleri düzenli sosyal etkinlikler olarak belirtilmiştir. Aynı zamanda topluluk birçok kutlamaya, gündelik tartışmalara, düzenli sabah kahvesi etkinliğine, barbekü gibi faaliyetlere, doğaçlama akşam yemeği konserlerine de ev sahipliği yapmaktadır (URL-7). Dolayısıyla topluluk bir araya gelmek için bir sebebe ihtiyaç

duymamakta, zaten birlikte yaşam sürmektedir. Topluluk içerisinde insanların etkileşim kurabilecekleri ve katılabilecekleri birçok faaliyet düzenlenmekte, etkinlik olmasa bile karşılaşmalar topluluktaki sosyal değerleri beslemektedir.

Sonuç olarak Bellingham Cohousing fiziksel biçimlenmesi ile hem mahremiyete hem de sosyal etkileşime izin veren ortamlar sunmaktadır. Sosyal iletişimin önemli olduğu ve sık yaşandığı toplulukta beraberlik kadar bireysellik de ön planda tutulmaktadır. Topluluk içerisinde kamusal alan ve özel alan tanımı en çok netlik kazanmış ortamlardır. Bu statüler arasındaki bazı kavramların fiziksel biçimlenmede risk oluşturulacak kısımlarına da konu içerisinde yer verilmiştir. Yine de bu açıklıkların fiziksel ve doğal etkenlerle çözülmeye çalışıldığı düşünülmektedir. Ekolojik yaklaşım olarak oldukça gelişmiş bir yaklaşım sunan Bellingham Cohousing, kullanıcıların sadece fiziksel olarak değil, sosyal olarak da bir arada yaşadıkları bir yerleşim yeri pratiği sunmaktadır. Yapılan analizlerde kütle, alan ve dolaşım açısından Bellingham Cohousing incelenmiş ve mimarinin bu kavramlar üzerindeki fiziksel, sosyal, estetik ve ekonomik katkıları araştırılmıştır. Yapılan inceleme, topluluk ve özerkliğin aynı arazi üzerinde konumlanan konutlar üzerindeki yansıması ve dolayısıyla fiziksel biçimlenmenin bu sosyal değerlere karşılık çözümleri üzerine yoğunluk kazanmıştır.

4.5. Bölüm Sonucu ve Karşılaştırma

Mahremiyet algısı ve topluluk duygusunun bir arada işlendiği paylaşımlı yaşam modeli için konut ve konut çevresine odaklanarak iki farklı yerleşim yeri incelenmiştir. İnceleme kapsamında iki paylaşımlı yaşam konutlarından biri modelin çıkış noktası olan Danimarka'dan diğeri ise günümüzde bireyselliğin oldukça yaygın olmasına rağmen modelin hızla yayıldığı ve talebin oldukça fazla olduğu Amerika'dan seçilmiştir. Bu noktada paylaşımlı yaşam konutlarının vadettiği yaşantıyı sosyal ve fiziksel olarak sorgulamak ve uygulanabilirliğini değerlendirmek amacıyla kuruluş yıllarına dikkat edilmiş, uzun süredir kullanılan topluluklara odaklanılmıştır. Dolayısıyla fikrin ilk öne sürüldüğü Danimarka'da ilk uygulanan ve aktif olarak yaklaşık 50 yıldır kullanılan Sættedammen inceleme için seçilen topluluklardan biri olmuştur. Sættedammen topluluğunun müstakil konut tiplerine sahip olması, orta büyüklükte ve düşük katlı bir konut kümesi oluşturması aynı zamanda nesiller arası bir paylaşım topluluğu olarak kullanılması Amerika'da seçilecek topluluk için sınırlayıcı etkenler olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda Sættedammen topluluğunda

karşımıza çıkmayan kentsel dönüşüm (geliştirme) uygulaması Amerika'daki topluluk seçiminde etken özelliklerden bir diğeri olarak belirlenmiştir. Bütün bu sınırlamalar göz önünde bulundurularak Amerika'daki topluluklar içerisinde Bellingham Cohousing seçilen ikinci topluluk olmuştur.

Sættedammen ve Bellingham Cohousing topluluklarının fiziksel biçimlenmesi ve bu biçimlenmenin kullanıcı-konut-çevre ilişkisi üzerine etkisi incelenmiştir. Seçilen iki topluluğun yerleşim planlamasına bağlı yapılan inceleme ve analizler, her iki topluluk için de kütle, alan ve dolaşım olarak değerlendirilerek, paylaşımlı yaşam konutlarında fiziksel biçimlenmenin sosyal etkileşim üzerindeki etkisini sorgulamaktadır. Her iki topluluğun yerleşim planlaması ve çalışma prensipleriyle birlikte ele alınan ve fiziksel biçimlenme ile desteklenen sosyal değerleri de çalışmaya yansıtılmıştır.

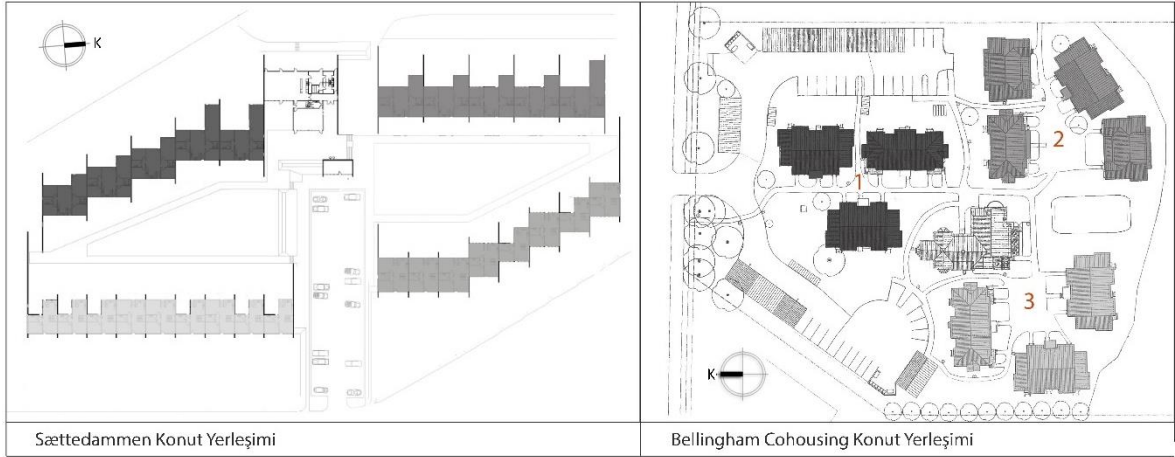
İlk olarak Sættedammen ve Bellingham Cohousing, yerleşim planlaması, tasarım süreci ve kullanım evresi de dahil olmak üzere yoğun bir katılımcı süreçten geçmiş ve aktif bir şekilde kendi kendini yöneterek kullanıma devam etmiştir. Planlama evresinden itibaren demokratik bir yönetim anlayışı sunan iki topluluk için de bugün hala kararlar oy birliği ile alınmakta ve uygulanmaktadır. Dolayısıyla topluluğun oluşumu ve gelişiminde oldukça önemli olan işbirliği ve paylaşım bu yerleşim yerleri için bir seçenek olarak değil, yaşam şekli olarak anlaşılmaktadır. Tasarım sürecine doğrudan katılım, paylaşılan fikirler ve kullanıcılar arasındaki işbirliği, yaşam alanını oluşturmak aynı zamanda oluşan topluluğu yönetmek için ihtiyaç duyulan temel iletişim ve karar alma becerilerini geliştirme fırsatı olarak kabul edilmektedir.

Kullanıcıların, kendi hayatlarını geçirecekleri ve başka insanlarla paylaştıkları yerleşim alanında, fiziksel biçimlenme üzerinde söz hakları vardır. Bu noktada fikir birliğine dayalı katılımcı tasarımın örnekleri olarak değerlendirilebilen Sættedammen ve Bellingham Cohousing, tasarımcı ve kullanıcıların bir araya gelerek teknik donanım ve deneyim kaynaklı verilerin birleştirildiği ortak bir payda ve hiyerarşik olmayan bir düzen oluşturmaktadır. Dolayısıyla paylaşımlı yaşam konutlarının öncü fikri olarak değerlendirilen birlikte yaşam, paylaşılan değerler, kullanıcı istekleri ve ihtiyaçları her iki topluluk için de belirleyici kriter olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada planlamada çeşitlilik sunan ancak belirli kriterlerin planlamadaki organizasyonuna dikkat çeken paylaşımlı yaşam modelini

sorgulamak ve sorgulayarak tanımak amacı ile incelenen iki topluluk arasında benzerlikler ve bazı farklılıklara rastlanmıştır.

Sættedammen ve Bellingham Cohousing paylaşımlı yaşam konutlarının, farklı yaş aralığından insanların barındığı nesiller arası bir topluluk olması, en çok iki katlı konutlardan oluşması ve konut sayısı dikkate alınarak orta büyüklükte bir yerleşim planlaması sunması açısından benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Her iki yerleşim yerinde de konutların kümelenerek planlanması ortak bir özellik olarak değerlendirilirken, bu kümelenmenin Sættedammen’da ortak bir avluya hizmet etmesi, Bellingham Cohousing yerleşiminde ise farklı avlulara bölünmesi topluluklar arasındaki temel farklılıklardan biri olarak tanımlanmaktadır. Bu noktada Sættedammen topluluğunun boş arazide planlanması, Bellingham Cohousing topluluğunun ise bir çiftlik alanının yenilenmesi sonucunda oluşması, bu farklılık üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Arazide eski işlevinden miras kalan çiftlik evinin sürdürülebilir bir anlayışla korunmasının ve merkezi konumu sebebiyle ortak konuta çevrilmesinin Bellingham Cohousing yerleşiminin biçimlenme referansı olarak kabul edilmektedir.

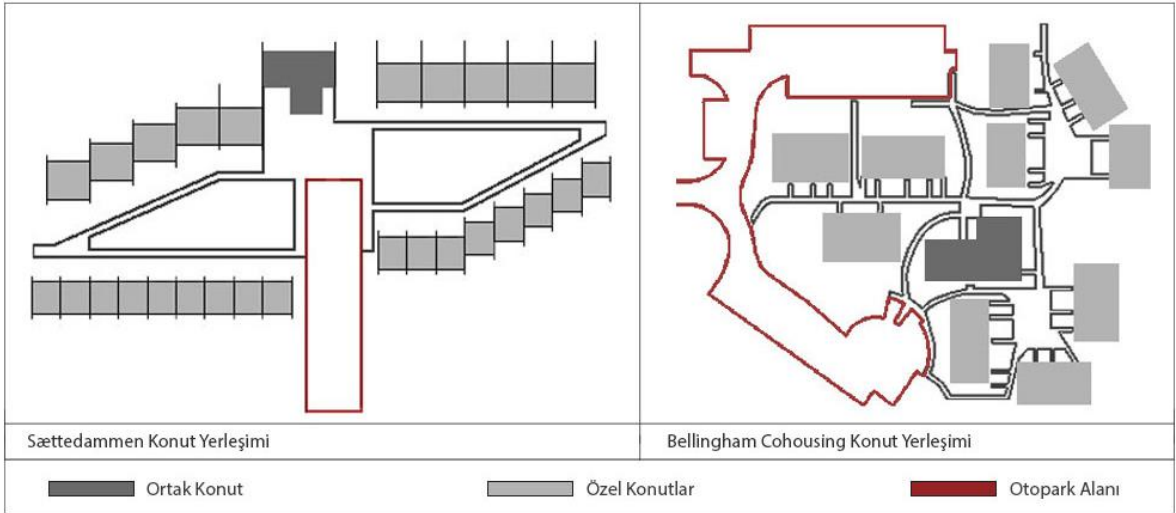
İki yerleşim yeri, kümelenen konut planlaması ve ortak avlu yaklaşımı ile benzerlik gösterirken, avlu sayısı ve bu sayıya bağlı olarak gruplanma yöntemleriyle farklılaşmaktadır. Şekil 29’da gösterildiği gibi Sættedammen, merkezi bir avlu çevresinde kümelenen konut yerleşimi (4.2.’de yer alan Şekil 5’te b tipi yerleşim), Bellingham Cohousing ise avluların yaya caddeleri ile birbirine bağlandığı bir arazi planlaması (4.2.’de yer alan Şekil 5’te c tipi yerleşim) sunmaktadır. Dolayısıyla Sættedammen’da ortak bir avlu olması Bellingham Cohousing’de ise üç avlunun yer alması hem işleyiş hem de yönelim açısından iki yerleşim alanını birbirinden ayırmaktadır. Avluların sayısı, konumu ve formu, iki yerleşim yerinden Sættedammen’in daha düzenli bir konut yerleşimi sunmasına, Bellingham’ın ise daha doğal ama düzensiz bir biçimlenme sergilemesine sebep olmaktadır. Bu duruma bağlı olarak, iki yerleşim alanında konut cephe yönleri ve gün ışığından yararlanma ölçüleri de farklılık göstermektedir. Ek olarak Sættedammen yerleşiminde planlanan tek avlu, doğrudan tüm topluluğun kullanımına hizmet ederken, Bellingham Cohousing’de planlanan avlular üst ölçekte topluluğun ortak alanı ancak alt ölçekte grup içi aktif kullanımı işaret etmektedir. Bu durum iki topluluk için avlu kullanımında ve aktif kullanıcı kitlesinde farklılıkları işaret etmektedir.



Şekil 29. Sættedammen ve Bellingham Cohousing Karşılaştırma: Konut Dizilimi ve Avlu Planlaması

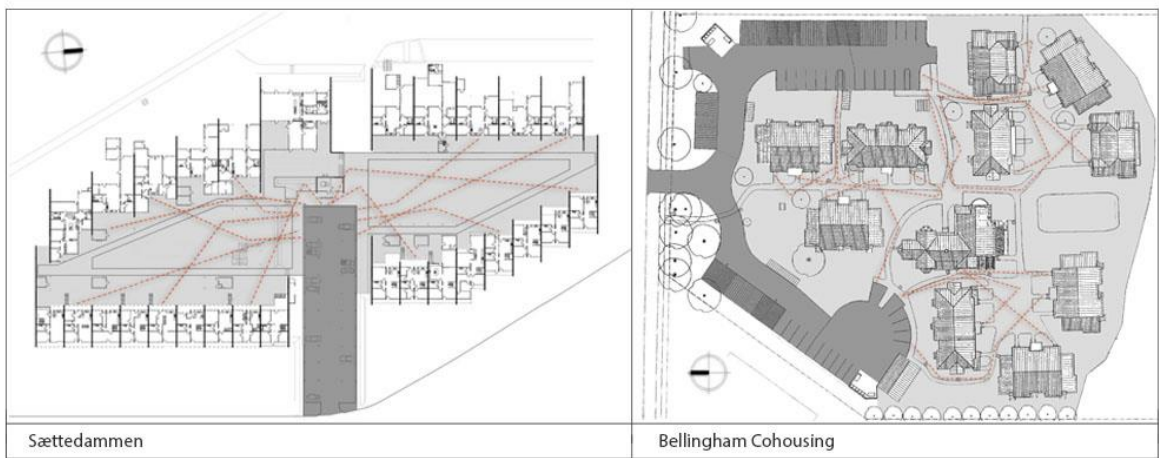
Ortak konut; merkezi konumu (Şekil 30), aktif faaliyetleri, topluluğu bir araya getirme işlevi ve kolayca erişilebilir yapısı ile her iki toplulukta da benzer özellikler taşımaktadır. Her iki yerleşimde de topluluk oluşumu ve yönetimi açısından temel birim ve sık kullanılan bir mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak arazisinde gruplanan ve ayrı avlulara bakan kullanıcıların ortak noktası ve karşılaşmanın en yoğun yaşandığı mekan olarak ortak konut, Bellingham Cohousing yerleşiminde topluluğu birleştirme konusunda daha kritik bir rol üstlenmektedir.

Sættedammen ve Bellingham Cohousing Şekil 30'da gösterildiği gibi, otoparkın çevresel konumu, iç mekanda yaya hareketliliği ve bir arada güvenli yaşam olarak benzer karakterde fiziksel bir yapılaşma sunmaktadır. Otopark konumu Şekil 30'da gösterildiği gibi, her iki topluluk için de iç hacmi etkilemeyecek ve sosyal ilişkileri zayıflatmayacak şekilde konumlandırılmıştır. Ancak bu iki topluluk otopark alanının genişliği ve yaya yollarının niceliği açısından farklılaşmaktadır. Bellingham Cohousing topluluğunda otopark alanı, yerleşimin çevresinde üç cepheye yayılarak daha geniş bir alan kaplamakta, Sættedammen yerleşiminde ise daha düzenli planlanarak daha az alan işgal etmektedir. Bu noktada Bellingham Cohousing otopark alanı, cadde ve bölgedeki diğer alanlar ile topluluk arasında bir cephe görevi üstlenerek, yabancıların topluluk içerisine kontrollü bir şekilde yaklaşmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla otopark alanının genişliği açısından Sættedammen daha olumlu bir yaklaşım sunarken işlevi açısından Bellingham Cohousing yerleşimi daha güçlü bir sistem önermektedir.



Şekil 30. Sættedammen ve Bellingham Cohousing Karşılaştırma: Ortak Konut, Bireysel Konut, Otopark Alanı İlişkisi ve Yaya Dolaşımı

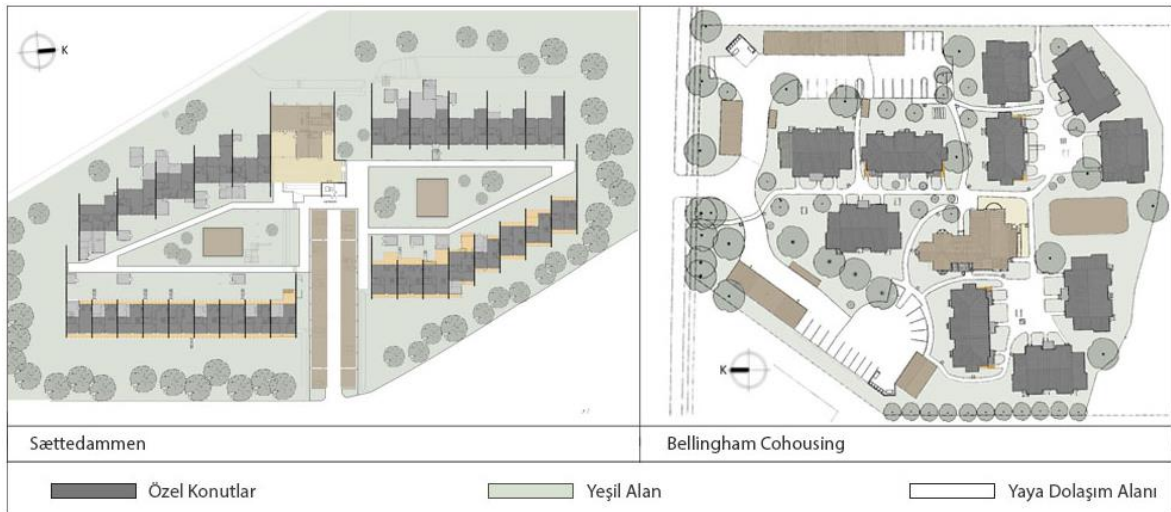
Her iki toplulukta da konut birimlerinden ortak konuta ulaşım alternatifsiz, karşılaşmalara olanak sağlayan, sosyal ve tek bir hat olarak değerlendirilirken, otopark alanına erişim farklılık göstermektedir. Otopark alanına ulaşım Şekil 31’de gösterildiği gibi, Sættedammen topluluğunu ortak bir alanda toplandığı ve topluluğun aynı alana yönelimini sağladığı için sık karşılaşmaların yaşandığı sosyal bir hat oluşturmaktadır. Bellingham Cohousing topluluğunda ise kısa mesafede otopark alanına erişim sağlamak amacıyla dolaşım alternatifleri oluşturulması karşılaşma şansı düşürülmektedir. Bu doğrultuda Sættedammen yerleşiminde uygulanan alternatifsiz ulaşım hattının erişim olanaklarını kısıtlaması ve bu ulaşım hatlarının doğrudan avlu ile teması sosyal etkileşim için daha olumlu bir tasarım kararı olarak değerlendirilmiştir.



Şekil 31. Sættedammen ve Bellingham Cohousing Karşılaştırma: Konut ve Otopark Alanı Arası İnsan Hareketliliği

Sættedammen ve Bellingham Cohousing yerleşimlerinde yapıların küçültülmesi, kümelenmesi ve bu sayede ortak açık alanların en geniş forma ulaşması benzer özellikler olarak değerlendirilmiştir. Her iki yerleşimde de ortak açık alanlar, yaya caddesi dışında tamamen yeşil doku ile kaplanmıştır. Şekil 32’de gösterildiği gibi yeşil doku ve bu dokunun yerleşim içerisindeki devamlılığı oldukça önemli olduğu gibi her iki topluluk için de öncelikli tasarım kriterlerindedir. Dolayısıyla topluluklarda, çevre içerisinde çevreyle birlikte yer almak ve yaşamak hedeflemiştir.

Kendi içerisinde bir uyum yakalamaya çalışan Sættedammen ve Bellingham Cohousing, Şekil 32’de gösterildiği gibi sadece yerleşimin içinde değil dışında da psikolojik veya fiziksel engelleri kırmayı ve çevre ile bağlantı kurmayı hedeflemektedir. Topluluklar alt ölçekte buldukları bölgeden, üst ölçekte ise bir parçası oldukları kentten kopartılmadan bu alanların bir uzantısı veya devamlılığı olan bir tasarım pratiği geliştirmektedir. Bu noktada her iki yerleşim alanı da buldukları çevreyle ilişkilerini herhangi bir engel, duvar veya bariyer gibi fiziksel bir oluşumla kısıtlamayan bir çözüm önerisi sunmaktadır. Başka bir ifade ile Sættedammen ve Bellingham Cohousing topluluklarında güvenlik, arazi organizasyonu ve daha önemlisi görünmez etkenlerle sağlanmaktadır. Her iki toplulukta da görünmez etken olarak üyeler birbirlerini tanımakta ve topluluğa ait olmayan birinin topluluk içerisinde fark edilmesi kolaylaşmaktadır.



Şekil 32. Sættedammen ve Bellingham Cohousing Karşılaştırma: Yerleşim Analizi ve Yeşil Alan Planlaması

İki toplulukta da çevresel farkındalık ve davranış arasındaki bağlantı benzerdir. Sættedammen ve Bellingham Cohousing yerleşkelerinde doğanın sadece planlama ve

tasarım aşamasında etken bir eleman olarak gözetilmeyerek, kullanım aşamasında da korunması ve geliştirilmesi ortak özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki topluluk da bir peyzaj düzenlemesi ve sebze bahçesi bulunmakta, ancak bu bahçenin günümüzdeki kullanımını ve mevcut durumu farklılık göstermektedir. Bellingham Cohousing hala aktif olarak ortak sebze bahçesini kullanırken Sættedammen işleyişi sonraki yıllarda özel birimlerin ön bahçesine çekilmiştir. Dolayısıyla, sosyal bir deneyimi ve birlikte çalışmayı kapsayan sebze bahçesi işleyişi, Bellingham Cohousing yerleşiminde ortak etkinlik olarak topluluk oluşumunu destekleyen ve devam eden bir faaliyet olarak değerlendirilirken, Sættedammen yerleşiminde bireysel bir uğraşa evrilmeye başlayan yönleri fark edilmiştir.

Sættedammen ve Bellingham Cohousing yerleşimlerinde, çevresel ve fiziksel sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik ile paralel işleyen bir süreç ve benzer bir işleyiş olarak değerlendirilmiştir. Fiziksel planlamanın olanakları ve kullanıcıların sosyal etkileşime yatkınlığı, topluluk içi iletişimi devamlılığı olan ve kullanıcılar arasında talep edilen bir ihtiyaç olarak göstermektedir. Dolayısıyla ortak yemekler, düzenli olarak uygulanan faaliyetler ve etkinlikler her iki yerleşim için de topluluk yaşamını destekleyen benzer yaşam şekli olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda sözü edilen iki topluluğun açık ve kapalı ortak alanlarının bu etkinliklere hizmet edecek nitelikte olduğu, düzenlenen faaliyetlerin kalitesini ve kullanıcıların toplanma isteğini geliştirdiği düşünülmektedir.

Her iki yerleşim yeri de çocukların etkileşimini ve özgürlüğünü destekleyen bir tasarım stratejisi geliştirmiştir. Sættedammen ve Bellingham Cohousing topluluğunda hem açık alanda hem de kapalı çocukların oyun oynayabileceği yeterli büyüklükte ve nitelikte alanlara yer verilmiştir. Otopark konumu, konut kümelenmesi, yeşil doku ve diğer fiziksel etkenler ise bu alanları desteklemiştir.

Bireysel konutların giriş ve mutfak alanları ile topluluğun ortak avlusu her iki yerleşim yerinde de benzer hedefler önerirken, Bellingham Cohousing planlamasında oluşturulan üç avlu ve gruplanma yöntemi farklılık yaratmıştır. Sættedammen’da uygulanan tek ve geniş avlunun doğrudan göz teması kurabilen yerleşim şekli olumlu, Bellingham Cohousing topluluğunun ise bu bağlamda konut dizilim şekli riskli bulunurken aslında topluluk yaşayışının bir denge oluşturduğu fark edilmiştir. Toplulukta yaşayan çocukların, aslında sadece kendi ebeveynlerinin değil aynı zamanda topluluğun kontrolünde olduğu bu iki toplulukta, her avlunun güvenli ve dolayısıyla avlularda oynayan her çocuğun da özgür

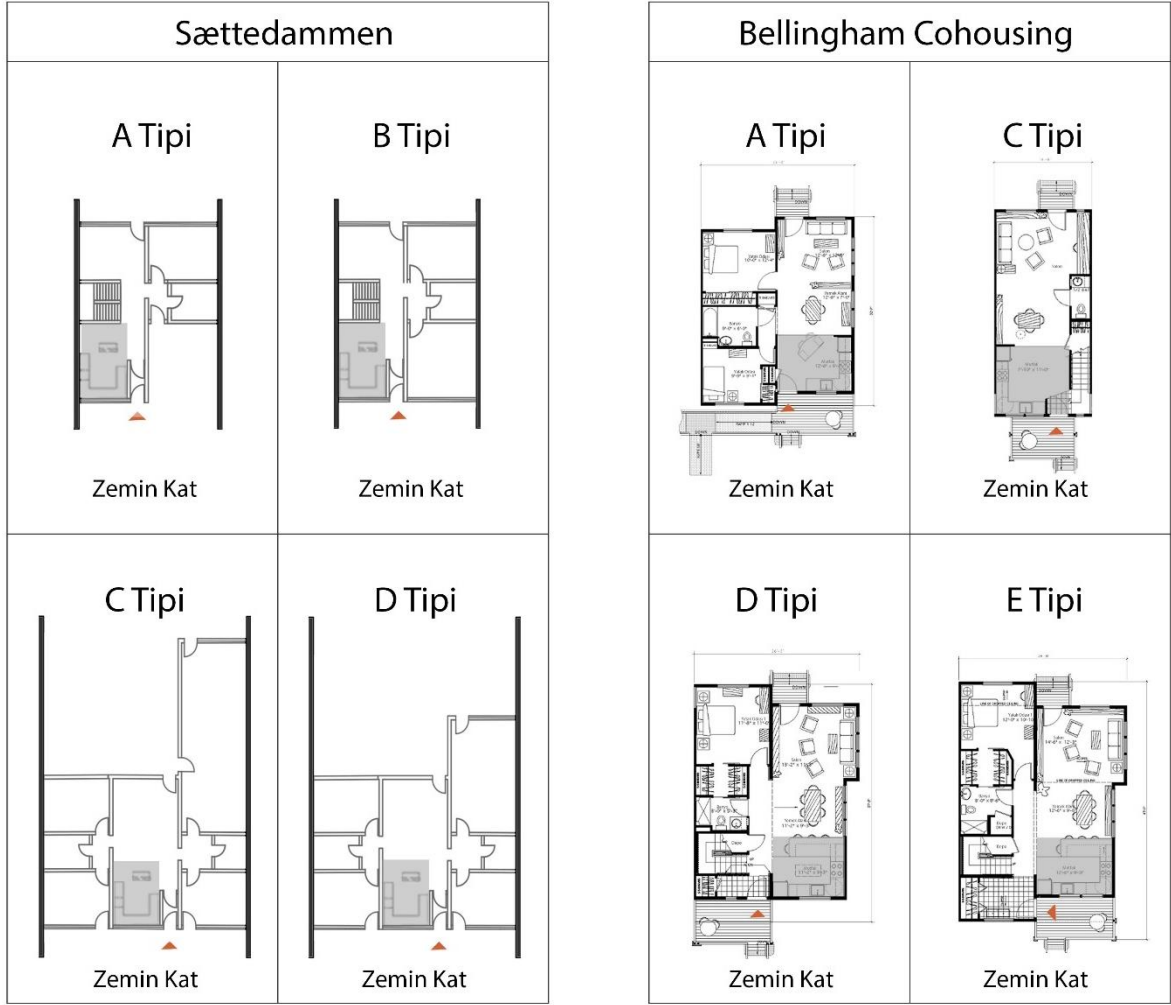
olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Bellingham Cohousing, fiziksel biçimlenmenin yetersiz kaldığı noktada sosyal etkileşimin tamamlayıcı olduğu gelişmiş bir topluluk örneği olarak değerlendirilebilmektedir.

Sættedammen ve Bellingham Cohousing yerleşimlerinde ön cephenin sosyal ve kamusal kimliği benzerlik gösterirken bu cephenin doğrudan temas kurduğu ortam farklılık göstermektedir. Sættedammen'in topluluk oluşumuna daha uygun olan tek avlu düzenlemesinin aksine üç avluya sahip olan ve avlular arası göz temasının zayıf olduğu kabul edilen Bellingham Cohousing, topluluk geneli ile değil grup özelinde etkileşime daha açık bir planlama düzeni sergilemektedir. Arka cephelerin ise özel ve bireysel kimliği topluluklarda benzerlik gösterse de fiziksel biçimlenmede Sættedammen daha güçlü bir planlama sunmuştur. Bellingham Cohousing fiziksel gerçekliğinde yaya caddeleri ve konut yönlerinin zayıflattığı arka cephe, kullanıcılar arasında bilinen “arka bahçelerin özel kimliği”, arka bahçede zaman geçiren kullanıcının rahatsız edilmemesi ve bu mekanın özgürlüğü için yeterli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Bellingham Cohousing topluluğunda yerleşke işleyişi ve kullanıcıların karşılıklı saygısı, fiziksel biçimlenmeyi destekleyen sosyal değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

İki toplulukta da özel alandan kamusal alana doğru aşamalı geçiş söz konusudur. Sættedammen ve Bellingham Cohousing alanlarında kamusal alan ile temas yeşil doku ile sağlanmıştır, farklı olarak Bellingham Cohousing'de kamusal alandan iç mekana erişim, yeşil alan ve otopark alanı olarak iki aşamalı güzergahta gerçekleştirilmiştir. Her iki yaklaşım da hem bölge ile teması kesmeyen hem de iç mekanda güvenliği sağlayan bir tasarım yaklaşımının farklı iki çözümü olarak değerlendirilmiştir.

Sættedammen ve Bellingham Cohousing için de uygulanan kamusal alandan topluluğun ortak alanına aşamalı geçiş planlaması, ortak alandan özel alana erişim için de uygulanmış ve topluluk alanından özel yaşama doğru da bir özelleşme süreci oluşturulmuştur. Ancak bu noktada Sættedammen topluluk ile doğrudan ve kontrollü bir erişim olanağı sağlamışken, Bellingham Cohousing uygulanan gruplanma yöntemiyle doğrudan toplulukla bağlantıyı keserek, konut ile topluluk arasında bir tampon bölge yerleştirmiştir. Başka bir ifade ile bu yerleşim yerinde doğrudan temasın grup içinde yoğunlaştığı düşünülmektedir.

Sættedammen ve Bellingham Cohousing özel konutları Şekil 33'te gösterildiği gibi dört tip ile standartlaştırarak benzerlik sağlamakta ancak bu tiplerin iç mekanda sunduğu yaşam ortamı farklılık göstermektedir. Sættedammen yerleşiminde uygulanan dört tip tek katlı ve çift katlı olmak üzere birbirine çok benzeyen aslında iki tipten oluşmaktadır. Bellingham Cohousing ise birbirinden çok farklı planlanan sabit dört model, farklı aile tiplerine ve ihtiyaçlara olanak sağlayabilmektedir. Bu noktada Sættedammen yerleşiminde sınırlayıcı konut tipleri esnek tasarım yaklaşımı ile çözülmektedir. Sættedammen mimarisinin diğer kullanıcıları rahatsız etmeden değişime ve gelişime açık tasarım stratejisi iç mekanda farklı senaryoların yaratılması için uygun bir zemin oluşturmaktadır. Dolayısıyla Bellingham Cohousing yerleşiminde aile çeşitliliğine olanak sağlayan mimari modelleme inşaat gerektirmeyen ancak gelişim ve değişim koşullarında ortak konuta bağlı topluluğu destekleyen bir işleyiş sunarken, Sættedammen özel birimleri, herhangi bir gelişim, değişim veya farklı bir kullanıcının topluluğa dahil olması durumunda, yeni senaryolara entegre edilebilecek bir tasarım yaklaşımı oluşturarak yerleşimin ömrünü ve kullanılabilirliğini arttıran gelişmiş bir tasarım önerisi sunmaktadır.



Şekil 33. Sættedammen ve Bellingham Cohousing Karşılaştırma: Konut Tipleri - Giriş ve Mutfak Alanları

Çevresel faktörler, sürdürülebilir kriterler, paylaşım ve katılım her iki toplulukta da üzerinde durulan benzer etkenlerdir. Sættedammen ve Bellingham Cohousing, kullanıcıların katılımı ile olgunlaştırılan bir fiziksel çevre ve bu fizikselleştirilmiş birini tanıyan, beraber yaşayan, karşılıklı birbirini destekleyen insanların paylaştığı bir mahalle olarak değerlendirilmektedir.

Bu bölümde yapılan karşılaştırma, paylaşımlı yaşam konutlarını anlamaya ve farklı ülkelerin farklı yaşam kültürleri gözetilerek belirlenen iki örnek üzerinden modelin uygulanabilirliğini sorgulamaya çalışmıştır. Mahalle ölçeğinde ve yerel düzeyde bir planlamayı tarif eden Sættedammen ve Bellingham Cohousing, çevresel farkındalığı ve sosyal uyumu teşvik eden, kullanıcı katılımı ile paylaşılan ortamları yaratma pratiği olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla çalışmada, bir topluluk ihtiyacına ve yerleşim içerisinde kapalı ve açık olmak üzere ortak alanların niteliğine ve niceliğine yer verilmiştir. Aynı zamanda fiziksel biçimlenmenin bu iki topluluktaki sosyal ilişkileri tanımlayan yönleri analiz edilmeye

çalışılmıştır. Yapılan analizler, fiziksel organizasyonu ve bu organizasyon sonucunda sosyal ilişkileri tanımlamayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda iki yerleşim yeri üzerinde yapılan analizler ve karşılaştırmalar Tablo 5'e işlenmiş ve genel bir sonuca varılmıştır.

Karşılaştırma	Sættedammen	Bellingham Cohousing
Topluluk Üyeleri	Nesiller arası	Nesiller arası
Arazi	Paylaşılan, ortak	Paylaşılan, ortak
Topluluk Büyüklüğü	Orta	Orta
Vaziyet Planı	Yirmi yedi özel konut , bir ortak konut, otopark alanı, avlu, yaya caddesi, oyun alanı, yeşil alan	Otuz üç özel konut , bir ortak konut, otopark alanı, avlular, yaya caddeleri, oyun alanı, yeşil alan
Yerleşim Planlaması	Dört blok ve bir avlu çevresinde gruplanma	On blok ve üç avlu çevresinde ayrı ayrı gruplanma
Yerleşim Biçimi	Kümelenme (Şekil 5'te b tipi)	Kümelenme (Şekil 5'te c tipi)
İnsan Hareketliliği	Özel birim- ortak konut- otopark alanı- avlu arası yürünebilirlik	Özel birim- ortak konut- otopark alanı- avlu- sebze bahçesi arası yürünebilirlik
Yaya Caddesi	Özel birimlerle topluluk mekanlarını birleştiren yaya yolları, Alternatifsiz , tek hat	Özel birimlerle topluluk mekanlarını farklı hatlarla birleştiren yaya yolları, birçok alternatif
Özel Birimler – Ortak Konut	Yüksek karşılaşma oranı ve sosyal etkileşim	Yüksek karşılaşma oranı ve sosyal etkileşim
Özel Birimler - Otopark	Yüksek karşılaşma oranı ve sosyal etkileşim	Alternatif yaya caddelerinden kaynaklı düşük karşılaşma oranı
Ortak Konut	Topluluk evi, aktif kullanım, ortak yemekler, yönetim ve faaliyet alanı, birey ve topluluk bağlantısı, özel birimlere destek	Topluluk evi, aktif kullanım, ortak yemekler, yönetim ve faaliyet alanı, birey ve topluluk bağlantısı, özel birimlere destek
Ortak Konut Konum	Merkezi	Merkezi
Ortak Avlu	Geniş tek bir avlu	Daha küçük üç avlu
Ortak Avlu Kullanımı	Tüm topluluğun ortak ve aktif kullanımı	Avluların bulunduğu gruplar içerisinde daha aktif kullanımı
Otopark Konumu	Yerleşim iç hacminden uzak, çevresel planlama	Yerleşim iç hacminden uzak, çevresel planlama
Otopark Alanı	Bir cephede, daha az alan, düzenli	Üç cephede, daha geniş arazi ve daha dağınık
Özel Konut	On yedi iki katlı ve on tek katlı	Yirmi bir iki katlı ve on iki tek katlı
Özel Konut Tipleri ve Standartlaştırma	Dört tip, ancak bu tiplerin benzerliği ile neredeyse iki tip	Birbirinden oldukça farklı dört tip

Özel Birimlerde Esnek Tasarım	Ortak duvarlar sayesinde komşuya veya yerleşimin genel görüntüsüne zarar vermeyen esnek tasarım	Gelişim veya değişim şartlarında ortak konuta bağlılık
Özel Birimlerde Aile Çeşitliliği	Esnek tasarım ile uyarlanabilirlik, yapısal müdahale gerektirir	Doğrudan aile çeşitliliğine uygunluk, inşaata gerektirmez
Özel Birimlerin Cephe Yönleri	Bütün konutlar için doğu ve batı cephe yönü , güneşten eşit yararlanma	Farklı cephe yönleri , konut tiplerine göre iki veya üç yönde cephe açıklığı
Özel Birimlerin Ön Cephe Yönelimi	Topluluğun ortak avlusu	Topluluk grupları içerisindeki ortak avlu
Ön Cephenin Kamusal Kimliği	Ortak avluya bakan ön cephelerde toplulukla doğrudan etkileşim	Grup avlularına bakan ön cephelerde grup içerisinde doğrudan etkileşim, toplulukla ise kademeli etkileşim
Arka Cephenin Özel Kimliği	Ortak alana bakmayan arka cephelerde mahremiyet	Otopark alanının ve bu alana çıkan kısa mesafeli yaya yollarından dolayı mahremiyet alanı üzerinde risk
Özel Birimlerde Kamusal İç Mekan Organizasyonu	Giriş alanı ve mutfağın avlu alanına yönelmesi	Giriş alanı ve mutfağın konut grubunun ortak avlusuna yönelmesi
Mutfak	Topluluğun ortak avlusuyla temas kuran mutfak alanında göz teması, gözetleme, katılım ve güvenlik	Grupların ortak avlusuyla temas kuran mutfak alanında daha çok grup içi göz teması, gözetleme, katılım ve güvenlik
Güvenlik	Gözetleme, konutların kümelenmesi, araç sirkülasyonunun iç hacimlere sızdırılmaması, avlu kullanımı, komşuların birbirini tanınması, yabancıların fark edilmesi	Gözetleme, konutların kümelenmesi, araç sirkülasyonunun iç hacimlere sızdırılmaması, avluların kullanımı, konutlar farklı avlulara yönlense bile komşuların birbirini tanınması , yabancıların fark edilmesi
Kademeli Geçiş	Hem bölgeden yerleşim alanına hem de yerleşim içerisinde özel birimlere kademeli geçiş,	Hem bölgeden yerleşim alanına hem de yerleşim içerisinde özel birimlere kademeli geçiş, yerleşim içerisinde gruplarla daha fazla kademeleşme
Yerleşim ile Bütünlük	Bölgedeki diğer alanlar ile yerleşim arasında veya yerleşim içerisinde özel konutlar arasında fiziksel engel veya duvar kullanılmaması, kontrollü geçişin yeşil doku ile sağlanması	Bölgedeki diğer alanlar ile yerleşim arasında veya yerleşim içerisinde özel konutlar arasında fiziksel engel veya duvar kullanılmaması, kontrollü geçişin yeşil doku ile sağlanması
Sebze Bahçesi	İlk etapta ortak sonrasında özel	Aktif olarak ortak bir sebze bahçe kullanımı ve etkileşim

Çevre Faktörleri	Yapay çevre içerisinde oluşturulan değil yapay çevreyi etkileyen, topluluğa hakim, yoğun, korunan ve oluşturulan bir etken	Yapay çevre içerisinde oluşturulan değil yapay çevreyi etkileyen, topluluğa hakim, yoğun, korunan ve oluşturulan bir etken
Paylaşım	Yerleşim alanı, açık ve kapalı tesisler, fikirler, amaçlar, hedefler, kararlar, araç ve gereçler, destek (çocuk bakımı, psikolojik sıkıntılar vs.)	Yerleşim alanı, açık ve kapalı tesisler, fikirler, amaçlar, hedefler, kararlar, araç ve gereçler, destek (çocuk bakımı, psikolojik sıkıntılar vs.)
SONUÇ	Katılımcı tasarım yaklaşımı ile oluşturulan fizikselliğin sosyal yapıyı güçlendirmesi	Oluşturulan fizikselliğin zayıf yönlerinin, katılımcı tasarım yaklaşımı ile temelleri atılan sosyal yapı sayesinde güçlendirilmesi

Tablo 5. Sættedammen ve Bellingham Cohousing Karşılaştırma

Karşılaştırma sonucundaki bulgulara göre, Sættedammen ve Bellingham Cohousing toplulukları için kümelenmiş konutların, paylaşılan açık ve kapalı alanların, otopark konumunun, kapsamlı ortak tesislerin, yaya dolaşım hatlarının ve merkezi konumdaki ortak konutların yerleşim içerisindeki topluluk duygusunu oluşturan ve devamlılığını sağlayan fiziksel etkenler olarak belirlenmektedir. Ortak alanlara sahip olmak, bu alanları yönetmek, paylaşımlı yaşamak, ortak amaçlara ve ortak bir geçmişe sahip olmak ise fiziksel etkenleri destekleyen sosyal değerler ve topluluğu birleştiren faktörler olarak değerlendirilmektedir. Bu sebeple fikir birliğine dayalı demokratik bir çerçeve oluşturan Sættedammen ve Bellingham Cohousing topluluklarında fiziksel çevre, sosyal, güvenli, paylaşımcı ve katılımcı bir ortama hizmet etmektedir. Böylece çevrenin devamlılığı içerisinde sakinlerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi söz konusudur. Genel olarak yerleşim organizasyonunun topluluk oluşumunu kolaylaştırdığı, kullanıcıların topluluk içerisinde güvenli bir ortamda yaşadığı ve çevresel değerlerin dikkate alındığı gözlemlenmiştir. Ek olarak iki yerleşim yeri için fiziksel planlama üzerinde yapılan incelemelerde risk teşkil edecek bazı durumlara da işaret edilmiş ancak bu risklerin topluluk işleyişi ile çözülecek sorunlar olduğu kanısına varılmıştır. Sonuç olarak yıllardır aktif olarak kullanılan Sættedammen ve Bellingham Cohousing toplulukları, fiziksel biçimlenmenin sosyal değerler üzerindeki kapsamlı etkilerinin ifade edildiği bir konut birliği aynı zamanda fiziksel etkenlerin zayıf kaldığı durumlarda sosyal değerlerin ve topluluk kriterlerinin destekleyici olduğu birlikte yaşam pratiği olarak düşünülmektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kentleşme ve kentleşmenin oluşturduğu unsurlar günümüzde, pek çok açıdan insan hayatını etkileyen yer yer sınırlandıran ancak temelde sarsan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentleşmenin hakim olduğu dünyada, düzensiz ortamlarda iç içe geçmiş alanlar, bu düzensizliği destekleyen ulaşım hatları, eksilen doğal etkenler, sosyal olarak uzaklaşan insanlar ve bu etkenlere bağlı oluşan toplumsal ayrışma, kentlinin hayatını doğrudan etkileyen yapay dünyanın gerçeklikleri olarak ele alınmaktadır. Başka bir ifadeyle kent fizikselliği ve kentli yaşantısı arasında oluşan mesafeden bahsedilmekte aynı zamanda karşılıklı etkileşimden söz edilmektedir. Bu noktada konut ise, kent ölçeğinde bahsedilen bu etkenlerin yansımalarıyla şekillenen aynı zamanda sayısal ağırlığı ile kent ölçeğinin genel karakterini en çok etkileyen yapısal eleman olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, üst ölçek olarak değerlendirilebilecek kent yaşantısındaki bir iyileştirme çabasının, alt ölçek olarak konut ve konut çevresinde, aslında mikro düzeyde mahalle ölçeğinde başlatılmasının daha güçlü bir yaklaşım olabileceğini savunmaktadır. Bu bağlamda çalışma, insanın en temel anlamlar yüklediği, yaşama biçimini dolayısıyla diğer insanlarla paylaşma şeklini belirlediği konut ve konut çevresine odaklanmaktadır.

Yerin kişilik bulduğu konut, insanın varoluşsal mekanı olarak tanımlanmakta aynı zamanda taşıdığı *ekonomik, estetik, fiziksel ve sosyal* değerlerle birlikte kent ölçeğinde belirtilen çoğu sorunun konut çevresindeki karşılığını oluşturmaktadır. Konutun teoride taşıdığı bu değerlerin insan-konut-çevre ölçütleriyle temas kurabildiği ancak, pratikte karşılaşılan uygulamaların daha farklı bir senaryo oluşturduğu anlaşılmaktadır. Konutun gerek fizikselliği gerek kullanımı ile insan ve çevre kavramlarına yabancılaştığı, özellikle çevre kapsamı içerisinde sosyal olarak komşuluktan, fiziksel olarak mahalleden ayrıştığı fark edilmektedir. Günümüz pandemi koşullarında kullanıcı hayatının konut ve çevresine odaklanmasıyla daha çok hissedilen bu ayrışmanın mevcut mimari düzende yaşam alanını daha çok kısıtladığı, aslında konut birimlerinin taşıdığı sosyal, fiziksel ve estetik değerlerden uzaklaştığı, neredeyse sadece ekonomik kaygılarla seçilerek yaşanabilir ölçütlerinin zayıflatıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda “günümüzde yaşanan senaryo” çalışmada, konut ortamındaki fizikselliğin; yapı ilişkilerini, yerleşim alanlarının caddelerle düzensiz bir şekilde bölünmesini, birbirine izin vermeyen yerleşim yerlerini, güvensiz ve doğanın geri plana atıldığı ortamları aynı zamanda bu etkenlerden yola çıkarak sosyalliğin; insanların

izolasyonunu, bireyselliğini, yabancılığını dolayısıyla toplumun sosyal yapısındaki bozulmanın derinliğini oluşturduğu düşünülmektedir. Aslında yapının bütünlük içerisindeki uyumuna değil, tekilliğine dikkat çeken tasarım kararlarının ve planlamanın bireysel kaygılarla sürdürülmesinin toplumsal problemlerle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla oluşturulması gerek fiziksel planlamanın ülkemizdeki mevcut senaryonun aksine, görünende bir bütünlük oluşturan, hissedilende ise toplumsallık yaratan yaşanabilir bir mekan sunması beklenmektedir.

Kent yaşantısında iyileştirme için mahalle ölçeğinde bir çözüm ön gören bu çalışma, konutun sahip olduğu değerlerin ve yaşanabilirlik etkenlerinin öncelikle kullanıcıdan bağımsız ilerleyemeyeceğini kabul etmektedir. Buna bağlı olarak hem tasarımcının hem de kullanıcının geri plana atılmadığı temelde kullanıcı merkezli bir tasarım anlayışının geliştirildiği katılımcı planlama ele alınmakta ve bu sayede ortak bir planlama oluşturarak kullanıcı grubun ve profesyonellerin birlikte çalışması amaçlanmaktadır. Başka bir ifadeyle yaşayacağı ve diğer insanlarla paylaşacağı ortamla ilgili belirli istekleri veya gereksinimleri olan kullanıcı grubun, tasarım ve teknik boyutta yetkinliği olan profesyonellerle bir araya gelmesi hedeflenmektedir. Bu noktada katılımcı tasarım, ortak kararlarla fiziksellik kazanan ancak bu fiziksel ortamın sahip olduğu değerlerin oluşumunda kullanıcının rol oynadığı bir mahalleyi ön görmektedir.

Dünya için “yeni” ülkemiz için “geleneksel” olarak değerlendirilen katılımcı tasarım kapsamında fiziksel planlama, kullanıcı ve çevre kapsamında ele alınırken, çevre ise fiziksel ve sosyal karşılığın vurgu yaparak ayrışmayı değil bütünleşmeyi ifade etmektedir. Ancak, demokratik temellere sahip bu yapılaşma biçimi günümüzde gelişmiş ülkelerde yeni bir yaşam şekli olmasına rağmen bu ülkelerin odağını oluştururken, ülkemizde geleneksel bir model olmasına ve bir geçmiş oluşturmasına rağmen uygulanmamaya hatta unutulmaya başlamıştır. Bu bağlamda konut ve mahallenin oluşum evresi; planlama, tasarım, uygulama ve kullanım olarak dört aşamada gerçekleşirken günümüzde kullanıcı hem yapının son evresi olan hem de neredeyse yapının ömrüne denk gelen kullanım sürecinde yapıyla yüzleşen aynı zamanda ilk üç evrede başkaları tarafından standartlaştırılmış ölçütlerle verilen kararların olumlu veya olumsuz bütün sonuçlarıyla karşılaşan ve bu sonuçlar içerisinde kendisine ait bir yaşam alanı tanımlamaya çalışan, “edilgen” bir aktördür. Kısacası kullanıcı, başkalarının karar verdiği mekanlarda, dahil olmadığı süreçlerin sonucunu yaşayan ve söz hakkı olmayan bir birey olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada katılımcı tasarım, tasarımcının kullanıcı

dünyasına dahil olduğu, kullanıcının ise “edilgen” konumdan “etken” aktöre dönüştüğü bir planlama pratiğini vurgulamaktadır. Aslında tasarımcının hakim gücünün yumuşadığı ve kullanıcının alınan kararlara katılarak fiziksellikte yer edindiği bir süreç söz konusudur. Bahsedilen süreçte kullanıcı hem teknik elemanlarla hem de diğer kullanıcılarla karşılıklı iletişim ve çalışma ortamı içerisinde yer almaktadır. Bu kapsamda bir iletişimden ve bu iletişimin karar verme sistemini etkileyen veya yaşam alanının fizikselliğine müdahale eden işleyişinden bahsedilmektedir. Aynı zamanda kullanıcı grubun birbirini tanımaya, ortak bir hedef belirlemesine ve ortak amaçlar için birlikte hareket etmesine olanak sağlayan karakterine yer verilmektedir. Dolayısıyla katılımcı süreç konut ortamında, hem fizikselliğin oluşumunda aktörler arası güç dağılımını dengeleyen hem de sağlanan iletişimle kullanıcı grup arasında sosyal etkileşimi destekleyen ve bir topluluğun temelini atılmasında rol oynayan önemli kriterleri kapsamaktadır. Ek olarak bu uygulama, kullanım evresinde herhangi bir müdahaleyi en aza indirgeyerek bazen hiç değişiklik yapılmadan, bazen ise kullanıcılar arası çeşitliliği değerlendirip esnek bir mekan yaratarak, kullanıcının yapı içerisinde kendine ait uygun şartları sağlamasına izin vermektedir. Bütün bu durumlar düzenli ve düzenli bir çevreyi işaret etmektedir.

Kısacası katılımcı tasarım, yapı çevresinde kullanıcı ihtiyaçlarına cevap arayarak kullanım memnuniyetinin ve kullanıcı-konut-çevre ilişkisinin oluşması için oldukça önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda kullanıcının planlama sürecinin en başından itibaren alınan kararlara dahil edilmesi gerçek bir katılımı söz konusudur. Çalışma kapsamında gerçek katılım, fikir birliği ile katılımcı proje süreci içerisinde değerlendirilmekte ve kullanıcının mimari üzerindeki etken rolü vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bütün bu aktörlere karşılık verecek bir model ihtiyacı oluşmaktadır.

Danimarka çıkışlı olup dünyada birçok ülkeye yayılan ve yoğun talep gören paylaşımlı yaşam modeli, fikir birliğine dayalı katılımcı bir proje yöntemi olarak kabul edilmekte, aynı zamanda mahalle ölçeğinde birçok soruna çözüm üretirken kentli yaşamında bir iyileştirme ön görmektedir. Bu çalışma kapsamında tanımlanmaya çalışılan paylaşımlı yaşam konutları, çok yönlü ve kapsamlı olarak ifade edilmektedir. Bir topluluk oluşturmayı hedefleyen model aynı zamanda mahremiyet içermekte, kamusalığa vurgu yaparken özerkliği de geri plana atmamaktadır. Aslında özünde model, aynı yerleşim alanında bireysel barınmanın faydalarını topluluk yaşantısı ile birleştirmeyi, bunu yaparken her iki ihtiyacı da desteklemeyi amaçlamaktadır. Bahsedilen yaşam şeklini ise, katılımcı yaklaşımı, paylaşımcı

içerikleri, sosyal ve fiziksel karakteri sayesinde sürdürmektedir. Sahip olduğu karakterlerle günümüzde hem çevre hem kullanıcı ile ilişkisi zayıflayan konut için teorik olarak “yeni” ancak hedefleri doğrultusunda “güçlü” bir bakış açısı sunmaktadır. Bu noktada dünyada elli yıllık geçmişe sahip olan ancak ülkemizde herhangi bir uygulamasına rastlanmayan paylaşımlı yaşam konutlarının fiziksel organizasyonu ve bu organizasyonun etkileri söz konusu olmaktadır. Topluluğun fiziksel alanının oluşumu ve kullanımı topluluk içerisinde baskın bir etken olarak karşımıza çıkmakta, hatta topluluğun oluşumunda veya gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla çalışma içeriğinde fiziksel planlamanın analiz edilmesi bir gereklilik olarak görülmüştür. Bu bağlamda Danimarka’da yer alan Sættedammen ve Amerika’da yer alan Bellingham Cohousing seçilmiş, yerleşim organizasyonları ayrı ayrı değerlendirilmiş aynı zamanda karşılaştırılmıştır. İki yerleşim yeri için bahsedilen teorik yönlerin pratikteki karşılığı aranmıştır.

Yapılan analizler ve değerlendirmeler sonucunda paylaşımlı yaşam konutları için; çeşitli planlama yöntemlerine olanak tanıyan, uygulanacağı bölgeye uyum sağlayan, yönetim kararına göre farklı nesilleri barındıran, dolayısıyla farklılaşmaya entegre olabilen bir yerleşimin ön planda olduğu, aslında üzerinde durulması gereken meselenin ortak uygulanması gereken kriterler olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada söz konusu olan fiziksellik ise katılımcı tasarım ile ortak kararlar doğrultusunda planlanan iki yerleşim alanında kütle, alan ve dolaşım olarak ele alınmakta ve fiziksel kararlar:

1. Kümelenme pratiği sergilemesi,
2. Otopark konumunun iç hacimlerle ilişkisinin kesilmesi,
3. Açık ve kapalı ortak alanların oluşturulması,
4. Ortak alanları arttırmak amacıyla özel birimlerin küçültülmesi,
5. Küçültülen özel birimlerin ortak konut tarafından desteklenmesi,
6. Ortak konutun topluluklarda merkezi konuma sahip olması,
7. Ortak konut tasarımının ortak yemeklere ve diğer faaliyetlere uygun düzenlenmesi,
8. Konutların bitişik gruplanarak konumlandırılması,
9. Yeşil dokunun topluluk içerisinde önemli bir yer kaplaması,
10. Ortak sebze bahçesi oluşturulması,
11. Ekolojik etkenlere ve gelişen teknolojiye entegre olunabilmesi,
12. İç hacimlerde avlu ve yaya caddelerinin oluşturulması,
13. Yaya caddelerinin alternatifsiz ve kullanıma teşvik edecek şekilde planlanması,

14. Konutların yaya caddeleriyle birbirine bağlanması,
15. İç hacimlerin kullanıma uygun sağlıklı ve güvenli bir ortam oluşturulması,
16. Konut giriş yönleri ve mutfak alanlarının ortak alanlara yönlendirilmesi,
17. Konut ön cephelerine kamusal anlam yüklenirken arka cephelerinin özelleştirilmesi,
18. Topluluğun hem kendi içerisinde hem de bölge ile ilişkisinde kamusal alandan özel alana kontrollü ve kademeli geçiş sağlanması,
19. Kontrollü yaklaşımın veya yerleşim içerisindeki tanımların duvar, engel veya sınırlarla değil, yeşil dokuyla oluşturulması,
20. Yerleşimi bulunduğu bölgeden koparmadan ve yerleşim içerisinde konutu komşu birimden ayırtmadan bütünlüğün vurgulanması,
21. Bütünlüğe rağmen hem bölge içerisinde yerleşimin topluluk oluşturmaya hem de yerleşim içerisinde konutun mahremiyet oluşturmaya izin verilmesi olarak değerlendirilmektedir.

Yerleşimi şekillendiren bu kararların hepsi etkileşimi, paylaşımı ve katılımı desteklerken, sosyal yapının dolayısıyla bir topluluğun temelini oluşturmaktadır. Topluluğu vurgulayan paylaşımlı yaşam konutları fiziksel planlaması içerisinde bireyselliği ise “13, 16, 17, 18. ve 21.” maddelerle sağlamaktadır. Fiziksel özellikler paylaşılan değerleri ve mekanları ifade ederken aynı zamanda paylaşılan ekonomiyi de “5, 7, 8, 10. ve 11.” maddelerle ve araç, gereç, eşya, araba gibi kullanılan malları ödünç vermeyle desteklemektedir. Bu noktada ekonomik olarak değerlendirilen bu kriterler aslında ekolojik bir yaklaşımı da sergilemektedir. Güvenlik açığını “1, 2, 3, 9, 15, 16, 18. ve 19.” maddelerle çözen paylaşımlı yaşam konutları, günümüz şartlarında uygulanan resmi yöntemlerle sınırlar veya engeller kullanarak değil gayri resmi yöntemlerle birbirini tanıyarak ve yabancıların fark edilmesini kolaylaştırarak kapatmaktadır. Çevresel etkenlerin ve doğal aktörlerin içerisinde bir yaşam modeli oluşturmayı hedefleyen bu model, özellikle “1, 2, 3, 4, 8, 9, 10, 11, 12, 13. ve 19.” maddelerle bu yaklaşımı desteklemektedir. Özellikle sosyal, ekolojik, ekonomik ve çevresel anlamda insan yaşamını ve doğal çevreyi destekleyen bu modelin en dikkat çekici yönü ise sosyal yapısıdır. Bu noktada genel hatlarıyla fiziksel çevrenin ve bu çevrenin planlama senaryosunun sosyal yapıyı desteklediği, bir topluluk oluşumuna izin verecek şekilde düzenlendiği anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada fiziksel tasarıma ve sosyal yapıya odaklanarak ve paylaşımlı yaşam konutlarının katılımcı yaklaşımı, geliştirme süreci, tasarım ilkeleri, tasarım standartları,

öncelikleri ve zorlukları ile tanımlanmasını aynı zamanda daha iyi anlaşılmasını sağlayarak modeli derinlemesine incelemektedir. İnceleme sonucunda elde edilen bulgular, kentsel ölçekte yaşanan birçok sorunun aslında daha küçük ölçekte başladığını kabul etmekte ve daha büyük boyuttaki sorunlarla başa çıkmak için küçük ölçekte karşılık arayarak parçadan bütüne bir iyileştirmenin daha kalıcı olacağını desteklemektedir. Çözüm olarak insanların yaşam alanlarındaki memnuniyetini ve aidiyetini sağlamanın önemli etkenler olduğunu vurgulayan çalışma, bu etkenleri konutun sahip olduğu değerlerde incelemekte ve bu değerleri yine konutun kullanıcılarının belirleyebileceğini savunmaktadır. Dolayısıyla katılımcı tasarım, öncelikle konut ortamı sonra mahalle, ilçe ve en son kent olmak üzere insanların karşılaştığı birçok sorunun çözümünde alternatif bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda incelenen paylaşımlı yaşam konutları ise kökenini katılımcı tasarım yaklaşımı ile oluşturan, hatta ilk evrede bu yaklaşım ile kullanıcıları bir araya getirerek topluluk oluşumunu destekleyen bir planlama pratiği olarak ifade edilmektedir. Katılımcı tasarımla sosyal yapının temelini oluşturan paylaşımlı yaşam modelinde, yine kullanıcı katılımıyla tasarlanan fiziksel çevresinin sosyal yapıyı güçlendirilmesi söz konusudur. Aslında çalışma kapsamında yapılan analizler ve araştırmalar fizikselliğin, sosyal yapının sadece güçlendirilmesi değil topluluğun devamlılığı boyunca sürdürülebilmesi açısından da oldukça önemli olduğunu desteklemektedir. Bu noktada katılım ile oluşan fiziksel tasarımının, insanların davranışları ve iletişimi üzerinde derin etkileri olduğu sonucuna varılmaktadır. Ancak aynı zamanda karşılaştırma sonucunda bu durumun karşılıklı olduğu, başka bir ifadeyle fiziksel çevrenin zayıf kaldığı noktalarda sosyal yapının tamamlayıcı rol oynadığı da anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu model kapsamında katılımcı tasarımın planlama, tasarım, uygulama ve kullanım evrelerinde karşımıza çıkan baskın rolü, aslında sosyal yapıyı fiziksel modelin bir sonucu değil, eş koşulu olarak göstermektedir.

Katılımcı tasarımın, fiziksel model ve sosyal yapı üzerindeki değerini paylaşımlı yaşam konutları üzerinden sorgulayan bu çalışma, ülkemiz için geleneksel bir modelin daha düzenli ve kentsel ölçeğe uyarlanmış bir yaklaşımını ifade etmektedir. Aslında fiziksel ve sosyal sürdürülebilirlik içerisinde "toplum" ve "topluluk" kavramlarının önemini vurgulamakta ve kimsenin komşusunu tanımadığı modern alt bölümlerin yabancılaşmasının üstesinden gelmeye çalışan kasıtlı bir toplu konut modeli olarak önerilmektedir. Bu duruma bağlı olarak çalışma, ülkemizdeki kentleşmenin desteklediği yalnızlık, izolasyon, yabancılık, güvensizlik gibi toplumu parçalayan problemleri pasif bir şekilde kabul etmek yerine, vatandaşların

günlük hayatlarından ve yaşam alanlarından memnun olmalarına yardımcı olacak yeni alternatifler geliştirmenin mümkün olduğunu savunmaktadır. Bu noktada paylaşımlı yaşam konuları elbette her soruna karşılık önerilen tek bir çözüm olarak değerlendirilmemekte, ancak yaşam alanını topluluk alanında mahremiyet ve doğal çevreyle birlikte desteklemek isteyen, fiziksel çevreyle birlikte demokratik ve sosyal bir yaşam alanının da inşa edildiği bir çatı arayan insanlar için alternatif olarak ülkemizde de uygulanabilirliği savunulmaktadır. Katılımcı tasarım modeli ise sonuçlara bağlı olarak, ülkemizde her ölçekte iyileştirmeye katkı sağlayacağı düşünülen bir proje yöntemi olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

- Abayhan, Ahsen. D. (2009). *Manzara Sahipliğinin Konut Fiyatına Etkisi: İzmir İli Buca İlçesi Yedigöller Rekreasyon Alanı Çevresine İlişkin Ampirik Çalışma*. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Abu-Ghazze, Tawfiq M. (1999). Housing Layout, Social Interaction, and The Place of Contact in Abu-Nuseir, Jordan. *Journal of Environmental Psychology*, 19(1), s.41–73.
- Adams, A., Theodore, D., Goldenberg, E. ve diğerleri. (2010). Kids in the Atrium: Comparing Architectural Intentions and Children's Experiences in a Pediatric Hospital Lobby. *Social Science & Medicine*, 70(5), s.658–667.
- Afrassiabi, A.H. (1985). Design Participation in the context of Urban Renewal. M. Reza Beheshti (Ed). *Design Coalition Team - Proceedings of the International Design Participation Conference*. Eindhoven. 22-24 April 1985. 1, s.94-106.
- Akdemir Ersoy, Zehra. (2002). *Konut ve Ev Kavramlarının Karşılaştırmalı Analizi*. (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Al-Kodmany, Kheir. (2002). GIS and The Artist: Shaping The Image of A Neighborhood Through Participatory Environmental Design. William J. Craig, Trevor M. Harris and Daniel Weiner (Eds.). *Community Participation and Geographical Information Systems* s.320-329. New York and London: Taylor & Francis Inc.
- Alan, Yiğit. (2020). Pandemi Dosyası-3: Koronavirüsün Konut Mimarisi ve Kent Planlamasına Etkisi. Çiğdem Çörek Öztaş ile Söyleşi. *WRI Türkiye: Sürdürülebilir Şehirler*. 21 Eylül 2020. Erişim Tarihi: 01.02.2021. Ağ Bağlantısı:<https://wisehirler.org/haberler/pandemi-dosyas%C4%B1-3-koronavir%C3%BCs%C3%BCn-konut-mimarisi-ve-kent-planlamas%C4%B1na-etkisi>
- Albanesi, C., Cicognani, E., Zani, B. (2007). Sense of Community, Civic Engagement and Social Well-Being in Italian Adolescents. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 17(5), s.387–406.
- Alga, Rabia. (2005). *Yaşam Döngüsüne Bağlı Olarak Konut Tasarımını Etkileyen Faktörler*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

- Altman, I., Chemers, M., M. (1984). *Culture and Environment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Araz Ustaömeroğlu, Ayça. (1998). *Mimari Analiz için Temel Tasarım Öge ve İlkelerinin Kullanımı ile Oluşturulan Estetik Ağırlıklı Bir Yöntem Araştırması*. (Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- ASBÜ. (2020). COVID-19 Salgın Değerlendirmesi -Sorunlar ve Öngörüler- (ASBÜ Çalışmaları – 6). Ankara.
- Amérigo, M., Aragonés, J. I. (1990). Residential Satisfaction in Council Housing. *Journal of Environmental Psychology*, 10(4), s.313–325.
- Amérigo, M., Aragonés, J. I. (1997). A Theoretical and Methodological Approach to The Study of Residential Satisfaction. *Journal of Environmental Psychology*, 17(1), s.47–57.
- Asabere, P. K., Hachey, G., Grubaugh, S., (1989). Architecture, Historic Zoning, and The Value of Homes. *The Journal of Real Estate Finance and Economics*, 2(3), s.181-195.
- Appleyard, Donald. (1979). The Environment as a Social Symbol: Within a Theory of Environmental Action and Perception. *Journal of the American Planning Association*, 45(2), s.143-153.
- Arıkan, Fatma. Eban. (2008). *Ev Kiralarını Etkileyen Faktörlerin Hedonik Fiyat Yöntemi ile Belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Arslan, H., D., Çınar, K., Dinç, P. (2009). Mekana Yönelik Algısal Farkların Ölçülmesinde Lens Model Yaklaşımı: Model Açılımı ve Kullanım Örnekleri. *Selçuk Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 24(4), s.35-48.
- Asabere, P. K., Hachey, G., Grubaugh, S. (1989). Architecture, Historic Zoning, and the Value of Homes. *The Journal of Real Estate Finance and Economics*, 2(3), s.181-95.
- Ataöv, Anlı. (2013). İnsancıl Bakış Açısıyla Konut Üretimi: “Diğer Aktörler” Meselesi. *Planlama Dergisi*, 23(2), s.77-82.
- Aydınlı, Semra. (1986). *Mekansal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı Bir Model*. (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Bamford, Greg. (2001). Bringing Us Home: Cohousing and the Environmental Possibilities of Reuniting People with Neighbourhoods. *Situating the Environment at the*

- University of Queensland: Situating the Environment 2001 Conference Proceedings*, s.36-43. Australia: Architecture Theory Criticism History.
- Baran, Havva. (2007). *Ailelerin Konut Satın Alma Tutum ve Davranışları Üzerinde Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Barros, P., Ng Fat, L., Garcia, L. M. T. ve diğerleri. (2019). Social Consequences and Mental Health Outcomes of Living in High-Rise Residential Buildings and The influence of Planning, Urban Design and Srchitectural Decisions: A Systematic Review. *Cities*, 93, s.263–272.
- Becerik, M. B. (2001). *Mimarlıkta Estetik Olgusu ve Değerlendirilmesi Sorunu*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Bektaş, Cengiz. (2016). Kültürel, Güzelduyusal Kirlenme. Ruşen Keleş (Ed.). *İnsan Çevre Toplum*, s.231-241. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları
- Bektaş, Cengiz. (2021). *Türk Evi*. İstanbul: Yem Yayın, 9. Baskı.
- Bell, M. F., Turrell, G., Beesley, B. ve diğerleri. (2020). Children’s Neighbourhood Physical Environment and Early Development: An Individual Child Level Linked Data Study. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 74, s.321-329.
- Belk, Charles. L. (2006). Cohousing Communities: A Sustainable Approach to Housing Development. UC Davis Extension. Erişim Tarihi: 05.02.2021 Bağlantı Ağı: <http://www.china-up.com:8080/international/case/case/1444.pdf>
- Berggren, Heidi. M. (2016). *Cohousing as Civic Society: Cohousing Involvement and Political Participation in the United States*. (PhD Thesis). University of Massachusetts-Dartmouth, Massachusetts.
- Berry, Wendell. (1996). *The unsettling of America: Culture and agriculture* (Rev. ed.). San Francisco: Sierra Club Books.
- Beşgen Gençosmanoğlu, A. (2001). *Estetik ve Mimarlıkta Kavram, Kavramsal Analiz, Kavramlaştırma / 1980 Sonrası Mimarlık Ürünleri Üzerine Örneklemeler*. (Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Trabzon.
- Bendixen, E. L., Dilling, L., Holten, C. ve diğerleri. (1997). *Sættedammen i 25 år* [Sættedammen for 25 years]. Erişim Tarihi: 07.11.2020. Erişim Adresi: <http://www.xn--sttedammen-d6a.dk/om-saeligttedammen.html>.
- Bonaccorsi, G., Manzi, F., Riccio, M., D. ve diğerleri (2020). Impact of The Built Environment and The Neighborhood in Promoting the Physical Activity and The Healthy Aging in Older People: An Umbrella Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 17. s.1-27.

- Boyacıoğlu, Esin. (2010). *Kent ve Konut*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.
- Can, İrem. (2018). *Mimarlıkta 'Yer' Kavramı Üzerine Fenomenolojik Bir Değerlendirme: ODTÜ Mimarlık Fakóltesi Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Carrere, J., Reyes, A., Oliveras, L. ve diğerleri. (2020). The Effects of Cohousing Model on People's Health and Wellbeing: a Scoping Review. *Public Health Reviews*, 41(22), s.1-28.
- Ceylan Baba, Ece. (2009). *Küreselleşme Sürecinde Yüksek Yapılaşmanın Kullanıcı – Çevre İlişkisi Bağlamında İrdelenmesi: İstanbul Levent İçin Kullanıcı Katımlı Bir Yöntem Önerisi*. (Doktora Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Chatterton, P., (2013), Towards an Agenda for Post-carbon Cities: Lessons from Lilac, the UK's First Ecological, Affordable Cohousing Community, *International Journal of Urban and Regional Research*, 37.5, s.1654-1674.
- Choi, Jung. Shin. (2013). Why Do People Move to Cohousing Communities in Sweden? - Are there any Significant Differences Between the +40 Cohousing and the Mixed-Age Cohousing? *Architectural Research*, 15(2), s.77-86.
- Christian, Diana. Leafe. (2003). *Creating a Life Together: Practical Tools to Grow Ecovillages and Intentional Communities*. Canada: New Society Publishers
- Fogelholm, Mikael. (2010). Physical Activity, Fitness and Fatness: Relations to Mortality, Morbidity and Disease Risk Factors. *A Systematic Review. Obesity Reviews*, 11(3), 202–221.
- Churchman, Arza. (2002). Environmental Psychology and Urban Planning: Where Can the Twain Meet? Robert B. Berhtel and Arza Churchman (Eds.). *Handbook of Environmental Psychology*, s.394-412. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Cojan, Horatiu-Cristian. (2016). *Factors that Influence the Continuity and Cohesiveness of North-West European Cohousing Communities*. (PhD Thesis). Cardiff Metropolitan University, Cardif.
- Cowie, H., Myers, C. (2020). The Impact of the COVID-19 Pandemic on the Mental Health and Well-Being of Children and Young People. *Children & Society*, 35(1), s.62-74.
- Creighton, James. J. (2005). *The Public Participation Handbook: Making Better Decisions Through Citizen Involvement*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Çılın, Kumru. (2020). Yerelliğin Pandeminin Etkileri Karşısında Artan Önemi ve Mahalle Parantezinde Dayanışma ve Planlamanın Geleceği. Sema Ergönül, İnci Olgun, Serim

- Dinç ve diğerleri (Ed). *Spektrum Tasarım Rehberi: Pandemide Kentsel Sistem: Yaşama, Çalışma ve Sosyalleşme Mekânlarında Yeni Standartlara Doğru*, 1, s.11-14.
- Day, C., Parnell, R. (2003). *Consensus Design: Socially Inclusive Process*. London: Architectural Press.
- DePaulo, Bella. (2015). *How We Live Now: Redefining Home and Family in the 21st Century*. (PhD Thesis). New York: Atria Books. [Google Scholar]
- Dindler, Christian. (2010). The Construction of Fictional Space in Participatory Design Practice. *CoDesign*, 6(3), s.167–182.
- Duque-Calvache, R., Torrado, J. M., Mesa-Pedrazas, Á. (2020). Lockdown and adaptation: residential mobility in Spain during the COVID-19 crisis. *European Societies*, 1–18.
- Durkaya, Mehmet. (2002). *Türkiye’de Konut Piyasasının Talep Yönlü Analizi*. (Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Trabzon.
- Durmuş, Büşra. (2016). *Konut Fiyatlarını Etkileyen Parametrelerin Çoklu Regresyon Analizi Yöntemiyle İrdelenmesi ve Kentsel Dönüşüme Katkıları*. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Teknik Üniversitesi. İstanbul.
- Dzhambov, A. M., Markevych, I., Tilov, B. G., Dimitrova, D. D. (2018). Residential Greenspace might Modify the Effect of Road Traffic Noise Exposure on General Mental Health in Students. *Urban Forestry & Urban Greening*, 34, 233–239.
- Easthope, H. (2004). A Place Called Home. *Housing, Theory and Society*, 21(3), 128–138
- Ekşioğlu, Gözde. (2010). *Çevre Estetiğinin Konut Fiyatları Üzerindeki Etkisinin Hedonik Fiyat Yöntemi ile Modellenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Eliyatkin, Fulya. (2010). *Kente Müdahaleler ve Sonrası Kentsel Bir Fenomen: Yaşayan Ölü Kent ve Kapsamında Tahtakale’de Yaşamsallığın İzini Sürmek*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Erdoğan, Elmas, (2006), Çevre ve Kent Estetiği, *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 8(9), s. 68-77.
- Ertürk, Yıldız. D. (2016). *İnsan İlişkileri ve İletişim Yöntemleri*. Ortak Ders, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul. Erişim adresi: <http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/insaniliskveileyontemleriau254.pdf>. Erişim tarihi: 14.02.2021.
- Eruzun, Cengiz. (2003). Türkiye’de İskân ve Konut. *Mimar.ist: Üç Aylık Mimarlık Kültürü Dergisi*, 7, s.38-45.

- Erzen, Jale. N. (2006). *Çevre Estetiği*, ODTÜ Çevre Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A. Ş.
- Erzen, Jale. N. (2011). *Çoğul Estetik*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Erzen, Jale. N. (2017). *Üç Habitus: Yeryüzü, Kent, Yapı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Evans, Gary. W. (2003). The Built Environment and Mental Health. *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 80(4), s.536–555.
- Fioravante, Janice. (1993, 15 August). Cohousing Concept Begins Edging Into New York. *The New York Times*. Erişim Tarihi: 04.02.2021. Erişim Adresi: <https://www.nytimes.com/1993/08/15/realestate/cohousing-concept-begins-edging-into-new-york.html?searchResultPosition=3>
- Foley, Donald. L. (1980). The Sociology of Housing, *Annual Reviews Sociology*, 6, s. 457-478.
- Fromm, Dorit. (2000). American Cohousing: The First Five Years. *Journal of Architectural and Planning Research*, 17(2), s.94-109.
- Gao, X., Asami, Y. (2001). The External Effects of Local Attributes on Living Environment in Detached Residential Blocks in Tokyo. *Urban Studies*. 38(3) s.487-505.
- Gaudio, C. D., Franzato, C., Oliveira, A. J. (2020). Co-design for democratising and its risks for democracy. *Codesign*, 16(3), s.202-219.
- Gifford, R., (2007), The Consequences of Living in High-Rise Buildings, *Architectural Science Review*, 50(1), s.2-17.
- Gokce, D., Chen, F. (2017). Sense of Place in the Changing Process of House Form: Case Studies from Ankara, Turkey. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 45(4), s.772–796.
- Güneş, Ahmet. M. (2010). Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIV*, 1, s.299-333.
- Gür, M., Erbil, Y. (2018). Konut ve Konut Çevresine İlişkin Kullanıcı Memnuniyeti Araştırması: Bursa/Yıldırım. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 5(30), s.4135-4148.
- Habraken, John. N. (1972). *Supports: An Alternative to Mass Housing*. London: The Architectural Press
- Habraken, John. N. (1985). Who is Participating? Towards a Professional Role. M. Reza Beheshti (Ed). *Design Coalition Team - Proceedings of the International Design Participation Conference*. Eindhoven. 1, s.1-10.

- Hagbert, Pernilla. (2020). Co-housing, as a Socio-Ecologically Sustainable Alternative? Pernilla Hagbert, Henrik Gutzon Larsen, Håkan Thörn, Cathrin Wasshede (Eds.). *Contemporary Co-housing in Europe*, s.183-201. New York: Routledge
- Hansen, H. S., Prospero, D., (2005). Citizen participation and Internet GIS – some recent advances. *Computers Environment and Urban Systems*, 29, s.617 – 629.
- Hacılibeyoğlu, Ferhat. (2013). *Mimari Tasarım Sürecinde Kullanıcı Katılımı Üzerine Bir Model Önerisi*. (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Hargie, Owen. (2011). *Skilled Interpersonal Communication: Research, Theory and Practice*. New York: Routledge.
- Hasell, M. J., Scanzoni, J. (2000). Cohousing in HUD Housing – Problems and Prospects. *Journal of Architectural and Planning Research*, 17(2), Theme Issue: Cohousing, s.133-145.
- Hasol, Doğan. (2020). *20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*. İstanbul: Yem Yayınları
- Hasol, Doğan. (2020). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: Yem Yayınları
- Heidegger, Martin. (1971). *Building Dwelling Thinking, Poetry Language Thought* (A. Hofstadter, Çev.). New York: Harper & Row Publishers.
- Hur, M., ve Morrow-Jones, H. (2008). Factors That Influence Residents' Satisfaction With Neighborhoods. *Environment and Behavior*, 40(5), 619–635.
- Hussein, Nashaat. H. (2020), "COVID-19 in A Collectivist Culture: Social Isolation and Maintenance of Social Relations", *International Journal of Sociology and Social Policy*. Erişim Tarihi: 03.03.2021. Erişim Adresi: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJSSP-07-2020-0297/full/html>
- Ittelson, William. H. (1978). Environmental Perception and Urban Experience. *Environment and Behavior*, 10(2), s.193–213.
- İnceoğlu, Arda. A. (1999), *Evin Anlamı ve Kentleşme Süreçleri*. (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948), Erişim Tarihi: 10.10.2020. Erişim Adresi: <http://www.birlesmismilletler.com.gov.tr>
- İmamoğlu, Olcay. (2016). Psikolojik Açından İnsan-Çevre İlişkileri. Ruşen Keleş (Ed.). *İnsan Çevre Toplum*, s.57-72. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları
- İMO. (2011). *Türkiye'de Konut Sorunu ve Konut İhtiyacı Raporu*. s.1-16. Erişim Tarihi: 05.12.2020. Erişim Adresi:

https://www.imo.org.tr/resimler/dosya_ekler/9ca6617c167713d_ek.pdf?tipi=4&туру=H&sube=0

- Jarvis, Helen., (2011), Saving Space, Sharing Time: Integrated Infrastructures of Daily Life in Cohousing, *Environment and Planning A*, 43(3), s.560-577.
- Jarvis, Helen. (2015). Towards a Deeper Understanding of the Social Architecture of Cohousing: Evidence From the UK, USA and Australia. *Urban Research & Practice*, 8(1), s.93-105
- Jiao, W. Y., Wang, L. N., Liu, J. ve diğeri. (2020). Behavioral and Emotional Disorders in Children during the COVID-19 Epidemic. *The Journal of Pediatrics*, 221, s.264-266.
- Jolanki, O. Vilkkö, A. (2015). The Meaning of a “Sense of Community” in a Finnish Senior Co-Housing Community. *Journal of Housing For the Elderly*, 29(1-2), s.111-125.
- Jorgensen, A., Anthopoulos, A. (2007). Enjoyment and Fear in Urban Woodlands-Does Age Make A Difference? *Urban Forestry & Urban Greening*, 6(4), s.267–278.
- Kaczynski, A., Sharratt, M. (2010). Deconstructing Williamsburg: Using Focus Groups to Examine Residents' Perceptions of the Building of a Walkable Community. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*. 7(50). s.1-12
- Kallus, R., Law-Yone, H. (2000). What is a Neighbourhood? The Structure and Function of an Idea. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 27(6), s.815–826.
- Kaplan, Rachel. (1985). Nature at the Doorstep: Residential Satisfaction and the Nearby Environment. *Journal of Architectural and Planning Research*. 2(2). s.115-127.
- Karami, S., Ghafary, M., Fakhrayee, A., (2014). Analyzing the Correlation between Urban Spaces and Place Attachment Evidence from: Narmak Neighborhood in Tehran. *European Online Journal of Natural and Social Sciences*. 3(4). Special Issue on Architecture, Urbanism, and Civil Engineering. s.129-139.
- Kaya, İlkin. (1998). Konut Mekanlarından, Kent Ölçeğinde Görsel Kirliliğe. *Ege Mimarlık*, s.28-29.
- Kayserili, A., Kocaman, S. (2014), Türkiye’de Modern Konut Kültürü. Arif Keçeli, Şaban Çelikoğlu (ed). *Kent Çalışmaları I: Kentsel Mekan, Sosyal Dışlanma, Marka Kentler, Yoksulluk, Peyzaj, Kentsel Gelişim ve Kentleşme Sorunları*, Detay Yayıncılık, ss. 253-272, Ankara.
- Kehl, K., Then, V. (2013). Community and Civil Society Returns of Multi-generation Cohousing in Germany. *Journal of Civil Society*, 9(1), s.41-57.

- Keleş, Ruşen. (2021). Kentsel Mekânın Biçimlendirilmesi Sürecinde Katılım Gereksinmesine Yeniden Bakmak. *Mimarlık Dergisi*. 418, s.8-9
- Kellekçi, Ö. L., Berköz, L. (2006). Konut ve Çevresel Kalite Memnuniyetini Yükselten Faktörler. *İTÜDERGİSİ/a Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 5(2), s.167-178.
- Kemeny, Jim. (1992). *Housing and Social Theory*. London: Routledge.
- Korte, C., Huismans, S. (1983). Sources of Assistance Among Residents of a Dutch High-Rise Development. *American Journal of Community Psychology*, 11(6), s.751-755.
- Kraff, Helena. (2018). A Tool for Reflection—on Participant Diversity and Changeability over Time in Participatory Design, *CoDesign*, 14(1), s.60-73,
- Kuban, Doğan. (2019). *Mimarlık Kavramları*. İstanbul: YEM Yayın. 14. Baskı
- Küpeli İğdeli, Bahar. (2013). *Mimarlık ve Bilimkurgu Sineması İlişkisinin Ev Kavramı Üzerinden İrdelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Mimarlık Anabilim Dalı. Ankara.
- L’Heuillet, H el ene. (2019). *Komşuluk: İnsanların Birlikte Varoluşu Üzerine Düşünceler*. (A. Beyaz, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Lang, Jon. (1988). Symbolic Aesthetics in Architecture: Toward a Research Agenda. Jack L. Nasar (Ed). *Environmental Aesthetics: Theory, Research, and Application*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Larsen, H., G., (2019), Three Phases of Danish Cohousing: Tenure and The Development of An Alternative Housing Form. *Housing Study*, 34(8), s.1349-1371.
- Larsen, Henrik, Gutzon. (2020). Barcelona: Housing Crisis and Urban Activism. Pernilla Hagbert, Henrik Gutzon Larsen, H akan Th orn, Cathrin Wasshede (Eds.). *Contemporary Co-housing in Europe*, s.74-93. New York: Routledge
- Lawrence, Roderick. J. (2002). Healthy Residential Environments. Robert B. Berhtel and Arza Churchman (Eds.). *Handbook of Environmental Psychology*, s.394-412. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Lee, Joyce. (2020). Mental health effects of school closures during COVID-19. *The Lancet*. 4(6). s.421.
- Lee, K., J., Moon, H., Yun, H., R. ve diğ erleri. (2020). Greenness, Civil Environment, and Pregnancy Outcomes: Perspectives with a Systematic Review and Meta-Analysis. *Environmental Health*, 19(91).
- Leigh-Hunt, N., Bagguley, D., Bash, K. ve diğ erleri. (2017). An Overview of Systematic Reviews on The Public Health Consequences of Social Isolation and Loneliness. *Public Health*, 152, s.157–171.

- Lenzi, M., Vieno, A., Perkins, D. D. ve diğeri. (2012). Perceived Neighborhood Social Resources as Determinants of Prosocial Behavior in Early Adolescence. *American Journal of Community Psychology*, 50(1-2), s.37–49.
- Leung, M., Ng, S. T., Cheung, S. (2004). Measuring Construction Project Participant Satisfaction. *Construction Management and Economics*, 22(3), s.319-331)
- Li, L. H. (2008). The Physical Environment and a “Sense of Neighborhood” in Residential Communities in Hong Kong. *Property Management*, 26(1), s.7–24.
- Lietaert, Matthieu. (2010). Cohousing’s Relevance to Degrowth Theories. *Journal of Cleaner Production*, 18(6), s.576–580.
- Longdon, David. M. (2000). Bellingham Cohousing: A Baby Step on the Path Towards Sustainable Living. *Whatcom Watch Online*. 9(1). Erişim Tarihi: 04.01.2021. Erişim Adresi: http://www.whatcomwatch.org/old_issues/v9i1.html
- Louv, Richard. (2019). *Doğadaki Son Çocuk: Çocuklarımızdaki Doğa Yoksunluğu ve Doğanın Sağaltıcı Gücü*. (C. Temürcü, Çev.). Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.
- Lozanovska M., Xu, L. (2013). Children and University Architecture Students Working Together: a Pedagogical Model of Children's Participation in Architectural Design. *CoDesign*, 9(4), s.209-229.
- Lynch, Kevin. (2018), *Kent İmgesi*, (İ. Başaran, Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 10. Baskı.
- Mahony, P., Hextall, I., Richardson, M. (2011). “Building Schools for the Future”: Reflections on a New Social Architecture. *Journal of Education Policy*, 26(3), s.341-360.
- Mannarini, T., Tartaglia, S., Fedi, A., and Greganti, K., 2006. Image of Neighborhood, Self-Image and Sense of Community, *Journal of Environmental Psychology*, 26, s.202-214.
- Marans, R. W., Rodgers, W. L. (1975). Toward an Understanding of Community Satisfaction. Amos H. Hawley, Vincent P. Rock. (Eds). *Metropolitan America in Contemporary Perspective*, s.209-352. New York: Halsted Press.
- Marckmann, B., Gram-Hanssen, K., Christensen, T. H. (2012). Sustainable Living and Co-Housing: Evidence from a Case Study of Eco-Villages. *Built Environment*, 38(3), s.413-429.
- McCamant, K., Durrett, C. (1988). *Cohousing: A Contemporary Approach to Housing Ourselves*. California: Habitat Press.

- McCamant, K., Durrett, C. (2011), *Creating Cohousing. Building Sustainable Communities*, Canada: New Society Publishers.
- Meltzer, Graham. (2000). Cohousing: Verifying the Importance of Community in the Application of Environmentalism. *Journal of Architectural and Planning Research*, 17(2), s.110-132.
- Meltzer, Graham. (2005). *Sustainable Community: Learning from The Cohousing Model*. Crewe: Trafford.
- Molana, H. H., Adams, R. E. (2019). Evaluating Sense of Community in the Residential Environment from the Perspectives of Symbolic Interactionism and Architectural Design. *Journal of Community Psychology*, 47(4), s.1591-1602.
- Morgan, L., Protopopova, A., Birkler, R. I. D. ve diğ erleri. (2020). Human–Dog Relationships During the COVID-19 Pandemic: Booming Dog Adoption During Social Isolation. *Humanities & Social Sciences Communications*. Eriş im: 17.11.2020 Ağ Adresi: <https://www.nature.com/articles/s41599-020-00649-x>
- Mumford, Lewis. (1938), *The Culture of City*. New York: Open Road Media.
- Mumford, Lewis. (1954). The Neighborhood and the Neighborhood Unit. *The Town Planning Review*, 24(4), s.256-270.
- Nasar, Jack. L. (1994). Urban Design Aesthetics: The Evaluative Qualities of Building Exteriors. *Environment and Behavior*, 26(3), s.377–401.
- Newman, M., Thomas, P. (2008). Student Participation in School Design: One School's Approach to Student Engagement in the BSF Process. *CoDesign*, 4(4), s.237-251.
- Moment, Peak. (2008, 28 Ağustos). Kathleen Nolan ile syleşi: *Creating Our Own Neighborhood - Bellingham Cohousing* [Yüz Yze Grş me]. Alındığı URL: <https://www.youtube.com/watch?v=A0OSbvUuGb8>
- Moore, Robin. C., Marcus, Clare. Cooper. (2008). Healthy Planet, Healthy Children: Designing Nature into The Daily Spaces of Childhood. Stephen R. Kellert, Judith Heerwagen, Martin Mador (Eds.). *Biophilic Design: The Theory, Science, and Practice of Bringing Buildings to Life*, s.153-203. New York: John Wiley and Sons.
- Oktay, Derya. (1999). Kentsel Ortak Mekanların Niteliği ve Kent Yaş antısındaki Rolü. *Yapı Dergisi*, 207, s.54-61.
- Oktay, Derya. (2001). Kentsel Tasarımın Kuramsal erevesinde Güncel Bir Bakış : Kentlerimiz, *Yaş am Kalitesi ve Sürdürülebilirlik. Mimarlık Dergisi*, 302, s.45-49.
- Oktay, Derya. (2007). Kentsel Kimlik ve Canlılık Bağlamında Meydanlar: Kuzey Kıbrıs'ta Bir Meydana Bakış , *Mimarlık Dergisi*, 334.

- Ozorhon, G., (2016), A Study on Analysis of Housing Settlements: The Case of Senesenevler, *Open House International*, 41(1), s.59-66.
- Özaloğlu, Serpil. (2009). Katılımcı Mimarlık: Nereye Kadar? *Mimarlık Dergisi*, 346.
- Özbek, Eren. İmre. (2006). *Mimarlıkta Tasarım-Yer İlişkisi Bağlamında “Yer”e Özgü Mimari Dilin Dönüşüm Sürecinde Yeniden Üretilmesi*. (Doktora Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Öztürk, Aslıhan. (2015). Çocuğun Dünyasında Sokak. Yasemin Çakırer Özservet ve Ezgi Küçük (Ed.). *Çocukların Şehri Üzerine*, s.49-65. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Öztürk, Kutsal. (1978). *Mimarlıkta -Tasarım Sürecinde- Cephelerin Estetik Ağırlıklı Sayısal/Nesnel Değerlendirilmesi için Bir Yöntem Araştırması*. (Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi. Trabzon.
- Potter, J., & Cantarero, R. (2006). How Does Increasing Population and Diversity Affect Resident Satisfaction? A Small Community Case Study. *Environment and Behavior*, 38(5), s.605–625.
- Rachele, J. N., Sugiyama, T., Davies, S. ve diğerleri (2019). Neighbourhood Built Environment and Physical Function among Mid-to-Older Aged Adults: A Systematic Review. *Health and Place*, 58. s.1-8.
- Rapoport, Amos. (1969). *House Form and Culture*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, INC.
- Rapoport, A. (1977), *Human Aspects of Urban Form*, New York: Praeger Press.
- Rapoport, A., (1987), On the Cultural Responsiveness of Architecture, *Journal of Architectural Education*, Vol. 41, No. 1, pp. 10-15
- Rasidi, M. H., Jamirsah, N., Said, I. (2012). Urban Green Space Design Affects Urban Residents’ Social Interaction. *Procedia. Social and Behavioral Sciences*, 68, s.464–480.
- Rauscher, Teresa. (2013). *Work, Community and Sustainability - Redefining Work through Cohousing*. (Master’s Thesis). Lunds University, Programme for Environmental Studies and Sustainability Science.
- Ruiu, Maria. Laura. (2014). Differences between Cohousing and Gated Communities. A Literature Review. *Sociological Inquiry*, 84(2), s.316–335.
- Ruiu, Maria. Laura. (2015). The Effects of Cohousing on the Social Housing System: the Case of the Threshold Centre. *Journal of Housing and the Built Environment*, 30(4), s.631–644.

- Saegert, Susan. (1985). The Role of Housing in the Experience of Dwelling. Irwin Altman ve Carol M. Werner (Eds). *Home Environments: Human Behavior and Environment*, s.287–309. Berlin: Springer.
- Sander, Arda. (2009). *Planlamada Yurttaş Katılımı*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Sanders, E. B., Stappers, P. J. (2008). Co-creation and The New Landscapes of Design. *CoDesign*, 4(1), s.5-18.
- Sandstedt, E., Westin, S. (2015). Beyond Gemeinschaft and Gesellschaft. Cohousing Life in Contemporary Sweden. Housing, *Theory and Society*, 32(2), s.131-150.
- Sanguinetti, Angela. (2013). *Cohousing: A Behavioral Approach, Transformational Practices, and the Retrofit Model*. (PhD Thesis). University of California. California
- Sanguinetti, Angela. (2014). Transformational Practices in Cohousing: Enhancing Residents' Connection to Community and Nature. *Journal of Environmental Psychology*, 40.
- Sanoff, Henry. (1972). Neighborhood Satisfaction: A Study of User Assessments of Low Income Residential Environment. *International Symposia on Low Cost Housing Problems*, 81, s.119-124.
- Sanoff, Henry. (2000). *Community Participation Methods in Design and Planning*. New York: John Wiley & Sons.
- Sanvido, V., Grobler, F., Parfitt, K. ve diğerleri. (1992). Critical Success Factors for Construction Projects. *Journal of Construction Engineering and Management*, 118(1), s.94–111.
- Sargisson, Lucy. (2012). Second-Wave Cohousing: A Modern Utopia?. *Utopian Studies*, 23(1), 28-56.
- Saunders, P., Williams, P. (1988). The Constitution of The Home: Towards A Research Agenda. *Housing Studies*, 3(2), 81–93.
- Scheller, David. (2020). Hamburg: Housing Movements and Local Government. Pernilla Hagbert, Henrik Gutzon Larsen, Håkan Thörn, Cathrin Wasshede (Eds.). *Contemporary Co-housing in Europe*, s.57-73. New York: Routledge
- Schneider, T., Till, J. (2005). Flexible Housing: Oppourtunities and Limits, *Theory*, 9 (2), s.157-166.
- ScottHanson, C., S., ScottHanson, K., S., (2004), *The Cohousing Handbook: Building a Place for Community*, Canada: New Society Publishers.

- Segrin, C., Flora, J. (2000). Poor Social Skills are a Vulnerability Factor in the Development of Psychosocial Problems. *Human Communication Research*, 26(3), 489–514.
- Selznick, Philip, (1992). *The Moral Commonwealth: Social Theory and the Promise of Community*. Berkeley: University of California Press.
- Sepici, Selin. (2005). *Çağdaş Konut İç Mekan Anlayışında Psiko-Sosyal Belirleyiciler*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara
- Serpil, Burçak. (1996). *The Analysis and Design of Urban Near-Home Environments According to Psycho-Social Needs and Behavior of Human Beings*. (Master Thesis). Bilkent University, The Enstitute of Fine Arts. Ankara.
- Sevinç, Z., Özer, G. (2015). Şehirlerdeki Açık Oyun Alanlarının Kullanım Yoğunluğu ve Erişilebilirlik Durumlarının İncelenmesi: İzmir Konak İlçesi Örneği. Yasemin Çakırcı Özservet ve Ezgi Küçük (Ed.). *Çocukların Şehri Üzerine*, s.165-186. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği.
- Sing, T., Tsai, I., Chen, M. (2006). Price Dynamics in Public and Private Housing Markets in Singapore. *Journal of Housing Economics*. 15. s.305-320.
- Sirgy, M. J., Cornwell, T. (2002). How Neighborhood Features Affect Quality of Life. *Social Indicators Research*, 59(1). s.79–114.
- Spreitzer, Donna. (1992). *Living in My Thesis: Cohousing in Davis California*. (Master’s Thesis). School For International Training. California
- Stiefer, Kaylin. (2017). Living Intentionally and Collaboratively. *Bellingham Alive*. Erişim Tarihi: 07.02.2021. Erişim Adresi: <https://northsoundlife.com/lifestyle/living-intentionally-collaboratively/>
- Swapan, A. Y., Bay, J. H., Marinova, D. (2018). Built Form and Community Building in Residential Neighbourhoods: A Case Study of Physical Distance in Subiaco, Western Australia. *Sustainability*, 10 s.1-19.
- Sun, Y., Fang, Y., Yung, E. H. K. Ve diğerleri. (2020). Investigating The Links Between Environment and Older People’s Place Attachment in Densely Populated Urban Areas. *Landscape and Urban Planning*, 203. S.1-11
- Szárász, Luca. R. (2015). Pro-Environmental Characteristics of Urban Cohousing Communities. *Geographical Locality Studies*, 3(1), s.490-529.
- Şentürer, Ayşe. (1990). *Mimaride Estetik Olgusunun “Mutlak-Değişmez” ve “Bağımlı-Değişken” Özellikler Açısından İrdelenmesi*. (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul

- Tankut, G., Çalışkan, O., Levent, T., Zorlu, F. (2002) Yeni Ufuklara: Kentler. *Bilim, Teknik, TÜBİTAK*. Aralık 2002 sayısı eki.
- Tas, N., Cosgun, N., Tas, M. (2007). A Qualitative Evaluation of The After Earthquake Permanent Housings in Turkey in Terms of User Satisfaction—Kocaeli, Gundogdu Permanent Housing Model. *Building and Environment*, 42(9), s.3418–3431.
- Taşdemir, Murat. (2013). Konut Piyasası. Necat Berberoğlu ve Levent Erdoğan (Ed.). *Gayrimenkul Ekonomisi*, s.100-124. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Taştan, Hasan. (2016). *Yapılı Çevrede Sosyal Sürdürülebilirlik Bağlamında Kullanıcı Katılımı*. (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Tchoukaleyska, Roza. (2011). Co-housing Childhoods: Parents’ Mediation of Urban Risk Through Participation in Intentional Communities. *Children’s Geographies*, 9(2), s.235-246.
- Tekeli, İlhan. (1991). *Bir Kent Kimliği Üzerine Düşünceler*. TMMOB Mimarlar Odası Yayın Komitesi (Ed.). *Kent Planlaması Konuşmaları*, s.79-88. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası
- Tekeli, İlhan. (1991). *Konut Sorunu Üzerine Düşünceler*. TMMOB Mimarlar Odası Yayın Komitesi (Ed.). *Kent Planlaması Konuşmaları*, s.99-112. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası
- Thinyane, M., Bhat, K., Goldkind, L., Cannanure, V. K. (2020). The Messy Complexities of Democratic Engagement and Empowerment in Participatory Design – An Illustrative Case with A Community-Based Organisation. *CoDesign*, 16(1), s.29-44.
- Tiftik, Cemile. (1995). *Çevre Davranış Alanı İçinde Konut ve Çevre Değiştirmenin İnsana Etkisinin Mimari Açısından İncelenmesi*. (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Torres-Antonini, M., (2001), *Our Common House: Using the Built Environment to Develop Supportive Communities*. (PhD Thesis). University of Florida. Florida.
- Thörn, H., Larsen, H. G., Hagbert, P., Wasshede, C. (2020). Co-housing, Sustainable Urban Development and Governance. Pernilla Hagbert, Henrik Gutzon Larsen, Håkan Thörn, Cathrin Wasshede (Eds.). *Contemporary Co-housing in Europe*, s.1-19. New York: Routledge
- TUIK. (2020). İstatistiklerle Aile, 2019. s.33730 Erişim:11.12.2020. <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33730>

- Tuna, Rüksan. (2020). Yaşam Mekanlarımız Nasıl Değişecek? *TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi*. Erişim Tarihi: 04.02.2021. Ağ Bağlantısı: <http://www.mimarist.org/yasam-mekanlarimiz-nasil-degisecek/>
- Tummers, Lidewij. (2015). Understanding Co-housing from a Planning Perspective: Why and How? *Urban Research & Practice*, 8(1), s.64–78.
- Turna, Bengi. G. (2011). *İnsan Yapımı Çevrenin Oluşumunda ve Dönüşümünde “Yer Duygusu” Etkeni*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Türkoğlu, H. D., Bölen, F., Baran, P. K. (2007). İstanbul’da Konut Alanlarında Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi. *Mimarlık Dergisi*, 335. Ağ Adresi: <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=53&RecID=1328>
- Türkoğlu, H. (2020). COVID-19 Sonrası Kent ve Kent Planlama. *Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği*. Erişim Tarihi: 04.03.2021. Erişim Adresi: <https://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/09/COVID-19-Sonrasi-Kent-ve-Kent-Planlama-Prof.-Dr.-Handan-Turkoglu.pdf>
- Unger, D.G., Wandersman, A. (1985). The Importance of Neighbors: The Social, Cognitive, and Affective Components of Neighboring. *American Journal of Community Psychology*, 13(2), s.139-147.
- URL-1. <http://www.pugetridge.net/who-we-are.html>
- URL-2. <https://www.cohousing.org/>
- URL-3. <https://windsong.bc.ca/>
- URL-4. <https://www.murundakacohousing.org.au/>
- URL-5. <https://cranberrycommons.ca/>
- URL-6. <http://www.xn--sttedammen-d6a.dk/>
- URL-7: <https://bellcoho.com/>
- Wahl, H.W., Lang, F.R. (2003). Aging in Context Across the Adult Life Course: Integrating Physical and Social Environmental Research Perspectives, *Annual Review of Gerontology and Geriatrics*, 23, s. 1-33.
- Wang, J., Pan, Y., Hadjri, K. (2018). Creative Housing Design: Promoting Sustainable Living in Cohousing Community in the UK. *8 h Asia-Pacific International Conference on Environment-Behaviour Studies*, s.129-140. The University of Sheffield, 14-15 July 2018. Sheffield.

- Wasshede, Cathrin. (2020). Doing Family in Co-Housing Communities. Pernilla Hagbert, Henrik Gutzon Larsen, Håkan Thörn, Cathrin Wasshede (Eds.). *Contemporary Co-housing in Europe*, s.140-162. New York: Routledge
- Williams, Jo. (2005). Designing Neighbourhoods for Social Interaction: The Case of Cohousing. *Journal of Urban Design*, 10(2), s.195-227.
- Williams, Jo. (2008). Predicting an American Future for Cohousing. *Futures*, 40(3), s.268-286.
- Wulz, F. (1985). The Concept of Participation. M. Reza Beheshti (Ed). *Design Coalition Team - Proceedings of the International Design Participation Conference*. Eindhoven. 22-24 April 1985. 1. s.216-235.
- Van Hees, S., Horstman, K., Jansen, M., & Ruwaard, D. (2017). Photovoicing The Neighbourhood: Understanding The Situated Meaning of Intangible Places for Ageing-in-Place. *Health & Place*, 48, s.11–19.
- Vestbro, Dick. Urban. (2012). Saving by Sharing – Collective Housing for Sustainable Lifestyles in the Swedish Context. 3. *International Conference on Degrowth for Ecological Sustainability and Social Equity*. Degrowth.
- Vitruvius. (2020). *Mimarlık Üzerine Vitruvius*. (Ç. Dürüşken, Çev.). İstanbul: ALFA Yayınları. 5. Baskı
- Yıldız, M. C., Gündüz, M. (2015). *Komşuluk Kültürü*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yılmaz, Meltem. (2008). *Sustainable Housing Design Considerations for Turkey*. Ankara: Printing House of Hacettepe University.
- Yürekli, K. Ferhan. (1983). *Mimari Tasarımda Belirsizlik; Esneklik / Uyabilirlilik İhtiyacının Kaynakları ve Çözümü Üzerine Bir Araştırma*. (Doçentlik Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi. İstanbul.
- Zarakolu, B., (1993), *Evaluation of Residential Environments: Residents Preferences and Satisfactions with Their Residential Environments*, (Master's Thesis), Middle Technical University. Ankara.
- Zhou, Y., Yuan, Y., Chen, Y., Lai, S. (2020). Association Pathways Between Neighborhood Greenspaces and the Physical and Mental Health of Older Adults—A Cross-Sectional Study in Guangzhou, China. *Public Health*. 8. s.1-14.

ETİK BEYAN

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tez/Sanat Çalışması Raporu Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu Tez/Sanat Çalışması Raporunda,

- Tez/Sanat Çalışması Raporu içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- bu Tez/Sanat Çalışması Raporunun herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir Tez/Sanat Çalışması Raporu çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

...../...../.....

Nermin Ayşegül DİKBİYİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü

Tez/Sanat Çalışması Raporu Başlığı: Katılımcı Tasarım Yaklaşımı ile Paylaşımlı Yaşam İçerikli Konut Üniteleri (Cohousing)

Yukarıda başlığı verilen Tez/Sanat Çalışması Raporumun tamamı aşağıdaki filtreler kullanılarak Turnitin adlı intihal programı aracılığı ile Tez Danışmanım tarafından kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Raporlama Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı (%)	Gönderim Numarası
30.06.2021	192	384307	25.06.2021	%0	1614132334

Uygulanan filtreler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez/Sanat Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. (30/06/2021)

İmza

Nermin Ayşegül DİKBIYIK

Öğrenci No.: N18130561

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı:

Program:

Yüksek Lisans	Sanatta Yeterlik	Doktora	Bütünleşik Doktora
X			

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Meltem YILMAZ

MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY

Institute of Fine Arts

Title: Shared Life With Participant Design Approach Content Housing Units (Cohousing)

The whole thesis/art work report is checked by my supervisor, using Turnitin plagiarism detection software taking into consideration the below mentioned filtering options. According to the originality report, obtained data are as follows.

Date Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defence	Similarity Index (%)	Submission ID
30.06.2021	192	384307	25.06.2021	%0	1614132334

Filtering options applied are:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read the Hacettepe University Institute of Fine Arts Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations, I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge. I respectfully submit this for approval. (30/06/2021)

Signature
Nermin Ayşegül DİKBIYIK

Student No.: N18130561

Interior Architecture and Environmental Design Department

Program:

Master's	Proficiency in Art	PhD	Joint Phd
X			

SUPERVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Meltem YILMAZ

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesi'ne verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversite'ye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikrî mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin/raporumun tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalara (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin/Sanat Çalışması Raporunun kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin/sanat çalışması raporunun tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde/sanat çalışması raporumda yer alan, telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversite'ye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*** kapsamında tezim/sanat çalışması raporum aşağıda belirtilen haricinde YÖK Ulusal Tez Merkezi/ H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

Enstitü/ Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren yıl ertelenmiştir. (1)

Enstitü/ Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. (2)

Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

...../...../.....
Nermin Ayşegül Dikbiyık

*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge

(1) Madde 6.1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7.1. Ulusal çıkarılan veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü teze ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

Tez Danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

